

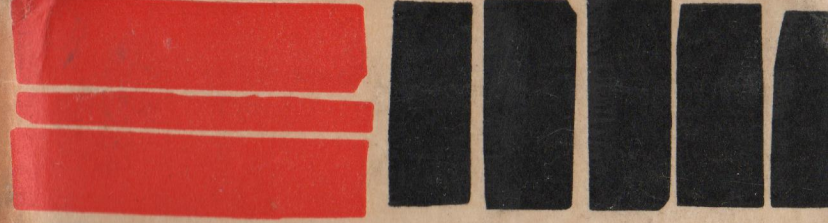
vázaně 11,50 Kčs
22-012-62
13/9

Jarmila

Glazarová

vlčí jáma

Jarmila Glazarová

Vlčí jáma

**Jarmila
Glazarová
Vlčí jáma**

1962

Praha

Československý

spisovatel

První díl

Dveře ještě tiše vrzly, klika lehce klapla. Plamének svíčky se protáhl štěrbínou.

Je tma, je ticho.

Napjaté tělo Janino se uvolní. Mysl, jako kůže bubnu vibrující pod údery dojmů, se ztiší a spočine. První noc v novém světě. Snad posléze zas v útočišti, kde není třeba se bát zloby a čekat krutost, být obelhán a vyhnán znovu o číslo dál.

Tma je hustá, naplněná ostrou vůní nového prostředí a tichými zvuky domova a bezpečí. Dole pod podlahou hrábne kůň kopytem, dřimotně zabučí kráva a články řetězu skoro šeptem přezpívají stupnici. Vedle v kuchyni obrátí se těžce Petronila, postel zasténá a stařena tiše a mrzutě zabručí boží jména.

Ze sousední ložnice vkrádá se šustění odkládaných šatů, hlučný šelest tuhých a naškrobených peřin a tlumený rozhovor. Potom se duchovitě vtáhne škvírou nad dveřmi vůně ze zhasnutých svěc.

V hluboké úlevě noci a samoty prožívá Jana svůj příchod do tohoto přístavu v neznámém malém městečku, u neznámých lidí. Drkotá znovu maličkou lokálkou, v oddělení poloslepém pod blikajícím plaménkem u nízkého stropu. Vláček se s příčinlivou ochotou hrne večerní tmou, jediný v pustém vesmíru, a ve vlaku jediná je Jana v prázdném oddílu. Jediná, cizí, samotná uprostřed lidí, naplněná plachostí od vlasů až po špičky nohou, přelévána vlnami bázně, probodána leknutími jako noži při každém pronikavém hvízdnutí uštvané lokomotivy. Cizí svět kolem, noví cizí lidé v cizím domě někde vpředu, nová kapitola podivného bloudění v sirobě a opuštěnosti.

S třeskem překymácí vlak několik výhybek, shluk červených světýlek krotce přepluje kolem okna, lo-

komotiva zvolňuje a konečně se s trhnutím zastaví. Oblak páry zahalí nádraží, pronikavý sykot přehluší vyvolávané jméno. Dvě kalná světla kanou z petrolejových lamp na nástupišti a roztékají se po kotoučích páry.

Jana sestoupí se schůdků. Pára ovine její nohy jako pouto, ochromující bázeň znemožňuje každý pohyb. Ústa jsou vyprahlá a bez zvuku.

Lidé se rychle rozptylují. Dívka stojí bezradně sama. Ale z červeného šera přichází náhle příjemný mužský hlas a ptá se pomalu a zřetelně:

„Vy jste slečna J - Jana? Já jsem Robert Rýdl a tady je moje žena.“

Bere rozehvěnou ruku děvčete pevným hmatem do široké dlaně. Z dlaně i z hlubokého, volného hlasu vlévá se proud uklidnění do Janiny zmatené hlavy. Kolem jejích ramen položí se těžce ruka silná, statná paní a vzrušený hlas rychle a mnohomluvně vítá nesmělou příchozí:

„Vítám vás, Jano, v novém domově. U nás opravdu musíte být jako doma. Ode dneška jste naší dcerkou. Musíte být veselá a zapomenout na všechno. — Martino, vezmi slečně kufr! A ty, Paulo, běž naložit koš.“

Jana potřese tvrdou a upracovanou rukou malé Martiny i chlapeckou prackou obrovského slonbidla Pauly. Potom děkuje svým hlubokým hlasem, silně rozehvělým. Nejsou to ani slova, je to zvuk, který mluví, teplý a těžký tón, který poutá sluch mužův a štěrbinou. otevře se s lehkou bolestí, proudí do hlubiny jeho nitra.

Skupinu pohlí tma, plná vlhkostí. Jarní vítr zhluboka duje, pod nohama se převaluje bláto, a na samý okraj cesty plazí se z hlubiny černa po stranách kotouče mlhy.

Paní mluví bez ustání. Děvče však nevnímá slov,

jen úsečný tón krátkých samohlásek a nezvyklý přízvuk. Cesta zahýbá mezi ploty a stodolami kolem nároží. Z hostince vylévají okna dva široké pásy červeného světla na bláto. Martina vejde první do pruhu záře a Jana zahlédne jasně osvětlený hrb na drobném těle. Ale zase je tma.

Bláto vystřídává hrbolatá dlažba, po které nezvyklé nohy krkolomně klopýtají. Ale z obou stran zachytí děvče pod paži pevná ruka. V těsném semknutí vchází trojice, kterou osud z opačných končin světa i života svedl dohromady, na malé jeviště své komedie.

Kolem cesty spí domy i zahrady, které ještě prudce voní vsáklým sněhem. Ulice vstoupí do náměstí. Nikde jediného světla, městečko jako vymřelý přízrak, černé v černé noci. Podloubí ozvučně duní hřmotem trakaře a každá zeď s lačnou zvědavostí naslouchá vřískavému nářku jeho kolečka.

Martinin sípavý dech se ztratí vpředu v uličce. Za chvilku cvakne klíč dvakrát hlučně a prostořece a jako v leknutí zakřičí zděšený a zalykající se hlásek zvonku nad otvíranými dveřmi.

Dech domu vyrazí ze dveří jako z úst, drsný, osobitý a silný. Za ním váhavě vypluje roztřesená červená záře a smutnou kalužkou se rozleje po dvou schodech na hrbolatý chodník.

Jana vchází po kamenných stupních do zející chodby. Za dveřmi ještě pět dubových schodů, vychozených a sténajících, vede do dlouhé chodby. Nad schody napravo stojí prádelník a na něm červená noční lampička svítí do hloubi chodby. Jako husté závěsy, jimiž je třeba se prodírat, stojí v chodbě pach řepy, mléka, chléva a slabá vůně léčiv.

Celá dlouhá stěna po pravé straně je zastavěna. Prádelník, šatník, stůl, lavice, špižírna. Na levé stěně několikery dveře. Jde se však až k těm posledním, do kuchyně.

Jana zahlédne dvě postele s pruhovaným kanafasem a mezi nimi pod oknem stůl s vydřenou deskou a malou petrolejovou lampičkou uprostřed. V rohu velkou plotnu s těžkým železným hrcem. U plotny, opřena o trouby, stojí malá scvrklá babka a nad její hlavou, na kamenci, svítí prudce a vzpurně kočičí oči. Babka se dívá očima daleko od sebe rozuteklýma na Janu. Paní představuje:

„To je naše stará Petrolina. Už je v domě pomalu čtyřicet let. Na, Petrolino, hevaj¹ naše slečinka Jana. Pojď, přivítaj!“

Petronila těžce odlepí hřbet od chladnoucí trouby a vztáhne křivou ruku jako sukovitou větev s prsty zchromlými. Rozběhlé oči se dívají úkošem a hlas skřehotá.

„Tuž vitam ich, něch se im hevaj podoba.“

Hlas je zlý. Oči též nevěští nic dobrého. Ale není času dbát vzbuzeného pocitu výstrahy. Pevná mužská ruka vede Janu do obývacího pokoje domu.

V hustém šeru pluje jako ostrov oválný stůl, osvětlený lampou. Lampa je na vysoké nožce pod porcelánovým stínítkem. Světlo dopadá dokola na žluté a červené háčkové růže pokrývky. Za stolem trčí do šera bílé hroty hřebíčků na opěradle pohovky z černého voskovaného plátna.

Muž přistoupí ke stolu a povytáhne knot.

Na silné ruce zaleskne se hnědě srst a zasvítí proužek tuhé manžety.

Věci přistoupí blíže z úkrytu hlubokých stínů, u stěny rozestlaná postel, v koutě vysoká bílá kachlová kamna, v rohu příborník, pod oknem harmonium, mezi okny zrcadlo s půlkruhem stolku. Na oknech háčkové záclony, opět růže s červeným okrajem. Janě je, jako by ji přistoupivší věci ohmatávaly slídivýma rukama. Duch domu se jí zmocňuje, velitelsky ji prostupuje, a věci k tomu zvědavě

přihlížejí. Pocítí na ramenou tíži. Ale to jsou dvě pevné ruce, které tam těžce spočinuly. Muž otočí dívku proti světlu a teď si stojí tváří v tvář.

„Slečno J - Jano, teď jste tedy doma.“ Pomalu a zřetelně plyne jeho hlas přes stavidlo pevného bílého chrupu. Jana si s lehkým úžasem uvědomuje jeho zajíkání. „Vynasnažím se, abyste se tu cítila opravdu doma. Na všechno, co bylo, zapomeňte. Život začíná právě teď znova.“

Děvče se zadívá do jeho očí se strašnou touhou víry.

Neodpovídá.

I muž se zamlčí, dojat hloubkou a vroucností Janina pohledu. Zamyšlení obou, bez vyjádření i formy, spíš pouhý pocit, který je naplňuje, mluví za ně beze slov. Jana cítí proud vlídnosti a povzbuzování, pohodu důvěry a pevnost zášlity. Mužovým srdcem provál záchvěv lítostné něhy: ty hubené dítě, kde jsi vzala tyto oči v svých osmnácti letech? I hlas máš příliš hluboký a těžký. Patříš teď k nám a co s tebou? Jak se tu umístíš v našich životech a strastech? Co z tebe, děvčátko, tady uděláme?

Janino trnoucí srdce se snaží najít řeč:

„Pane starosto, věřím, že mi u vás bude dobře. Těším se, že tohle vše si zamiluji jako domov.“

Paní přichází s ubrusem v ruce a přehodí jím žluté a červené růže. Usadí Janu do obširné a proležené pohovky. Voskované plátno studí do nohou a rozprýskané štěrby ševlí a bíle probleskují.

Martina přináší pecen domácího chleba. Je tu máslo, uzené maso, zavařeniny, lampa se tiše usmívá nad božími dary, je tu duch hojnosti, poklidu a blahobytu. Právě na rozhraní záře a stínu čte Jana na ubruse vyšíta slova: Věrné naše milování.

Paní usedne proti Janě, zády ke dveřím do kuchyně, muž na krátkou stranu oválného stolu.

„Jezte, Jano, jezte! Musíte se brzy hodně spravit a zčervenat jako růže. Budete pít mléko a pracovat na zahrádce a vykvetejte jako květina. A podívejte, zůstanete teď trvale s námi, já vám budu raději tykat. My se brzy poznáme pod jednou střechou a tykáním to bude snadnější. Ano, Jano?“

Jana je rozrušená, dojatá a vděčná, koktá slova díky a vztahuje přes ubrus své hubené ruce k rozložitě šíři ramen a paží naproti. Velké žluté ruce, pokryté hnědými skvrnami, sevřou se na jejích pevném stiskem.

„Ty mi teď ovšem, Jano, nemůžeš říkat milostivá paní. Jak to uděláme? Budeš mi říkat teto, ano? Zkus to, Jano!“

„Ano, ano, ráda vám budu říkat teto. A děkuji. Děkuji za všechno.“

Janino srdce září, prosvěcuje svými paprsky bleďý obličej i podivuhodné oči, a oblévá světlem i znavenou, vráskami zrytou tvář paní naproti.

„No, Roberte, už je to odbyto.“ Energický hlas se pokouší zlomit a potlačit podivné dojetí a zvláštní rozechvění. „Já už děvčeti tykám. Nezkusíš to také?“

„Ale ovšem, J - Jano,“ tak pomalu a zřetelně, „Jano, děvče, ale i ty si musíš pro mne něco vymyslet.“

Dívka podává přes stůl ruku i jemu. Přijme jeho svěží, pevnou ruku s plachým úžasem. V úleku náhlého poznání pohlédne se zbrázděného obličje paní na jeho rudá ústa mezi černými vousy. Není možno nečíst zděšenou otázku, kterou klade jeho očím. Ale ty jsou náhle jako ze skla, bez odpovědi a vzdálené.

Jana rychle odvrátí pohled, na jemném obličjeji mihla se otázka i úžas jen jako bleskový stín. Pátravý šedivý pohled nic z toho nepostřehl.

„Jistě si něco vymyslím — později. Jsem ráda, že mi oba tykáte. Vůbec jsem tak ráda.“

„Ale teď se půjde spát. Jana si musí odpočinout po cestě i po dojmech a vyspat se na nový život. Tady je tvoje postel. Hřmotu se nelekej, dole je stáj. My spíme vedle a v kuchyni jsou děvčata. Nemáš se čeho bát. Zítra se seznámíš se vším.“

Těžkým a rozhodným krokem přistoupí k Janě, ovine její ramena měkkými pažemi a bledými rty dotkne se její tváře.

„Spi dobře, dítě, první noc. Ať se ti něco hezkého zdá. Za zlým už zapadly dveře. To dobré teprv přichází.“

Jana přitiskla tvář na měkkou hrud, celá se stáplí v přívalu vděku a náklonnosti a cítí slzy stoupat z hloubi na povrch, těžké všim, co bylo a už nebude.

„Dobrou noc, tetičko. Dobrou noc, pane starosto. A díky, díky.“

Paní rozsvítí svíčku a stáhne knot lampy.

„Svlékni se, dítě, já přijdu zhasnout.“

Tady teď leží Jana na posteli, roztřesená dojmy, věřící, doufající, rozradostněná, vděčná. Teď žádné domněnky, žádné úvahy a předpoklady, jen odpočinek, pohodu a vděčnost. Domov.

V chlévě zaduní kopyto o dlažbu a řetěz se zasměje nezbedně a potají.

Postel za stěnou zastěná, Petronila vstává, vklouzne do bačkor a s tichým proklínáním se šmátrá ze dveří a se schodů na dvůr. Po chvíli zase zpět. Uléhá a její rozběhlé oči přejedou dveře pokoje. „Děvušisko jakeši cudze, budě hevaj žrač. Ach ty muj Jezusky dobročivý, něch mje už ten břuch něcha na pokoji! A ta Martina jak chrči, djas hrbaty, ani usnuč nělza!“

Potom se rozestře ticho celým domem. Usnuli lidé,

zvířata i věci, Janin nový svět. Jen muž bdí s očima široce rozevřenýma a poslouchá zvučící ticho neklidným srdcem, plným soucitu a lítostné něhy.

2

Janu obklopil nový svět a nové dojmy naplňují její duši. Dříve ještě, než přišla do domu, neznámá a neuhádnutelná, bylo o ní rozhodnuto. Stane se hodnou, skromnou, měšťanskou domácí dcerkou. Hned prvního dne u snídaně oznámil to Janě laskavý rezolutní hlas, neočekávající námitek. Jana ovšem žádných neměla. Domácí dcerka zněla tak starosvětsky, tak klidně a smírně po všech svízelných a ranách, které ji zasáhly už jako nedorostlého, nehotového a úplně osamělého člověka.

Jana se usmívá tichým úsměvem. Domácí dcerkou, ovšem, ráda, tetičko. Bezelstným pohledem dívá se do očí chladně oceňujících, i do těch teple povzbuzujících.

„Není to tak j - jednoduché, děvče, musíš se naučit uklízet, vařit a mnoho jiných věcí. A musíš ve všem poslechnout tetičku, protože ona je nejlepší hospodyně na světě. Doufám, že najdeš zalíbení v domácích pracích, Jano, já budu bdít přísně nad tvými pokroky.“ Oči se na vteřinku čtverácky přivřou.

„Ó, chci se ze všech sil vynasnažit o vaši spokojenost a přízeň, přísný otčíme!“

Už je to venku. Pan starosta dostal svoji přezdívku. Přijal ji s údivem a rozveselen. Zůstala mu už provždy.

V úloze skromné domácí dcerky Jana ráno rychle vstane, otevře okno a rozloží polštáře i tuhou, vy-

sokou peřinu. Okna vedou na šedivý dvůr. Vlevo jsou široká dehtovaná vrata s malými postranními dvířky a patrová kůlna. Před kůlnou v koutě, opřen o sloup vrat, stojí starý hloh s mohutným černým kmenem, a po střeše kůlny prostírá širokou holou korunu. Napravo je hnojiště a chlévky pro vepře a pak šedivá zadní zeď sousedova chléva a výměnku. Dvůr přechází za drátěnou sítí do zahrádky s černou plochou zeleninových záhonů. Vzadu hustá spleť křovisek uzavírá ten ponurý kout v šedých a hnědých tónech, který tvoří součást domu.

Granátník Paula hřmotí ve chlévě u koní, Petronila skřehotá hrozné nadávky krávě a koze i slepicím, které v hejnu uprostřed dvora sezobávají zbytky nasypaného zrní.

Vůně chléva a měkkých záhonů stoupá do okna, i dýmání hnojiště, i teplý a prudký vítr jara.

Jana se tiše, aby dveře nevrzly, vkrade do kuchyně, kde Martina topí, sváří mléko a mele pražené žito. Káva je nyní, rok po válce, ještě příliš drahé koření.

Na hrbolaté stoličce je přichystána plechová mísa s čistou vodou a kousek hrubého mýdla. V tomto domě není znám požadavek soukromí. Jana rozepne na ramenou knoflíky košile, sehne se k míse a umývá se před kritickým, napůl uštěpačným, napůl smutným pohledem hrbáčka. V téže míse se už myla Petronila, Martina, a bude se na konec mýt i paní domu.

Pak ustele Jana postel, urovná její plochu rovně jako stůl a pokryje ji záhonem růží, žlutých a červených.

Potom se Jana češe. Má krásné vlasy. Neuvěřitelně husté, úžasně těžké a nepoddajné vlasy. Rozplete copy a stojí zahalena pláštěm zvlněným, lesklým, hluboce hnědým, dlouhým až po kolena. Zápolí s neposlušnými proudy, ruce jí umdlévají, než pro-

jde hřeben od pěšinky k pasu, jsou u kolen zase uzlíky.

Hned v prvních dnech otevřely se jednou ráno tiše dveře ložnice. Vchází paní. Její střízlivý pohled se zažehne a okouzlen utkví na zápolení živých, třpytících se pramenů s hřebenem a rukama. Přistoupí k Janě, vezme hřeben do ruky a pročešává vonící, elektricky svěží hřívu. Její žlutý obličej se pokrývá vzrušením. Hluboko skrytý, nikdy nevolaný, dávno tvrdě spící pud mateřský procítá, burcován vlněním vlasů, které proudí rukama do nitra stárnoucí ženy. Neformulovaný, jen hmatem sdílený pocit plní její tělo: Češu dítě. Češu dítě. — A pak ta závratná svěžest, šelesty a vůně, vždyť je to vlastně rozkoš, jak je to možné, je to rozkoš, radost, probírat ty vlasy. Mateřství, ženství, vzrušení a přichylnost plní nepoznaným chaosem silné, apatické tělo.

Ruce, ovinuté lesklými prameny, sevrou hlavu a otočí k sobě obličej dívky. Obličej bledý, s očima zavřenýma. Zpod víček kane stružka slz a pevně sevřená ústa zápasí s grimasou pláče. Neboť i v Janě procitlo něco starého a skrytého, když ruka paní pročísla lehce její vlasy. A je to vzpomínka na průsvitnou ruku maminky, která s nevýslovnou opatrností a lehkostí česávala na malé hlavičce Janině to nemožné bohatství vlasů. A letmá vzpomínka na hrubou, bezohlednou a spěchající ruku služebné, která poprvé dostala za úkol učesat osiřelou Janu. Jak to tahalo, až slzy vhrkly do očí. Jak drsně se rozkřikl tatínkův hlas a ruka, vedená krutou bolestí vzpomínky, vytrhla hřeben z ruky děvčete a zlámala jej na kusy.

Vše přehlušujíc, celé nitro děvčete zachvacujíc, vyvstává z hloubi srdce strašná potřeba něhy, strašná, strašná touha opuštěnosti a siroby po lásce, po lásce, lásce.

Dva různé city, tak odlišné a tak stejně silné rozevřou zároveň náruč staré ženy i děvčete. Pevně se přimknou k sobě, každá náruč je nadějí, každá objatá je ztajenou, nevyslovenou touhou. A to je začátek podivné lásky, která se tak křivě vyvinula a přijala tak nepředstavitelné formy.

3

Z počátku vyšinula ostýchavá rozpačitost staré zvyky domu z obvyklých kolejí. Ale velmi brzy včlenila se Jana do inventáře tak dokonale, že pořádek se s očividným oddychnutím vrátil do starých pozic. Před tichýma očima dívčinýma odehrával se každodenní příběh, který se sterým opakováním změnil z tvrdého dramatu na obvyklou všednost.

Otčím, tak skromný a prostý, ale bezmeznou láskou a obdivem nastolený na prestol domácího božstva, vyplouvá v rozhaleném županu z temné sluje ložnice. Oslněn světlem, zmaten nerozluštitelným pohledem Janiným, zaváhá v nesrozumitelném studu. Pomyslí si rozmrzele: „No, co to? Přece je to dítě! Přece nebudu dělat okolky.“ Odhodí župan a přistupuje k umyvadlu.

To je privilegium krále: vlastní umyvadlo, široká porcelánová mísa na skříňovém podstavci, na bíle lakované desce. Na zdviženém víku visí široký ručník s červeným monogramem. Nad umyvadlem na závěse z červeného sametu, pošíitého ornamentem z rybích šupin a kokardami zaprášených červených stužek, visí další ručník. Je uměle složen, takže nad spodním okrajem s kyticí divoce rudých růží vznášejí se modré a zelené vážky nad horním okrajem.

Pod vznešenou dekorací stojí muž s obnaženým

trupem, pevným, svěžím, s tmavou srstí na prsou, se zády rozdělenými kolmou hlubokou rýhou.

Jana prostírá k snídani a dívá se kradmo na muže u umyvadla. Myje se schýlen a voda stříká kolem dokola, stružky sbíhají po dvířkách podstavce a kalužiny se rozlévají po kuse linolea i po hnědé lakované podlaze. Ale otčím, Robert, „bobeček“ smí všechno.

Paní přichází z kuchyně. Červené kroužkování jako krvavá jizva rozhraničuje bílé plátno košile a žlutou pleť hrudi a ramen. S okenní kličky sejme cop, zavěšený na šňůřece, a se svými sporými, prokvetlými vlasy stočí z něho uzel na temeni hlavy. Hovoří se klidně o hospodářských věcech, otčím pohvizduje v zamyšlení a zapíná si manžetové knoflíky.

Jana stojí uprostřed a upravuje stůl. Ale jen s námahou drží se zpříma pod příbojem dojmů, které na ni narážejí z obou stran. Nemá přesných slov a označení pro své pocity, je ještě příliš mladá. Ale ve vzájemném vlnobití přelévá její srdce soucit, úžas, lítost i bezejmenná hrůza, vlna za vlnou.

Jaká krutost, konfrontovat tak bezmyslenkovitě, tak nelítostně svou svěžest, plnou síly a vyžralé krásy, s tím přesmutným, uvadlým tělem, s tváří, která žlutě mdlí z plochy zrcadla, zbrázděná vráskami.

Jak těžké břímě let, šedin, vrásek a srovnávání, břímě, které musí do krve rozdírat svým závažím. Jak je to možné, že paní nezanechává krvavých stop?

Jana neví, jak se to stalo před dvaceti lety, když tito lidé spojili své životy. Ale léta natropila spousty a vyhrůžka ještě horších civí z každé vrásky. Děvče cítí nevýslovnou touhu, dát dotykem, pohlazením tomu žlutému stínu v soumračné ploše zrcadla najevo svůj soucit.

Srdce zápolí se změtí citů a ruce prostírají Věrné naše milování. Muž pohvizduje a myslí na denní práci, do které se za chvíli ponoří. Žena dokončuje klidně svůj účes a obléká teplé flanelové šaty. Žádný z nich necítí nic z toho, co tak ostře protíná a jítří Janino nitro.

Léta se vyvíjela klidně, stárnutí též a klidný, smířený zvyk též. Jana si s úžasem ujasňuje, že to není tragédie. Že jsou to jenom tisíce všedních dnů. Že tisíckrát takto vstali, myli se a česali, a den je podával dnu. Vše šlo svou navyklou cestou a nikdo nepozoroval, že něco se pomalu, pozvolna mění. Usnuli tišivým polospánkem dlouhého, dlouhého zvyku.

Milosrdný zvyk konejší i Janiny citové bouře. Ale přece jen osten strachu zůstane a občas píchne: Jana cítí hluboko ve svém nezkušeném srdci, že i z tohoto spánku lze procitnouti neznámým otřesem.

4

Martina zatím v kuchyni slila žitný odvar do velikého hrnce mléka a osladila jej odměřeným počtem kostek. Rozlévá řídkou tekutinu do nemotorných hrnků s modrými třešněmi. Škraloup štědře schrání do pánova hrnku.

Jedna trojice zasedne ke kulatému stolu v pokoji, druhá u hrbolaté, desítiletími drhnutí zdrsňelé desky stolu v kuchyni.

„Robertku, co bys, bobečku, chtěl k obědu?“

„Dočkaj, robečko, ež se to rozvažim, enem coši fajneho.“

Otčím v dobré náladě mluví nářečím, které Janě tak nově a příjemně zní. Je úsečné a libozvučné

a sluší jeho hlasu i postavě. Cítí se v něm dokonale doma a téměř nikdy v něm nezadrhne.

Z kuchyně otevřenými dveřmi zároveň s teplem a pachem řepy přichází skřehotání staré Petronily: „Kehoši jsem večer potkala, nevím, kdo to byl. Coši mi pravjel, ale něrozumjela jsem mu. Kajši šel, nevím kaj.“

„Posluchajče enem, luďkove, to su novinky!“ s přehnanou účastí burácí Paulin bas. „A kuřičku sče něpotkala na dvoře, kuřičku s přeraženu nožku? Kdo tež enem po ni hodil kameněm, něviče, Petrolinko?“

„Co mi po kuře, či ja vim, kdo po ni hodil? Daj mi pokuj a staraj se o sebe, klašternico!“

Otčím se zastaví v kuchyni: „Dobre rano, roby. A tuž co ty, Martino, pokašluješ. Něčuješ baj bolešči oto v zadoch?“

Děvče se dívá zbožňujícima očima psa. Vrtí jen hlavou a v nadšeném úsměvu ukazuje své veliké, bílé zuby. V tom krásném chrupu se soustředila všechna životnost drobného, křivého těla.

„A co ty jednak brbleš, stara, mračíš se ani čert, nic či to něpasuje.“

„Pasuje lebo ni, co mi po chrome kuře, tuž či ja vim, kaj si polamala nohu?“

„Tuž či by Petrolinka mohla ubližič kuřičce, ni, ni, ni,“ přede Paula jako medvědice. „Či by tež Petrolinka mohla hodič kameněm, nale², nale!“

Petronila udeří sukovitou pěstí do stolu, až hrněčky poskočí. Paula jen pohodí trupem v bujném posunku.

Paní doprovází „chlopečka“ dlouhou chodbou a po dubových schodech až na plošinku u dveří. Zvonek se plačtivě rozklíná. Pro Janu je signálem, volajícím do práce. Koště, hadry, pracháč, domácí dcerka vrhá se s chutí a vesele do úklidu. Není to jen uklí-

zení, je to důvěrné seznamování s novým domovem. Jana se dotýká věcí a představuje se jim.

Vše je nějak jiné, na všem spočívá kouzlo odlišnosti a neznámý půvab staré spořádanosti. Věci stojí na svých místech desetiletí, pyšné v bezpečném klidu, kterým nebylo pohnuto déle, než je Jana na světě.

Dům je tajuplný a nová překvapení se skrývají za každým rohem. Všechno je šeré, vše v polotmě, obestřeno pyšně skrývaným smutkem. Ale Jana bloudí jen po povrchu věcí a nevnímá baladický šepot tmavých výklenků. Neboť tady poprvé v životě přichází do styku s domem, který je trvalým, solidním domovem v nepřetržité souvislosti několika desítek let.

Potom ta neobyčejná směsice selských, maloměstských a vybraně patricijských prvků. Stáj pro koně a chlév pro krávu a kozu pod touže střechou s honosným plyšovým salómem. Dobré kopie Dürera a sbírka těžkého, ručně tepaného stříbra. Díž na chleba a máselnice v tmavém výklenku chodby, železný hrnec se řepou a otrubami na plotně.

Dřeváky, olepené hnojem, na posledním schodu před kuchyní. Bramborový sklep, jehož ostrý zápach se dere podél celého rámce železných dveří do chodby.

Půda, vroubená starými truhlami, plnými moučnicemi a hrnci sádla a ověšená pláty uzeneho masa.

Dostatek, sytý, vrchovatý dostatek, jaký nevidělo děvče mnoho let. Neboť za Janou je siroba, válka, znehodnocení jmění, všemožné odříkání, nedostatek i hlad.

Jaký ostrov pokladů, ten starý rozvrzaný prádelník na chodbě, s pěti zásuvkami s mosaznými rukověťmi, které odpadávají a kymácejí se na volném hřebíčku.

V hoření zásuvce samé zástěry. Obrovské šatové zástěry na mohutné tělo paní starostové. Modré zástěry s kostkami, puntíky, proužky. Oči přecházejí ze směsi modrých barev, bílých ornamentů, a v prstech šelestí na tuho škrobená plátna. V druhé zásuvce teplé spodničky a kalhoty s kroužkováním. Kilometry kroužkování červeného, modrého, zeleného. Jsou to podivné kusy, nemotorné, obrovské a ošklivé. Ale je jich tolik, tolik!

Jana má jen několik posledních kousků jemného prádla, většinou ještě dětského střihu. Maminka Janina zemřela před mnoha lety na nakažlivou nemoc a celá zásoba jejího prádla byla rázem odstraněna z domu. Děvče se jen nejasně pamatuje na tajemnou, voňavou skříň, plnou krajek a stuh, která potom zela prázdnotou. Dětské prádlo bylo jen náhodně doplňováno lhostejnými služebními. Pak přišla válka a všechna ostatní neštěstí.

Jana nikdy neviděla takového nahromadění věcí. Byl se i její vkus vzpíral proti těmto barvám a proti střihům bez fantazie a beze smyslu pro radost, to množství, to obludné množství bylo ohromující. Barchet, flanel, tasemnice pevných tkanic, kroužkování a kroužkování.

V dalších zásuvkách hromadí se skladiště punčoch, ručně i strojově pletených, mohutných a silných.

V každíčkém tmavém výklenku v domě jsou ukryta skladiště: boty, oděvy, odložené věci. Celý dům je praskajícím skladištěm nahromaděné hojnosti, užitečné i zbytečné, krásné i odpuzující. Svou mnohostí podmaňuje Janinu skromnou mysl, uvyklou odříkání, a uspává její soudnost hadím pohledem molocha.

Otčím je zvěrolékařem. Ale jeho úřad starostenský a nesčetné úkoly obětavého buditelství odsunuly dávno provozování praxe do pozadí. Dlouhá léta apoštoluje neúnavně po vsích celého okolí. Přednáší a poučuje sedláky a chalupníky o hygieně stájí, o výběru v plemenitbě a odchovu hříbat a telat. O úrazech zvířat, zejména koní, a o první pomoci. O nemocech a nákazách zvířecích a jak si při nich počínat. Pokouší se vybudovat družstevní zpeněžování dobytka, aby sedlák měl zajištěnou stálou cenu a nebyl závislý na ročních obdobích, náladách trhu a vykořisťování meziobchodem. Celým krajem je uctíván jako spolehlivý rádce a pomocník. Jako zvěrolékař bývá však volán jen ve zvlášť těžkých případech, ale to vždy jen s ostychemi.

První dveře v chodbě domu vedou do někdejší ordinace, uzoučkého pokojíku s psacím stolem a dvěma skříněmi nástrojů a léčiv. Je tu podivné, úzkost vzbuzující ovzduší, šero, nemocniční pach. Široký černý rám, plný zkroucených vyřezávaných listů kolem žloutnoucího diplomu nad psacím stolem. Je tu několik knih, staré ročníky Zlaté Prahy, a mnoho tlustých svazků Gartenlaube, sentimentálního katechismu maloměšťaček.

V hustém šeru vzdáleného kouta je umyvadlo, jehož skříň je schránkou Janiných sporých svršků. Ale to právě je příčinou, že Jana má v ordinaci částečně domovské právo, že sem může občas vklouznout, nahlédnout do skříní a vdechnout vzrušující vůně otčímova povolání.

Úzké okno vede na šedou zeď.

Sedé zdi, nevýslovně smutné, němé a výhružné, jsou všude na dosah. Obklopují dům, vstupují do

každického okna. Z ordinace se vchází do salónu, plného červeného plyše. I sem, právě tak jako do ordinace, nahlíží zeď dlouhého dvora pekařského domu, jehož průčelí je na náměstí. Úzká ulička odděluje zeď od stejně němé zdi domu řeznického. Do škvíry mezi zdmi je vtěsnána ulička, uzavřená kostelní věží. Přes zeď řeznického dvora však přerůstá a sklání se koruna ořechu, poselství života, krásy a růstu uprostřed mrtvých a studených zdí.

Okna ložnice vedou do uzounké mezery mezi domem zvěrolékařovým a domem kupeckým, patrovým, s četnými okny v širokém průčelí. Z boku kupeckého domu vedou však do uličky jen okna skladů, pokrytá prachem a opředená pavučinami. V uličce je husté šero, které se věší na okna jako závěsy. Ložnice je tmavá sluj, do které nikdy nezabloudí paprsek. I když do oken salónu zasvítí na chvíli v poledne přes střechy a zdi, nedosáhne k prahu ložnice.

Sousední domek, opřený o boční zeď domu, staví na odiv skvrnitě zdi svého vlhkého výměnku a chléva oknům obývacího pokoje.

Prsten zdiva svírá dům ponuře a neústupně. Toliko úzkým průhledem přes dvůr je vidět zahrádku a za ní koruny stromů sousedních zahrad: obuvníka Frydeckého, obuvníka Barvíka, obuvníka Šmicrly.

Jana se dívá na předjarní zahrady oknem obývacího pokoje, kde se tráví většina času. U okna stojí směšný a milý šicí stojánek. Bledě modrou hlavičku má zježenou špendlíky, kolem pasu talířek s nitěmi a knoflíky a dole tři skromné a cudné nožky, ne příliš pevné. Zahanben stává vedle důstojenství široké židle a vyšívané podnožky, páže vedle trůnu staré královny.

Jana je mladou dvorní dámou a spřádá tajné přá-

telství s pážetem. Neboť úpí u podnoží trůnu s ukázaváčkem vztyčeným a do modra uškrceným bílou přízí. Pohazuje lesklým háčkem a vzdychá nad záhadou vrtošivých sloupků a řetízkových ok. Hodná měšťanská dcera musí umět háčkovat!

Královna s námahou udržuje vlídnou tvář, oči jsou stále netrpělivější. Tři oka, nahodit, sloupek. Pět ok, dvakrát nahodit, dlouhý sloupek.

Trapná jitrnička se kroutí pod Janinou rukou, ušmudlaná a nevzhledná, všecko jiné, jen ne vzdušný bílý nákres na předloze Gartenlaube.

Rozpárat.

Znovu.

Kamenný trůn nezná slitování. Jen šicí stolek vzdychá potají průduškami červotoče a zdá se pln účasti. Učení mučení. Jana má tolik dobré vůle, ale prsty nechtějí poslouchat. Každodenně po obědě, když si otčím v hlubokém a uctivém tichu odespí svou čtvrt hodinku, a teta, pokyvujíc hlavou, zdřímne na svém trůně (ačkoliv to energicky zapírá), nastane doba útrapy. Copak by jinak dělala mladá dívka z dobrého domu? Krajek není nikdy dost, do výbavy a vůbec. Ostatně se to sluší. Jana je celkem ochotna tomu věřit.

Kachlová kamna dýchají teplem, nábytek zapraská domácky a dobrodušně, za dveřmi brumlá Petronila svůj nekonečný mrzutý monolog a Martina odkašlává. Takový klid. Takový bezpečný, teplý, neuvěřitelný klid. Teta plete, dráty se roztrásají melodickou vibrací a klubíčko odbíhá a přibíhá po lakované podlaze.

Za dlouhých tichých odpolední byla Jana zevrubně vyzpovídána z celého života. Příběh mladých osmnácti roků, tak štědře naplněných ranami osudu, rozvláčených mezi lidmi, zdivočelými válkou, nedostatkem a zesurovením, proudí do tichého šera a ne-

hnutého majestátu starého pokoje. Na trůně naslouchá stará a velitelská paní neznámým senzacím, povídce vzrušující, kruté a poněkud neuvěřitelné.

Nelze nesrovnávat. Teta se pohřívá do vzpomínek na vlastní dívčí léta, a je to jako album s tesklivou vůní mezi žlutými listy, které se převracejí pomalu a v snění. Je tu houf dívek z penzionátu ve Vratislavi, strýcové kanovníci, Graf³ Holbein a Graf Howerden, skupina hudebníků-amatérů, promenády, divadla, plesy.

Ohlasy dvou epoch se potkávají v soumraku. Ozvěny quadrill, valčíků, stíny důstojníků a hodnostářů církevních. A zase otřesy sociálních přesunů světové války, mladost, vyřazená z účasti na tradiční kráse dospívání, zmatku prvních lásek, ba lásek snad vůbec, když všichni milenci zahynuli ještě do minulého roku.

Tak plynou odpoledne, sladce melancholická, a za okny, v té jediné škvíře mezi zdmi, snášejí se předjarní soumraky do zahrad, změkklých a roztoužených.

K večeru se rozsvěcují lampy. Ta pyšná na vysoké nožce do pokoje, malá modrá s plechovým vějířem do kuchyně, červený kalíšek mdlého plápolu na roh prádelníku do chodby.

Otčím přichází a s ním vůně tabáku a zvláštní vzruch, který přináší do této ženské klauzury v svých harmonických pohybech. Sejde dolů do chléva, podívat se na březí krávu, na koně, kteří dopoledne byli na poli, na mokrá malá kůzlata, která se k večeru vylíhla.

Po večeři sedává otčím k harmoniu. Improvizuje, preluduje, akordy se táhle a měkce přelévají do různých sestav jako med, přeléváný do různých sklenic. Náhle se z měkké podložky jasně vznese známá operní árie, známá píseň.

Otčím neodolá zpěvnému vábení svého nástroje. Rozezpívá se lahodným hlasem, volným a plným, ve zpěvu zcela osvobozeným od pečlivé ekonomie dechu a nebezpečných úskalí souhlásek. A tu svoji nejmilejší,

*Když jsem šel jednu uzku uličku,
potkal jsem děvče jako kytičku,*

hlaholí prostorem pokoje čistým a hlubokým kovem v nových a nových harmonizacích.

*Udělam ja se hvězdu na nebi,
budu ja svičič po cele zemi,
a ja přec tvoja něbudu,
za muža si če něvezmu.*

*A ja mam doma bratra hvězdaře
a ten mi každy hvězdu ukaže,
a ty přec moja mušiš byč,
za muža si mje mušiš vzič.*

Na každou námitku odpověď v nové harmonizaci. A ja mam doma bratra rybaře, bratra ptačkaře, až konečně už děvče-kytička nenalézá výmluvy. Z plných měchů nástroje i plným hlasem ta poslední variace,

*Pečte, mačičko, pečte kolače,
ež se ten synek za mnu něplance.
Dy ja už jeho muším byč,
za muža si ho muším vzič.*

Jana stojí opřena o harmonium a dívá se do otčímova obličje. Je tak rozsvětlen, tak vzdálený a pln roztouženého junáctví písně. Jeho ruce spočívají na klávesách s něžnou silou, již si vynutily sladký tón

milostného souhlasu. Jana zasněna cítí: Otčím je krásný člověk. Hudba je krásná, zpěv je krásný. Otčím, otčím je krásný.

Teta přistupuje zezadu k vysoké lavičce otčímově, opírá si jeho hlavu o hruď a hladí rukama jeho čelo gestem mateřské něhy. Ale ruka se náhle zastaví, prst zahmatá pátravě uprostřed čela. Obličej ztratí neurčitost rozněžnění a přijme praktickou a střízlivou masku.

„Á —! Bismarck už zase vyrostl! Kdepak jsou nůžky? Jano, podej mi nůžky!“

Ó páde, páde do hloubky. To tam je zbloudění ve světě tónů. Chlup, tuhý chlup uprostřed otčímova čela, který teta už dvacet let odstříhává a který pokřtila jménem Bismarck, se musí ustříhnout.

Jana se rdí, a neví zač. Na šicím stolečku hledá nůžky i rozvahu. Jaký má důvod k pocitu takového rozčarování?

Teta ustříhne Bismarcka s hlučným cvaknutím a odhodí jej s vítězslávou. Odzbrojujícím gestem mateřské lásky a vlastnictví pohladí čelo muže. Odzbrojujícíma, láskyplnýma rukama pokryje strašlivou únavu a smutek jeho obličej.

Ruce jsou milující, jsou slepé, nevidí.

6

Jana stále ještě nesmí vyjít ven přes vnější práh domu. Musí se nejdřív vykrmit. Musí ztratit bledou a hladovou barvu, která je v tak příkrém rozporu s tradicí tohoto domu, než bude možno ukázat ji lidem.

Ale Jana netouží ven. Ten malý svět domu a zahrady zatím stačí vyplnit její zájem.

Ptáci teď štěbetají na hlohu od časného rána, za soumraku zpívá na něm kos. Jaro přistupuje k oknům šterbinou zahrádky a dýchá dovnitř dechem slibů a závratí. Hloh procítá krůpějemi pupenů, které s úsilím zvedá nad střechu kůlny k skoupému slunci. Pod hlohem slepičí hejno vykvétá rudými hřebínky. Houština trní na konci zahrádky hebce houstne drobnými lístky.

Martina s Paulou zryly na záhonu kyprou a černou zem. Jana má poprvé v životě v ruce hrábě nad čerstvě zrytou půdou. Poprvé noří ruce do sypké černi pro čistou radost hmatu. Slunce zlátne na jejich holých pažích a vzduch a vůně jara je přelévají vlahými proudy. Nohy se boří do měkké půdy podél napjatého motouzu. Jana vyšlapává chodníčky mezi záhony, šlépěj vedle šlépěje, rovnými řadami je nalinkována černá tabule.

Teta nevýslovně zručnými a hbitými pohyby dělá kolíčkem důlky podél linek. Do důlků sází sazeňičky salátu, bledé a zkřehlé dva lístky, které se podčšeně chvějí ve vyrovnané řadě. Do některých důlků sype Jana po dvou hráscích, do některých fazole, jindy zas do měkkých žlábků, teple vystlaných hnějem, dlouhá semena okurek. Hnědé ruce tetiny zatlačují důlky. Ruce zkušené, pevné a hbité, ruce, které mají rády zemi vlastnickým a praktickým způsobem.

Tabule je popsána křehkým zeleným písmem, které teprve časem nabude svého významu. Kolem tabule pučí nezkroutně a jásotně hustý keřový plót a pampeliška jím prostrkává všetečnou hlavu.

Školačka Jana stojí u tabule, vyzkoušený žáček, který dostal jedničku. Z hlubin neznámé radosti dere se nahoru písnička. Hluboký a bolestný hlas nese vytrysknuvší melodii, lehčí a lehčí, nad záhony, mezi opojené víření hmyzu a paprsků.

Svět je tak krásný. Na konci zahrádky pučí šest

švestek nad zeleným trávníkem, nalevo houstne stín ve spleti jasmínů, bezu a kalín, v širokém koutě za kůlnou pučí ze země ostrůvky barevných pupenů. Nad zahrádkou nebe, vysoké a průzračné, letící oblak jako dech, a volné a světlé kruhy holubů.

Mezi kůlnou a keřovým houštím dělí nás nízký plůtek od zahrádky tetky Karolinky. Mezi Janou a tetkou Karolinkou vznikla láska na první pohled.

Tetka si chodí s dvěma puténkami pro vodu do naší stáje. Těžce vleče vetchýma rukama plné putny přes dvůr, přes vysoký práh úzkého dveřního otvoru v mohutných vratech. Jana ovšem vezme putny ze stařenčiných roztřesených rukou a překročí s nimi vysoký výřez. Je to její první krok z kamenné pevnosti.

Přes úzkou mezírku kupecké uličky, vzadu za kůlnou se zvěrolékařovým kočárem, choulí se Karolinčin domek. Stojí na travnatém prostranství. Záhonek před záspí, okénka jako jasné oči, na prkénku červený muškát a fuchsie. Plůtek dělí chaloupku a prostranství od zahrádky jako dlaň.

Jana stojí okouzlena uprostřed trávníku. Koutek je tak tichý a vlídný, chaloupka tak neuvěřitelně maličká a na jejím zápraží babička z pohádky, trošku poplašená a trochu dojatá, otvírá dívce dveře do síňky. Domeček loutky, kuchyňka, jizba, všechno v miniaturních rozměrech, skřínky, maličké, dojemné postýlky. Ale to všechno Jana zná. Poznává bez rozpaků. Vždyť je to domek sedmi havranů s malými stolky a židličkami, s malými talíři, příbory a skleničkami. „Kdo spal moji polívčičku? Kdo spal v mé postýlce?“

Staruška stojí rozpačité před zamyšleným pohledem, který dojatě bloudí po nábytku a stěnách chaloupky.

Jana bere do rukou chvějivou hlavičku stvořeníčka, hladí tvářičky jako svrasklá jablíčka, usmívá

se do jiskrných černých očí, plných dobroty a rozpaků. Jediný šelmovský zoubek sám a sám zeje ze širokého úsměvu náhlé a vroucí přichylnosti.

Babička tiskne Janiny ruce a drobounké, čisté slzy jí vyhrknou na tváře.

„Slečinko Jano, boračku⁴, vy jste su sirotek, Pan Buh vam pomahaj. Lehke to pro vas hevaj něbudě, ni, ni. Ale jak vas budě srco boleč, přijďče enem ku mje. Ja tež jsem je sama. Chlop mi umřel, jak mjel muj synek rok. A synka mi zabili na vojně. A včil jsem je sama ani prst.“

Staruška i domek vcházejí slavnostně do Janina srdce širokou slavobránou.

7

Konečně přijde jednou den, kdy Jana, růžová a vzrušená, vyrukuje slavnostně před tisíc zvědavých očí městečka. V neděli ráno do kostela.

Rozjásané jaro pod širým nebem, kus nebe v každém zářícím okně, medové pupence na kaštanech kolem kostela. Zvon duní nad hlavou, steré vůně proudí z okolních zahrad a mísí se tajemně s vůní kadidla a svěc.

Schůdky v boku lodi vedou na kůr. Otčím usedne k varhanům.

Teta zamíří do první lavice. Tradiční právo jejího rodu. Tady sedávali před ní, mlynář a purkmistr a hedvábnou paní matkou, mlynář děd a mlynář praděd s paními v kmentu a zlatých čepcích. Jana usedá skromně na kraj lavice v náladě slavnostní a dojaté. Šikmý sloup sluneční záře schvívá se kol hrany kůru, světlý a zářící, do temna lodi. Červená světla svěc planou mezi květy oltáře. Světlo a stín, pteludy bílých soch a postavy obrazů splývají

Janě ve snovou mlžinu neurčitého, tichého blaha.

Zvonek stříbrně hlesne u vchodu k oltáři a zároveň vydechnou varhany svůj první, slavný a dlouhý akord. Mystérium mše se odehrává, oblaky dýmu se sunou po slunečním sloupu pod klenbu a voní. Zpěv stoupá vzhůru, neumělý a naivní, a na jeho vlně plyne široce a s plachtami zářícími oprostěný a volný otčímův hlas.

Potom vyproudí zástupy z kostela do zářícího dne, který oslňuje.

Neznámé městečko, neznámý světe a živote, tu tedy jsi. Náměstí, podsíně, patrové a přízemní domky. Radnice, kamenný kříž a Panna Maria se štíhlýma nožkama na zeměkouli s hadem. Lípa uprostřed rynku, urostlý a vlídný strom s košatou náručí, žehnající všem.

Náměstí se hemží lidmi, hlavně venkovany v černé paradě dávných svatebních šatů. Ženy v širokých sukních a upnutých kazajkách, se šátkem. A městské obecnstvo v drahé a chatrné eleganci těch vyčerpaných a hladových let.

Jana nastupuje tradiční hodinovou procházku po náměstí. Teta se do děvčete zavěsí, přivine je téměř k sobě. S okázalou laskavostí sklání se k zmatené dívce a vodí ji a vodí, nahoru, dolů, nahoru, dolů, před pozornýma a nevyzpytatelnýma očima městečka. Otčím chodí vážně s nimi, jak žádá mrav. V prosté samozřejmosti odehrává se prastarý příběh, vždy stejný, vždy nový každé neděle. Každíčký chodec zdraví pana starostu, každá babička i dítě. Neboť kde je tu v městečku jediný dům, kde by byl nepromyslil starosti lidí, neujasníl a neulehčil záležitosti berní, soudní a peněžní? Kde by nepomohl zvířatům, neporadil v zahradách a na polích?

Otčím se usmívá, tu a tam osloví někoho zpravenou otázkou, pln zájmu a vlídnosti.

Teta zatím vláčí Janu po rynku v láskyplném, ale velitelském styku. A dívka s úžasem pozoruje nevraživé pohledy, neochotné pozdravy i okázalé přehlížení, s kterým se teta setkává. Proč, proč to?

„Pamatuj si, Jano, tu paní nikdy nezdrav. Ublížila mi! Neděkuj tomuto pánovi, urazil mne. Nezdrav tuto slečnu, pomluvila mne. Nevšímej si této paní, její muž mi udělal zlomyslnost.“

Otčím se zase připojuje a procházka pokračuje ve třech, nahoru, dolů. Jana nechápe nic, ale cítí svým srdcem prostor osamění, chladu a cizoty, který dělí tuto paní od všech ostatních. Proč jen? Jaké nedorozumění, jaký omyl to zavinuje?

Čím delší je procházka, tím křečovitější je přivíjení dívčího těla, tím demonstrativnější přichylnost a obraz blízkého dorozumění. Jana posléze uhaduje: ubohá paní trpí bolestně svou izolací. Demonstruje městečku, že není sama, že má svou společnost, kromě muže ještě svou vlastní, blízkou duši. Že přes všechno někoho má, kdo jí náleží. Že má dceru, která ji zaštití proti tomuto záští.

Janino soucitné srdce cítí tuto horoucí touhu staré ženy a slitovně a ochotně se propůjčuje nepochopitelné hře, plné záhad, skličující a smutné.

Povinná hodina konečně uplyne. Náměstí se prázdní. Otčím odchází do radnice a teta s Janou zahne do uličky k domu. Stisk pod paží se uvolní, napětí v obličeji povolí. Krásná a drahocenná liška schlípne na skleslých ramenou. Zlostný triumf a únava ověsí žluté rysy.

„To všechno je závist, Jano, všechno závist, časem ti to vysvětlím. Všichni mi závidí. Všichni mi přejí zlé. Ale nic jim to nepomůže. Robert mě má rád. Má mě rád. Závidí mi ho i všechno ostatní. Časem to poznáš sama.“

Jana cítí podivnou bázeň. Tady se skrývá něco

pod povrchem života. Utajené strádání. Neznámé bouře v hlubinách, kam nelze zatím dohlédnout. Jiný život než ten, který se staví na odiv, rubní, záhadný a zneklidňující.

8

Každého jitra přichází Paula ze své chaloupky nad rybníkem do své čeledínské služby u koní. Nouzová nezbytnost válečných časů se vžila, Paula trůní se samozřejmou tváří na kozlíku kočáru i na voze s hnojem.

Robustní a ohromná, sebevědomá a přehlízející, vzbuzuje v Janě vždy slabé záchvěvy odporu. Je to snad převládající smyslnost a podivná, sálající sexualita Paulina zjevu. Její mužský hlas, její velká ústa, její žhoucí a chtivé oči. A její hádankovitě a zemitě úvahy o lásce lidí i zvířat.

Paula je ostatně nestálý pták. Jakmile je po polních pracích, oblékne černý soukenný kostým, černou hedvábnou šálu, a jako lesklé, statné a větřící zvíře odjíždí v neodolatelném puzení z městečka. Po celé Moravě má v klášteřích své oblíbené sestry, v každém klášteře jednu. Za tou nejkrásnější, sestrou Serafinou, za tou nejveselejší, sestrou Felicitou, za tou nejsmutnější, sestrou Hildegardou, odjíždí s planoucí touhou jako s hořcím chocholem.

Nyní však nosí ze stodoly u rybníka slámu, vyhazuje hnůj a čistě podestýlá, napájí a hřebelcuje oba hnědáky. Voní stájí a senem a je odpuzující i vábná a vzbuzuje tajemný strach.

S Petronilou má věčné hádky. Paula je dobrá k zvířatům, kdežto Petronila je hotový čert. Bije klackem kolem sebe do kravky i do kozy, kopne do slepice, která se jí rychle neuhne, tluče bez srdce

obě malá prasátka, která se v pytli přistěhovala do chlévka u hnojiště. Lidská řeč nemá pro Petronilu dost nadávek, musí si jich pro ukojení své potřeby ještě navymýšlet. Stará pěst je stále zařata a nachystaná k ráně.

Stáj a chlév jsou arénou věčného zápasu Petronily s Paulou, ducha s hmotou, zlomyslných nápadů s mrštným jazykem. Paula postaví hrábě zuby ven a stará na ně ovšem šlápne. Tupý úder se ozve do staré tvrdé hlavy, ale Paulino srdce k tomu mlčí.

„Ty djase ošklivy, stodjabelny⁵, ja če raz zabiju!“

„Co je, co je, stara? Bylo hleděč na cestu, ni?“

Petronila s třesoucími se pěstmi supe do stáje. Ale Paula jí narafičí do cesty ošatku. Na ošatku skočí slepice sezobnout zrnko. Petronila v slepém vzteku chytí vidle a hodí je po slepici. Zděšená slepice krákoře a motá se mezi stáji a chlévem a Petronila píchá vidlemi vždy několik centimetrů před nebo za ptákem.

Paula se protáhne kolem bésnicích vidlí a vypustí slepici na dvůr.

„Ach ty gizde⁶, ty gizde proklaty, tebe muším zabič!“ Nepříčetná stará supe na dvůr. Slepici hejno s křikem a povykem se rozstříkne do vzdálených koutů. Petronila, s očima rudýma a zaslepenýma touhou zabíjet, se zarazí s vidlemi před otčímovou hrudí.

„Stará, stará, zbláznila ses? Chceš mne probodnout?“

„Baj chcu! Cely svet pozabijam. Tej němravě Pauli něni rady, a ten gizd kravsko mi něžere, a kožisko mje trka. Ta mrcha Paula mi stavja hrabě do cesty a ja to hevaj všecko pozabijam!“

„Ticho, ticho, stará. Enem ty polepši život a něbuď taka vzteklina. Něbij kravu a budě žrač, a něnadavaj jednak, dy už to pan buh isto němože po-

sluchač. Daj vidle z ruky a pořikaj⁷ ružaněc. To či ulevi.“

„Tuž dyž mysla, tuž pořikam. — Ale tej Pauli, tej potfoře, raz ten její černy pysk rozflagam!“

A přece byla prý kdysi Petronila pěknou dívkou, měla krásnou výbavu a ve „foršuše“⁸ pět set rýnských. Bývala nevinná myslí i tělem. Sloužila v tetině otcovském mlýně. Mnoho řečí nikdy nenadělala, zato tím víc práce, a mládenci o ní dobře věděli.

Stalo se ovšem jednou při mláčení, že krotký krajánek přistoupil k Petronile tuze blízko a vztáhl ruku po pěkném tvaru dívčího těla. Ztuhla ohromením, nevýslovným pocitem odporu. Krajánek si její nehybnost falešně vyložil a vztáhl ruku ještě jedenkrát. Petronila byla rychlejší. Jedinou ranou přerazila krajánkovi ruku cepem.

V červnu potom šla s čistým srdcem do Poruby poprosit svatého Antoníčka o ženicha.

Přišel, to se rozumí, na pokyn dobrého světce, a byl to mladý kovář z Lipek, příčinlivý člověk a jediný syn. Chodil vedle Petronily z kostela, počastoval ji, postál večer na mlýnském zápraží a byl skromný a slušný synek, jak se patří. Pan otec známosti přál a nemluvná Petronila byla považována za nevěstu.

Když přišel masopust a začala řeč o svatbě, kdo by se divil mladému člověku, že se osmělil? Že se vkradl do chléva a objal Petronilu znenadání a zhavě, nešetře dívčího studu a nedbaje odporu, jakého se nenadál.

Ale ach: Petronila napřáhne zařatou pěst s palcem tvrdě vztyčeným a rozmáchně se jím pod bradu zamilovaného kováře. Prásk! Kovář leží na dlažbě chléva, ani nehlesne.

Nepřejte si ten povyk. Děvečky a pacholci, a chasa i paní matka, jeden přes druhého: Petronila

zabila kovala. Ale kovář žije. Chudák se těžce sbírá, ta rána pod bradu mu vzala dech a dlažba ho nepohladila měkce, když padl jako kláda.

Pan otec si vzal Petronilu do parádní jizby. „Co to je s tebou, vždyť ty jsi učiněný vrah! Krajánkovi přerazí ruku, kováře porazí jako vola, co se to s tebou děje? Proč takhle vzplaneš pro nic a za nic? Kam dáš rozum, proč se neovládáš? Co ti udělal kovář, že ses tak rozlítila?“

Petronila brečí ze všech sil, ne pro kováře, ale aby obměkčila pana otce. Neví, co to je. Vzplane to jako blesk, než může vzniknout myšlenka, odpor už vedl ruku. Odpor, nevýslovný, nesnesitelný odpor k důvěrnému dotyku, silnější než všechno jiné. Pro takovýhle nesmysl není ovšem vysvětlení a není omluvy. Petronila je vzteklice a vrah a každý ať se jí střeží.

Stala se ještě nemluvnější, mrzutá na svět i na sebe. Muži se jí vyhýbali léta, než se na historku zapomnělo. Měla snad už pětatřicet let, když začal zase chodit k mlýnu na zálety vdovec provazník.

Inu, tentokrát skolila Petronila svého nápadníka přímo do mlýnského náhonu.

Potom se stala členkou Panenského spolku. Vzplála nenasytnou vášní k hedvábným šátkům, a když šla oféra, mohli jste si být jisti: ten nejtvrdší, ten nejlesklejší šátek s nejdělnějšími třásněmi patří Petronile.

Se stanovami Jednoty panen však zůstala trvale v rozporu. Varovala se sice, jakož řád káže, „hříšných zábav a lehkomyšlných známostí, jakož i všeho nepotřebného obchodu s osobami druhého pohlaví“. Zavázala se upřímně „pokornou, skromnou, v odívání počestnou, v chování mravnou a ne všetečnou býti, alebrž přísně bdíti nad svými smysly a svým srdcem a všeliké pýchy a neslušnosti se vystríhati“. Nikdy však nedokázala být „v řeči ostražitou a počestnou,

k bližším svým přívětivou a smířlivou“, a nikdy se necvičila v „umrtvování jazyka a provozování skutků milosrdenství“.

V rozporu neomluvitelném se sice před spaním pomodlila k Panně Marii: „. . . zasvěcuji tobě dnes oči své, uši své, ústa svá, srdce své, sebe úplně celou“, ale za hodinku dokázala dusadlem vybit z chléva pacholka a jeho kamarády, kteří se v noci potají sešli na partii mariáše. Petronila, přesvědčena, že jsou to zloději, vletěla mezi chlapy jako fúrie s kyjem nad hlavou a nikdo se jí neodvážil postavit na odpor.

Stará a sešlá chodívá teď Petronila občas na půdu, podívat se na poklady své mladosti. V starých truhlách, pod víky, plnými ptáčků a tulipánů, leží její krásná a bohatá výbava a žlutne a žlutne. Silné stučky plátna a barevný kanafas, sypkoviny a lněná prostěradla. Živůtky se šůskem a košile červeně kroužkované, i ty s dlouhým zapínáním vpředu, jaké nosívaly kojící maminky. Docela na dně je ukryta lahvička rosolky.

Petronila propadá podivnému smutku. Rosolka hřeje, ty tam jsou nadávky a záští. Ticho je na půdě, voní tu špek a mouka. Z otevřené truhlice stoupá vůně pláten a dávné, podivně sepsuté, nepochopitelně poznamenané, ztracené mladosti.

Ale to teskné utišení netrvá dlouho. Lahvička není velká a brzy se vyprázdní. Petronila ji vpašuje do svých širokých „leknic“, a zas nějaký čas bude tajně pást po příležitosti, jak se vykrást z domu a lahvičku naplnit.

Martina, nejprostší z trojice, šuká kolem kuchyně a úklidu. Pohybuje se celkem nejvíc kolem Jany a pomalu roztává v drsné, ale silné příchylnosti. Pokašlává, sípe astmatickým dechem, a podivným, zastřeným hlasem popěvuje tiše celý den. Neko-

nečné elegie o hraběti Frydolinovi, o svaté panně Jenofefě a jak, Když měsíček spanile svítil, vévoda Břetislav vstal.

Martina pochází z chaloupky v stráni nad městečkem. Prožila jen jednu velikou a pohnutou krátkou dobu ve svém životě, a to byla služba u sedláka ve vsi, vzdálené tři hodiny cesty od městečka. Dva silné city zápasily tenkrát o srdce děvčete, stesk a láska. Stesk byl tak silný a tak bezútěšný, že se nedal přemoci ani těžkou prací a únavou, ani procítající něhou.

Časně ráno, místo oběda, i večer ještě vybíhala na vysokou paseku a dívala se na čnějící vrcholek lípy na kopci nad svým městečkem. Někdy ukryla lípu mlha, někdy kanoucí závoj deště, ale toužící srdce v usedavém stesku přece jen vidělo aspoň to zdání, alespoň prelud stromu, pod kterým blízko stojí jejich chalupa.

Martina spávala v selské usedlosti ve chlívě, v přístěnku, plném sena a dusivé vůně. A každou noc přicházel čeledín z púdy po žebříku dolů a vkradl se do přístěnku. Úsedal na pelest postele a chvíli se díval na světlou skvrnu obličej, zřetelnou v šeru. Ale dech děvčete chroptí a ten nesnesitelný stesk po domově se rozplývá v bezedných přívalech slz.

Chasník má soucitné ruce a do Martiny z nich proudí úleva a hrozný, neznámý a podivný strach. Stesk však ty ruce nepřemohly.

Po několik dní nebylo vidět lípu a Martina večer, místo do přístěnku, putovala s ranečkem v ruce ty propastné, ty bolestiplné tři hodiny z konce světa do rodné chalupy.

Na ten stesk vzpomíná jako na těžkou nemoc. Na chudičké milostné dobrodružství jako na bledý pa-prsek měkké a něžné záře.

Martina je velmi zbožná, a je to snad právě ta křesťanská pokora, která jí umožňuje soužití s Petronilou.

Tu a tam ve psích dnech, když vzdoruje anebo když trpí pocitem křivdy, zamění elegie za jednu jedinou písničku, za svou paličskou a rebelantskou píseň: „Tovačov — Tovačov — tovačovský zámek“. Od vteřiny revoluční exploze až do pozdní noci, zprvu silným a vzdorným hlasem, ke konci už jen bédným sípotem, stále a stále Tovačov. Po několika hodinách paralyzuje Tovačov celý dům a Martina se odškodňuje uvadlými a otrávenými obličejí všech za svoje křivdy.

9

Jaro dýchá do oken temného domu. Do slepých tří uliček padá odlesk slávy ze zářícího nebe a váhavě vstupují i sem milosrdné vůně kvetoucích stromů a mladých lístků.

Před domem stojí teď svorně a způsobně dvě židle. Hodiny ručních prací se přestěhovaly na chodník.

Dopoledne Jana uklízí a vaří a teta trůní sama na své židli. Tu a tam projde uličkou ke kupci dítě, služebná nebo některá sousedka. Nikdo neprojde bez výslechu, ani almužnice. Teta sbírá a nasává zprávy a klípky, nemoci, starosti, lásky šťastné a nešťastné a hlavně hříchy, hříchy, s chtivostí a labužnictvím, nad kterým Jana někdy žasne a někdy se zardívá. Ale vždycky omlouvá.

Teta zná své město už tolik let. Nemá děti a nemá starostí. Její duševní život je jednoduchý a bez problémů. Tu a tam ji zlobí věci malé od malých lidí. Jana ví o jejím tajném soužení pro neoblíbe-

nost a společenskou osamělost. Ale teta nehledá vinu u sebe, ta myšlenka ji nenapadne. Je bohatá, je spokojená, má šťastné manželství s krásným a mladým mužem. To je víc než dost příčin pro závist a zášť. Ovšem, taková nedělní hromadná přehlídka společné závisti přece jen mrazí. Nahání strachu. Bolí a unavuje. Ale v pondělí už zas je zapomenuta.

„Pojď hevaj, Sofijo! Tuž jak, kupili už vaši tu kravu? Co ideš nakupovač? Co vaša dnes panička?“

„Dočkej, Vefo, pojď hevaj! Tuž jak u vas, pan už se vyspal z opice? Co pravěla pani? Telko peněz vyhazač a telko oken porozbijač. Ja, ja, či chlopi!“

Kolem půl dvanácté se teta zdvihne, zapíchne dráty do klubka a pomalým krokem začne procházku na roh náměstí a zpět. Ve své modré šatové zástěře, veliká a těžká, je svým zvláštním způsobem majestátní. Neboť je zřejmo z této chůze, že je zvyklá mít své vlastní mínění a uplatňovat je a že není radno se s ní zneprátelit.

Z prvního domu na náměstí vyběhne žlutý ratlík Gigi. Paní Schillingerová přichází na neujednanou každodenní schůzku. Pomalu se kolébají uličkou až ke kupectví a zpět k náměstí. Slunce svítí na chodník a u Frydeokého šlehají muškáty z oken rudým plamenem. Rovněž u Bareše, mladého vdovce kniháře.

Paní Schillingerová se vyhýbá a brání klípkům, jak jen lze. Je co možná neosobní a její hlavní téma jsou vzpomínky: „Olmütz, ach, Olmütz, eine herrliche Stadt!“⁹ Ve svých bílých blůzách je neobyčejně svěží a mladistvá, má živou a inteligentní cizokrajnou tvář a vypadá přímo velkoměstsky vedle nešťastné modré zástěry.

Teta má ovšem doma spoustu námitek proti bílým blůzám i proti městu Olomouci. Ale denně od půl dvanácté do dvanácti snáší obé velmi dobře.

Paní Schillingerová naslouchá, tváří se účastně i pohoršeně a říká jen: Grossartig! Fürchterlich! Herrlich! Unglaublich!¹⁰ A při první příležitosti utíká do minulých let a za svými mrtvými. Gigi se plete mezi sukněmi dam jako bleška a cení droboučký bílý chrup na modrou zástěru. Vrčí zlobným hláskem a kousl by tak rád!

Ach, ratlíci, nesnesitelná psí rasa!

Jana prostírá, zaváří polévku, je hotova. Vyběhne dlouhým tunelem chodby ven do zářící záplavy jara. Zvon se rozhlaholí nad uličkou a jeho zpěv přelévá Janu jako vodopád.

Ořech, nový a blízký přítel, vydechne sladce i hořce svými pupeny, že mu zeď brání přijít blíž a dát obejmout svůj kmen.

Na dolním konci náměstí je v rohu vinárna. V hloučku vycházejí její denní hosté, advokát, soudcové, ředitel školy, pan děkan a otčím. Mávají široce klobouky, jako by se rozcházeli na dlouhý čas. Otčím míří přes rynek nahoru ke své uličce.

Na nároží široká náruč, modrá s bílými puntíky, sevře se kolem jeho ramen. Městečko za muškáty ať vidí tuto lásku, která se nemění lety ani zvykem, tím méně stárnutím.

Otčím trpělivě počká, až náruč povolí, usměje se do Janina obličej, čekajícího, oddaného a tiše zářícího.

„Tak jak, domácí skřítku, nic jsi nepřipálila?“

Jana se směje a vrtí hlavou i copy.

Ovinut modrým kanafasem, puntíky a kostkami, odchází otčím k obědu.

Odpoledne usedá teta s Janou před domem, sloupky se řadí a řeč pomalu plyne.

Robertek rád třenou bábovku, ale nesmí být suchá. Robert hrozně nenávidí suché těsto. Pamatuj si to, Jano, muži nemají rádi suché těsto.

Robert nosí rád polotuhé límce, ale ty umí málokdo správně natužit. Robert nesnese límec natužený někým jiným než mnou. Poznává to okamžitě. Zkusím natužit tě žehlit límce, ale Robert to stejně hned pozná.

Robert, Robert, Robert.

Před Janou narůstá otčím ve svém vztahu k tetě v několikeré podobě. Nejdřív a absolutně jako jediná, svrchovaná láska a náplň jejího života. Jediná páteř jejích myšlenek, jeden jediný, rudý a těžký květ jejího srdce.

Pak jako zušlechťující evangelium. Neboť jeho slovo je slovem božím a to, co Robert nesnáší, jsou vesměs nedobré, malicherné i zlé vlastnosti tetiny, které síla jeho vůle drží na uzdě.

Konečně jako domácí tyran a otrok zvyků a slabostí, kterým se shovívavě a s láskou vyhovuje.

Ale tato třetí otčímova podoba je tetinou fikcí. To Jana poznala velmi brzy. Všecko to, co rád a co nerád, co nosí a co nenosí, co poznává a co nepoznává, vymyslelo jen to tetino milující a toužící srdce, aby na sebe nahrnulo povinností a úkolů, aby hýčkalo a otročilo, aby si namluvilo, že jenom doma, jen u své ženy, najde Robert všechno tak, jak býti má. Je to jen blahý sebeklam neukojitelné lásky, na který otčím dávno přistoupil, aby vlídně vyhověl toužebnému očekávání.

Jana cítí obrovitost této závislosti a bezvýhradné vzdání duše, která však jinak nedorostla formátu své lásky a je rozpoltným, neharmonickým a chaotickým torzem.

Toto poznání ovšem zrábalo pomalu a v mnohých hovorech za mnohých dlouhých odpolední, na jarním slunci, i ve stínu zdi.

Večery patří Janě, jsou její školou, branou do světa a jeho dění. Jana byla dítětem, když ztratila

rodiče. Potom ve zmatku války a vzrůstající nouze nebylo zájmu o mnoho víc, než jak se nasytit. Jana je nevědomá přes své bohaté zkušenosti o lidech a jejich bezohledné chtivosti.

Otčím vypravuje svým volným tempem a někdy se zaráží na svých zrádných souhláskách. Ale Janě to nepřekáží. Naopak. Tento nedostatek je právě otčímovou slabostí, která děvče dojíhá. Malá trhlina v jeho brnění, pro niž lze cítit účastnou něhu.

Jana slyší důkladné rozborry o válce a míru, o starých a nových hranicích, o starých a nových státech a jejich ústavách. O ruské revoluci. O politických stranách a jejich programech. O ideách, které hýbou světem a tvoří jeho osudy.

Jana je posluchač vděčný a vnímavý. Její přirozená inteligence a živý cit sociální vedou ji samy k mnohým idealistickým závěrům, o které musí bojovat s otčímovým realistickým, zkušeným, praktickým nazíráním na věci světa. Tváře jí planou a myšlenky rychle pátrají po výrazech, jimiž by vyjádřila tvořící se i spontánní city, které zaujímá k nezvyklým a novým věcem.

Lampa přede tichounce a její záře pokrývá širokým kuželem stůl. Na stole Janiny paže, o pěsti podepřenou, zvědavou a pevnou bradu a jasné, zářící oči.

Otčímova pozornost chvílemi bloudí. Nemůže nepozorovat, že svýma rukama spolutvoří planoucí a žízlivou novou inteligenci, novou duši, která jeho dechem vstupuje do tohoto kvetoucího mladého těla. Napadne ho snad letmo, že dlouhá léta už nemluvil u tohoto stolu, v této měkké a tlumené záři o ničem důvěrnějším a svému srdci bližším než o počasí, úrodě a hospodářských věcech. Úvaha ho poleká a zneklidní. Otčím ji odhání netrpělivým gestem a odkašláním,

Teta se chopí této příležitosti. „Dost už, Jano! Máš moc svého rozumu. To není dobře. Ostatně to není pro mladou dívku, takovéhle řeči. To se hodí pro muže. Hlavně když umíš vařit a když uděláš muže spokojeným. Vid', Robertku? Dost už dnes. Pojď spat, můj bobečku.“

Sbalí pleť a povstane těžce s hlučným hlomozem odstrčené židle. I Jana se vzpřímí na své staré pohovce a bílé hřebíčky po obou stranách se vycení jako chrup v černé dásni. Ale otčím sedí dál s hlavou podepřenou o dlaň, s očima zavřenýma.

Jana odestylá tichounce svou postel. Kradmo a hbitě vyklouzne ze šatů i prádla a uléhá jako myška téměř bez šelestu.

Z ložnice zasténá postel pod těžce ulehnuvším tělem a ozve se hlasitě, táhlé zívnutí. Otčím sedí. Lampa svítí teple a slitovně na jeho uzavřenou tvář. Stín se mihne chvílemi pod čelistním kloubem, jak tam sval ze zvyku drtí v počátcích každou grimasu.

Jana se dívá s úzkostí na tuto zřejmě trpící tvář, kterou opustilo vědomí místa i doby. Otčím je daleko. Ne v prostoru, ale v čase. V hlubině své osamělosti, své propastné, opuštěné samoty nekonečných let.

„Bobečku, pojď už!“ Otčím se nepohne.

„Bobku, pojď, už chci spát!“

Ruka zpod tváře se vztáhne pomalým, zemdleným pohybem k lampě. Stáhne světélko.

Tvář otčímova se nahne nad poslední jiskru. Jana zahlédne škleb, ale tma jej smaže ve zlomku chvíle, než lze poznat, zda to byl jenom stín.

Do tiché písničky, kterou si dům přede jako stará kočka už tolik let, šlehne náhle poplašný signál z jiného světa. Tolik starého se sesulo, tolik nového se tvoří, a odhodlaní muži stavějí se do nových pozic na nových územích.

Znovu a znovu, vždy naléhavější, přichází otčímovi výzva od zemské vlády. Je jediným českým zvěrolékařem ve Slezsku. Má za sebou řadu vyhraných hospodářských a politických bojů. Po všechna léta čelil národnostnímu útlaku úřadů i průmyslových závodů, které dávaly větší díl obživy celému kraji. Sám, jako Atlas, nesl na své šíji ten svůj ostrov češství a udržel jej nad propastí.

Všechno, čím jeho město dýchalo, žilo a vzkvétalo, bylo dílem jeho rukou. Na prvním místě železniční trať, životní otázka města. C. k. úřady, zejména okresní soud, měly být vystěhovány z městečka, izolovaného bez železničního spoje. Do jakého zápasu se to Rýdl pustil s byrokratickou mašinerií, s urozenými úředníky ministerstev, kteří neskrývali svou averzi politicky podezřelému lokálnímu apoštolovi. Když už se začalo s výkupy pozemků a s prvními pracemi, odmítlo ministerstvo financí vyplatit těžce vybojovaný obnos státní účasti. Rýdl vsadil všechny své prostředky do vysoké hry. Pohnul celým krajem k upisování podílů, přednášel, agitoval, vysvětloval ode vsi ke vsi, dům od domu. Podlehly-li, je osud města zpečetěn, uprostřed našich nevalných polí ulehne k spánku ves. Rýdl, sálající plamen myšlenky a vůle, stal se strhujícím řečníkem, jeho koktavost téměř zmizela. Síle jeho vůle nebylo možno se protivit, kouzlu jeho přesvědčivosti se nedalo odolat.

Otázka železnice byla osudově spjata i s vybudováním hospodářského školství v městečku. Slezští sedláci toužili po české odborné škole už od osmdesátých let. Ale zemský výbor stavěl se k myšlence vždycky nepřátelsky a hledal různá kompromisní řešení. Když posléze Rýdl nabídl své město za sídlo školy, pohnul městskou radu i soukromníky k peněžítým darům, poskytl pozemky a vybudoval k nim cesty, zbyla zemskému sněmu poslední námitka: město nemá železniční spojení s ostatní zemí.

A když se posléze rozjel první slavnostní vlak po tvrdé tepně náspu, kterou Rýdl vydupal ze země, vynutil na mocných tohoto světa a napojil vlastní krví, stály už nad novým nádražím i velké budovy hospodářských škol. Neboť tu našla útočiště i škola hospodyňská, kterou zemský výbor vyhostil z území Opavy a kterou už soukromá dobročinnost a vlastnictví nemohly udržet v provozu.

Tyto zápasy s rakouskou státní mocí byly všeobecně známy a jejich hrdina vážen, respektován a milován celým Slezskem. Kdo jiný než on je nyní povolán zbudovat, zorganizovat a vésti veterinářskou službu, stát jako šéf v jejím čele u zemské vlády v Opavě?

Vše, co mohl dokázat jako starosta města, všechny úkoly lokální a krajové, už vykonal. Mnohé, oč bylo dřív třeba se bit, stalo se samozřejmostí ve vlastním státě. A tato obrovská pracovní energie tu leží, nachystána pro nové úkoly.

Je tu však ještě skrytý, nejsoukromější důvod jeho tvořivé vášně. To tajemné a nejsilnější v něm, ta strašlivá touha přehlušit, utlouci a udusit všechno osobní a důvěrné v sobě. Tak tomu bylo odedávna. Rýdl si však nemůže zastírat, že se v poslední době propadá do zcela nového pocitu bolestného prázdna. Nechce si přiznat, že touto nostalgií je Jana, Janino

mládí a neuvědomělý milostný půvab. Že její bystrost, tichá líbeznost, že její výmluvné a zářící oči bezděky ještě prohlubují hořkost a stesk jeho osamělosti.

Co tady dělat? Poslouchat, jak se v tichu nečinnosti rozléhá hlas touhy, ohlušující a s pazvukem v prázdnotě pustých kleneb? Ne. Rychle zas nové úkoly, nový hluk nové lopoty, který překříží vše, v němž duše zdomácněla a bez něhož se nelze obejít.

Čas ubíhá, je třeba dospět k rozhodnutí. Otčím je rozhodnut. Chce ještě získat i svou ženu pro tento krok. Není to pro ni snadné. Přes všechno lpí na svém městečku, kde zná každý kámen. Lpí na lidech, jejichž zná každé hnutí i myšlenku, ať už si své informace opatřuje jakkoli. Zná jejich slabiny i hříchy a pevně čelí jejich averzi svou sociální nadvládou. Podléhá někdy v této hře. Ale žije ji už tak dávno! Jak ji opustit? Jak začít jinde znovu a jinak? Jak má opustit svůj dům, zděděný po rodičích, dům, kterým prošel jejich i její život, kde každý kus nábytku, každá zásuvka, každá maličkost je dojemnou vzpomínkou?

Tyto myšlenky napadají ovšem tetu teprve nyní, když si ujasňuje, že tento inventář se nehodí k stěhování a nehodí do moderního domu. Ano, a být nájemníkem! Všichni její předkové, svobodní mlynáři, žili vždy ve svém. Sama žije v tomto domě už čtvrt století. A to vše se má změnit?

Co hospodářství a co pole?

Nesčetné úvahy, polemiky a nářky. Konečně uvykne teta myšlence, že se hospodářství zlikviduje a pole pronajmou. Dům se najme novému zvěrolékaři. Jeden pokoj zůstane zařízený a celé léto, všechny svátky, a třeba i soboty a neděle se mohou trávit tady. Je dost času uvážít podrobnosti. Než se v Opavě najde byt, než se věci vykrystalizují,

bude vše dokonale promyšleno a dobře provedeno.

Teta se smíruje, myšlenka na Opavu, tiché město plné parků a zahrad, ji začíná vábit. Vojenské koncerty v sadech a kavárny. Divadlo. Dobrá společnost. Otčímovo vynikající postavení a důvěrné přátelství se zemským prezidentem. Elegantní prostředí a žádná udýchaná rivalita ctižádostivých paniček omezených prostředků. Ale to hlavní, to nejhorší: otčím nastoupí už brzy své místo a na likvidaci hospodářství, rozprodej zvířat, pronájem pozemků je potřebí alespoň půl roku. Jak to rozřešit?

Ale i to už otčím promyslel. Najde si mládenecký byt, a zatím bude beze spěchu pátrat po vhodném bytě. Všechny soboty a neděle bude doma, takže ani domácí věci nezůstanou bez jeho dohledu a rady.

Ano, ano. Ale být sama, být bez Roberta půl roku! Jak nemožná představa! A kdo mu bude vařit? A kdo mu dá ráno knoflíčky do čisté košile, nakhystá límec a kravatu a do kapsy čistý kapesník?

„Ale Kláro, co ve válce, když jsem byl dva roky sám, a tak daleko. Vždyť Opava je za humny a pět dní je jako chvílka.“

„Robertku, to bylo jiné. Ve válce se nedalo nic dělat. Ale teď! Já umru, jak se mi bude stýskat.“

„Tos tehdy říkala taky. A teď tady máš Janu, dobrého domácího skřítku, s tou se ti nemůže stýskat. S Janou nejsi sama. Má tě ráda a rozveselí tě. — Co je to půl roku, možná že i méně! Pro mne to znamená tolik! Nový život, nové možnosti, novou práci. Vždyť ty jdeš se mnou, Kláro. Všude. I vzhůru.“

Zvolna a těžce rostlo rozhodnutí, až spadlo jako veliký, zralý plod do tišiny starého domu. Neklid roztrásá zaprášená zákoutí, vzdechy se derou ze zásuvek prádelníků. Staré sklenice řinčí úzkostnými hlásky na policích příborníků. Vybledlá, nízká křesla

poklesávají ve vetchých kolenech pod novým, kriticky oceňujícím pohledem tetiným.

Jana vyciřuje všechn ten neklid zvýšenou vnímavostí a vlastním vzrušením nad přicházející velikou změnou.

Hovory nad háčkováním jsou plny plánů. U židlí před domem postávají lační posluchači a roznášejí do ulic své zprávy. Město se jimi nadouvá jako cícha na šňůře, bzučí novinkou jako úl a ohmatává ji ze všech stran.

Na dvou kamenných schůdcích, ohřátých sluncem, ustaraně sedá tetka Karolinka a znovu a znovu si ověřuje zprávu. Je jí hrstka do uzlíčku, ale její krásné černé oči jsou jako trnky a celé vyplašené.

Paní Schillingerová posuzuje věc klidně a ze širších hledisek. „Übrigens ist doch Troppau auch eine schöne Stadt, wenn auch lange nicht so lebhaft, wie Olmütz.“ („Zum Teufel mit Olmütz!“)¹¹

Vysoká vlna vzrušení, vyšplíchnuvší náhlým úderem rozhodnutí, pomalu opadává, život jde svou cestou dál. Otčím přichází přesně ve dvanáct do kanafasové náruče. Jana peče třené bábovky, které nejsou suché.

Telátko se vylíhlo, mokré a k pláči neohrabané, a kráva je liže ostrým jazykem a postrkuje sem tam. Oči má jako rozpuklý kaštan hnědé a bílé a mokré růžový čenich. Máme teď kozu a tři kůzlata, skotačivá a nezbedná. Krávu a telátko. Dva koně, vážné a moudré, a dvě prasátka se zvědavými rypáčky, stále vystrčenými otvorem nad korýtky. Hejno slepic na dvoře a jednu mrzutou a soustředěnou v kukani na vejcích. Kočka, širší než delší, zmizela z kamence a Martina hledá po půdách úkryt jejího tajemství.

V chlévě ožila vlaštovčí hnízda, dvůr zvučí šveholem a vlní se křivkami černých křidélek.

Život se rodí na všech stranách, stromy pučí a květiny rozkvétají.

Ale nade vším, jako zaklinadlo, vznáší se všudypřítomná myšlenka na odchod. Až rozkvetete, kaliny a jasmíny, otčím už tady nebude. Až rozkveteteš, pyšný hlohu, plný lístečků a mladé mužné krásy, marně budeš vztahovat ruce k oknu po večerní písni. Až rozkvetete, jiřiny, a ty, růžový keři, všechno se tady změní. Švestky po odkvětu, až uzrají vaše malé zelené hrášky, všichni už budeme odtud odcházet. Vlaštovky na hnízdech, až vaši malí se naučí létat, až budete odtud v září odcházet, půjdeme i my.

Teta dopsala známým, aby se poohlédli po bytě pro Roberta. V Opavě je nyní tolik starých dam s předválečnými byty a s jměním ve válečných půjčkách. Tolik penzistek, které dostávají svůj příjem v rakouské valutě, rovnající se téměř nule. Tolik zoufalé snahy udržet se nějak na výši plyšových garnitur a vitrín s vůní levandule.

Byt se našel, právě u takové staré chudé dámy v sametových interiérech. Teta předčítá její dopis, důstojný a vlidný. Janě připadá jako ortel, bezděky pátrá po rudé pečeti v rohu. Neboť nyní je to posléze už jasné a neodvolatelné. Otčím má byt. Už je oddělen od svého domu, část jeho už nepatří sem. Nepatří nám. Nepatří Janě.

Zvěst o velikých změnách oznámila teta také děvčatům. Paula se rozhodla snadno. Zůstane tady s koňmi přes žně. Potom? Pak přece odjede na čas někam do kláštera. Ostatně má svůj výměnek.

Martina zůstane v městečku. Žalost odloučení prožila už jednou a má jí provždy dost.

Petronila zatím neví, půjde-li s sebou nebo zůstane zde. Ví jen, že teď nenávidí celý svět ještě víc než předtím. Hlavně ty mrchy, ty vlaštovky proklate, bo jednak člověku na hlavu seru, potfony ošklive.

Záležitosti obecní a starostenské předal otčím náměstkou, panu sousedu Frydeckému.

Jednoho rána konečně je to tady.

Kaštanovou alejí doprovází Jana otčima a tetu k nádraží. Kaštany rozkvétají a ve větru mávají závojem své vůně volně a sladce. Kostelní věž se dlouze dívá přes jejich koruny. Nad bahnitými loukami podél cesty průzračně postává pára. Za tratí rybník a mlýn pod baldachýny kaštanů a na kopečku v zahradách hospodářská škola.

Nade vším, ve všem máj, sladký i bolestný, plný vůní i tužeb, máj i v Janě. I v jejím mladém a líbezném těle, v očích, plných otázek a slz.

Vláček tu stojí připraven a lokomotiva oddychuje bíle a odhodlaně.

Martina složila do vagónu otčímovo zavazadlo i košík mouky, krupice, pecen chleba, plát slaniny a hrnec másla, nejmítanější platidla této doby. Teta nastupuje, plná posledních rozkazů, ač bude večer zase zpátky.

Otčím otevře náruč.

Na krátkou chvíli, na tu nejnezbytnější, spočine Jana na jeho prsou. V nejkratším, otcovském polibku dotkne se otčím svými rty Janiných úst. Vezme si a zasune do srdce žalostný pohled dětských očí.

Vlak se hne, kaštany vydechnou, věž pokyne.

Slzy se rozlijí Janě po tváři. Otčím vidí ještě zkřivenou grimasu obličeje, tak komickou, tak dojemnou, směšnou a bezmocnou. Zkřivená tvářička plní jeho srdce tak zúplna, tak velice, že srdce prudce zabolí.

Muž zatne čelisti. Zavře oči.

Když bolest povolí, zmizelo městečko ve vlnách polí.

Dům se skrčil a ztemněl. Život se zúžil jen do obývacího pokoje a kuchyně.

Tetu ta náhlá prázdnota přímo puďí z domu ven, na zahrádku, na chodník, do stínu pekařské zdi. Jídelní lístek se zjednodušil, obědy ve dvou odbývají se rychle v kuchyni na vydřené desce starého stolu, neúplně zakryté malým ubrusem. A po jídle hned ven, na chodník.

Ruce jsou plny práce a hlava plná plánů. Nové záclony s vložkami a krajkou z háčkových irských růžiček. Řekněme na dvě okna, dvanáct metrů krajky a dvanáct metrů vložky, je aspoň dvě stě čtyřicet růžiček. Nové pokrývky na stůl, aspoň jednu do salónu a jednu do nové jídelny.

Paní Schillingerová usedá na hodinku na třetí židli před domem. Její hybná mysl bere tak ráda účast na plánech stěhovacích. Konečně je to i jejím snem odejít odtud, jakmile syn se ožení. Prožívá to vzrušení jako předchuť toho svého, až jednou přece k tomu dojde.

Malýma ručkama vyšívá drobnůstky pro vdanou dceru, ale každou chvíli sejme brýle s orlího nosíku. „Ja, diese neuen Wohnungen, also kolossal. Man hat mir Sachen erzählt, also großartig.“¹²

Odpoledne uplývá, tiše a lehounce, slunce se po špičkách odkrade za zeď a z věže nad uličkou kanou úderý čtvrtí i celých sladce a líně, z polosna, jedna za druhou.

Jana dává svačinu z trouby a zase se vrací na svoji židli. Trochu jí bolí v lopatkách, chtěla by se protáhnout, proběhnout v polích, podívat se na boží svět v nezkrotném růstu a květech.

Ach vy zdi, vy zdi tady kolem dokola. Ty, ořechu,

buď požehnán. Jediný živý, jediný dýchající mezi zdmí.

Ořech vztahuje do uličky své větve, plné dlouhých a huňatých jehněd. Vzdechává tak teskně a hořce, nevinný vězeň a oslyšený milenec. Zlatý pyl schvívá se z jehněd a chutná hořce na rtech.

V podvečer vypluje i obširný a zamoučený pan soused z hlubin obchodu. Za ním dva psi, oba vykleštění eunuchové, tlustí a bezcharakterní, kteří při každém dotyku, při každém vlídném slově dělají louži. Pan soused má žhoucí oči jako žíravé uhličky, kterými všechno sežihá. Nemluví, jen se dívá.

U Frydeckých vrznou dveře a do štěrbin se vtlačí bledá a kostlivá postava mladého Petra v zelené zástěře, jak vstal ze ševčaku. Ze štěrbin vyčnívá jen bledý a usoužený nos. Bůh ví, jak to Petříkovi stačí, stát, tisknout dveře a dívat se jen na ten proužek, na ten uzounký, uvězněný proužek nebe nad pekařskou zdí.

I knihař vyjde před dům v svém pomazaném bílém plášti. Odkáslává a se vztyčenou hlavou vdechuje vůni zahrad, kterou větřík svívá do této přeusmutné uličky.

Ze své škvíry vycupitá tetka Karolinka. Nese hrnek na mléko v náruči. Usedá ještě na chvíli, než u Beaty podoja, na trochu bešedy.

U Barvíka na zahradě se rozezpívají tovaryši, jejich píseň padá do uličky přes střechy jako tichý vodopád. A potom se linou sbory ze zahrad obuvníků v kupecké uličce, jeden za druhým. Jana se diví, kde se tu vzalo tolik obuvníků v malém městečku?

Všichni se zasmějí: Tolik? Ach, to dnes už jsou jenom zbytky! Vždyť až do války byl Rozvadov zcela ševcovským městem. Pán Bůh ví, že tady nebylo domu bez vařpanku. Zajisté, vždyť ševčák a vařpanek byly i v zámku, kde dozorce vězňů byl

švec. Páni kancelisti a oficiálové byli ze ševcovských rodin a všichni vyučeni staroslavnému řemeslu. Obuvníkem byl kostelník, ponocný, městští radní a většina měšťtínů.

Byli tu mistři, kteří šili ženskou a dětskou obuv a perka pro muže. Byli tu papučáři. Ale zejména tu byli daleko proslulí „kališníci“. Ti vyráběli veliké a těžké holínky ze silných koží, kterým se říkalo „kalichy“. O fortelnosti této obuvi svědčí zajisté to, že statný dospělý muž unesl nejvýš sedm párů kalichů, když se roznášely na ramenou a na zádech po jarmarcích širého okolí. Kalichy stávaly šest až sedm rýnských. Jak to bývala sláva, když se podařilo prodat všech sedm párů!

Kališníci chodívali na výroční trhy do Frýdku, do Opavy, do Jičína i dál. Někdy trvala pěší cesta až dva dny. Byla to tvrdá shánka za živobytím. Jak horlivě ji sangviničtí kališníci provozovali, dosvědčují úsloví, užívaná po celém Slezsku: lice ani švec, nebo je divoky ani švec.

Mezi kališníky byla figurka zvlášť rázovitá, drobný a málomluvný mužiček, zvaný Cvajcol. Když upaloval od města k městu po tvrdých i blátivých cestách, kývaly se kalichy na jeho zádech zcela blízko u země. Jaké břímě! A nadto v zimě, když se nohy bořily do sněhu a člověk byl těžký šálami a šátky.

Stojí si Cvajcol za prkénkem na dvou kozách, omotaný šálou, a nohama podupává ve sněhu. Kalichy v řadě čekají na kupce. Přejde robka a okukuje a ohmatává kalichy. Dívá se do škvíry mezi šálami, kde blýskají Cvajcolovy oči, a vyptává se ho:

„Je to dobrá koža, panimamo, nepřemokně?“

Mužik vrčí do šály, robka mu nerozumí, ale je to jen taková rozprávka nad zbožím. Každý přec ví, že se kalich nepromáčí.

„A tuž jak, panimamo, su ty zole¹³ dost pevne?
A co koštuje, panimamo, jedna para?“

Ne. Víc Cvajcol nesnese. Mužství se vzbouří.
Strhne s hlavy šálu a vyšklebí na robku zlostný a zarostlý obličej.

„Babo! Fus něvidiš?“ Výkřik slyšelo celé okolí.
Stal se mužikovou přezdívkou a vyslovoval se jako
jediné slovo. Ale po čase přibyla maličkému kališní-
kovi ještě další přezdívka: Hankohanko, všeckotobě.

Ověšen kalichy, pustil se Cvajcol přes zamrzlou
Odru, aby si nadešel. Ale pár kroků od břehu led
začne praskat. Rozestupuje se. Nohy se boří, celé
holínky jsou ve vodě, ó bože, stehna, pas, mužík
křičí z plna hrdla o pomoc. Lidé přibíhají, ale už
i prsa jsou ve vodě, ještě jen ramena vyčnívají
a kolem nich v kruhu rozloženy, hoví si na ledě
kalichy jako černá selata.

Doběhnou? Nedoběhnou? Cvajcol se loučí se ži-
votem. Vzpomene na ženu. Honem závěť, svědkové
jsou na doslech: „Hanko, Hanko, všecko tobě!“

Žbluňk! Voda se sevře nad hlavou, kalichy vystrčí
jen černé čumáčky špiček. Ale chlapské ruce už po-
padnou švíčko za vlasy, za ramena, a vytáhnou ho
i s kalichy na led.

V dílnách se mnoho zpívalo, vždyť co to bylo to-
varyšů a učňů! Ovšem, že vznikaly i ševcovské písně
a popěvky, většinou veselé a trochu drsné, a říkadla,
kterými se vesničané v okolí vysmívali městským
ševcům:

*Na hoře Taboře zdechnul tam kuň.
Přišli tam dva ševci, vzali ho pul.*

*Přišla tam ševcula, vzala ocas,
by mjela do zela na dlouhy čas.*

*Přišla tam podruhe, vzala kožu,
by mjela čím přikryč ševca v ložu.*

*

*Žaden člověk něuvěři,
jak se šveci myju.
Hlavu strčí do putenky,
po řiti se biju.*

*Zpivala by, zpivala,
němam kuska nuty,
šveci mi ju sebrali,
ušili z ni buty.*

*Švec,
prašivec,
kopytem se žehna,
Pana Boha nězna.*

A jedna velmi nepěkná, kterou odmítl povědět do konce i knihař Bareš i způsobná Karolinka:

*Óooohavny švec umřel,
kaj duša přijdě,
kdo na pohřib pujdě,
zatracen budě.*

*Letěla ševcula
k panu faraři,
aby ho pochoval,
kaj druzi leži.*

Co na to řekl pan farář, o tom jsou všichni odhodláni pomlčet. Ale jako na objednávku spustí Barvíkův bujný pěvecký sbor píseň o óooohavném ševci,

a Jana se přece doví mínění pana faráře v posledním verši. Její ruměncem zakrylo večerní šero.

Však už je tady policajt Smolík, aby rozsvítil nárožní lampy. Přistaví žebřík, povyleze křivýma nožkami a rozžihá tesklivou iluminaci letních nocí. V lampách je petrolej přesně odměřen, aby sám do rána vyhořel.

Plachá a růžová záře se rozleje po zdech uličky. Listy ořechu zkovovějí jako zelené zlato.

Žabí koncert řinčí nezkrotně, noc voní bezem. Měsíc se vznese slavný a klidný nad kostelní věž a stíny zhoustnou a zčernají bez dna.

12

Za Opavicí, ve vsi Drachkově, žije otčímova stará matka i jeho ostatní četná a rozvětvená rodina.

Teta jede s Janou navštívit matičku a zpravit ji o chystaných velikých změnách. Brzy ráno vystupují na nádražíčku v lukách. Kraj kolem Opavice je rovný. Mlhy vstávají z řeky a luk, a paprsky nízkého slunce je zbarvují do růžova. V trávě, do šeda zrosené, plnou tisíce krůpějí barvami duhy. Na mokřinách kvetou zlaté kosatce. Mělká a pokojná řeka uplývá ze záře do záře. Po břehu vede klikatý chodníček na drachkovská humna. Hlohové ploty sadů kvetou, bílá bariéra chrání ves po celé šíři. V korunách kaštanů hloučí se střechy a dým krouží klidně do slunečního jasu a voní dřevem. To je otčímova ves. Tady se narodil a rostl, tady je jeho starý první domov.

Dvířky v hlohovém plotě vchází teta s Janou do sadu. Stromy odkvetly, jen stará jabloň u stodoly růžoví ještě několika trsy květů. Kolem stodoly na dvůr s hnojištěm uprostřed. Na jedné straně statek

a chlěvy, na druhé drobný a nízký výměnek, chlěvky a kůlny. Zápraží výměnku z velikých a hrbolatých kamenů. Za dveřmi síňka, tmavá a studená.

Teta nahmátne jistou rukou kliku a vchází svým pevným krokem do kuchyňky.

„Nale, mačičko nebeska, dy je to Klara! Nale tuž vitam če do nas, vitam če!“ Slabý a sípavý hlásek přichází z výklenku za pecí.

„Dobry den, mačičko, tuž jak?“ Teta se naklání k ohnutému uzlíčku ve velikém vlnáku, k hnědým a zkrouceným rukám, sepjatým na rukojeti hole. Obejme uzlíček. Na každé ruce zableskne náramek zlatým a zlým okem.

„Nale, nale, na muj panbučku, Klaro, Klaro!“

Teta je trochu dojatá stařenčiným zmatkem a radostí. Představí Janu bez velkého vysvětlování a shání se po otčimově sestře Maryce.

„Maryka odskočila do sušeda s jakumši vyřidum, hned budě nazpadek. A tuž se zevleč z te jakle a slečna tež a posadče se, a povědaj, co noveho, co Robert?“

Teta sejme kabát svého kostýmu. Pod jejími prsy kolébají se pyšně a povýšeně oblouky zlatého řetězu, který ovíjí krk, splývá hluboko na život a vrací se do úkrytu mezi sukni a blůzou k zlatým hodinkám. Malým okénkem přichází sluneční světlo a zálibně usedá na zlatý řetěz, který teď svítí a září vyzývavě v chudé kuchyňce.

„Robert vas, mačičko, pozdravuje. Un je včil v Opavě, velikym panem, už nastupil uřad u zemske vlady. Překludimy se nadobro do Opavy na podžim. Robert včil meška u jedne pani a budě kažu sobotu ježdič do dom. Uřaduje a ohlida se po kvartryře. Potem buděme meškač v Opavě a Robert budě jednak včim a včim panem a všeci zvěrolekaře ho muša posluchač.“

Teta se snaží stařence srozumitelně vyložit všechny změny jeho povolání a důsledky z toho plynoucí. Stařenka chápe jen zpola. Jedno však je jasné: Robert je velikým pánem, úředníkem, Robert stoupá na své životní dráze vysoko, až někam, kam ho rozum a chápání staré matičky nemůže sledovat.

Tmavé oči stařenčiny se vpíjejí do tetiny tváře, vetché a znavené srdce se zdráhá vzednout se na vlně radosti a mateřské pýchy, dokonce i tlouci přestává tíhou tolikeré radosti. Zbývá jen nechat slzy téci, jednu za druhou, velké, těžké a zářící, jednu za druhou na ty černé a křivé, zchromené ruce.

Tetka Maryka přichází a ve dveřích spráskne ruce: „Nale to su hošče! Tuž vitam če, Klaro, do nas, to maju mačička radošč!“

Maryka se uvítá s tetou, polubaju se na obě tváře, i Jana dostane srdečnou pusu.

„A tuž co noveho?“

„A tuž hrubě moc. Posluchaj enem, kludimy se do Opavy.“

„Na něni možná! Dy je Robert burmistr a mače dum a hospodarku, jak by tež do Opavy?“ Tetka Maryka žasne a nechápe. Malá a sporá robečka s otčimovým držením hlavy, s jeho pohledem, jenom starší, prostomyslná a ztrápená. Je v černém šátku, vdova.

„Ale tuž něšeďče hevaj v kuchyni, pojče do izby a najeprem¹⁴ trochu kafeja a coši zešč a potem povjedaj.“

Teta podrobně vykládá celou historii. Jana těká pohledem po jizbě s postelemi, způsobně nastlanými, po prádelníku se šturcem uprostřed, po četných fotografiích na stěnách. Jsou tady fotografie dětí, žen, studentů, vojáků, mnoho tváří, ale skoro všechny se společnými rodinnými rysy. Je tady otčimův bratr Ondřej, zámečník, který padl ve válce.

Bratr Blažej, právník, který se odrodil a žije ve Vídni. Bratr Adolf, který zdědil a propíjí rodinný statek. Muž tetky Maryky, muž sestry Hedviky, jejich synové a děti synů. Jana zná jejich jména a v nejhrušších rysech i životy všech. Tady jsou jejich tváře a klíče k jejich osudům.

Maryčin hlas vedle potichu naříká. Adolf pije, hospodářství je v úpadku, dobytek a pole pustnou. Adolfova žena je městská, lhostejná a líná. Hostinští jsou hluší ke všem prosbám usouzené Maryky. Mezi výměnkem a statkem je nepřátelství, mlčení a chlad.

Teta poslouchá náruživě. Osudy, zejména zlé, mají pro ni nevýslovné kouzlo. Všude jde všechno špatně. Adolf pije. Blažej má zlou a lakomou ženu. Dvě dívky z této rozvětvené rodiny se zamilovaly do ženatých mužů. Srdce, co chceš víc?

Jen u nás je spořádanost a láska. Robert nastupuje novou kariéru, která povede k novým hodnotám a novému významu. Tady stojím v mém důstojenství a mám právo soudit a odsuzovat, být laskavá i odvracet se od těchto lidiček, kteří všichni do jednoho se snaží o moji přízeň. Jsem bohatá a nemám děti.

„Enem Robert mjel ščešči a coši dokázal na svěče. Dobry synek, dobry brater. A když si vzpomím, tenkrat, jak jsme byli děcka —“ tetka Maryka se zadívá okénkem přes střechy daleko někam do minulosti. Do malé chalupy s houfem dětí, zapražných od malička do lopoty v nepohodách, na povodně, kroupy a sucha, na věčný zápas se živly, na dřinu a dřinu do úpadu.

Na hroznou bouři a blesk, který zapálil a do základu strávil chalupu i stodolu se vším, co bylo uvnitř. S holýma rukama, s tím houfem dětí, začínalo se znovu z ničeho. Zás stála chalupa i stodola

z vonícího dřeva, zas dala pole obživu lidem a louky dobytku.

Děti chodily do školy a Blažej a Robert byli její chloubou. Robert ovšem koktal a velmi tím trpěl. Jeho živé a inteligentní oči úpěly přímo v jeho dětské tváři, když jazyk nestačil sledu myšlenek a zábrana koktavosti stála jako balvan v cestě proudu vyjadřování. Zatínal pěsti, křičel, běhal po polích. Koktal však, koktal beznadějně.

Oba hoši měli hudební nadání. Pan rector, muzikus, sehnal pro ně nějaké skřipky a naučil je hrát.

Pak přišel čas, kdy nejdřív Blažej, za rok pak i Robert začali chodit do Opavy na Matiční gymnasium. Cesty za všech nepohod, pěšky tam i zpět, denně čtyři hodiny chůze. Jen v zimě, v době nejdelší noci, zůstávali hoši ve městě. Ale to zase matička nebo některá sestra chodila za nimi s chlebem a jídlem. Peníze byly jenom na byt.

Za jarní noci z čista jasna vyhořela chalupa podruhé. Hořící trám zasáhl a zabil hospodáře. Vdova a hlouček dětí stojí na spáleništi. Znovu, opět od základu budují svůj domov. Celá rodina dělá cihly. Matička tehdy zchromila svoje ruce i nohy v nelidské dřině.

Blažej má před maturitou, Robert je v septimě. Profesorský sbor zná dobře osud a zápas obou snaživců, z nichž zvláště Robert imponuje svým zoufalým bojem s koktavostí. Jak pomoci těmto nadaným lidem! Profesori píší svým známým do Vídně doporučující a prosebné dopisy. Za hochy se přimlouvá už i sám smutný osud rodiny, jejich vlastnosti, a také jejich nadání a schopnosti hudební. Vlídne odpovědi přijdou a vyzvou mladíky k cestě do Vídně.

Nyní se stane obdivuhodná yčc. Mladá Maryka, vesnické nezkušené děvče, nechce pustit hochy samotné do cizího světa. V nově vybudované chalupě

ať hospodaří matička s dcerou Hedvikou a synem Ondřejem. Maryka půjde se studenty a s malým Adolfem do Vídně.

Snad že Bůh miluje chudé a odhodlané, těmto mladým lidem se podařil ten div. Skupina sourozenců, ztracená v obrovském městě, zachytí se drápkem na stéble existence. U kasáren najmou malý krámeček. Hoši chodí časně z jitra na tržiště a Maryka prodává pak vojákům pečivo, ovoce a cukrovinky. Záclona rozděluje obchod od prostoru, kde bratři a sestra spí, kde Maryka vaří jejich jídlo a pere jejich prádlo.

Blažej je zapsán na právech, Robert na zvěrolékařství, malý Adolf chodí do primy.

Oba mládenci se svými houslemi zakotví v srdci několika prelátů, hudebních nadšenců, kteří pořádají domácí koncerty. Hochům se dostane výcviku, Robert poprvé usedá k harmoniu. Ostatně ani pohostinné kuchyně prelátské nezůstanou hochům uzavřeny. Maryce ubude starost o několik obědů v týdnu.

Robert se ve Vídni začne odborně učití nové ekonomii dechu a naučí se přesně znát své nejožehavější souhlásky. Jako středověký asketa a mrskač týrá nelítostně svůj jazyk cvičením. Zoufá si nad svým nedostatkem, který ho spoutává a který musí přemoci stůj co stůj. Co úsilí, co trýzně i záchvatů zuřivosti! Co skleslosti a vyčerpané únavy! Jen Maryka byla svědkem této stravující vášně. Jen ona tišila krize, povzbuzovala a těšila se spolu z úspěchu.

Blažej udělal práva, Robert zvěrolékařství. Malého Adolfa vyhodili po dvou letech v primě a po dvou v sekundě ze studií. Maryka se s ním vrátila domů. Tato statečná, obětavá, překrásná sestra, která žila a dýchala celou tu dobu jen pro své bratry, prala, spravovala, vařila, sedala s nimi za plentou krámečku u malé lampy, sledovala jejich snažení, práci a zápasy. Když dosáhli cílů, vrátila se domů,

tatáž, jako když odcházela. Za ta léta poznala právě svou ulici a nejbližší kostel. A mačičko, včil jsem je hevaj a včil budu robič pro vas, dyž už mje synci nepřotřebuju.

Jana sedí jako ponořena do snu, z kterého procítá nastalým tichem. I teta sedí tiše. Zná dávno tuto historii. Můj bože, jak to přec tísní, sama nikdy, ani na chvilku, netrpěla nedostatkem. Nedovede si představit, nemůže vůbec si představit sociální podřaděnost a závislost, pocity chudého u bohatcova stolu. Jistě však je to zlé a cítil to Robert. Tehdy mu pomáhala tato Maryka.

Teta cítí k Maryce něco jako obdiv, něco jako přátelství, ale též živou a ostrou žárlivost. Neboť brzy potom vzala přec ona Robertův osud do rukou, ona mu dala základ a růst, obklopila ho péčí a dostatkem a láskou. Je tu ještě někdo jiný kromě ní, kdo se zasloužil o jeho životní úspěch?

Maryka i stará matička v zamyšlení zas se dívají na tuto statnou paní, jejíž stáří už přestaly vnímat, která však tu sedí sebevědomá a sebejistá, září dlouhým a těžkým řetězem, silnými náramky a barevnými paprsky náušnic.

To je Robertova žena. Tento lesk a šlehající záře, to je její bohatství. To je Robertův úspěch. To je záře jmění, které s touto ženou získal jejich Robert, koktavý student, zřídka kdy sytý, nuzně oděný, zuřící a zoufající za plentou studeného krámku.

Po obědě se začnou scházet příbuzní, Hedvika se třemi syny a třemi dcerami, Maryčini hoši Blažej a Robert se svými dětmi. Vtáhne se nevolky i Adolfova rezavá a hubená žena se dvěma malými dětmi.

Janě jde hlava kolem. Kuchyňka i jizba se hemží lidmi. Malé, baculaté děti s mokřými nosíky lezou po zemi a vzpínají se na klíny sedících a na nohy

stojících. Jana se uchýlí do úkrytu za pecí k stařence chromé a znavené dojmy. Ale i sem zalétají za ní pohledy, plné podezření a nepřátelství.

Teta udílí audienci v záři svých skvostů a tento houf příbuzných, chalupníků, železničářů a dělníků, se k ní lísá a podkuřuje jí všemožně. Zabývá se všemi po pořádku a každý si odnáší citelný šleh na své slabině. Nejvíc však zrzavá švagrová, plachá a slabé inteligence, neboť ona je spoluvinná na rozpadání gruntu, tak těžce vyrvaného nepřízni osudu a zaplaceného zchromlýma rukama i nohama stařenčinýma.

Nakonec přijde Adolf jako zpráskaný pes, odulý a nejistých pohybů. Tady jsme, bohatá tetinko, se svými slabostmi i hříchy. Kárej nás. Co ti to pomůže? Jsme Robertova rodina. Ty nemáš nikoho a svoje skvosty, své peníze a polnosti, svůj dům si stejně nevezmeš s sebou. Kárej nás, ale my přece počkáme, že v někom z nás najdeš zalíbení.

Jen tetka Maryka stojí klidně opodál. Co jí pomohou peníze, když už se připozdívá a život byl plný zklamání a strastí. Cokoli udělala, to jenom z lásky a aby ti hoši byli šťastnější.

Odpoledne se nakloní, je čas k odchodu.

Teta otevře peněženku a podílí synovce a neteřegesty svatého Mikuláše. Náramky a řetěz způsobí blýskavici v šerém koutku za pecí, do stařencina klína vklouzne bankovka.

„Nale Klaro, dy si něrob škody, dy ja něpotřebuju ničeho. Pan buh či požehnaj, tys je dobra roba. Pan buh vam daj ščešči v tej Opavě.“

Maryka doprovodí tetu s Janou za vrátka sadu.

Chodníček odbíhá ze vsi. Dýmy stoupají z komínů k zelenému nebi. Řeka vydechuje lehounkou páru a břizy vztahují větve po závojích svých baladických pantomim.

Otčímova ves, otčímova mladost na Modré straně
za řekou, za slunečním oparem žlutým a teskným.

Teta jde křepce, má veselý pohled.

„Lachende Erben, Jano, lauter lachende Erben¹⁵.
Je to tak úžasně komické, tak veselé, pomyslit si,
jak budou všichni vydědění. Všichni do jednoho,
diese gierige Schar der lachenden Erben!“¹⁶

13

O obývacím pokoji bylo rozhodnuto krátce. Až
na harmonium zůstane celý tady. Oprýskaná po-
hovka, oválný stůl, starý příborník s otevřenými po-
licemi; tyto zvetšelé a vysloužilé kusy mají své
oprávnění nejvýš ještě na svých dávných místech
ve starém domě.

Jen z věcí vyrovnaných v řadách na policích vy-
brala Jana staré míšenské mísy, leptané a broušené
sklenice, cínové konvice, krásné starožitné kusy,
a určila je pro vitrínu v novém bytě.

Tajemná a tmavá sluj ložnice zjevuje Janě své
poklady. V šeru a mlčení nakupen, stojí tu nábytek,
uzavřený a nevlídný. Na něm se hromadí věci, po-
znamenané puncem hrabivého sběratelství, věci bez
ladu a skladu, v množství nemožném a posupném.
Široké manželské postele pod bílými háčkovanými
pokrývkami. Noční stolky. Hluboké skříně, nacpané
oděvy. Prastará souprava pohovky a křesel, jejichž
biedermaierovské kostry prolezli červotoči a hnědý
plyš olízl čas do popelava. Parohatý stojan věšáku,
ověšený věcmi, bachratý a vratký. Dva prádelníky
s nekonečnými zásuvkami, které se otvírají se sté-
náním protestů a vydychují levanduli a plíseň.

Na prádelnicích jako ve vetešnictví. Ojedinelé

zbytky rozbitých servisů, pohledy na Svatý Velehrad pod tlustým hranolem skla. Mosazné svícny. Křišťálový soubor na bowli s výjevy z vinobraní, rytými umělcem. Tulský samovar. Pouťová Panna Marie lurdská se šmolkovou šerpou. Rozkošná starovídeňská figurka bubeníka s uraženým plůtkem vzhledu. Nejneočekávanější překvapení. Pošetilá tombola sterého vkusu, kouzelné obálky pod pečeti prachu a pavučin. V jednom z prádelníků je otčímovo prádlo, uložené vzorně v pravidelných hraničkách. Pouze v nejhořejší zásuvce je rodinná pokladna: peněžní hotovost, spořitelní knížky, cenné papíry, vše, co se týká peněz a majetku. To je oficiální kus nábytku s obsahem reálným a skvěle udržovaným odshora až dolů.

Druhý prádelník je romantika a poezie, nehmotná a plachá, tak zcela bojácná v tomto střízlivém prostředí. S úzkostnými vzdechy vysunují se zásuvky nerady a těžce, neboť v jejich hloubi uskladněny drímají vzpomínky. Svazky dopisů a fotografií, alba, památníky. Taneční pořádky, divadelní programy, stuhy, krajky, vějíře. Flakóny dávno vyschlé, kytičky suché na padrť a rozpadající se otřesem.

Tetiny skvrnité ruce přebírají relikvie. Zjihlé oči poznávají v dojetí památky, které jistě už dlouhá léta zapomenuty spaly v úkrytu.

Svazek milostných dopisů, které mlynářský synek Schmolka, tetin otec, psal své nevěstě z dalekých cest na zkušenou. Na každém nálepka s ptáčky nebo spojenýma rukama v růžku, každý zalepen oplátkou něžné barvy.

Na tuhém zažloutlém kartónu oznámení sňatku.

Svatební fotografie, zhnědlá a zašlá. Ženich s plnovousem, v póze vzpřímené, dobyvatel a ochránce. Tetina široká tvář, oči daleko rozsazené, krátký, svévolný nos. Po otci tedy zdědila teta svůj obličej, nežensky hranatý a sebevědomý.

Jana rozeznává hrdou tvář mladé paní pod korunnou pletenců, s těžkým medailónem na sametce pod bradou. Krinolína z tuhého taftu široce rozkládá své těžké volány. Buclaté ručky, položené do hedvábných záhybů, zdobí masivní kruhy těžkých náramků. Tradiční zámožnost, patricijství, samozřejmý pyšný klid bohatství u obou.

Teta se narodila ve velkém bílém mlýně nad úžlabinou potoka a rybníku pod městečkem. Olšová a vrbová houští ovíjejí sad, bujná tráva voní a čeří se hebce pod korunami stromů. Na sadě hnízdí slavíci. Voda melodicky šplouná na kole, hučí jako varhany v tůni pod kolem a mlýn klepotá.

Bezpečný mír obklopuje klidný a výstavný dům. Růže kvetou na zahradě a muškáty v oknech. Dobytek, drůbež, barevní kačeři a pyšní krocani se vztyčenými terči rozložených ocasů.

Mezi všemi božími dary jediné dítě. Děvčátko širokého obličej, masivní a důkladná postavička, zbožňovaná rodiči, hýčkaná chasou, obdivovaná mleči. Jediné dítě v celé poněkud už degenerované rodině, holčička v hedvábí, trochu blazeovaná uprostřed drahých hraček a neparáděných loutek z Německa.

Tady je obrázek školačky v šatech pošitých sametkami. Zdvížená hlava s rovnou ofinou nad očima jasnýma a chladnýma. K této hlavičce nějak nepatří nevinný karnýrek kalhot pod okrajem skládané sukně.

Pan otec byl zvolen starostou města a jeho dceřka měla ovšem i ve škole výjimečné postavení. Jediná umí dokonale německy, má nejlepší šaty ze všech dětí, s nikým se o nic nemusí dělit. Nikdo jí nikdy nic neodepřel. Terorizuje spolužáky beztrestně. Jediné protiventství, s kterým se dosud setkala, je tu a tam vypláznutý jazyk některého uličníka. Ale nic víc.

Malé slečně je čtrnáct let. První dlouhé šaty, první garnitura skvostů, první umělý účes nad zpupným obličejem hýčkaného lidského mláděte.

Potom Vratislav. Strýcové kanovníci. Strýc Arnold, starý mládenec, majitel celé ulice a přepychové restaurace navštěvované šlechtou, důstojníky a vysokým duchovenstvem.

Závratných pět let. Venkovský jedináček dostává společenský brus, chodí do klášterní školy a do tanečních hodin. Pokusy o hudební výchovu naprosto selžou o nedostatek zájmu. Zbývá háčkování, vyšívání sametových pantoflí, závěsů na ručníky a paravánů s rákosím a ibisy. Ano, tady žloutnou ještě atlasová pouzdra na kapesníky s kyticemi fialek a plyšové krabice na rukavice s korálovým trsem jeřabin.

Plesová fotografie.

Dekoltáž odhaluje široce ramena a ňadra, obroubená květy. Mezi květy vzdušné závoje obláčků a pěn, stuhy, snová dekorace pro vílu. Ramena však jsou příliš robustní a z jejich plochých křivek vyrůstá krk příliš nízký a široký. Načechrané kadeře s růžovým poupětem tiše, ale důrazně protestují proti neženskému obličejí výrostka. Ale přes to vyznačuje ze starého portrétu pevnost a svěžest tohoto vyvinutého a rozložitého zdravého těla.

Co dělali Graf Holbein a Graf Howerden, že nezískali toto svěží děvče? Co všichni mladí a zadlužení důstojníci, kteří tančivali s touto silnou slečnou, ověšenou skvosty, jedinou dědičkou starého Arnolda a kanovníků? Co to bylo silného a nepřijatelného, že se to nedalo vyvážit zlatem?

Jana probírá vějíře a stuhy a hedvábná paraplička, drobounká a nadýchaná krajkami. Vdechuje tesknou vůni dávné elegance a elegických památek.

Náhle ji s úděsem napadne: Když se teta ovívala

tímto vějířem rukou v bílé rukavičce, když se procházela po Südparku s tímto koketním paraplíčkem nad hlavou, ve vsi Drachkově se popelil na dvorečku černooký tříletý chlapeček Robert, bosý a opálený. V chumlu ostatních dětí plakal zděšen nad spáleništěm. Bylo mu zima, měl hlad. Byl bezradný a ztracen v zoufalství svých rodičů.

Teta zatím otvírá svou klenotnici v nejhořejší zásuvce. Spousty kožených a sametových pouzder. Spousty starých a těžkých zlatých šperků, tepaných a cizelovaných, smaltovaných a vykládaných. Půvabné soupravy zašlých mód, hřebeny, vlásničky, sponky do krajkových čepečků starých dam. Souprava, zdobená včelami z temně zlatého jantaru, s očima z perel. Tabatěrky s miniaturami na slonové kosti v rámečku drahokamů. Smaltované a malované flakóny na vonné soli proti migréně a proti tristním podívaným ze života plebejců, kterým je bohatec vystaven.

Nečichala k nim teta s důstojnou paní matkou v Karlových Varech, zatímco vyzáblý student s tváří fanatika vláčel koše ovoce z tržiště do krámečku?

Zásuvky prádelníků byly pro Janu cestičkou k tetinu dětství a mladosti. Salón, podrobený křížové prohlídce a oceňování, zjevuje bezděky její další životní běh.

I tady je ovšem velmi mnoho nábytku a harampádí, Velehradů, Lourd a Czenstochových. Je tady honosná garnitura rudých křesel, nízkých a hlubokých. Při sednutí se propadají a usedající je vystaven náhlému zděšení, že se pád zastaví až na zemi v troskách křesla.

Ale je tu překrásný stůl, hladký a lesklý, ze starého jilmu z otcovské zahrady, a jsou tady obrazy. V slunečních barvách plane z rámu obličej neapolského uličníka s karafiátem za uchem. Nad pohov-

kou visí velká kopie Dürerovy krásné Panny Marie s kosatcem. Na boční stěně uhlový portrét mladého muže v životní velikosti, a drobný, živý a zářivý obrázek cikánky, utíkající s ukradenou slepicí.

Na všech obrazech tatáž šifra: Franz Fürst.

„Franz Fürst?“

„Ano, víš, Jano, to byl totiž můj švagr. Bratr mého prvního muže. Ta podobizna je jeho autoportrét. Ale byl mému muži velmi podoben.“

Uprostřed mlčelivých svědků rozprává teta příběh svého prvního manželství.

Ve Vratislavi nemohla ovšem zůstat věčně, osamělým rodičům se příliš stýskalo po jediném dítěti. Ó, ta tišina, ta hluchá tišina na mlýnském sadě, kde elegická slečna rousá své velkoměstské róby vysokou trávou. Koncerty žab v rákosí rybníka, koncerty slavíků v noci, čím jsou v této poušti bez lidí, bez uniforem a sutan?

Slzy kanou na výšivky, čas uplývá a vyvinuté tělo touží po osvobozujícím hesle lásky. Jaká však potíž. Kde tady najít vhodného kandidáta, který by poskytl slečně navyklou úroveň a uspokojující společenské styky?

Je tu však Kolářka, podomní obchodnice jemnými výbavami, spolehlivá zprostředkovatelka vybraných spekulativních sňatků. Kolářka vezme věc do vyvíčené ruky.

Zkrátka jsou tu slavnostní svačiny s demonstračním leskem stříbra a nádobí a první roztoužené procházky olšovým houštím po boku kavalíra. Herr Forstmeister Fürst, absolvent der Hochschule für Bodenkultur¹⁷ ve Vídni. Syn ze statkářské rodiny, skvěle vycívaný, s všestrannými uměleckými sklony.

Slečna je upřímně zamilovaná. Kavalír je velký a štíhlý, má měkký kaštanový plnovous. Je ovšem

poněkud suchý a střízlivý, inu, uzavřená povaha, ale zato úmysly čestné.

Opojení výbavy. Opojení tuctů a veletuctů, opojení předtuch a sentimentálních snů.

Jednou, při loučení u vrátek, v husté a stravující vůni jasmínu, vyklouzl korektní pán ze suché škra-bošky. Horké ruce přemáhají v nezkrtné odvaze nedobytnost dlouhých a uzavřených krunýřů. Slečna je zděšená, brání se chabě v ochrnutí úleku. Ale ženic se ohradí krátce:

„Also bitte, bitte! Man wird doch keine Katze im Sack kaufen!“¹⁸

V brutálním přiznání je klíč k situaci. Herr Forstmeister měl z domova i z Vídně vštípenou představu o přepychové domácnosti, kterou chce kdysi vést. Krásné a jemné dcery úřednické nemají věn. Průmyslnické dcery nepůjdou do lesní samoty. Tady je bohatá dědička. Není krásná, je bez vrozené jemnosti, robustní a panovačná. Ale její silné tělo není beze slibů, je zdravé a pevné, i když bez poetické křehkosti. Proč si je nevzít, bílé a plné, s přídavkem měšce, skvělé výbavy, skvostů a nepochybného dědictví v Německu?

Elegická, zmateně toužící slečna však nyní ví, jak vynikající podíl na lásce má také tělo. Spící smysly procitly. Tady teď stojí, hořící sloup, planoucí bíle a neuhasitelně, smyslnost žízňivá a prahnoucí, dominantní náplň a osudová vlastnost života této ženy.

Potom se rozvíjí mladé manželství v idylické myslivně.

Muž má svou práci, své psy, klavír a zpěv.

Žena jen lásku.

Muž čte, přemýšlí, má zájem o odborné i veřejné věci.

Žena jen miluje.

Muž má rád krásy světa, touží po cestách a cizích krajinách.

Ženin život tkví v ložnici.

Ach, důsledek je tak jasný.

Do myslivny dojíždí malíř Fürst se svou ženou, provozuje se hudba a hovoří se o umění. Domácí paní se nemůže zúčastnit těchto zasvěceneckých debat. Cítí se vyvržena. Zmítá se vzpourou. Nemá být první ona, která jí vždycky byla? Která je bohatší než oni všichni dohromady? Která přec tolik miluje?

Ano, ale kde zůstává dítě, Kláro, dítě, po kterém toužím a o něž tě prosím?

Muž chce mít syna, ženo, a ty jsi povinna mu ho dát. Ostatně zaplať za tu svou nenasytnou, neukojitelnou lásku. Chci dítě!

Nadarmo.

Nezdary začínají, nepochopitelné a zákeřné. Jak k tomu přijde zhýčkaný jedináček? Kde je tu jaké vysvětlení a oprávnění, prosím, při mém bohatství?

Muž začíná stonat. Je mdlý, malátný a žlutý. Ó, jak odporná nemohoucnost. Tady čeká horké bílé tělo a vedle bez zájmu žlutne dlouhý a hubený člověk, který se nechce vzchopit, který přestává být mužem.

Co to vůbec je, takový rozpad živého těla? Jaká hrůza, jaký odpor! Jak se vzpírá všechna vitalita a sobecké zdraví mladé ženy! Jaký strach, jaký úděsný strach z tohoto žloutnutí, hnědnutí, z těch stonů, z této dlouhé nemoci, z konce a smrti!

To už není muž, kterého jsem milovala. Jeho mužství, to, co ho dělalo mým milým, je už dávno to tam. Toto je strašidlo, které má jen jeho plnovous. I oči už jsou jiné. Je to jen přízrak a hrůza, hrůza ze smrti.

Rakovina jater.

Sedm roků trvalo toto manželství.

Co z něho zbylo: Navěky rozdychtěné ženství. Navěky nevýslovný odpor k nemocem. Navěky nevýslovný strach ze smrti.

A těch několik obrazů na stěnách salónu.

14

Čas míjí odměřeným pochodem od soboty k sobotě. Čtyřmi kroky přešel máj, červen uplývá, a soboty a neděle jsou zastaveními v kapličkách radosti.

Kolem městečka široko daleko vrcholí senoseč. Slavnými proudy vcházejí vítězné vůně do ulic a do domů. Vůz za vozem vjíždí do města, vrchovatě naložen, a nadýchané, žírné otepi jsou ukládány pod přístřešky kůlen, stájí a stodol. Střechy vydechují opojně a přesyceně výtažek země, slunce a rosy.

Paula pěchuje přístřešek kůlny. Stojí na fůře s vidlemi nad hlavou, pružná, snědá a smyslná, se senem v černých vlasech, za řadry i po zádech.

Martina odbírá, ale dusí se hrozně senným prachem a těžkou vůní. Musí utéci, schoulit se v koutku stáje a kašlat a kašlat do vysílení. Ó bože, aby jen panička nic neslyšela.

Paula se chechtá širokými ústy, odprskává prach a odštěpky a rytmicky vyhazuje otep za otepí na hůru.

Nad kůlnou rozkvetl hloh. Bohyně léta zbloudila v slepých uličkách, bezradná klopýtla o kupeckou kalenici a roh hojnosti se převrhl na střechu kůlny. Hora růžiček, drobounkých, tmavorůžových.

Otčím přijíždí odpoledne. Dům ho vítá ze všech svých skromných sil. Tmavé místnosti se snaživě pokoušejí o vlídnost, otevřená okna volají vůni sena a hlohu na pomoc.

Otevřené harmonium s Bachem na pultě, hlohové ratolesti ve váze, bábovka na vystrojeném stole. Tetiny vláčné a široké pohyby, kolem nichž jako by slabě světélkovala láska, téměř zhmotnělá. A Jana, zářící paprsek, bílý a šťastný.

Otčím podléhá nevolky slavnostní náladě svého domu. Trochu rozpačitý, trochu rozveselen i dojat, projde dům, dvůr, stáj a zahrádku. Tato pochůzka se časem vyvine v povinnou část obřadu, který otčím vykonává pravidelně a zdvořile, s tajenou roztržitostí. Jak jen lze, odchází k panu sousedovi.

Starý obuvník Frydecký je dlouhá léta prvním radním, dokonale zasvěceným do městských záležitostí, a krom toho prostý filosof a mudrc, písmák a pamětník. S otčím si dobře rozumějí. Mladý modernista došel vždy pochopení a opory u tohoto starého a veliké vážnosti požívajícího obecního politika. Jeho informacemi nyní otčím podrobně sleduje život radnice, jeho prostřednictvím ovlivňuje dál nepřímou veškerá její rozhodování.

Teta žárí na asketického mudrce. Na své židli pod pekařskou zdí píchá zlostně háčkem do krajky a naslouchá, jak houštinou muškátů protéká bez konce mísící se proud dvou hlasů: sípavý stařecký a otčímův volný a hustý, krásný hlas.

Přistupuje k oknu. „Ale tož, bobečku, pojď do dom, dy je mi tak teskno. Ja si tež chcu s tebu porozpravjať!“

„Hned, hned.“

„Bobečku, pojď domů, prosím tě!“

„Hned.“

„Bobe, pojď domů!“

Tetin hlas je napjatý, nabit zlostí i pláčem. Stojí u okna nízké chaloupky, velká a mohutná, a přece malá a sklíčená.

Dveře vrznou a otčím vyjde, trpělivý a vlídný.

Večeře u oválného stolu, nestřídmé a sváteční. Slavnostní první akordy harmonia a nezbytná, něžná a vrtošivá „Uzka ulička“.

A konečně rozžatá Aladinova lampa, tiše předoucí nad zázraky světa. Neboť fond Janiny inteligence je bez potravy a vyhladovělý. Mysl lační bezmocně nad háčkováním a klípky. Jana neví, co jí je, jaký je to neklid, osamocení a ztráta, které ji tak často skličují na tvrdé židli před domem.

Ale v sobotu večer, když se rozsvítí lampa, zázraky světa přicházejí. „To je tak a to je proto, a toto se děje a toto se musí stát.“ Janina „proč“ nemají konce.

Teta je netrpělivá z bláhových otázek. Ale konečně, vždyť je to přece jedno, o čem se hovoří. Tady sedí, můj bobeček, držím ho za ruku. Snědl moji dobrou večeři. Sedí na své židli. Jana má moc zbytečných otázek. Kdo by to řekl, o čem ona potají přemýšlí. Ale bobeček je tak moudrý a všechno ví. Diví se děvče takové moudrosti. A to je můj muž a tady je doma. A mne má rád a mně náleží. Co jsou slova, která tu poletují? Jeho hlas je tady a já ho objímám a já ho miluji.

Dávno už je tma, dávno chrupe Martina a Petronila se přehazuje na vrzavé posteli. Jana stále ještě slyší z ložnice tlumené, nezřetelné hlasy.

Letní neděle se svou slávou, tak krátké, nezachytitelné, v poledne už předznamenané houslovým klíčem loučení.

Mše, sloužené v kostele plném lilií, jasmínu a růží. Jana v svých pracích, modře a bíle proužkovaných šatech, lehká, radostná a rozdychtěná bůhví po čem neznámém.

Lípa kvete na náměstí, na Pannu Marii padá pel jako svatozář, a městečko pod křídlem vůně ukryté klímá jak v důlku boží dlaně.

V neděli odpoledne se pokaždé jde do polí. Otčím, aby se nadýchal svěžího vzduchu, teta, aby se podívala na úrodu. Jana, jako mladé zvíře, celý týden uvázané, aby se proběhla v bláznivé honičce, pozobjímala kmeny, pozotvírala náruč všem větrům a dálkám a nasála každým pórem jejich záhadná poselství.

„Podívej se na tu Janu, bobo, jestli má rozum. Tohle je dospělé děvče? Měla by se snad napomenout!“

„Proč? Řekni mi proč? Nikde živá duše. Ostatně ty to necítíš, že Jana teď teprv prožívá své dětství? Že teprv teď je bezstarostná a svoje?“

Ptáci a motýli, udýchaný potůčku, vlající vlasy modřínů, veselý větře a sluneční paprsku, hračky vábné a nedostupné, po vás lze jenom rozpínat náruč!

To symbolické gesto. Ta hra, plná dramatického významu pro mužovo tiché a bolestně vegetující srdce. Ty nevíš, Jano, jak ta tvá rozpjatá náruč, tvé vznosné tělo, jak tvoje překrásné, tiché a zářící oči naplňují jeho nitro sladkou i hořkou tíhou. Nelze je potlačit vůlí, nelze je potlačit prací, nelze před nimi utéci.

Večer otčím odjíždí.

Vláček supí s tou trochou červené záře v oknech. Do kaštanové aleje se sypou hvězdy.

Tak prázdno, tak prázdno kolem i uvnitř.

15

Pole odkvetla a žloutnou.

Do uličky padá žhoucí dech léta, zdi se rozpalují jako pece a hrbolatá dlažba pálí. Nad hraniční čarou stínu vzduch se tetelí, hustý a skelný. Nic se ne-

pohne, na kamenném schůdku mrtvě leží kočka, pod řeznickou zdí mrtvě spí eunuchové. Čtvrti jako zvadlé květiny opadávají z věže a s každou spadne do krabice jedna růžička zpod tetina neumdlévajícího háčku. Výheň, mrtvo a tíha.

„Pilněji, Jano, pilněji, načpak myslíš. Proč jsi zticha! Mluv nebo zpívej! Chci vědět, nač myslíš!“

Ale jak to má Jana říci, když pro to není slov. Tento odporný motouz nesmyslné krajky, ten horký a slabomyslný háček, to přece není činnost. To je obelhávání. A nekonečné hodiny na židli v uličce, to přece není život. To je spánek. Ta prázdnota a osamocení, to bolavé místo, které tu zeje po někom, kdo byl činností i životem, přátelstvím i krásou v horké poušti slepých uliček.

Jana začne zpívat. Jak nemožný, jak směšný ten osamělý, podivnou vzpourou zdrsnělý hlas v této výhni mezi psy a kočkami. Mluvme raději! Mluvme o Opavě.

Opava, téma věčně vzrušující, zaslíbené město, kde se vše změní. Každý den doprovodím Roberta ke kanceláři. Každý den půjdu Robertovi naproti až do kanceláře. Každý den půjdeme s Robertem do parku. Budeme s Robertem chodit do divadla a seznámíme se s novými lidmi. Všechno, všechno bude jiné v Opavě, ve vytouženém, vysněném, živém a elegantním městě Opavě.

Čtvrti odkapávají jako kapky olova z rozžhavené mísy ciferníku. Odpoledne nemá konce. Přijď alespoň už, podvečere, s milosrdenstvím rosy a hvězd, a s nocí, která zas o krok přiblíží slavnost soboty!

Po jedné noze, s vlasy jako hnízdo rozházenými, veskáče do uličky Gretka čepičářova. Malé tělíčko je jako rtuť. Obličej si dítě vypůjčilo ze svatého obrázku v modlitební knize. Letí přímo Janě na krk a objímá ji ušmudlanýma rukama.

Teta, bůhví, už snad ze zvyku, začne výslech.

„Co robja maminka, Gretko?“

„Beča.“

„Nale! A tuž čemu! Či ich co boli?“

„Něvim.“

„A tuž čemu beča?“

„Něvim.“

„Tata su doma?“

„Su.“

Gretka se ovíjí okolo Jany a Jana přitahuje dítě k sobě v hrozně touze zacpat mu uši, znemožnit sugestivně vytahované, dětsky žvatlané odpovědi.

„Někřičeli tata na mamu?“

„Ni.“

„Gretko, *křičeli* tata na mamu!“

„Křičeli.“

„Něbili ju?“

„Ni.“

„Gretko, *bili* tačinek maminku!“

„Baj. Bili ju.“

„Nale! Nale toto!! — Slyšeli, pane sused, Langer bije Langerku. Jaja, chudera, takoveho grobijana, a tak jí zbraňovali a řeknuč si nědala!“

„Slyšels to, Petříku, Langer bije Langerku. Pročpak asi! Však nepořádná ona vždycky byla, to zase ja!“

„Pane Bareš, slyšíte, Langer bije Langerku. Co mu asi udělala? Líná ona byla vždycky a jak není doma pořádek, co chcete?“

„Frau Schillinger, haben Sie es gehört, der Langer schlägt seine Frau. Kein Wunder! Sie war ja immer eine Schlampe, aber ein Grobian ist er doch!“⁴⁹

Ulička zvučí klepem. Zvěst lítá ode zdi ke zdi, nikde se nezraní o tvrdý kámen, pružná jak z gumy už vylítla z uličky a je majetkem všech. Gretka, nevinný původce, visí Janě v klíně a neví o ničem.

Jana je zdrcena. Ohlušená a oslepená. Ohlušená pokřikem, který slyší v tisícovém zesílení úleku, oslepená poznáním. Vždyť tohle je přece příčina chladu a bázně, cizoty i zášti městečka. Tahle vražedná lehkost, s jakou se hodí zápalný věchet. Tato bezcitná lačnost, která se vrhá na nové sousto. Jana se třese, neschopná myšlenky, neschopná pohybu. Drobounká, suchá ručka přejeđe chvějivě její záda. Tetka Karolinka. Ví. Cítí. Její očka, zamžená a poplašená, dívají se povzbudivě do Janiných očí.

Pan soused s oběma eunuchy se vtáhne do krámu. Petrův nos zmizí ze škvíry, knihař odchází k náměstí.

Pozdě večer ptá se teta tiše otevřenými dveřmi ložnice:

„Jano, co asi Robert? Vzpomíná?“

„Jistě vzpomíná.“

Tetin hlas, zvroucnělý k nepoznání, ubezpečuje sebe samu: „Jistě vzpomíná. Můj Robert.“

Tento hlas. A ten tam venku: Slyšeli, pane soused! Je to týž hlas?

Je to týž člověk?

A v jednom člověku je místo pro obojí?

Pro tamto i pro tuto velikou lásku?

16

V červenci se pořádá v Opavě Matiční den, stará tradiční slavnost. Kdo mluví ve Slezsku českým jazykem, nesmí scházet na Matičním dnu.

Manifestační průvod, alegorické vozy, spolky, veřejné vystoupení Sokolů. Tábor lidu a parková slavnost. Prapory a květiny a neúnavné nadšení od rána do noci.

Teta se taky chystá jet s Janou do Opavy. Na

slavnost, ovšem, ale též navštívit otčímovu bytnou, vyptat se na Robertovu životosprávu, a nepracuje-li dlouho do noci.

Hlavně však: Musí stát na této schůzce celého Slezska po Robertově boku. Jeho žena, jeho pomocnice. Její tobolka financovala přec všechna úspěšná tažení, která podnikal pro obecné dobro. To tady každý dobře ví. Ať tedy všichni vidí jejich neotřese-nou pospolitost i nyní, v novém povolání a v novém působišti.

Jana se těší.

Zázračný příslib slova bude učiněn tělem. Dostane tvary ulic a náměstí. Dá se hmatat a bude zcela skutečný a blízký.

Těch příprav!

Švadlena přešívá na Janu tetiny staré zelené hedvábné šaty. Teta si dává přeformovat slaměný širák na vysoký a úzký tvar, který je právě moderní.

Ale nějak jí to nesluší. Široký, masivní obličej by potřeboval širší lem. Odpomůže závadě širokým plochým věncem z bílého pštosího peří, spáraným z nějakého předválečného klobouku.

„Dobré je to. Jano, co říkáš?“

Co může Jana říci. Jak by mohla ranit pravdou tyto důvěřivé oči, které přec nikdy nic jiného nedělají, nežli že klamou samy sebe.

„Kdo ví, tetičko, snad by tmavá ozdoba byla decentnější. Nemáte něco černého?“

„Co tě to napadá, děvče, nevystrojím se smutečně v létě a na slavnost. Snad se ti nezdá, že mi to nesluší?“

Můj bože, nelze přece uhodit dítě. Nelze přece tomuto důvěřivému nastavenému, žlutému a uvadlému obličejí říci pravdu.

„Sluší, sluší. Jen ta bílá barva je trochu příliš kontrastní.“

„Ach, s tvou barvou. Horší je, že trochu tlačí!
No. — Snad povolí.“

Janiny první hedvábné šaty. Švadlena je prostá, hedvábní staré a tuhé. Lne však hladce k Janiným štíhlým a dlouhým údům, hlava z nich vykvétá jako květ z vázy. Copy jsou srovnány v hladkých a plochých pletencích kolem hlavy. Jana se vznáší. Objímá tetu v dětské radosti a špulí svá malá, plavnoucí ústa.

Teta roztává. Přitáhne dívčí hlavu s teplým zážehem v šedých očích. Ale v půli se zarazí.

„Jano, plivni na kapesník!“

Jana nechápe. „Proč? Co je?“

„Plivni!“

Teta nastavuje kapesník. Vlhkou skvrnou pevně přetírá Janiny rty. Nic. Žádná barva.

„Ach dítě, jak můžeš mít takhle rudá ústa!“

Teta přitáhne děvče do své náruče a políbí je pevně na rty.

Časně z jitra se tedy jede.

Celé městečko je na nádraží. Hudba hraje, jsou tady mládenci ve vlčnovských krojích, každý s houslemi v ruce. Uprostřed učitel Martinik, který snad ani není člověk, který je plamen a rtuť v lidské kůži.

Těch barev, těch krojů a kytek, toho zpěvu a volání.

Teta s Janou jedou ovšem v druhé třídě, ale zpěv a jásot a Martinikovy housle je slyšet po celém vlaku.

Na všech nádražích totéž. To je národní pouť, něco ojedinělého, něco vysvětlitelného právě jen tam, kde opravdu národ vstal z mrtvých. Není to dlouho, co tato Opava čelila ponuře a nevládně novým událostem a co v lukách kolem města se stavěly baterie děl.

Kylešovský kopec. Černé řady baráků vojenského tábora. Opava. Ohlušující změl volání, zpěvu, hudby, oslepující ohňostroj barev, krojů, květin, hučící moře v ulicích. Nic nelze rozeznat, nic vidět. Jana drží křečovitě tetu za ruku, nesena proudem, vzrušená, zasažena do srdce tím hromadným dojetím a radostí.

Z náměstí zahrnou do široké třídy a odtud do tiché ulice, vysázené stromy, s květinovými zahrádkami před okny. Číslo 9, Frau Neumüller.

Dveře se rozletí, otčím otvírá. Zmizí ovšem hned ve vlnách tetina volného kostýmu. Oči se pevným sevřením brání proti bílým chomáčkům pštrosích per.

Jana ví, že přijde na řadu. Skromná a plna studu, stojí v svém hedvábí jako křehká světička z gotického oltáře.

„J - Jano, to nejsi ty! V neděli jsi byla dítě, dnes už ne. Čím to je?“

Jana se poleká. Veliké oči se tázavě dívají do otčímových. Muž zmůže svůj úžas.

„Jsi dáma, Jano, začínám mít z tebe strach.“

Frau Neumüller přichází, však přímo s desky Janiny pohádkové knihy. Bílé vlasy, zlaté brejle, krajky pod bradou a dobrotivý úsměv.

Pokoje, snídaně, český i německý rozhovor.

Ale Jana stále cítí na sobě ten těžký, ten ztýraný, ten bolestnou něhou naplněný pohled otčímův.

Teta sňala klobouk při první příležitosti. Hluboká rýha červeně rozrývá čelo. Klobouk je malý, klobouk řeže.

Páté přes deváté: Ó, hodný je, přesný. Každý den o desáté. Tak skromný, všechno sám. „Er lässt sich nicht bedienen. So bescheiden. A byty, natürlich, byty, ja es gibt Wohnungen, aber besser wär abwarten, až tak měsíc před kvartálem, genügt im September.“²⁰

Jana neslyší. V druhém pokoji stojí v koutě klavír, který ji přitahuje jako vábnička. Jana jako z cizího příkazu odkrývá pokrývku, zdvíná víko. Tady spí klávesnice pod proužkem sukna. Jana klouzá na sedátko, ruce jako ve snu se chvějí nad klaviaturou.

Malá tercie hlesne tiše a dlouze, jednočárkované Es a C, pravá ruka přidechne G, opět a opět, recitativ Sukových Vzpomínek se rozezpívá zdráhavě a měkce z nástroje.

Hovor vedle však neustal ani na chvíli.

Ale potom už se musí jít. Chceme vidět město, půjdou průvody, děti a dorost, u všeho musíme být.

Klobouk zas pevně sedí na zbledlé rýze.

Teta se zavěsí na otčímovu paži, na svých širokých a pevných nohou našlapuje těžkým krokem, a peří vlaje kolem její hlavy, bílé, vyzývavé, nestoudné.

Trnitá pouť se začíná.

Malé město nemá měřítek a jeho význačné osobnosti tím méně. Teta je ztratila už tak dávno na svém piedestalu. Byla válka, co záleželo na módách.

Cím to je, že teď je tu tolik krásných žen? Teta ztrácí sebejistotu. Dívá se bezradně a chápe se Jany posunkem, žadonicím o ochranu.

Noví a mladí lidé přišli na nová místa z Prahy a z Brna. Nové a mladé ženy přišly s nimi s novým vkusem a novou elegancí a daly městu ráz. Teta se dívá po výkladech a po lidech. Utěšuje se svým usuzováním, že „beztoho jsou za tu parádu všechny dlužny, a ubozí mužové, kde na to mají brát“. Ale co platno. Volný kabát plandá po zádech a boty od Frydeckého jsou těžké a nemotorné. A zdá se, že taky s tím kloboukem to přec jen není v pořádku, a tlačí, tlačí nemožně.

Teta dostává trému.

Ale tolik lidí ji zdraví, tolik starých známých,

a Roberta, Roberta na každém kroku. Ach, nesmysl. Bude se trápit pro šaty!

Ale Jana vidí, že je otčím nervózní. Že sleduje pohledy, které se upřou na tetu, že snad poprvé cítí, že šaty mají svou důležitost, že se týrá srovnáváním.

Naštěstí jde průvod, překypuje mládím a živostí, je strhující. Jeho mladost a bujnost odplaví s sebou všechnu tíseň.

Ale průvod konečně přejde a skutečnost stojí opět za zády. Blíží se poledne. Žár stoupá a dlažba pálí. Půjdeme k obědu do Matičního domu.

Dolní náměstí.

Horní náměstí.

Všude ty nekonečné proudy lidí. Teta je znavena, nohy nejsou zvyklé dlažbě, a ten klobouk, ten klobouk jako svěrák! Každá tepna v celé hlavě začíná tlouci jako kladivo a zrak přechází. Muka. Muka.

Teta jde jako automat, nevnímá nic, jen ten železný kruh okolo hlavy.

Z opačného proudění vymrští se mladý muž, s poklonou se připojuje k otčimovi.

„Pan veterinární rada tady má rodinu, jak vidím.“

„Ano. Ženu. Pan doktor Valenta, moje žena.“

Mladý muž se uklání Janě. Dívka v zmatku vztahuje ruce po tetě, která však jde a jde, hluchá a nevidoucí.

„Vaše paní matka, že ano, pane rado. Je snad churavá? Není divu v tom horku.“

Otčím se zastaví zasažen.

I Jana se zastaví v leknutí a rozpacích.

Mladík vyciřuje, že se něco přihodilo, ač nechápe, co.

A teta jde a jde jako stroj, má skleněný pohled a zsinanou tvář a potůček potu jí stéká po skrání.

Otčím stojí bledý uprostřed proudících davů. Teta

se strnule vzdaluje, už vrávorá, a ten bílý chochol vlaje tak lehce a bezcitně kolem její muky.

Jana se vrhá za ní a chopí ji za ledovou ruku.
„Teto, ten klobouk dolů!“

Teta civí bez duše do Janina obličejů.

Jana ji tlačí do průjezdu, opírá ji o zeď a opakuje bez ustání: „Klobouk dolů, klobouk dolů!“

Teta v chladu a průvanu procítá, závoj padá se skleněných očí. „Dolů? Kdepak! Nemohu jít vlasatá. Kde je Robert?“

„Zůstal vzadu se známými, ale ví, že jdeme k Matičnímu domu. Tetičko, sundejte ten klobouk!“

„Zač mne máš, přece nepůjdu vlasatá jako blázen po hlavní třídě. Ach, Bože, ach, Bože, to je bolest.“

Jana se odhodlá k hroznému skutku. Chytí klobouk vzadu za okraj a postrčí jej tetě na téměř hlavy nad drdol. Teta se opírá o zeď, neví valně, co Jana provedla, ale úleva, úleva je tady. Ó Pane, vzduch proudí pod klobouk, železný kruh praskl, pot teče a teče a chladí, úleva, úleva.

Teta přichází k sobě.

„Teď honem, Jano, musíme si pospíšit, ať nás Robert nehledá.“

„Tetičko, sundejte ten klobouk, takhle to není možné, nebo jej aspoň trochu narazte hloub.“

„Ach, Jano, nic po mně nežádej, narazit jej nemohu, mám oteklé čelo. Pojď.“

Vyjde z průjezdu.

Jana nešťastná spěchá o krok pozadu. Otčím, otčím, zsinálý a stojící, kde teď vlastně je. Paní matka, že ano? Ach, Jana chápe. To byl úder pěsti, to bylo poprvé. Ale teď desítky lidí se ho tak budou ptát, desítky nových kolegů a úředníků, celá ta nová garnitura pracovníků, která tu nastoupila a nezná nic z minulosti. Úder nového poznání. Ubohý člověče, jak se s ním vyrovnáváš?

Matiční dům.

Průjezd.

Otčím.

„Roberte, tady jsme. Ztratily jsme se ti. Mně bylo trochu nevolno z horka. Neměl jsi starost?“

Otčím se dívá na tetu očima užaslýma. Ještě je bledá, ještě se chvěje, pot stále ještě stéká, a na špičce účesu sedí to monstrum s bílým věncem peří, které visí do čela. Ach Kláro, takto vypadáš očima těch druhých, takto, když člověk procitne a podívá se kriticky a neosobně jako oni.

Strašná. Směšná. Ubohá.

Ubohá.

„Kláro, odlož, prosím tě, ten klobouk, půjdeme do jídelny.“

„Co má být s kloboukem? Už toho začínám mít dost. Jestli teď sedí trochu ležérně, proto je to pořád slušný klobouk. Už chci mít pokoj. Pojďme!“

Teta vchází do naplněné jídelny, trochu zaražená, ale rezolutní. Chochol vlaje okázale nad její energickou chůzí. Otčím jde za ní bled a zachmuřen a v kapsách kabátu zatíná pěsti. U každého stolu se zvedne hlava. U mnohých se ozvou pozdravy. Všichni, všichni vidí a soudí.

„Lidi, proč nejíte? Jestli to není hřích, zaplatit se to stejně musí!“

Ta trýzeň! Těch diváků! Mluvit se musí, děj se co děj.

Jana přerůstá svůj věk a svou tíseň. Mluví, vymáhá odpovědi, chápe se režie této truchlohry, o které nikdo nemá tušení. Jen otčím cítí velikost této snahy a námahu vysilující úlohy, do které se pro něho pouští tento útlý, senzitivní a obětavý, rozechvělý herec.

Ve dvě hodiny znovu do ulic.

Slavnostní průvod, vozy s Přemyslem a Libuší,

Lešetínským kovářem, s ženci a řadami výjevů ze selského života.

Otčím s tetou a Janou se potom připojí k průvodu a jdou tempem pochodu s hudbou a uprostřed jáсотu do sadů, na jeviště slavnosti.

Teta zcela okřála. Podařilo se jí ztratit individualitu v tomto kolektivním nadšení, v pochodovém rytmu, uprostřed zpěvu a volání.

Slavobránami, pod věnci chvojí a mezi prapory vlévá se průvod na prostranství, obtéká tribunu a vlní se jako jezero. Fanfáry, řečník vystupuje, je ticho. Populární poslanec mluví, dojíímá svými dávnými vyzkoušenými intonacemi a hřímá kovem a zvony, dobře věda, že husí kůže pobíhá po tělech přístupného a preparovaného posluchačstva.

Ale jsou tu skupiny otrlých intelektuálů, kteří neposlouchají, kteří se jen dívají. Všechny významné osobnosti tu jsou. Lze je vidět zblízka s jejich rodinami, lze je posoudit a šeptem pokritizovat. Zemský prezident, prezident Hospodářské společnosti, poslanci a senátoři slezští, policejní ředitel, veterinární rada Rýdl s legendární pracovní minulostí a příslibem politické budoucnosti.

„S kým to je? Se ženou a s matkou?“

„Se ženou, ano, ta stará paní je jeho žena. Mladá dáma je asi host nebo příbuzná.“

Šepot jde kolem dokola, svírá se v kruzích kolem skupiny a nahoře hřímá a vzlyká vytrénovaný táborový hlas. Teta jím na sebe dává působit. Otčím i Jana tuší a pozorují pohledy a šepoty. Mladé ženy se usmívají, bez zlého úmyslu, zajisté, ale ten klobouk, ten chocholatý klobouk, úzký a vysoký, který strní příkře na špičatém drdůlku a vlaje svým peřím ve slohu pompe funèbre!

Řečník domluvil, přísahy dohřměly, i hymny, slavnost začíná. Všichni přicházejí k Robertovi, vše-

chna ta zvučná a významná jména. Úcta k muži ovšem velí i největší zdvořilost k jeho ženě, ach, tetě je přec jen dobře. I dámy jsou vlídné, třebaže se dívají trochu kriticky, třebaže jsou elegantní tak, že zrádný a studený pocit méněcennosti ohrožuje stále její vzpřímenou páteř.

Procházka parkem, tomboly, střelnice, všudypřítomný učitel Martinik se svou vlčnovskou kapelou, se svým odzemkem a strhujícím temperamentem.

Ach, ale co platno. Teta se ztrácí v úvaze, že přec jen bude muset dát obnovit svou šatnu a nakoupit nových věcí. Má na to a může ještě všem těmto nafoukaným paním ukázat, zač je toho loket.

Trojice propadá v mlčení. A zatím každý, každý se dívá na tetin klobouk. Mladé dívky se smějí a ze žertu postrkují své kloboučky na temeno zlomyslných hezkých hlav.

Jana slyší, nebo se jí zdá, že slyší zaskřípat otčíma zuby.

Náhle je tu zmatek kolotoče, tlačence, všudypřítomný, veselý i zlomyslný smích. Teta procítá ze svých úvah. Ano, teď už radši pryč odtud. Domů. Vše se dá do pořádku a na podzim všichni uvidí.

„Jano! Kde je Robert?“

„Teď tu ještě byl. Před chvílí. Nemůže být daleko.“

Teta se poplaší. Volá a pobíhá. Několik dětí na kolotoči volá po ní.

„Roberte! Roberte!“

Kolotoč vozí volání kolem dokola:

„Roberte, Roberte!“

Teta se rozčiluje. Teď, v této skleslosti, v této cizí sklíčenosti, špatně oblečena, a najednou sama! Kde je Robert? Kde je! Kde je!

Teta je zcela neúměrně zoufalá, běhá, volá, zastavuje lidi. Jana ji násilím vleče na křižovatku hlavních cest.

„Tady budeme stát, tady nás musí vidět.“

Ale teta ztratila rozvahu. Je toho dnes příliš. Ta vysilující bolest hlavy dopoledne. To hrozné poznání o špatném oděvu. Ten úděsný, nikdy nepoznaný pocit méněcennosti. Celý životní poklad, klid a povýšenost převahy, vše je to tam. Teta propadá panice.

„Pane senátore, neviděl jste Robertka?“

„Pane presidente, prosím vás, neviděl jste mého Robertka?“

„Pane poslanče, nešel tamtudy můj bobechek?“

„Ach, pane rado, nepotkal jste mého tajtrlíčka?“

Teta v nervózním zhroucení používá intimních přezdívek, ztrácí soudnost, je blízká hysterii. Jana ji odvede na tichou lavičku a sama vzrušena říká: „Tady sedte, odtud neodcházejte. Já ho najdu a přivedu ho sem.“

Jako v hypnóze, instinktem vedena, jde Jana přímo na odlehlou pěšinu v keřích. O strom opřen, s pěstmi v kapsách, stojí tu otčím, zsinálý a nepodobný sobě. Jana přistupuje k němu blízko a ještě blíž.

„Otčíme!“

„Jano!“

Ani nejmenší gesto, jen ústa se pohnula.

„Bolí?“

„Bolí.“

Jana neví, co, ale ví a vidí, že tento člověk trpí fyzickou bolestí. Jana obejmě jeho ramena i drsný kmen.

Chvíle.

Svalstvo se uvolňuje, obličej zklidňuje.

„Lépe?“

Muž pokývne.

Jana chce sejmout svoje ruce s jeho ramen, ale muž prosí: „Jen chvíli ještě u mne postůj, Jano.“

Otčím se dívá do zděšených a vroucích očí děvčete. Nehýbá se, mlčí. Po chvíli se násilím odtrhne od stromu a odstoupí o krok.

„Jano, ty jsi krásný, nádherný člověk. Bůh ti žehnej. Pojď.“

Teta sedí na lávce a slzy jí tekou. Klobouk sklouzl ještě níže do čela, je vyčerpána, u konce sil. Jana sejme nešťastný klobouk se zpoceně prošedivělé hlavy, podepře tetu z jedné, otčím z druhé strany a beze slova jdou k východu.

Kočár.

Jaktařská ulice číslo 9.

Teta jako vysílené dítě. Otčím bledý a skleslý. Jana jediná myslí a jedná.

Postel, obklad na hlavu, zout ty těžké a nemožné boty. Rozepnout pod koleno přezky řemenů, které slouží za podvazky.

Teta usíná.

Na jedné straně otčím, na druhé Jana. Ani hles.

Otčím vstane a opře hlavu o rám otevřeného okna. Vzduch sem teple proudí, vůně růží přichází ze zahrádky, úryvek vzdálené hudby zbloudí mezi akáty a zalétne do okna.

Muž stojí bez hnutí. Jen ramena se občas pohnou a čelistní kloub. Jana ví: Něco se proboují. Něco spěje k závěru. Něco velikého a osudného mění v tuto chvíli vše. Tato podepřená, jako balvan těžká a bolestná hlava rozhoduje se pro nový, pro jiný osud.

17

Vlnobítí se ztišilo, mělká zátoka zas tiše dřímá ve žňové výhni jako roztavený cín.

Dva tři dny byla teta nesvá a sklíčená, ač to

zastírala všemožně. „Co to jen bylo, Jano? Bolela mne hlava a byla jsem nervózní. Přece to nebyla nějaká nemoc?“

„Úžeh to byl, tetičko, nic jiného. Bylo tak horko. Ale vyspala jste se z toho a není nic. Nic se nestalo.“

„Ne, nic se nestalo.“

Dvě následující neděle pořádal otčím přednášky na Opavsku a nepříjel domů. Tím úzkostněji čeká pak teta s Janou na jeho příjezd po třech týdnech.

Ale otčím vystupuje z vlaku s toutéž klidnou a vlídnou tváří jako vždy. Vykoná obřad domácího shledání, zajímá se o žně, a vzpomínku na fiasko Matiční slavnosti odmítá: „Bylo ti nevolno z horka, Kláro. Na to nevzpomínej, to není nic neobyčejného.“

Jeho obličej je uzavřený jako vždy. Má však nový, tvrdší tón, je bledší a rýha u ústního koutku se prohloubila.

Hovor u Frydeckého trvá neobyčejně dlouho. Teta obchází okénko, ale tentokrát, stále ještě tísněna podivným pocitem provinění, nevolá.

Večeře je zamlklá.

„Bobečku, co je s tebou? Nač myslíš?“

„Mám tolik práce, Kláro, tolik nových věcí, nemohu se z toho rychle vymanit. Stále se to samo vrací.“

„Ale teď jsi doma, teď myslí na nás, Robertku.“

Jana sleduje otčímův pohled. Dívá se po věcech tak nově, tak zcela jinak než dřív. Pohledem otevřeným a vážným, téměř klinicky zpytavým.

Po večeři, když teta odejde za služebními, otevře otčím dveře ložnice, a drže kliku v ruce, stojí na prahu. Těžkým a zkoumajícím pohledem bloudí po věcech, jako by si po dlouhém snu ověřoval skutečnost. I do salónu jde tím krokem procitnuvšího spá-

do. Od okna k oknu. Všude však jeho pohled narazí na zdi a otlouká se jako můra.

„Hledáš něco, bobku? Řekni si jen, já ti to dám!“

Dnes není „Uzka ulička“ a není zpěvu. Akordy se jen přelévají, tmavé a těžké, zádumčivé, a bledá hlava se pokyvuje v jejich poryvech, kolébána těžko-mylnou ukolébavkou.

„Bobku, přiznej se! Tobě není dobře. Co je ti? Bolí tě něco?“

„Nic, Kláro, nic, jsem unaven.“

„Jdi si lehnout. Jedině vleže si odpočineš. Pojď, můj drobečku, půjdu taky.“

Lampa se nerozsvítila toho večera, ale z čistého nebe přichází měsíční jas, bílý a tichý.

„Ty si taky lehni, Jano, zítra zato všichni brzy vstaneme.“

Teta uléhá ihned.

Otčím jde ještě dolů na zahrádku. Vrací se zas se svým novým, tragicky probuzeným pohledem, který se propastně otvírá do měsíčního záření.

Jana se svléká u své postele. Otčím se zastaví a opře se oběma rukama o pelest. Zadívá se na Janu těma očima cizince, badatele a mučedníka.

Jana zvolna odkládá svůj oděv. Ach, kolikrát se už svlékala před jeho očima! Ale tentokrát to už právě nejsou jeho oči. To, co z něho vyzařuje plným a otevřeným proudem, je smutek v nejčistší substanci, smutek a nic jiného.

Janiny pohyby váznou. Ne zmatkem, ne plachostí. Soucit, tak obrovitý a nesnesitelně těžký jde vstříc jeho smutku. Někde v kuželu měsíčního záře se setkávají tyto dva bolestné city a spojují se pevně a tiše.

Jana uléhá a otčím lehce a něžně pohladí pokrývku u jejích nohou.

„Jano, můj malý máji. Vždyť ty právě jsi to všechno, co mohlo být, co není a co nebude.“

Jana leží dojatá, rozechvělá slzami, které cítí v svém nitru téci po každém nervu a které se zdráhají vyplavit ze srdce ten doznívající, tichý hlas: Jano, můj malý máji.

Na druhý den ráno, opravdu časně, stojí teta u Janiny postele a cloumá jejím ramenem.

„Jano! Víš co? Robert jde do Prahy! Do Prahy! Do Prahy!“

„Cože? Kdy? Na jak dlouho?“

„Zeptej se ho sama. Já už nechci nic vědět. Já to nechci. Nechci! Do takové dálky. A kdy bude dojíždět domů?“

Teta bouchne dveřmi do kuchyně, bouchne dveřmi na chodbu, jde dolů a bouchne dveřmi na dvůr.

Jana pootevře dveře ložnice. Je v ní šero jako vždy, ale ze salónu padá pruh světla na otčímovu postel. Muž leží, s tváří zabořenou do polštářů, bez pohnutí. Dívka zas potají zavře.

Pak sedí Jana na kůru v první lavici a mešní zpěv stoupá kolem ní. Ale všechna slova i tóny se mění ve stokrát zmnožený, nově rytmizovaný, významem nabitý pokřik: Do Prahy, do Prahy. Jana je jím naplněna až po základ své bytosti.

Povinná procházka po náměstí se odbývá v láskyplné a dokonale harmonické trojici. Otčím jde na radnici a teta s Janou zahrnou do své uličky.

Ale jedva umlkne zalykavý hlásek zvonku nade dveřmi, teta je hotova se svým ovládním. Opřena o starý prádelník, obrací k Janě svůj obličej, zmučený a zlostný.

„Jano, já to nedovolím. Já to nechci, to se nesmí stát!“

V chůzi, těžké a plné hněvivého odhodlání, jde chodbou a pěstí bije do skříně, do stolu, do lavičky,

do špíže i do kuchyňských dveří: Nesmí, nesmí, nesmí se to stát!

Oběd mine beze slova.

Odpoledne se jde do polí jako vždy jindy.

Panáky stojí v dlouhých řadách, bílá žita a ovsy prokvétají chrpami. Zelené meze se hebce kladou mezi strniště a smějí se vyzývavě rudými ústy vlčích máků. Řepné natě šelestí jako tenké plechy a bramborová pole oddychují hořce.

V tom prostoru, v tom žhoucím tichu, naplněném nezkrotným švitořením cvrčků, pod nebem s plynoucími stříbrnými mraky lze teprv najít klid a rovnováhu.

„Roberte, ty přece musíš chápat, jak mi je. Jakou cenu má pro mne život, nemám-li tebe? I toto už je zlé, třebaže je Opava blízko a třebaže tě vidím týdně. Ale víc prostě nemohu. To už radši nežít.“

„Kláro, nezabihej do krajností, prosím tě. Jedná se jen o několik měsíců. Je to naprosto nezbytné, a přijal-li jsem úřad, přijal jsem i závazky. Jestliže se vyvinuly tyto okolnosti, jestliže se ukázala nezbytnost pracovat na čas v ministerstvu jako v konečné úřední instanci, je naprosto jasné, že tam jít musím. Do října jsi byla odhodlána čekat. Přidej k tomu několik týdnů a hned pochopíš, že se nic nezmění.“

„Ne. Nic se nezmění. Ty to tedy nepocituješ jako já, co se mění! Jak často budeš dojíždět z Prahy domů? To neznamená nic?“

„Ach, Kláro, vždyť přece i já budu postrádat svůj domov — a tebe —. Ale nemohu se postavit na hlavu. Musí to být.“

Tatáž námitka v desaterých variacích, tatáž odpověď v nových a nových obměnách.

A cvrčci křičí a oves tepe srdečky v umoudřelém zrání a mraky jdou a jdou.

Nakonec je jasno. Otčím za čtrnáct dní odjíždí do Prahy, na přechodnou dobu jako odborový přednosta ministerstva zemědělství.

„Co ty říkáš, Jano, co ty jen mlčíš?“

„Já si, tetičko, teprve zvykám na tu myšlenku. Ale my to spolu vydržíme, však to uteče do jara. Otčím se přec jen tu a tam rozjede domů. To všechno nebude tak zlé, jak se to zdá teď.“

Teta vezme Janu kolem ramen tím svým známým pohybem, velitelským, ale přece prosícím.

Jana se sehne k střevíci. Nikdo to nesmí vidět, že jí slzy vytryskly bolestným zželením nad starou ženou, které právě nenávratně všecko z rukou uniká, která je odsouzena k samotě a trýzni a které není pomoci.

Neboť Jana ví: Toto se rozhodlo v Opavě, v podvečer Matičního dne, v té hlavě opřené o okenní rám, a z toho není odvolání a z toho není záchrany.

Druhý díl

Do kamenné uličky přichází podzim. Skoupé slunce se teď jen přehoupne po kraji mezírky a neplýtvá úsměvy pro tuto nehostinnou končinu. Z polí jdou podzimní vůně, teskné a hořké, a usazují se v uličce s platností domovského práva. Čas teče volně a temně jako sirup, i se sobotami, které už nemají významu.

Teta sedá dál na své židli a staví na odiv povýšenou a klidnou tvář. Za bolest náhlého nárazu byla plně odškodněna rozruchem, který otčímův odjezd do Prahy vyvolal v městě. Ministerstvo, mystický úřad, sdružení polobohů s dobrou i zlou mocí, daleko v hlavním městě. A náš pan starosta zasedne mezi ten olympský sbor. Spolehlivě bude zastupovat svou zemi v „království“, které rádo zapomíná a odstrkuje „vévodství“. Svatozár zcela očividně obklopuje i židli v koutě uličky a na ní paní radovou, spolunositelku významnosti a důstojenství.

Uvnitř však se tetě stýská, ach, stýská často nenesitelně. Stesk jako hranatý kámen se převaluje v jejím nitru, zraje ke krizím a vybíjí se nejneočekávanějším způsobem. Zejména za deštivých dnů slídí teta domem a pátrá po ventilu pro svou útrapu. Zbledlá se vynoří z tmavé ložnice a šeptá významně: „Jano, na prádelníku ležela dvacetikoruna a teď tam není. Jiný tam nebyl než Martina. Chápeš?“

Jana prohledává soustavně skladiště krámů na prádelníku.

„Martina se mi nelíbí. Je v ní něco nedůvěryhodného. Budeme musít na ni dávat pozor. Ach, služebné, diese gezahlten Feinde!“²¹

Dvacetikoruna se ovšem najde pod hrníčkem.

„Jano, s tím pečivem je hnuto na té míse, podívej

se. Přepočítej je, bylo tam třiapadesát kousků. Ta mlsná Petronila si zase udělala dobrý den. Ale já se šidit nenechám! Diese Räuber, diese gezahlten Diebe!“²²

Třiapadesát kousků v plném počtu je však na míse.

Přijde tetka Karolinka s obličejíkem plným plaché prosby: „Paničko, prosím ich, nemáu tam kušiček syra, pochybělo mi do buchet.“

„Nale kaj by tež vzala syr, tetko Karolinko, krava malo doji a děvuchy všechno mleko vypiju, Nëmam, nëmam.“

Podívejme se, tvarohu se zachtělo tetce Karolince. To tak, na rozdávání každý člověka zná. To jsou pak přátelé, jen dávej a dávej. Ve spízi plesniví bochník tvarohu a nakonec se hodí na hnůj slepicím.

Největší důležitosti nabyl nyní listonoš. Pošta je tím tajemným poutem, na jehož konci někde daleko, v nepředstavitelném prostředí je Robert. Teta udělala z pošty ústředí svého životního zájmu. Dopisy, prádlo, potraviny.

Žehlení límců, které dřív bývalo obřadem, je nyní domácí pohromou a tragédií. Škrob není čistý, žehličky nejsou dost horké, kamna jsou přezhavena. Martina je idiot a Jana ignorant. Co si Robert pomyslí! To jediné, co mu nyní domov poskytuje, nemá být bez vady a vzorné?

Totěž je s chlebem. Po celá léta pekla Martina dobrý chléb. Ale nyní jsou tu nová měřítka k jeho posuzování. Uprostřed kuchyně stojí díž jako popravčí špalek a Martina pobíhá dokola a mísí a mísí. Kopist je těžká a tetin pohled děvče trémuje a zbavuje síly. Potí se a dusí, brání se kašlí a tančí svůj tanec kolem díže jako králík před hroznýšem.

Nejistota a temné obavy trvají, dokud není trpký boží dar na ošatce. Šťastnou cestu k pekaři. Však ten taky ještě dostane svůj díl.

Dopisy se píše společně. Nejdřív teta své dvě stránky ležatým písmem, o domácích věcech, rady a napomenuti a neuměle vyjádřený stesk odloučenosti. Pak Jana dvě stránky žertovné kroniky o lidech a událostech městečka, které bezděky vyslechla od almužnic a klepen. Jana vybírá jistou rukou jen to veselé, groteskní i naivní, věci, které mají lidskou zajímavost a kouzlo.

Teta pročte mentorsky a beze smyslu pro humor tyto žertovné řádky. Nelítostně jako cenzor vyškrtne slovo Gróóóóááártyk a nad ně napíše krasopisem, plným úmyslu, Grossartig. Co je v tom bezděčně charakteristiky, jak to musí otčimovi mluvit za tisíce slov. Ale teta má potvrzení své péče černé na bílém, na dopisech, na chlebě i na límcích. Je spokojena sama se sebou: Plní svědomitě své povinnosti.

Otčimovy dopisy, psané výrazným a kolmým, zřetelným písmem, jsou věcné a střízlivé, skoro úřední.

„Robert nikdy nemluví o svých citech. Ty to tak nemůžeš posoudit, Jano, ale já to cítím, jak se mu stýská.“

Koně jsou prodáni. Prázdná stáj je prvním krokem k rozchodu se starým životem, prvním viditelným důkazem stěhování. Černá a lesklá předoucí šelma, Paula, odjela složit planoucí břímě své touhy na prahy klášterních cel.

Petronila osaměla dole ve chlívě. Trápí ji střevní katar a teď, místo Paule, nadává svému vlastnímu starému tělu nejspinavějších jmen.

Září uplývá, nejsladší měsíc zvěrokruhu nad slezskou zemí. Jeho vlahá, měkká tesknota se tiše a nepozorovaně vkrádá do Janina srdce. Hořkost ořechu padá a padá mezi zdi a první žluté listy šelestí chvějivým kroužením na dláždění. Taková prázdnota,

taková osamělost a nesnesitelná touha, beze jména, bez tváře, těžká a trýznivá touha.

Janiny jasné oči jí potemněly a přetékají jejím bezedným proudem. To mladé a vzdušné tělo je olověně přikováno k židli. V neděli ráno po náměstí a odpoledne do polí je vláčena pod paží krok co krok. Kromě klepen žádná duše se svým přínosem, žádné nové a obohacující setkání.

V uličkách se rychle stmívá, černé hodinky se zařizly hlouběji do vlahých dnů. Černé hodinky měsíce září, v kterých se tak nevýslovně stýská samotnému srdci.

Na schůdkách před domem se sedá mlčky. Tetka Karolinka a knihař Bareš už dávno vyslechli vše o Praze i o opavských plánech a sami nejsou nositeli senzačních zpráv. Teta ve skotském plédu, Jana v červeném vlnáku, kterému říká „purpur“, pohříženy do svých myšlenek, přihlížejí, jak tma se vkrádá po břiše jako kočka pod úpatí zdi.

V tu dobu přišla na Janu svízel: začal ji bolet zub. A bolel víc a víc, až už to prostě nešlo tvářit se hrdinsky a bolesti vzdorovat. Ale Jana se má teprve dovědět, že v tomto domě nikdo bolest mít nesmí, že tady prostě není trpěna. Že se tu s bolestí nedělají štráchy.

„Netvař se mučednický, Jano, měj ke mně trochu ohledu! Bolest mi jde na nervy a rozčiluje mne. Nač toho potřebuji. Ještě mi z tebe bude špatně!“

Jana zatíná zuby, ale co platno, když oči, Janiny oči, které vždy tak dokonale zrcadlí její duševní hnutí, křičí teď lítostivě, víc než hlasitý pláč.

Tetin umrzlý obličej obrací se k Janě se vzrůstajícím odporem: „Ne, jak může někdo být tak bezohledný a zlomyslný a takhle se tvářit. Jdi ven! Jdi se projít. Nebo si jdi k tetce Karolince. Já se nemohu na tebe dívat. Nesnesu to.“

Jana beze slova vstupuje do domečku sedmi havranů. V jasném poznání proletí její myslí Martina, která skrývá svůj kašel v chlévě pod žlabem. Otčím, který zatíná pěsti a skřípe zuby pod stromem parku v neznámé bolesti.

Lehká ruka stařenčina hladí Janino rameno. „Co se stalo, slečinko, co je?“

„Zub, tetko Karolinko, zub mne bolí.“

„Ach, už vim, už vim! Boračku maly, co robič, co robič. Na dy to něni možna na to hleděč. Dočkaju, oto mam jakeši mazani, natřu si to v hubě, to in baj trochu ulevi.“

Ale kde, neulevilo to. Jana se plaše vkrade domů, do ordinace, přesvědčit se, kolik má vlastně peněz v krabičce pod prádlem. Ale teta, která slídí za každým zvukem, přijde do ordinace.

„Co tu hledáš!“

„Peníze, tetičko, musím jít k lékaři.“

„Ach, děvče, ty vypadáš! Je mi z tebe mdlo. Jdi, prosím tebe, honem, ať ti ten zub vytáhne. Vždyť je to k zbláznění se na tebe dívat. Od tebe by byl člověk přece jen očekával víc ohledů. Peníze nepotřebuješ.“

Janě usedá srdce. Neví, jak došla přes rynek do lékařovy chodby. Neví, jak zaklepala na bílé dveře. Jde dlouhou místností jako náměsíčná, dvě stružky slzí tekou nepřetržitě po jejím obličejí, který je tichý, bez grimas, jen bílý.

Doktor povstává překvapen. Zná dobře tuto polodětskou, výraznou a senzitivní tvář. Jana netuší, jak často se už na ni s hlubokým zájmem díval květinovou dekorací svých oken. Vztáhne ruku dívce vstříc.

„Co se vám stalo, slečno, jak vám mohu pomoci?“

Jana se probouzí: „Pane doktore, zub mne bolí.“

Lékař potřese tmavou hřívou a bílé zuby blesk-

nou v úsměvu. „Jenom zub? Snadná pomoc. Který?“

„Pane doktore, vytrhnete jej, ano?“

„Co vás napadá! Ten se vyléčí a bude ještě dlouhá léta sloužit.“

„Pane doktore, musím vás poprosit, abyste jej vytrhl. Já bohužel — si nemohu delší léčení — nemohla bych — — prostě, prosím, vytrhněte jej.“ Její myslí se mihne tetin nenávistný obličej. Sklopí hlavu a znovu těžké a němé slzy kanou do klína. Lékař pozdvihne Janinu bradu a dívá se na její zavřené oči. „Děvčátko, nemáte skutečně docela nikoho?“

Jana zavrtí hlavou.

„Žádné místo, žádnou rodinu, kam byste mohla jít?“

„Nikoho.“

V náhlém impulsu uchopí lékař dívku za ruce a pohladí ji gestem slitovným a teplým. Ale po krátké chvíli se vystřízlivěle a věcně vrátí k zubu.

„Rozmyslete si to ještě, slečno, dnes jej rozhodně nevytáhnu.“

„Pane doktore, jen mi, prosím vás, pomozte, aby nebolel. Nevím, co bych si počala, tetička totiž —“

„No ovšem! Vždyť jsem to věděl!“ Lékařův obličej ztvdne. Pracuje mlčky, zachmuřen. Po třinácti letech, prožitých v městečku, ví o tetě tak mnoho. Jeho srdce přetéká soucitem k bezbrannému stvoření, kterým vlna tělesné bolesti poprvé udeřila o kamennou hráz štítivého odporu. Kolikrát se tak ještě stane? A kolikrát utrpí bolestný úraz i její duše, která teprv nenajde útočiště.

Pak doprovází doktor Janu tou dlouhou ordinací ke dveřím. Opře se zády o knihovnu a podrží její ruku jako v zapomenutí ve světě.

„Poslouchejte, děvčátko, ať vás cokoli bolí; cokoli, víte? Přijďte ke mně. Snad to uleví.“ Tmavě modré,

tiše zářící oči se hrouží do bledého a utrápeného obličej. „Nemáte nikoho. Mějte alespoň svého spolehlivého — a upřímného — doktora.“

Jana nemluví. To obstará její vděčný a dojatý pohled.

Zdráhavě vysune své ruce z lékařových dlaní a zavře bílé dveře za sebou.

2

Pluhy se zařizly do brambořišť, země vydechla dusně. Ženské s košíky putují brázdami v řadě, schýlené nad motykou, a vybírají brambory.

Trsy hlíz, žluté a hladké, se obnažují v pozeňnané hojnosti a putují do košů. Suché a čisté vrší se na vozech a voní ještě rodným objetím hlíny.

Jaká příležitost k hovoru! Tolik ženských pohromadě celý den a každá něco ví. V řadě ostatních vykopává svou brázdou i teta, hnědýma rukama vybírá plody země a velkýma tenkýma ušima poslouchá hovory. Ach, jaké obžerství pro zlou včelu, která spásá šťavnaté květy lidských ran.

Jana jde pomalu svou brázdou. Nezvyklé ruce nemají hbité obratnosti a taky pozornost bloudí. Neboť obzor je širý a měkce vlídný až po sluneční mlhu pod nebem. Meze planou šípky, lesíky v polích jasně září barvami a pod lesem doutnají rudá ohniště v korunách jeřábů. Na pokosených lukách daleko v údolí přecházejí krávy a po zoraných strništích vlají volně vzdušní hádkové dýmů. Hlasy je slyšet z veliké dálky, lehké a křehké.

Hovory ženských vpředu vrčí jako kolovrat a předou a předou kazovou přízi pro špatný vkus.

Úvozovou cestou přichází z městečka lékař na své pochůzce. Kolem něho skáče a dovádí mladý dobr-

man. Vrazí mezi ženské a rozmetá jejich vyrovnanou řadu i zpola plné košíky.

Nadávky a výskot.

Doktor přichází a uvazuje psisko na řemen. Uklidňuje ženské svým mírným hlasem a zase se vzdaluje, ramenatý a statný, s mužně krásným obličejem, plným laskavosti. Zadívá se na Janu a jeho krok uvázne. Ale Janiny oči jsou obestřeny sněním. Kouzlo a celý smutek podzimu tkví jako maska na její tváři a vzdálený pohled jím přetéká. Není slov, jimiž by bylo možno prolomit toto pohřížení.

Jaké však sousto pro ženské: Doktor, vdovec, samotář. Nelidsky uzavřený člověk, nelidsky zaštitěný hladkou zbrojí bez štěrbinky, do které by vnikl rozleptávající klep. Jak žije? Jaké má tajné neřesti? Jak to, že jeho zdravé a statné tělo, že jeho kvetoucích čtyřicet let nezná milostných nástrah? Jaká záhada.

Cestou hrčí bryčka. Ředitel velkostatku jede na panská pole. Nové sousto, tentokrát vděčnější. S milostnými dobrodružstvími tohoto starého mládence nebudou hotovy do večera. Ó, těch podrobností, dráždivých a neuvěřitelných.

Tetě se zalesknou oči. Navlhčí rty.

Kolovrat vrčí a vrčí. Sehnuté prádleny ryjí v sypké zemi snědýma rukama a hodina západu přichází ve zraní červánků, aby ukončila zlovolnou přáستku.

Brambory nastupují cestu domů.

Vůz za vozem v dlouhých řadách sjíždí k městečku ze všech stran. Odevšad zní rachot sesypávané úrody. Brambory se v proudech hrnou dvířky zastav a temnými bubny oznamují, že jich je mnoho, že jsou zdravé a suché a že se sypou a sypou z vrchovatých for do sklepů a brohů. Lidé, nebojte se, bude co jíst. Všechny ulice duní tímto vzkazem, všechny vsávají vůni země, která přišla brambory

doprovodit na cestu. Každý dům přijímá svůj díl plodů i vůně.

Klekání se rozhláholí nad městečkem, blahobytně rozkročeným nad napěchovanými sklepy a brohy.

Do tetiných sklepů tentokráte ovšem přivezli úrodu cizí koně. Najatý sedlák stojí zeširoka na fůře, s dřevěnou lopatou v ruce. Paula možná právě touž dobou někde v klášterním hospodářství plýtvá silou před některou svou útlou řeholní modlou.

Pro ořech už taky nadešel čas zrání. Slupky pukají na plodech a časem třeskne zlatý a křehký ořech na hrbolatou dlažbu. Rozježení synci nakukují roztoženě do uličky. Je-li však trůn obsazen, vypaří se rychle a beze stopy. Ale ráno bývá pod zdí vždy hromádka pozurážených větviček a rozpukaných slupek.

Až jednoho dne řezníci tovaryši v kostkovaných kazajkách oklátí ořech bidly a sesbírají úrodu do košíků.

Janu klácení bolí. Je to tak nemilosrdný způsob, jakým se trpělivému stromu odnímá jeho úroda, skromně a přičinlivě odchovaná. Ale tovaryši se smějí a tvrdí, že čím víc dostane větev úderů, tím hojněji nasadí na jaře.

Bylo ti odlehčeno, můj ořechu. Tvůj roční úkol je splněn. Teď ještě listy ať zezlátnou a kanoucí baldachýn ať obestře rounem posupnou zeď. Potom se, příteli, na čas rozejdeme. Za tvoji vůni, za šepot tvých lupenů přicházejí Janě noví těšitelé.

Knihář Bareš, mlčelivý a pozorný pozorovatel, vycítil hlad a žízeň Janiny duše. Jeho dobré srdce nabízí, co je po ruce: knihy. „Dostanu jich tolik do rukou, slečno Jano, mohl bych vám něco půjčit, než to přijde do vazby. Chcete?“

„Jestli chci! Ale já asi nebudu smět číst. Musím dělat ruční práce, víte? Nemohl byste to nějak za-

řidit? Promluvte o tom, prosím vás, s tetičkou.“

Teta naslouchá s odmítavou rezervou diplomatickým úvodům. Když se však octne v domě první kniha a Jana se ukáže výbornou předčitatelkou, zakolísá teta ve svých zásadách. Je to sice utrácení času, které nelze schvalovat; Jana však čte tak dobře, a je v tom i něco společensky povznášejícího. Nechme si nějaký čas předčítat! Však se potom užitečná práce zase dohoní.

Budiž knihaři vzdán dík. Na samém rozhraní, když už se Janina duše mohla bez pomoci sesmeknout dolů do bažiny maloměstské mizérie, otevřel před ní bránu do jiného světa. Jana jí prošla se srdcem plným vděčnosti.

3

Svatý Václav udělal křížek za odcházejícím měsícem září. Do mlh a mraků zachumlán přichází říjen, náladový patron se sklonem k pesimismu. Pršívá, šedé zdi všech tří slepých uliček ztmavěji deštěm a kamení dlažby se černě leskne.

Židle jsou vneseny do domu.

V obývacím pokoji se zatápí. Kolem jedenácté přenese Martina na lopatce čadící a rudé žeravé uhlí z kuchyňské plotny do bílých kamen. Dým se chvíli převaluje, než se rozplyne, ale je takový domácký a voní příslibem tepla.

Trůn a podnožka slouží zas s osvědčenou oddaností staré královně, navrátilší se z dominií. Šicí stolek, věčně infantilní páže, nabírá dechu k hlubokým vzdechům, které skřípají a vržou.

Ale dvůr ještě není definitivně usazen v zimním paláci. Ještě čeká sklizeň řepy a zelí na poslední sluneční dny.

To válečné tažení do řepných lánů, se zbrojí špičatých nožů a v uniformách teplých šál! Slunce, které nehřeje, jen svítí růžově na hnědá zoraná pole, pokrytá babím létem. Prořídle lesíky v tolika planoucích barvách. Zelené nebe a k němu štihle a toužebně vztažené skašovské topoly. Předlouhé stíny, které jako hrabivé prsty ohmatávají meze s otevřenými měšci šípkových korálů.

Hromady natí rostou a rostou, sedí se v nich měkce a teple, a řepných hlav přibývá, chladných a cejchovaných plochým řezem.

Vozy popojíždějí a sbírají jednu hromadu po druhé. Kůň sehne hlavu a sebere měkkou hubou nať se sladkým krčkem. Na každém řepnísku lesknou se koně jako z mědi v růžové záři. Čeledíni houkají a zachumlané ženské, roztroušené kolem hromad, skřehotají.

Ale hlubina kraje už je pohřížena v ticho, v zadýchnuté polotóny, v pomalé dřímání za rouškou dýmů z chudých ohničků. Duchovité hory hlídají mlčky tiché usínání.

Pak jednoho dne přiharcuje domů poslední sklizeň: zelí. Sedlák obezřetně projede mezírkou kupecké uličky a před kůlnou, opuštěnou po prodaném kočáru, složí svůj náklad. Bílé, velké a tuhé hlávky s reliéfem žil vržou při dotyku a lesknou se jako taft.

Nad kruhadlem se vystřídá celý dům. Truhlíček s hlávkou pobíhá nad noži tam a zpět, tam a zpět. Bílá a nadýchaná řezanka se lehce vrství ve vydrhnutých dřezech. Prosolí se a prokminuje a pak se nosí do sklepa. Je to hotový obřad, který se provádí s určitou slavnostností. Není konečně divu, uvážíme-li, že zelí je každodenním pokrmem.

Jako kněžky nižšího stupně sestupují Martina, Petronila a Jana opětovně do sklepa s vonící ře-

zankou. Na konec nese Petronila v jedné ruce lampu a v druhé stoličku, Martina umyvadlo a konev horké vody, a Jana mýdlo a ručník.

Teta jako velekněz a vykonavatel mystéria uzavírá průvod.

Ale asi na čtvrtém schodu uvázl Petronile pantofel. Stará mávla bezmocně lampou i stoličkou, a že se nemohla plnými rukama zachytit, sletěla střemhlav do černé hloubi.

Teta slyší hlmoz pádu, rachot stoličky, která o dva schody předběhla Petronilu, a ráchnutí lampy na zem sklepa. Odstrčí Janu i Martinu a naklání se do ztichlé hlubiny, odkud rázem vytryskl horký gejzír nadávek.

Teta křičí:

„Žes rozbila tu lampu, přiznej se, stará nešiko! Jen škodu dělají, diese Räuber, diese gezahlten Feinde, toť se ví, že z cizího krev neteče. Ale tu lampu mi zaplatíš!“

„Á ty koltune jeden koltunovsky²³, stodjabelny, potforny!“ soptí zdola nepřičetný jekot.

„Co si to dovoluješ, ty starý čerte? Lez nahoru! To si vyřídíme. Komu tady budeš nadávat?“

„A aby němohla svojemu pantoflu nadavač, gizdu stopierunovskému, co tež je to obchaza²⁴! A tu lampu, kupim, dy sa boja, aby nězchudli.“

Jana sestupuje dolů se svíčkou v ohni bubnové palby této diskuse. Pomáhá staré na nohy, ujistí se, že se jí kromě potlučení nic nestalo, a vytlačí ji po schodech nahoru.

Rozsvítí se jiná lampa, průvod se znovu seřadí a sestupuje za značně pokleslé nálady dolů k obřadu.

Teta mlčky a hněvivě sedne na stoličku a umývá až nad kolena své silné, bílé nohy.

Ženské zatím nasypaly vrstvu zelí do kádě.

A nyní prostrčí teta svou čistou bledě modrou spodničku mezi stehny, upevní ji u pasu, a velkýma, plochýma nohama ušlapává zelí v kádi.

Martina s Petronilou přisypávají nové a nové vrstvy a Jana svítí petrolejkou. Stará stále ještě vrčí jako uvázaný pes a teta chvílemi německy medituje über die ungetreuen Knechte²⁵. V červeném a čadícím světélku zdvihá rytmicky těžká dusadla svých sloupovitých nohou a dusá a dusá. Slaná šláva se pěni a přelévá mezi prsty a přes nártý a zvučně mlaská. Kád' se plní, teta je stále výš a výš nad okrajem, až konečně je vysypána poslední vrstva. Na kád' se položí prkénko a zatíží kulatým křemenem.

Znavená kněžka domácího krbu opouští sklep.

Poslední jde Petronila se střepy na lopatce. Na posledním schodu se obrátí, zahrozí pěstí a mocně plivne do černé hloubky.

4

Otčím nepíše už asi deset dní. Teta je sklíčena a nervózní. Sychravina pozdního října civí těžkomyslně do oken obývacího pokoje. Mokrý poslední lístky padají s hlohu na střechu kůlny a na zem dvora. Zdi Frydeckého stáje vyvěsily hnědé mapy mokrých skvrn, a ploty zahrádek se opět ježí ostnatým drátem.

Tíseň stojí uprostřed pokoje jako nosný sloup, žebroví se rozrůstá po stropě a sněží bez ustání tiché a šedé, veliké vločky smutku. Jana i teta sedí ve svých závěších, ruce mdle vrtají ruční práci a mysl se souží, každá svým způsobem.

„Mluv něco, je tu jak na hřbitově!“

„Nemluv nesmysly. Je to marné. Robert nepíše

už deset dní a je právě deset neděl pryč. Deset neděl. Co se všechno může za deset neděl stát!“

„Čti!“

„Nečti! Stejně na to nemyslím.“

„Robert. Robert! Tolik vypočítavých a nemorálních žen je teď všude v těch kancelářích.“

„Ale, tetičko, jak vás může zdaleka něco podobného napadnout! Otčím je tak moudrý. — A má vás rád.“

„Má, vid'? Má. Víš, Robert vždycky říká, že hlavní u ženy je postava. A já přece mám postavu, vid'?“

„Ano, ovšem. — Otčím je vůbec jiný. Zná na světě jen práci — a domov. Nic jiného. Mezi to se nic špatného nemůže vetřít. Vy to přece víte.“

„Máš pravdu, dítě. Kdo ví, čím to je, že člověka napadnou takové nesmysly. To je z těch tvých knih. Vidiš, vidiš, k čemu je to dobré. — Víš co? Hraj chvíli!“

Jana se pomalu pustila do hry na harmonium. Je to zcela jiný způsob než hra klavírní, Janě dělají určité potíže pedály i pečlivá vazba akordů. Ale jde to pořád lépe. Škoda však, že teta dovolí hrát jen velmi zřídka. Někdy v ní nástroj vyvolává tiché a důvěrné vzpomínky a náladu smířenou a plnou naděje. Někdy však jeho hlas rozpoutá pocit utrpené křivdy, opuštěnosti a bezmoci. Teta si ostrým pokřikem vyžádá ticho a je na delší dobu po hraní. .

Jana hrává zejména „Uzku uličku“, která tkví v její hlavě se všemi otčimovými harmonizacemi, s jeho hlasem a artikulací a s celou náladou tiché pohody těch časů, kdy ještě býval doma. Je to, jako by tu právě byl, on i to ovzduší, a teta i Jana propadají jeho kouzlu. Harmonium se stává píšťalkou krysaře z Hammeln. Duše obou žen jdou za jejím vábením poslušně a slepě do začarované zahrady

otčímova osobního kouzla. Dělej s námi, co ti libo. Jedna z nás tě miluje a trýzní víc než dvacet let. Druhou vytváříš a formuješ. Je naplněna tvým duchem a možná, že bys i její lásku uměl probudit, kdybys chtěl.

Časté soumraky podporují nálady teskného snění. Kamna hučí, dešť pleská do oken a starý nábytek celého domu chvílemi zavzdychá dlouhou chvílí a tesklivou nudou. Tetka Karolinka přijde přiložit zimomřivý hřebítek na teplá kamna a trochu pobesedovat.

„Tuž jak, paničko, přišlo už pisemko?“

„Ne. Ještě ne, tetko Karolinko. Robert má tolik práce a starostí, to víte, ministerstvo. Ale to já přec dávno vím, že Robert zná na světě jenom práci a mne. Mezi nás se nic špatného nemůže vetřít.“

Jana má nevýslovně ráda tyto večerní „bešedy“. Karolinka, laskavý prosťáček s hláskem puklého zvonečku, dovede jednoduchými slovy vykouzlit v přítmí pokoje staré idyly. Janě se zdá, že tetka přináší v klíně zástěry drobné domečky dětské stavebnice, že z nich svou suchou ručkou sestavuje čtvercový ryneček se zelenou lipou uprostřed, s kostelem, zámkem a několika uličkami. Ponoří je do houštiny stromů a zasune do úžlabiny ve vlnách kraje. Nad městečko postaví jako strážce větrný mlýn. Čarovným slovem oživí a zalidní hračkové domky, a před Janou ožívá dávný život se svým prostým způsobem.

Sevcovské dílny, polní práce v sledu ročních dob, dělný život od pondělí do soboty. Slavnosti nedělí, divadlo kostela s oslňujícími premiérami, s pohostinskými hrami proslulých cizinců, s nádherou na jevišti i v hledišti. Hrála tu hudba, zpívaly se prastaré písně, byla tu poezie i hrůza dramatu a nadto ještě přítomnost boží.

Církevní řád hluboce ovlivňoval obyčeje a zvyky městečka. Takové „říkací dny“ na konci masopustu, kdy byla po tři dny vystavena Nejsvětější Svátost nad svatostánkem na hlavním oltáři, přebohatě zdobeném květinami a osvětleném množstvím svč. O „říkacích dnech“ se přicházeli do kostela pomodlit živnostníci, sdružení v ceších, koláři, tkalci, krejčí a ševci. Stávali za korouhvemi se znaky svých cechů, kterým se říkalo „postavníky“.

Z celého okolí přijížděli sedláci, aby se Svátosti poklonili. Přijížděli čtyřspřežím, vyzdobeným jako o svatbě, furiantští a zpupní. Před kostelem jiskry odskakují od podkov, bujní koně hrabou nohama a selky sestupují s koles v okázalé nádheře, hedvábné fěrtuchy a zlaté čepce. Teprve za kostelní branou nasadí tvář, kterou v bázni povznesou před zlatým a bílým tělem Páně.

Mše Panenského spolku o mariánských svátcích, s vysokým prozpěvováním mladých a hlavně starých panen, kterých vždycky bylo dost v zapadlém městečku. Tyto mše měly zvláštní zvyklost. Panny chodily společně k přijímání a každá z nich měla na hlavě nový bílý hedvábný šátek. Oféra obchází oltář dokola, samé nedotčené panny. Neposkvrněná těla nesou hlavy v hedvábných šátcích, a ty šátky se lesknou a záře světla srší na tuhém puku přeložení. Jedna za druhou, jak perleťový růženec hranatých zrn.

A slavnosti Vzkříšení a Božího těla. A každá obyčejná neděle, kdy služby boží byly záminkou k společenským schůzkám. Slouživala se trojí mše, první pro staré, druhá pro dospělé a třetí, hrubá, pro mládež. Na druhou se přijíždělo v kočárech, kterých bývalo tolik, že jim městská rada musela přidělit zvláštní parkoviště u panského dvora.

Po mši se besedovalo na podsíních a v hostincích,

a nakupovalo se zejména maso na nedělní oběd. V městečku bývalo ústřední tržiště masa. V celém širokém okolí nebylo jediného „masaře“, kdežto v Rozvadově jich bývalo i dvanáct. Tak tomu bylo i s holiči. Dva městští mistři lazebníci sloužili celému kraji.

Známi se zvali na počastování, hoši zvali děvčata, a tak se v hospodě u kostela vyčepovalo v neděli dopoledne i dvacet čtvrtek piva. A těch gulášů a těch uzenek co se snědlo.

Kromě masa nakupovalo se v městečku v neděli i kašivo (kroupy, krupice, hrách), u stánku před farou pevné, poctivě ručně vyráběné hřebíky, hliněné hrnce a provazy. Čepičář prodával čapky se štítkem a na podzim opanovaly trh „vinteroky“²⁶ za tři rýnské, s baranem za čtyři. Daleko proslulá paní Hofmanová vystavovala pentličky a široké stuhy ke krojům a kytice umělých květin na svatby i pohřby. Byly jako živé a zhotovovala je se svou pomocnicí, najatou až z Frenštátu. V neděli o císařském krmáši²⁷ prodávala zlacený rozmarýn, který mládenci nosili na klobouku.

Třináctého června putovaly děvuchy na odpust do Poruby k svatému Antonínu, „vyřikač si ženi-cha“. Cesta vede kvetoucími lukami, vůní senoseče, mezi lesíky a houštinami ořeší. Dobrý svatý Antonín, ochránce lásky, nemá s mladými lidmi těžkou práci. Karolinka taky byla svatého Antoníčka prosit o Francka. A je to už čtyřicet roků, co Francek zemřel, ale Karolinka vzpomíná pořád se stejnou vroucností.

Teď však má tetka plnou hlavu nových starostí. Od prvního se zas přistěhují její synci, žáci čtvrté měšťanky. V zimních měsících časného stmívání a dlouhých nocí nemohou docházet do svých dalekých vesniček. Pět havranů se slétne do své cha-

loupky a pohádka může začít. Tetka se těší na výrostky. Ale i trochu strachu má z jejich skotáctví a bujnosti, z jejich hlučných a přeskakujících telecíh hlasů. „Takých pět galganuf²⁸, či zase narobja hlupot a ostudy. Muša se, slečinko, přišč na synciska podivač.“

Večer zůstávají dveře ložnice dokořán. V dlouhých přestávkách znovu a znovu začíná teta útržkovitý rozhovor. O všedních, malicherných a odlehlých věcech. Ale každé slovo má neuvědomělé, dramatické podbarvení: úzkost samoty, úzkost obav, něco, pro co dosud není jména, ale co už tu stojí v mlhavém, hrozivém obrysu.

Žárlivost.

Proč se s tím mám potýkat a nespát? Proč mám bdít, když ostatní spí? Ať je vzhůru se mnou ta Jana, která má na starosti mou dobrou náladu. „Jano, nespí! Musíme říci Foltynovi, aby přišel narezat dříví.“

„Ano, půjdeme tam procházkou.“

Dlouhé ticho.

„Spíš, Jano? Nespí! Napíšu Gertě, aby mi přijela ušít teplý župan, mám tam ten kus flanelu. Co říkáš?“

„Ano, ano, už je zima a ten flanel je tak měkký a příjemný.“

„Představ si, Gertruda je náměsíčná. To ti je k popukání. Odpovídá ve spaní na každou otázku. Všechno na sebe poví. Počkej, to se nasmějeme! — — Proč neodpovídáš? Spíš?“

„Nespím, tetičko.“

„Tak odpovídej. To víš, že nemám ráda neochotu. — — Co říkáš, kdyby tak některá ta namalovaná stenotypistka si opravdu dala práci, ty myslíš —“

„Tetičko, nemyslím. Vůbec nemyslím a nechci myslet, protože je to nesmysl. Zítřka přijde psaní, a pak vás bude samotnou mrzet, že jste takové myšlence mohla dát víry.“

„Co ty víš, dítě! Já vím, že mě chceš potěšit. Robert má pravdu, že jsi takový dobrý domácí skřítek, vid'š? Tak spi!“

5

Pozdě v noci, téměř už k ránu, procitne Jana náhle a v leknutí. Tři ostré údery na okenní rám ložnice vystřelí do ticha spícího domu.

Teta vzkřikne ostrým hlasem: „Kdo je tam?“

„Robert. Otevřte mi.“

Jana jediným hmatem odhodí peřinu.

Jediným pohybem stojí na svých dlouhých štíhlých nohou a bosa utíká nekonečnou chodbou ke dveřím. Červené světélko na prádelníku vzplápolá a zaprská.

Jana odstrčí závoru, odemkne zámek, a bez hlesu doslova padne na otčímova prsa.

Její tenké ruce ovinou jeho krk, celé její vzdušné tělo, oděné jen krátkou, komickou košilí, spočine lehce a horce na celé výši jeho postavy.

Tolik bezmezná, živelná radost, tolik vroucího citu.

Otčím je oslněn tímto přívalem. Pevným hmatem ovine pažemi lehký, ztepilý a rozehvělý uzlíček vášnivé radosti a pevně přitiskne ústa na čekající, pružné a teplé rty.

A to vše byla jen chvíle, stejně krátká, stejně oslnující, krásná i strašná jako sršící blesk.

Z kuchyňských dveří šlehne přes chodbu pruh žluté záře. Teta vychází s lámpou v ruce a šoupe hlučně bačkorami po podlaze.

„Robertku, chlopečku, ach ty můj tajtrlíčku! Taková starost, tys nepsal. A zatím takové překvapení, vitaj, vitaj, bobečku!“

Jana se opře zády o domovní dveře. Je jí náhle slabo. Přes nahé nohy šlehne ji zpod prahu sychravý říjen ostrou metlou. Celá vyhasla.

Teta vykračuje chodbou s rukou ovinutou kolem otčímových ramen. Barchetová spodnička se důležitě houpe a na zádech nočního kabátku se vrtí zkroucený provázek vlasů.

Jana se odlepí ode dveří a capká bosýma nohama, zmrzlá a ubohá ve své kratičké košili, za objatým párem dvou, kteří patří k sobě. Skrčí se ve své posteli jako poraněné zvíře v úkrytu. Zázitek byl mocný a vysilující.

Neboť ty tři údery roztrhly pouta. Stesk a soužení; touha a bezmocnost; všechny ty dny na židli před domem; miliony sloupků; přetěžká vrstva klepů a malicherných a nízkých zlomyslností, která stlačuje duši jako neúprosné šrouby lisu; to všechno se vlní ze zvučícího zvonu Janina těla a rozlévá se v kruzích po celé délce chodby v jejích šlépějích.

Čistý a horoucí hlahol osvobozující radosti vyzvání kolem otčíma. Když se jeho ruce sevrou pevným kruhem kolem dívčího těla, udeří srdce zvonu novým hlubokým a sladkým, záhadným tónem, který ještě zní. Stále ještě zní, i když zvon už utichl a oněměl.

Ano, zajisté je to zcela správné a zcela jasné, že se vzdaluje chodbou v tetině náruči. Je to zcela nesmyslné a zcela hloupé, že to bolí.

Co to vlastně bolí?

Vždyť i ty rozšlapané a šouravé bačkory tetiny bolí. I ta kroužkovaná modrá spodnička, i ten tajtrlíček, to všechno bolí. To všechno k tomu člověku nepatří, je to směšné a trapné a neslučitelné s jeho

osobností. A přece v tom neodlučitelně vězí. Je to jako jeho kůže a srst, kterou nemůže svléci.

Jana slyší hlasy v ložnici, skřípnutí lože. Zakrývá si hlavu peřinou a trpí bláhově a nesmyslně.

Do hloubi otřesen oslňujícím zážitkem, propaluje se muž hlubinou noci. Vysilující nocí hovoru, vyplávání, výslechů, nocí neopětovaných lichotek, podivných láskyplných přezdívek, jejichž původu se nelze dopátrat. Nocí prostomyslných a dojemných zpovědí o stesku a touze, nad níž se nemůže ustrnout. Neschopen gesta, trpí tragikomickou něhou, již je zahrnut. Neschopen slova trpí svým soucitkem: Ach, Kláro, odpusť mi mou nelásku a nesrdečnost, jsem člověk a přišlo na mne neštěstí. Nejsem bez srdce, chápu a vím, jak ti je, ale za tebou, vedle mne, nade mnou, všude, všude Jana, opřepná zády o dveře, s velkýma očima, vyprázdněnýma ranou tvého příchodu. Jen chvíli aspoň, nakrátko toužím nemyslit, toužím jen podržet v rukou ten pocit Jany, která mne nevědouc objala pohybem vzdání.

Rozum, vůle, povinnost a sebekázeň, všechny tyto pancíře spojí se zajisté opět v bezvadně padnoucí krunýř. Ale teď jen chci krátkou chvíli být opilý, nést na rukou její tělo a cítit její ruce kolem krku. Bože, jaká trýzeň! Jaká sladká, nádherná trýzeň!

Druhý den ráno, nedělní ráno, skoro jako za starých časů. Jen Janu něco zcela nového nutí k malým změnám. Je dávno vzhůru, dávno v kuchyni, když otčím zdráhavě otvírá dveře z ložnice a přichází se mýt k svému královskému umyvadlu. Jana už nemůže asistovat jako dřív a pozorně se dívat na otčímovo tělo a pohyby.

Po deseti týdnech zas poprvé se snídá v obývacím pokoji.

Ale jen teta je táž, opět klidná a sebevědomá

vlastnice. Je naplněna a zaujata mužem, všechny smysly jím přetékaají, má ho zas, má ho zas, je její, jen jí náleží. Všechny domněnky i bázně se rozplynuly. I když je unaven, a tichý, je tady a všechno je zase v pořádku.

Otčím tu sedí s tím rozrytým obličejem, který si přivezl z Opavy tehdy po Matičním dnu. Ale rýhy kolem jeho úst a okolo očí jsou ověšeny tichou a snivou zádumčivostí. Chvillemi pohlédne na Janu svýma tmavýma očima, naplněnýma měkkou a šetrnou něhou. S malým bolestným úsměvem zavadí o Janina ústa. Jana se hluboce začervená. V tom úsměvu byla vzpomínka na včerejší uvítání.

Tajemnou a hlubokou intuicí vycítuje Jana mnoho z otčímových pocitů. Sama je vzrušená a zmatená. Něco velkého se stalo, něco se změnilo, jinýma očima dívá se na téhož člověka, jiným sluchem vnímá teď jeho hlas. S novým ostychem dívá se na jeho paže, protože zná sílu jejich objetí. Nový stud jí brání zadívat se na jeho ústa, protože zná jejich palčivost a žízeň.

A to vše je strašné a zahanbující tajemství. I kdyby to byla vytryskla jen němá vzpoura proti tetě a proti životu, který jí vnutila, stal se zlý skutek. A kdyby to byla jen uzrálá touha po učiteli, rádcí a krásném člověku, nebylo v tom víc než horoucí přimknutí k němu a zrazení a opuštění tety? Ale jak obhájit ještě ten zpěvný a tichý hlas, kterým se rozezvučelo srdce a který teď ještě zní? Slyšitelně zní Janiným novým a prohloubeným hlasem.

V kostele je šero. Šedý den se tlačí na okna, ale nemá dost síly, aby vítězně prošel barvami rouch a krajín na sklech. Tmavý dav šumí a pokašlává v hloubce a voskovice plápolají se slyšitelným praskotem. Je chladno a úzko.

Dvířka sakristie vrznou a komžičky ministrantů ve-

plují do šera jako zbloudilé kachny do slepé zátoky.

Ale varhany roztrhnou tíseň a tmou, vodopád světla se rozleje nádherným akordem nad hlavami zástupu. Zasáhne vcházejícího pana děkana, který pozdvihne hlavu skloněnou nad kalichem a usměje se vzhůru ke kůru. Celý kostel ví: Náš pan starosta sedí u varhan.

Teta pozdvihne hlavu v pýše a radosti, rozhlédne se kůrem a pohledem bezbožné, hltavé lásky utkví na Robertově hlavě, volně skloněné nad rejstříky. Sborový zpěv zazní a teta se vzpomíná.

Jana si vybere a oprostí z celku ten jediný, vznesený a obsažený mužný hlas. Dává se jím prostoupit, dává jej slévat se s hlasem vlastního nitra v jediný spojený tón. Naplněna jeho záhadnou krásou modlí se beze slov, pouhými obrysy pocitů, intuitivních dohadů a plachou bázní cudného srdce.

Bože, co si počnu se svým zmatkem. Co si počnu s očima toho člověka, které jsou plné něhy a bolesti. Co s jeho hlasem, ve kterém křičí hladové srdce a vzkříšené sny a toužení dávno zašlých let.

Co si počnu s bezradnou něhou, kterou cítím k jeho samotě, k hlubině plaché lásky v něm, o které vím.

Co si počnu se strašnou touhou, jít k němu s rukama vztaženýma, plnými útěchy.

Bože, a co si počnu, abych nezranila tu ženu tady vedle mne na rohu kůru, která žije jen proto, že miluje a věří. Jak pomoci oběma a neublížit nikomu? Kdo z nich je slabší, víc sám, víc hědný a opuštěn?

Mše se rozvíjí, Jana mechanicky povstává a pokleká, ztracena v zápolení svého nitra.

Stříbrné zvonky hlásají v rozechvění a s horlivou vroucností přítomnost boží. V hlubokém tichu bijí se věřící v prsa: Beránku boží, jenž snímáš hříchy světa —

Do hlubiny tiché a posvátné bázně vydechnou varhany tíše a dlouze malou tercii, Es a C, téměř šeptem, pravá ruka přidechne G, a v plachém přerývku opět a opět. Zpěvný recitativ Sukův rozevlá svou melodii, zádumčivou a plnou touhy.

Jana zbledne. Všechna krev žene se k srdci, do něhož se motiv zařezává hlubokou ranou.

Opava.

Včera jsi byla dítě a dnes už ne, čím to je?

A hovor neustal ani na chvíli, a přece někdo poslouchal srdcem a přijal tiché volání. Nyní je slavně navrací přímo před tváří boží, které se jím vyznává: smiluj se nade mnou.

Jana se schoulí do koutka své lavice. Neodvažuje se myslet. Neodvažuje se představit si, že touto melodií předznamenala nešťastný den, že otčím ji s sebou nosil a vrátil se k ní, jakmile probojoval své bouře a vžil se do všech změn.

Že se jí pokouší promluvit o celém moři hodin, kdy vzpomínal, nechával se unášet obrazností do všech nedostupných rájů a mořil se marností své jediné, krásné a pošetilé, bláhové touhy.

6

Staré časy nakrátko ožívají. Všechno jako by se dalo jen proto, aby se potvrdilo, že nic není přerváno, že souvislost trvá, že se jen na čas do ní vetřela tato nepříjemná přestávka.

„Frau Schillinger, Robert ist zu Hause!“

„Herrlich. Wann ist er gekommen?“²⁹

Pánové široce mávají klobouky před vinárnou, otčím přichází do flanelové a vlněné náruče.

Nestřídmý oběd, který otčím statečně a obětavě

zmáhá. Je to dávná milostná záležitost mezi ním a tetou, vyznání a hold. Je to konečně forma holdu, na kterou může ještě nejsnáze přistoupiti. Kocovina je pouze fyzická a netrvá dlouho. A teta je tak šťastna!

Po obědě zavolá otčím Janu k svému psacímu stolu. Potřebuje trochu lyriky a několik citátů pro články, určené rolnické mládeži.

Jana se pohrží do rukopisů, zardělá vyznamenáním spolupráce. Přemýšlí bystře a svěže, celá radostná jako ryba ve vodě.

Otčím se na ni dívá s hlubokým zájmem.

„Pověz mi, Jano, takováhle nějaká práce by tě víc těšila než domácnost, vid'?“

„Ano, otčíme. Nechci tím říkat, že nemám domácí práce ráda. Ale daleko víc bych si přála pracovat mozkiem, práci, která by měla nějaký širší a obsažnější význam než domácnost pro nás dvě. Něco, co by mělo praktickou cenu a hodnotu. Víte, háčkování je hrozné. Je to duchamor bez konce a nakonec to ani není hezké. A strašně se při tom stýská.“

„Stýská? Po čem, Jano?“

„Stýská. Taková prázdnota v duši. Dřív bylo každý večer něco nového. Na všecko se člověk mohl zeptat a vždycky bylo o čem přemýšlet. Člověk si ani neuvědomil, že ty sloupky dělá. Ale teď? — Cítím se tak sama. Otčíme, jak dlouho to bude trvat? Kdy budeme zase pohromadě?“

„Ach, Jano. — Musíš mít trpělivost. Všechno se upraví, uvidíš. Co bys tak říkala: až se vrátím do Opavy, chci začít s vydáváním časopisu pro rolnickou mládež. To by bylo něco pro tebe. Pracovali bychom spolu.“

„Otčíme! Ale jestli jen bych to uměla?“

„Kdybys, Jano, psala jen tak, jako píšeš dopisy pro mne, bylo by to dobré. Krásné.“

Jana se zardí a podívá se zpytavě na otčíma. Ale ten se usmívá tiše a srdečně.

„Chtěl bych ti říci, čím pro mne jsou tvé dopisy, Jano. Ale neumím to. Musíš mi věřit, že je mám rád. Velmi. Jano, chtěl bych ti pomoci. Já vím všechno. Nic mi nemusíš říkat. Musíš mít strpení. Musíš počkat. V Opavě se vše zařídí jinak.“

Janiny oči se prohloubí náhle a černě. Dívka pobledne a s odvahou i bázní prozradí tajný strach svého srdce:

„Otčíme — bude Opava?“

Mužovy čelisti se sevrou, na spáncích pomalu vystanou červené skvrny. Odvrací oči a sklopí hlavu. Jasnovidče Jano, co si počnu? Odvahu k životu ti přec nemohu brát. Spoléhám na zázrak. Nemám plán, děj se vůle boží.

„Opava bude. Doufám, že ano. A když ne Opava, tedy něco jiného. Měj trpělivost, prosím tě. Co ti mohu říci, vždyť pro mne jsi —“

Oběma pěstmi lehce udeří na okraj stolu.

„Jano, chceš pro mne mít trpělivost a sílu? Já budu hledat řešení. Vždyť pro tebe bych chtěl —“

Na procházku se jde na návrší k lípě. Městečko už se vrací, milenci, rodiny. Těch pozdravů, vítání, otázek.

Tetino srdce se vzdouvá. Odpouští městečku všechny vroubky. Přátelé, podívejte, Robert je doma, a vy to vidíte, jak jde se mnou, jak se máme rádi. Zdravíte ho, radujete se z jeho návštěvy. Jsme jedna rodina a já vás mám taky ráda.

Soumrak se snáší do třešňové aleje a poslední rudé a vetché lístky krouží a krouží mlčky a teskně. Kraj tiše usíná v šeru, hory přistoupily blíž a vztáhly ochranné ruce, tmavé a vlídné, půlkruhem náruče.

Otčím se dívá přes ramena větrného mlýna, přes žiloví bezlistých alejí do prohlubně dálky. Můj kraji,

tady jsem dvacet let stával tváří v tvář tvé rozloze a volnosti, obližen svým osudem. Ale jak je mi dnes těžko! A jak je mi dnes lehký, vy prázdná pole a opadalá stromořadí! Jana stojí u mne zcela blízko, slyším její dech, běžela do kopce a její srdce tepe. Drží v ruce červený lístek, ale může to být i mé srdce, chvějící se, slabé a rudé.

Kraji, zdalipak víš, jak krásná, jak lehká a jak přetěžká je přec láska?

Zdalipak ty to alespoň tušíš, vznosný a lehounký ptáčku, moudrá, citlivá a jasnozřivá malá ženo?

Ach, jen tvá blízkost, tvá blízkost. Nic víc.

„Co ses tak zamyslel, Robertku? Půjdeme zpátky, už se stmívá.“

„Vítám se s tím krajem, Kláro, a loučím se s ním zas.“

„Loučíš se, loučíš. A je to potřebí? Vyhání tě? Jak bys tu mohl krásně a šťastně žít, kdybys jen chtěl!“

Stará písnička. Stará hádanka, kterou ty, moje ubohá, nikdy nerozřešíš. Dobře je ti. Líp než mně. Líp, to mi věř.

Aladinova lampa.

Vybraná večere. Tichý rozhovor.

Tichý a trvající trojzpěv na tentýž text: je blízko mne, dýchá týž vzduch, jen ruku vztáhnout. Hlas, pohled, ruka, tak zcela, zcela blízko.

„Bobečku, teď přijde překvapení. Jano, zahraj! Uličku.“

Otčím se opře dozadu na své židli.

„Ty ses pustila do hraní, Jano? To je krásné. Co hraješ?“

Teta odpovídá za Janu: „Ledacos, ale »Uzku uličku« pořád dokola. To ti někdy je, jako bys tu byl, Robertku, docela se mi zdá, že to hraješ ty.“

Někdy si to namlouvám a cítím tě tady v pokoji. Jana to hraje docela stejně jako ty. Tak spust', Jano!"

Ne! Nemohu. Jana sedí na své pohovce se zuby zařatými do rtu, bledá a rozrušená, s prázdným prostorem místo srdce a plic.

Nemohu. Vždyť by to bylo prozrazení citů, které sama sobě nepřiznávám. Zpověď, kterou by tlumočil týž způsob, jakého použil otčím ráno v kostele. Bylo by to vydání sebe samé a při tom plagiát a znešvácení.

„Ne, tetičko, prosím vás, já se bojím. Já nechci.“

„Čeho se bojíš! Co to má být?“

„Neumím ještě nic. Stydím se. Až přijede otčím podruhé.“

„Jano! Vždyť to není pravda! Vždyť to umíš. Co to má znamenat?“

Otčím se dívá na dívčinu tvář, plnou studu a útrapy.

Začíná chápat. Rozumí.

Skřítku, Jano, líbezný máji, tys tedy takto vzpomínala a takto se ti stýská! Ach, tato tvářička, pobouřená, plná útrapy a studu, to je daleko víc, než kdybys hrála. Daleko víc, než bys mohla a chtěla kdy říci. Beru si ji jako drahý dar, Jano. Nyní ne, ale potom, až budu sám, procítím vše znovu.

„Kláro, nech Janu. Možná, že by skutečně hrála špatně. Vidiš, že má trému.“

„Přede mnou nemá trému a před tebou ji nepotřebuje mít! Je to vrtoch. Divím se ti, Jano, jak můžeš tvrdohlavě pokazit takovýhle večer. Dovol, abych ti řekla, co si o tobě myslím: jsi husa.“

Jana pozdvihne své čisté oči k otčímovi o pomoc.

Otčím se usměje měkce a sladce a povstává.

„Podívej, Kláro, dnes jsem doma a mohu zahrát sám. Ani si to nemusíš představovat. Zahraju sám.“

Jana ať hraje za mne, až tu nebudu. Nežlob se, tréma je zlá. Však ona příště už jistě zahraje.“

„Já to nechápu. Ale máš to u mne schované, Jano. To si odvykni, mít nálady. Jakápak tréma!“

Harmonium však už hovoří, zajásá, otčím sedí s hlavou vztyčenou, pyšný a jasný.

O noci nelze vyprávět, o noci potom.

O noci opojené a opilé, rozjásané a burácející v propasti němého ticha.

Uprostřed tmy a spánku rozkvétají dvě zahrady v nitrech dvou lidí. Tichá a nesmělá zahrádka s nerozvitými poupaty nedokončených vět, úsměvů, pohledů a zámlk. Čistá a bojácná duše si netroufá na ně dechnout, aby se rozvila a vydala svá tajemství.

A horoucí houšť mužné a silné touhy, tajemně uzralé, oslnivě kvetoucí, žíznivé a stravující.

Dvě jména se potácejí tmou, narážejí na plot zavřených dveří a otloukají se o jeho tvrdou jsoucnost:

Jano! Jano! Jano!

Otčíme! Otčíme!

To všechno nad propastí, zakrytou chvojím, nad vlčí jámou s trčícími noži.

7

Otčím pobyl doma všeho všudy tři dny. Jeho duch však ještě na čas zůstal ve starém domě. Vůně cigaret, malý zbytek popelu v rohu popelníčku, otevřený šatník s osobitou vůní jeho obleků. Jeho hlas a ohlas jeho kroků.

Teta žije z těchto zbytků. Spásá je teskně jako churavá ovce podzimní trávu. No, co dělat. Do vánoc jsou dva měsíce a pak už to uteče jako voda. Teď je nová událost přede dveřmi, nová vzpruha a tížádost: Všech svatých. Zavazující tradice, mít

nejbohatší, nejpřepychovější hrobku z celého hřbitova.

Teta nesnáší nic, co má vztah k umírání a smrti, k těmto nesnesitelným a pobuřujícím představám. Nenávidí hřbitov a nenavštěvuje své mrtvé. Ale tady jde o prestiž, nedá se nic dělat. Teta pořádá křížovou výpravu k dobytí a vítěznému přemožení toho kousku svaté země pod dvěma thujemi.

Hřbitov je malý, takový domácí a sousedský. Uprostřed starý kostelík kdysi českobratrských exulantů, s kohoutem na vysoké, příkré střeše. Kulatá zídka a půlkruh starých lip. Skromné a nízké hroby se železnými kříži, několik s kamennou ohrádkou a pomníkem.

Tetina hrobka je široká, ze světlé žuly, obehnaná tepanou mříží s úzkými dvířky. V hlavách jsou dva keře popínavé růže, která se proplétá mřížemi, padá dolů na desku, zakrývá ji, a prorůstá i oběma mosaznými kruhy. V rozích dva vysoké a štíhlé sloupy thují.

Nejdříve se vymetou závěje žlutých lístků růžových i lipových, které sem vítr svál. Šlahouny se vyprostí z kruhů a vpletou do mřížoví. S dvířek se ometou pavučiny.

Martinin kartáč zasviští na zaprášené desce. První třetina zazáří vlhce a čistě a plasticky vystoupí tesaný nápis: Familie Schmolka. Na další ploše opět nápis: Karl Claus.

Jana se podívá tázavě na tetu. Ale ta pokyne pohledem na služebné.

Deska je čistá a světlá, ještě kruhy se vyleští do zlaté záře. Veliký věnec z chvojí, který upletla Martinina matka, ovroubí desku dokola. Cestička kolem zazlátne čistým pískem. Hlavní výzdoba přijde teprve zítra ráno, aby nikdo nepřišel v pokušení ji odcizit.

Teta vydrží u hrobu, pokud lze nařizovat, dohlížet a plísnit. Ale nečinně stát a meditoval, nebo se projít mezi hroby a povzpomínat, ne. Jaký to má smysl? Mrtví jsou mrtví. Hrozná je myšlenka na ně a ještě hroznější pomyšlení na smrt vůbec. Chci žít, co možno nejdéle žít, ach, nikdy, nikdy ne-umírat!

Odchází rychle, jen tu a tam pro útěchu vrhne kritický pohled na některý hrob.

Doma vyhledá teta ve skřini na chodbě veliký balík. S Janou jej opatrně rozbaluje na stole obývacího pokoje. Čtyřicet osm barevných skleniček, podivných, malých lucerniček, červených, zelených, modrých. A osmačtyřicet korkových plováček, do kterých se musí protáhnout knůtek.

Teta chystá světelnou výzdobu hrobky, nad kterou v městečku není a které se nemůže vyrovnat žádný hrob. Není to zábavná práce a nevnucuje veselých myšlenek.

„Ten Claus, Jano, to byl taky můj muž. — Strašný člověk. Zvíře. Skonal v deliriu tremens. Ne — jaký to byl život, hrůza vzpomínat.“

„Nevzpomínejte, tetičko. Už je to dávno pryč a je jiný život.“

„V takovýhle den, a s tím hřbitovem, se člověk stejně vzpomínání neubrání.“

Teta překypuje vzpomínkou tak silně, že to musí ven. Bez ladu a skladu, jak která vlna, těžká bahnem, vyšplíchne, ať už někdo poslouchá anebo ne.

Chlap zrzavý jako liška, krátkozraký, smyslný, vitální, brutální a sprostý.

Ovšem, proč se za něho vlastně provdala?

To trapné vdovství. Ta dychtivá touha bez úkoje a malé městečko, číhající a bdělé jako hlídač pes. Byla ovšem nějaký čas ve Vratislavi, ale bůh ví,

o sňatek se nedalo klopýtnout. V takovém městě je těžká konkurence. Bohatství není vzácné a soutěž s dívkami není vdově snadná.

Po nezdaru ve velkoměstě potom tady, to bloudivění bytem, ve kterém žila jako žena. Noci v ložnici vedle trvale zastlané postele mužovy. Toužení šířavé, bez rozumu a brzdy. Muže, za každou cenu muže, když jen trocha společenského lesku zastře, zdůvodní a omluví tu prahnoucí žízeň smyslů.

Ředitel velkostatku. Starší mládenec. Laciný Don Juan v lovišti panských chlévů, stodol a sýpek. Na každé ruce dva palce, má dvanáct prstů.

Ale je to muž a dovede se chlapsky podívat, přistoupit a uchopit. Nevidí, přibližuje oči ke všemu, co chce vidět, a jeho zrzavé vlasy hoří a spalují.

Požár smyslů. Brutální, surový a hrubý požár smyslů.

Devět měsíců po svatbě s paní porodí služka jeho dítě.

Vyhazov. Scény. Zasažená hrdost a ješitnost. Vysoko šlehající žárlivost.

Cos chtěla, to máš. Najez se. Nevybírej si a mlč.

Nová služka, nové dítě, zrzavé, nesnesitelné.

Jak je to možné? Copak nevyčerpá tu obludnou životnost v svém nezkrotném hýření? Těhotné služky a děvečky na všech stranách. Jen ona nemá dítě.

Ach, dokázali to skvěle, připravit si vzájemně stejné peklo. S malým rozdílem: žena se trápí bez východiska, muž uniká do opilství.

Zámek je izolován od městečka převahou autority. Nikdo netuší, kolik lahví koňaku se skrývá v psacím stole kanceláře, v zásuvkách nábytku, pod postelí ložnice. S lahví v ruce usíná večer to zrzavé zvíře beze studu i lidství. Prvním hmatem sáhne ráno po své láhvi pod postel.

Pro neschopnost, pro opilství a nemoc je dán do výslužby. Ze zámku stěhují se manželé sem, do tohoto domu ve slepé uličce.

Tady se rychle ukončí zápas dvou smyslných dravců, zpustošených, nenávidících a spojujících se ve stejném odporu a stejné vášni, neuhasitelné, smutné, osudné.

Je znovu vdovou a má teprve třicet osm let. Její smysly mají třicet osm let a je jim souzeno znovu se vzkřísit, znovu ožít a toužit znovu a znovu.

Jana je zděšena přívalem této nezadržitelné a nepollačitelné zpovědi. Za války, sama v nejrůznějších prostředích a mezi nejrůznějšími lidmi, vytušila a poznala nejednu spleť a temnou stránku lidských vztahů. Bůh sám ví, jak vyšla z bludiště se srdcem tak čistým a myslí nedotčenou. Nejspíš snad vrozeným odmítavým postojem k neostýchavé a lačné sexualitě, vrozenou svěží a čistou chladností smyslů.

Slova a obrazy rozlévají se všude kolem jako strašná a zničující, horká a těžká láva. Jana se nemůže vyprostit, všude dokola se převalují a lepí husté a líné její prameny.

V pokoji už je šero, a tato minulost se tu ve tmě roztahuje po domácku a samozřejmě.

Jana se vzbudí s otřesem a běží pro lampu.

Žlutý a smírný kužel záře zašeptá zaklínadlo a přeludy se rozplývají. Teta procítá nad lucerničkami, které zarsší barevným ohňostrojem.

Vyneste to haraburdí, to odporné memento, které se každoročně musí vynořit. Minulost nestála za nic a tato budoucnost tady má strašit? Pryč s touto náhrobní dekorací, ven s tím!

Ráno je mše za mrtvé, ponurá a skličující. Zpívá se barokní píseň v duchu Ignáce z Loyoly, nabitá

hrůzou zániku, smrti i pekelných ohňů pro hříšníky a s obrazem blaženého vykoupení pro spravedlivé a kající. Uprostřed šera, fialových hřev a dlouhých svéc nevýslovně svírá srdce a mrazí.

*Všickni musíme umřítí, není žádné výmluvy,
věčně zde nemůžem býtí, smrt jest los synů Evy;
každý, kdož se narodil, má smrt hroznou za podíl,
musí do hrobu vstoupiti a v prach se obrátiti.*

*Ten výrok nezměnitelný nevyjímá žádného,
soudce neukrotitelný jej vyřkl na každého;
každý pošlý z Adama hřích jeho na sobě má,
rovný trest ho následuje, smrt ho neušetřuje.*

*Proti Bohu se povýšil bídný červ a prach země,
proti tvůrci svému zpýšil, jsa rukou jeho plémě;
uraženou velebnost hájila spravedlnost,
řkouc: Prach jsi, v prach se obrátíš, do země se
navrátíš.*

*Červi tě z tvé kůže svleknou, kosti tvé podrobějí,
oudy tvé sem tam rozvlekou a na prach podrtějí;
nahý jsi na svět přišel, chci, bys nahý z něho šel,
všecko musíš opustiti a na věčnost odejiti.*

*Hle výrok spravedlnosti! Každý do hrobu musí,
buď v mladosti, nebo v starosti hořkost smrti okusí;
ach, pomni, ó křesťane, že den smrti nastane,
a hled se k ní připraviti skrz dobré živobyti.*

*Tělo do hrobu porazí smrt hrozná k porušení,
duši tvou z něho vyrazí v truchlém smyslu úpění
před trůn soudce přísného, aby z vladařství svého
počet skromný jemu dala, trest nebo odměnu vzala.*

*Jestli vězíš v nepravosti, pracuj na obrození,
neodkládej až v starosti života polepšení;
ani se neponadáš, na márách se uhlidáš.
Nevíš, kdy a v kterou dobu budeš spuštěn do hrobu.*

*Počet dnů tvých jest vyměřen, pán jsi jen
okamžení,
čas zásluhy krátký svěřen a i ten jistý není;
neb ti dnové spasení budou mít své skončení,
pomine čas k smilování, zmizne chvíle k pokání.*

*Jestli v hříšné nepravosti smrt tě náhle zachvátí,
za marné časné radosti tě do pekla vyvrátí;
výrok spravedlnosti uslyšíš na věčnosti:
„Odejděte, zlořečení, do pekelných trápení!“*

*Jenom smrt nekajícího hříšníka jest strašlivá,
šťastnát pak spravedlivého, jen na krátce truchlivá;
smrt jeho zisk, odměna, v lepší život proměna,
slze lidské nouze stírá, bránu k nebi otvírá.*

Teta je šedivá v obličeji. Má tak pronikavý pocit osamělosti a úzkosti, že uchopí Janu pevně za ruku a svírá ji až do konce této hrozné mše.

Pak rychle domů pekařskou uličkou. Martina už přichystala do košíčku všechny vyleštěné a zářící lampičky, láhev oleje, drobný písek v sáčku, plováčky a zápalky. Petronila drží krásnou závěsnou lucernu, plnou tepaných listů a hroznů, s bělostnou a silnou svící uprostřed. Teta s Janou vezmou květináče bílých chryzantém.

Uprostřed zástupů, podobně obtížených, jdou na hřbitov.

Po půlhodině skví se hrobka tradiční krásou, nepřekonatelná, korunní svědek o prastarém přepychu, na kterém ani smrt ničeho nemění. Na širokém stup-

ni, podél chvojového věnce, na každé straně čtyřicet barevných světélek. Houštiny chryzantém v rozích. Uprostřed nad nápisem pokyvuje se na řetízku těžká lucerna a svítí bíle.

Nic nového, mrtví sousedé. Jak tomu bylo zaživa, je i dnes. Pociťujte poctu našeho vmísení mezi vás. Naše zářící světla zasáhnou i váš příbytek svým odleskem.

Ano, tak to má být. Teta je spokojena. Když už není zbytí v tento den a hřbitov se vtírá do života živých, jsem zato první a nikdo se mi nemůže rovnat.

8

Listopad přinesl Janě nový nečekaný úkol. Karolinčin hlásek při besedách přetéká srdcervoucími tóny účastenství a obav: konference za dveřmi, hoši jsou před zkoušením.

„Slečinko, přidu do nas! Oni su taci mudři, mohli by tym synkam poradič. Paničko, oni by isto dovolili keruši tu chvilu, dluho ni, enem co by slečinka ty škrifty přehlédli a popravili. Ja? Prošim ich!“

Jednoho večera přistupuje Jana k pracovnímu stolku pěti havranů: „Já jsem vaše sousedka Jana, pánové. Mohu vám svěřit, že ovládám dokonale češtinu a němčinu, obstojně ostatní učebné předměty a sotva dostatečně počty. Jsem ochotna ke každé spolupráci, a v nesnázích na mne můžete s důvěrou spoléhat.“

Hoši tonou v hrozných rozpacích, usedají nemotorně, usmívají se a šoupou nohama.

„Vy jste, mládenci, z jedné dědiny?“

Patero hlav se zavrtí, ale žádný jazyk se nerozváže.

„Máte daleko domů?“

Pět hlav horlivě přitaká, ale slovo se neozve.

„Doufám pevně, pánové, že nejste všichni němí, že alespoň jeden z vás umí mluvit.“

Vypělý pořízek Vavrečka, majitel zahanbujícího pučícího knírku, odkašle chraplavě a pronese: „Dva jsme su ze Včelné, dva z Hlubočca a Manek je z Chyžné.“

Jana zná vesnice z dalekého a mlhavého pohledu z tetiných polí jen jako obrys na obzoru, nízký chomáč stromoví a větrné mlýny. „Mánku, ty máš ze všech nejdál a máš nejmenší nohy, to se našlapeš, vid’?“

Emánek se dívá plachýma očima, oslepenýma ruměncem, a popotáhne nosem. Zbrklý Jindřich Kapica si dodá odvahy a vyhrkne: „Mi je to jedno, že mam daleko do dom, ja rad chodim. Naraz se seheru a idu a idu a chodim baj štrnast dni. Ja se ganc ztračim.“

„Tak. A co tomu říkají doma vaši? Maminka má jistě strach.“

„Ja mam enem staříčka. Un už je temu zvykly. Mje se nikda žaden něpta, kaj idu a kdy přidu. To enem prvši raz mjeli staříček strach a trapili se. Bylo mi ich potem luto. Ale věil už se něboja.“

Snědý Šavrda se osmělí: „A to ja zas mušim přišč do dom akurat, naši mje už vyhlidaju. Do dom ja idu rad, enem ta dluha cesta mje mrži. Je furt stejna a konca něma.“ Vlastík pohodí koketní, zcela nepochybně umělou vlnou, spadající do čela, rozkvetlého červenými pupínky.

„Není nikdy stejná, Vlasto, musíš se umět dívat. Pokaždé je něco nového a jiného. Teď opadalo listí do příkopů a stromy jsou holé. Cesta je blátivá a nikam nevidíš pro samou mlhu. Ale ty si říkáš, že stromy jdou spat, i krtkové a myši a křečkové. Za

celé léto práce si to všichni zasloužili. Oni mají prázdniny v zimě, ty v létě.

Půjdeš za týden a pod nohama ti budou chrastit kalužiny jako sklo. Každá zvoní jinak, zhluboka i vysoko jako zvonky. V drátech nad cestou vítr hraje docela novou píseň. Telegrafní tyče duní jako varhany a ty musíš zpívat s sebou. Jen vrány se mrzí, že nemají krásný hlas, a skřehotají a pomlouvají vítr i dráty i tebe. Ne?

Půjdeš za týden a bude ležet sníh. Všecko bílé a tiché a žádný příkop, žádný keř, jen veliká a tichá záře bude dokola. Budou tě pálit tváře a taška bude těžká ve zmrzlých rukou. Budeš si pískat, protože ticho je příliš veliké. Uděláš pár koulí. Lehneš si do sněhu a otiskneš svoji formu. Zatřepeš větví nad hlavou a budeš bílý. Představíš si kafe a velikou buchtu, a maminku, jak říká: Obuj si bačkory.

Půjdeš za týden a zase to bude jiné. Mohla bych ti říci padesát dvě povídky, každou jinou.“

Vlasta poslouchá celou duši a v zapomenutí si navyklým pohybem prstů stlačuje vlnu na kadeři. Tajemství účesu je prozrazeno.

Alfons Kocur, dlouhý a bledý blouznivec, dívá se na Janu světlýma, kulatýma očima. Jana se střetne s jeho pohledem. Chlapec hluboce vydechne a prosí: „Vypravujte ještě něco. Je to tak krásné.“

Jana se na něj dívá s úsměvem. „Toto vše ty víš, Alfonsi. Jsem přesvědčena, že sis toto vše už myslil.“

„Ne. Slovy jsem si to nemyslel. Ale cítil jsem to nějak. Vy jste to vyslovila.“

Vavrečka nemůže udržet tajemství. Loupne palcem směrem k Alfonsovi a vyhrkne: „Dy un je taky šusnuty, dy un pisa basničky!“

Alfons zrudne jako růže a v hrozném studu lusknou hlučně klouby prstů. Neví, kam s očima.

„Proč říkáš, Vojtěchu, že je »šusnuty«? Říkáš to

jako příhanu. Ale vždyť to je zvláštní boží dar, vidět věci tak, jak je nevidí jiný, a umět to těm druhým říci a zvěstovat. Vždyť v každém z nás je kousek básníka, budeme-li ho hledat. Jindra se ztratí a toulá se. Jde za vábením cest, za letícími mraky a ptáky. Básní beze slov jen tím, že slyší jejich tajemný a vášnivý hlas. Vlasta má rád krásu a začíná u sebe. Má hezké vlasy, ale chce je mít ještě hezčí a vnucuje jim vlny. Ty, Vojto, jsi odvážný a silný. Jsi jistě vůdcem kluků z vesnice. A když jsi Janošikem nebo Babinským, anebo generálem, je to vždycky hrdinská báseň, kterou předvádíš. Alfons se dívá na kraj, na hory a na květiny a nutí ho to udělat báseň. Je to tak?“

Hoši jsou okouzlení. Nikdo s nimi nikdy takto nemluví. I sama hudebnost Janiny řeči, přízvuk na první slabice a na předložkách, je uchvacuje a nutí soustředěně naslouchat.

„Přátelé, ještě mi jen povězte, proč Mánek ještě neřekl ani slůvka?“

Pod stolem se ozve šoupnutí těžké boty, které končí měkkým úderem. „Promluv, osle!“ zašeptá Vavrečka.

„Něchaj ho, Vojto, teho truhlika! Dy un se stydi, malučky,“ vyhrkne udýchaně Jindra.

„Inu, co dělat, Máňku. Mne se nemusíš bát. Uvidíš, že se taky spřátelíme. Musíš jen rozvázat. Třeba umíš něco, co neumí nikdo z nich. Ne?“

„Bečeč skrz každú hlupotu, ni?“ Hubatý Jindra uhodl. Po Máňkově tváři se přičinlivě hrne slza.

Jana se měkce usměje: „Vždyť jsem to věděla. Mánek má z vás nejměkčí srdce. Je citlivý a dobro-srdečný. Spoléhám, že ho zbytečně netrápíte.“

Pak hoši vytasí své sešity, poznámky, i sporou moudrost hlav. Jana se s nimi pohříží do práce, a hodina v mžiku uplyne. Když se dívka vrací mrznou-

cím dvorem, zůstalo v chaloupce pět vroucích srdcí s různou intenzitou citového zaujetí a se stejným nadšením.

9

Jana vesele otvírá dveře obývacího pokoje, naplněna dojmy z ostře se lišících dětských charakterů, o kterých chce vyprávět a uvažovat. Ale zarazí se na prahu s rukou na klice.

Teta sedí na svém trůnu bledá a zničená a vztahuje k Janě paži. Šeptá zděšeně:

„Co to je, co to je? Sáhni, co to je? Sáhni mi na tepnu!“

Jana uchopí chvějící se ruku a položí palec na tepnu. Nepravidelné, trhavé záškuby, delší chvíli vůbec nic a opět v překotné rychlosti drobný a chvějivý tepot bez rytmu a nestejnoměrný.

„Bolí vás něco, tetičko?“

Teta zavrtí hlavou. „Jen strach mám, hroznou úzkost, Jano, co to je? To přece není — Na to se přece neumírá?“

„Jaký nápad! Jaká bláhovost. Dáme hned studený obklad a já skočím pro lékaře.“

„Ne, ne! Lékař ne! Lékař znamená nemoc. Já nechci stonat!“

Jana položí tetě malý obklad na srdce a do týla.

Teta leží na pohovce zcela zoufalá, s ukazovákem na tepně. Plna hrůzy sleduje práci srdce.

Jana ji uchopí za ruce, dívá se pevně do jejích poděšených očí a mluví tiše a důrazně. „Není se čeho bát, tetičko. Nebojte se. Bázeň rozrušuje a vy musíte být docela klidná. Obklad už účinkuje. Ještě musíte pomoci vůlí, že? To všechno je nějaké rozrušení, myšlenka nebo představa, ale člověk je silný

a ovládá se. Všechno je v nejlepším pořádku a není vůbec proč se rozčilovat.“

Teta má zcela bezmocný, zcela dětsky vystrašený pohled. Dívá se a věří, protože chce uvěřit. Jana nepouští její ruce a mluví tichým a jednotvárným hlasem.

„Všechno se nám tak krásně daří, otčím stále vzpomíná a dojíždí a čas utíká. Za chvíli budou vánoce a pak už bude jaro. Člověk musí být úplně klidný a čekat. Klidně čekat, protože všechno přijde svou cestou, docela jistě. Opava a všechno ostatní. Musí se myslit jen na to a potichu čekat. Potom, v Opavě —“ Jana rozvíjí pomalu a tiše všechny staré a známé plány. Její hlas má přesvědčivost a zní, jako znějí pohádky před spaním.

Teta zvolna zavírá oči. Pomalu usíná.

Jana se dívá na její ubohou vrásčitou tvář, oteklou pod očima. Na úzké a bezbarvé rty s bradavicí v koulku. Na tvář, rozrytou vášněmi, zlobou a úzkostmi a stářím. Otčímova žena. Jedno tělo a jedna duše! Janu naplňuje nevýslovný smutek, který v ní zvolna a těžce narůstá. Smutek z chaotické změti citů, z úzkostí něhy a neklidu touhy. Z břemene soustrasti i tajemné viny. Nepouští však ochablé ruce a nepřestává mluvit.

Utichne, až teta klidně a hluboce spí.

V příštích dnech zůstala teta zamlklá a pokrotlá. Co chvíli spočine zkoumajícím prstem na tepně a v úzkosti sleduje práci srdce. Zdá se však, že je vše opět v pořádku.

Zase se dostaví zbystřený zájem a tajná znaménka na másle, které žlukne, a na plesnivé slanině. Zase se teta potají plíží k okénku chlěva a naslouchá vytrvale naivním a bizarním rozmluvám nahluclé Petronily a chraptivé Martiny.

Potom jednoho dne přijede Gertruda.

Teta se nikdy, ani před otčímem, netají svou nechutí ke všem jeho příbuzným. Hodnotí je naprosto nevybíravě, bez ohledu na jeho pocity, ba spíš v nutkavé podvědomé touze, zranit ho převahou svého původu. Proto je Jana překvapena vřelostí okázalé srdečnosti, s kterou je Gerta přijata. Ale ta setrává v postoji skeptickém a opatrném, nastrážena jako dikobraz.

Je to malé a tmavé děvče nevelké inteligence, odchované ostravskou periferií. Její otec, otčímův bratr Ondřej, padl ve válce. Hysterická matka, křiklavá a s opičimi pohyby, se svou hromadou dětí odjakživa budila v tetě nejživější odpor a nevěli. Pocity naprosto vzájemné. Jenže ovšem Klára je bohatá a nelze si ji rozhněvat. Co kdyby se přece jednou odhodlala otevřít měšec.

Teta zas má krásný pocit, že je přes všechny výhrady laskavá k Robertově neteři, že je hodná, což musí Robert nahlédnout a ocenit, a nic to nestojí. Gerta šije, a co se do ní investuje, nepřijde nazmar.

Děvče je zjevně obrněno vůlí nemluvit. Ale jak den ubíhá, brnění roztává. Lučavka tetiných diplomatických otázek nezná nemožnosti. Stroj hrčí ve se se a pilně, Jana stehuje a zapošívá a teta ze svého trůnu řídí rozhovor s dovedností vyšetřujícího soudce.

Jaká podívaná! Jaká bědná, naivní i mazaná honička za přeludem. Všichni tito pilní a pracovití lidé, kteří si dovedou a mohou vydělat na své potřeby, co vynaloží sebezapření, přetvářky i lži pro ten okouzlující sen o dědictví. Jak zcela bez skrupulí posílají na smrt toto podkuřované božstvo. Jak přehlížejí, že nejdřív vlastně taky ještě „ten hodný a skvělý dobrák“ Robert musí zmizet v údolí stínů, nežli se slétnou na kořist a rozervou ji. Jak tato fascinující představa dělá z průměrně hodných lidí supy.

A sama teta, předoucí sladce jako sytý tygr, který nemusí, ale může vycenit chrup. Ach, sladkost, ach, triumf stále vzrušující z pevně předsevzatého vydědění všech!

Jana se nemůže zhostit pocitu, že sama slouží za nástroj dráždění této smečky. Když se teta odhodlala přistoupit na zprostředkující návrh a přijmout Janu do svého domu jako schovanku, že tajnou pohnutkou bylo i přání, postrašit číhající dědice. Že se to podařilo, dosvědčily Janě nevraživé pohledy v Drachkově i rezervovaná odmítavost této malé dušičky.

Gertruda spí na pohovce v obývacím pokoji a dveře ložnice jsou otevřeny. Dům je tichý a naplněn pravidelným oddychováním.

Najednou se s pohovky ozve ston. A znovu, bolestně a dlouze. Vzápětí zašustí vedle peřina a teta šmátrá po bačkorách. Jana je ulekána a v napjaté bdělosti.

Trudiny stony se mění v nezřetelná slova. Když teta potichu vstupuje do dveří, pronáší už spící zřetelně: „Vater unser, der Du bist im Himmel, geheiligt werde Dein Name —“³⁰

Teta se pomalu šine pokojem k Janině posteli. „Slyšíš! Slyšíš? No ne! No tohle bude —!“

Usedá na kraj Janiny postele a poklepává po dívčině těle, aby měla jistotu, že nespí a že se zúčastní přicházejícího žertu.

„Na also? Zukomme uns Dein Reich. — Weiter? Traude!“

„Dein Wille geschehe wie im Himmel also auch auf Erden,“³¹ pomalu, zřetelně a hlasitě doříká Gerta celý Otčenáš.

Ticho.

„Hör mal zu, Traude.“³² Tys teď byla na návštěvě, vid’?“

„Ano. V Pržně.“

„Ach ne, já myslím, žes byla u tety Kláry, ne? Wie war diessmal die Alte?“

„Aber ganz nett, ausnahmsweise.“

„Aber geh! Wirklich?³³ — A říkáš, žes byla v Pržně?“

„Ano.“

„Byla jsi s Frantou na procházce, vid’?“

„V lese.“

„Nanu! Und wie wars im Walde?“³⁴

Žádná odpověď. Teta přede tiše a líbezně: „Also wie wars im Walde, Trudlein? Sag mir, hat er dich geküsst?“

„Ja, er hat mich geküsst.“

„Und dann? — Und dann, Trudlein? — Also! Hörst du? Was hat er dann gemacht?“³⁵

Gerta neodpovídá.

Janě tluče srdce vysoko a hlasitě jako kladivo. Je pobouřena a stydí se do krve. Pokouší se promluvit, ale teta přitiskne ruku na její ústa.

„Stydíš se, Trudinko? Nemusíš se stydět, jen mluv. Sedli jste si a on tě objal. Ano?“

„Ano.“

„No? Und dann? Dann, Traude!“

„Dann hat er angefangen mich zu —“³⁶

Ale vtom se Jana vyškubne z tetiných rukou a v svém vzrušení a pobouření vykřikne daleko hlasitěji, než je třeba: „Gerta, wach auf!“³⁷

Gerta se probudí a vztyčí se na pohovce. „Ja. Was ist geschehen?“³⁸ Co je? Co je?“

Teta stojí uprostřed pokoje, zasažena, uražená a hrozivá. Petronila otvírá dveře z kuchyně. Martina se hrabe z peřin. Celý dům je vzhůru a poděšen výkřikem.

„Odpusťte mi všichni, prosím vás, měla jsem hrozný sen. Je mi to líto.“

Teta odchází beze slova a bouchne ostentativně dveřmi. Ale rozmyslí si to a tiše je zas otevře, protože se bojí samoty.

Jana leží vysílena a chvěje se. Nepokouší se pojmenovat svůj zážitek a své poznání, cítí jen hrůzu a hanbu. A konečně i strach, protože viděla už tetin hněv.

Dům znovu usíná, a Gerta, podivný spáč, spustí potichu: „Gegrüsset seist Du, Maria, voll der Gnade, der Herr ist mit Dir, gebenedeit bist Du unter den Weibern und gebenedeit ist die Frucht Deines Leibes, Jesus.“³⁹

Ráno je hned jasno, pro co se teta rozhodla.

Žádná odpověď na ranní pozdrav, žádná odpověď na otázku. Ticho, ponuré a těžké, zalehne dům.

Gerta se zalekne své samomluvy bez odezvy a umlkne též. Šije jako o přítrž.

Jana uklízí, zatápí, vaří, ale všechno jí padá z ruky. Teta mlčky a výsměšně sleduje pohledem hada její zoufalou a neúspěšnou práci. Ticho jako žiravina rozleptává mozky a drtí údy svou tíží.

V poledne je němý oběd, který pojídá se sebezapřením pouze teta.

„Proč nejíš, Gerto?“

„Tante. — Ich möchte abfahren. Ich will nach Hause.“⁴⁰

„Teď nemůžeš odjet. Můžeš jet až večer. Polední vlak už je pryč.“

„Šla bych pěšky. Za dvě hodiny jsem u tramvaje.“

„Ó prosím. Prosím! Jak je libo. Zdržovat nikoho nebudu. Původně jsem myslela, že ušiješ ještě Janě blůzu z toho zbytku, ale za těchto okolností to stejně není nutné. Můžeš jít.“

Ale děvče se přece jen neodhodlá k demonstrativnímu odchodu pěšky. Spravuje zástěry a prádlo a pokouší se zoufale o rozprávku. Marně.

Jana sedí zničeně v koutku na kraji židle a netroufá si dýchat. Hadí oko bdí a ochromuje. Mlčení leptá jako vitriol a ničí a ničí.

Gerta, neuropatka, konečně vzplane.

„Also, jetzt kann ich nicht mehr! Was haben wir eigentlich getan? Večer jsme se rozešly v dobrém a ráno toto? Má tohle být za to, že někdo má náhodou zlý sen a vykřikne? Das ist ja unerhört! Unerträglich!“⁴¹

„Co?? Ty budeš dělat někomu advokáta? Ty budeš kritizovat moje chování, ty? Marsch! Hinaus! Sofort! Zu Hause kannst du ausrichten, dass wir miteinander fertig sind!“⁴²

Prásk! letí jedny dveře. Prásk! letí druhé.

Gerta pokrčí rameny, navlékne kabát, posadí klobouk, vezme brašnu a jde. U dveří se zastaví a pohlédne na Janu.

„Netrapte se, to zas přejde. Já naštěstí mám domov a umím vydělávat. Nenechám na sobě dříví štípat. Ale vy ještě něco zkusíte, cítím s vámi opravdu. Tak na shledanou.“

Za Gertou zapadnou dveře.

Teta se opět vrátí na svůj trůn, a příšerná, bezeďná tuň mlčení pohlcuje zas a stahuje dolů a ničí bezmocnou oběť.

Po hodině teta promluví: „Postěžovaly jste si spolu, co, s tou falešnou kočkou? Člověk má jen nepřátele kolem sebe a ani doma si není jist.“

„Tetičko, co jsem udělala? Proč se mnou nemluvíte? Vždyť je to opravdu nesnesitelné.“

„Milé dítě, tak ty nevíš, co? Opravdu? Tak ti spolu, co, s tou falešnou kočkou? Člověk má jen nemohu trpět. Jsi náladová a zkazíš člověku každou radost. Robertovi jsi tvrdohlavě odmítla zahrát, to nemáš zapomenuto. Ty si asi neuvědomuješ, čím jsi mu povinna, a že poslušnost je to nejmenší, čím

můžeš projevit svou vděčnost. A v noci začneš řvát, bez příčiny a z ničeho nic, když se žert zrovna začne dařit. Tady je vidět zlý úmysl. Nemohu připustit, aby sis zvykala na projevování svých nenálad. To nejde. Doufám, že tě dnešek potrestal a že si své chování příště rozmyslíš. Pojď sem!“

Jana přistoupí k trůnu.

„Podej mi ruku. Vždyť já tě, Jano, mám ráda. Ale ty musíš uznat, že mám právo na přísnost, když to zasloužíš. Vždyť ty mne taky máš ráda, viď? Tak je zas vše v pořádku. Odpouštím ti!“

Teta mluví, jako by chtěla dohonit mlčení celého dne.

Jana vynaloží veškeré úsilí, aby mohla odpovídat a dohrát do konce dnešní den.

Je zsinalá, vysílená, zoufalá.

Chvěje se po vyčerpávající zkoušce svých nervů, které se třesou kolem čerstvé rány odporu a zděšení.

10

Padá sníh a padá ticho, nesmírné a mrtvé, na kraj i na městečko. A ještě tišší, ještě mrtvější do slepých uliček. Návěj se vzpíná na pekařskou i na řeznickou zeď, návěj lpí na zdech kupecké uličky.

Podivný, studený odlesk svítí do oken, na neumdlévající ruce tetiny i Janiny. Teta po hmatu a v polodřímotách plete a podplétá. Jana vyšívá vzdušné a složité výšivky pro opavský salón. Sama si nakreslila smělymi čarami nákres na veliký balicí papír a hydru háčkování přemohla hydrou, zvanou richelieu. Na nejjemnějším, průhledném batistu, steh vedle stehu jako tisíce drobných perliček.

Chvílemi musí zavřít oči, neboť stehy se začnou

míhat a hemžit v kruzích a propadat v temnotě. Jana cítí únavu zraku. Útěcha je alespoň v tom, že tyto křivky a tvary mají alespoň trochu ducha proti odporným a nevkusným háčkováným motouzům.

Když se chvílemi tetina hlava skloní a ruce klesnou do klína, lze zdvihnout hlavu a zadívat se ven.

Bílo až do nekonečna, jako úzká stuha, napjatá od okna mezi ploty, zdmi chlívů a domky obuvníků v sousedství, až k nebi někde v daleku.

Po bílé a neposkvvrněné pěšině vydává se duše na procházku. Jak vzdušno, svěže a široko na stuze sněhu. Jiskření, vůně, vrzání pod kročeji a modré šlépěje. Duše vykročí sama, lehká a osvobozená, a jde mezi hvězdami, které víří a uléhají kolem dokola. Ta čistá odloučenost, ta nesmírná volnost.

Ale pak tu duše potkává stíny, čekající a ochotné, které může vyzvat s sebou na hvězdnou pouť. Postavy z knih, které dobrý knihař laskavou rukou posílá Janině samotě, aby ji zalidnily a vyplnily. Postavy všech národností a všech dob. Za každou z nich ještě lehčí, neodlučitelný stín. Jana ví: to je láska. Každý z vás, stíny, prožil tu svou, která jde s sebou stále, je krásou a slávou, je osudem a útrapou, klíčem a tóninou každého života.

Ale u sněžné cesty stává i otčím jako prosebník s rukama vztaženýma. Jana ho brává za ruku, jdou spolu mezi vločkami a Jana poslouchá jeho zповědi o životě a trýzni. Neboť dnes už zná a ví tolik o životě tetině a jeho, že není těžko zkonstruovat si jeho cestu, i cestu jeho citů, zmatků, bludu a vystřízlivění.

Z tříště náhodně pronesených poznámek, z úlomků vzpomínek, z útržků hovorů zbudovala si Jana už dávno celý ten sběh příčin a následků, které utvořily otčímův život.

Na svých němých zblouděních ve víření vloček,

v tichu a tetině dřímotném oddychování, prožívá často dlouhé a důvěrné hovory s jeho stínem, a je tomu už tak, jako by znala vše z jeho vlastního vyprávění.

Jak přijel do Rozvadova poštovním dostavníkem, za soumraku pozdního podzimu, s jedním vojenským a jedním studentským kufrem. Bylo mu čtyřia dvacet let, byl štíhlý, s dlouhým krkem, dlouhýma rukama, s malým tmavým knírkem okolo dětských úst.

Ubytoval se v kupeckém domě ve slepé uličce, v pokojíku v prvním patře. Ořech mu nahlížel do oken, a když vítr rozkolébal korunu, i kostelní věž.

Oznámil svou praxi, představil se u pana starosty a vykonal několik obřadných návštěv. To všechno je vzrušující a rozčilující a mladík přes všechnu námahu a silnou vůli znatelně koktá.

Městečko převrací a zevrubně ohmatává bezbranné sousto ze všech stran: to je krámů, vychrtlý mladíček se skromnou výbavou, nesmělý a koktavý, pan „doktor Kakarbolka“.

Praxe je slabá, mladý člověk těžce bojuje o důvěru, zejména když se proti němu stavějí i prastaré předsudky. „Nědam si bravky jakymši serumem ščepič,⁴³ tačiček tež něščepili a jake měli bravery. A nadmutu kravu přepchně⁴⁴ stary Bajgar tež!“

Pomalou, tuze pomalu přibývá úspěchů, důvěry i peněz. Tak tak, že alespoň to zdání lze zachovat.

Mládež se soustřeďuje v Čtenářském spolku i všechny pěkné a veselé městské slečny. Čte se tam, recituje, zpívá i flirtuje. Můj bože, růžové tváře, červené rty, a jaká výhra, polibek ukradený v šeru chodby. Jaká však soutěž! Je tu mladý, krásný a zámožný notář, a jsou tu advokáti. Jsou tady chytrí a výřeční auskultanti, několik vysokoškoláků a učitelé, a každý má jazyk jako břitvu. S jejich smělou a sebevědomou vyřídilkou nelze soutěžit.

V ochotnickém kroužku nemá co dělat se svou vadou.

Ano, ten doktor Kakarbolka. Má tmavé a smutné oči a ústa měkká a krásně tvořená. Ale ta přezdívka! Ne, jak by se přítelkyně smály, „S-slečno, s-mím vás d-doprovodit?“

Lékař, notář a všichni právníci i akademici studovali a studují v Praze. Tvoří celkem uzavřenou společnost, mají společné vzpomínky a zkušenosti, společné modly, umělce, herce, spisovatele a básníky. O tom všem celkem nic neví hladový vídeňský student, který zná jen trochu té vážné hudby a pár omšelých sutan.

Je to jasné, nikdy ho nepřijmou mezi sebe. V družném a důvěrně semknutém životě tohoto hnízda poletuje jen po okraji, bez naděje, že se kdy ohřeje v jeho teplém středu.

Člověk má dvacet pět let.

Těch celých dvacet pět roků strádal. Bojoval s nedostatkem, byl by chtěl více jísti, toužil mít lepší oděv. Byl by chtěl to a ono vidět a slyšet. Byl by chtěl také tančit a procházet se s některou tou batistovou, nažehlenou, růžovou a krásnou dívkou.

Ale nebylo dost jídla, nebylo pěkných šatů, nikdy nebylo peněz. A co víc, co daleko horšího: vlastní tělo, které člověka zrazuje a opouští. Jazyk, nešťastný, proklínaný, bojující, chtějící a vždycky zasrádný jazyk. Jak by jen bylo lze se odvázat a tímto nespolehlivým jazykem oslovit ženu!

Člověk má dvacet pět let a zná jen odříkání a strážně. Nikdy blouznivý zmatek, sladkost doufání a snění. Nikdy lehký a snový tvar dívčího těla v dlani a sladké břímě na rukou. Nikdy dosud láska.

Člověku je dvacet pět let, je sám a jaro přichází.

S jarem vyrukují dvě židle před starostův dům v uličce vedle kupeckého. Stávají na slunci i v stínu

pekařské zdi. Na jedné matrona obširná a pokojná, v oblaku krajek a se zkušenou a majestátní tváří. Paní mlynářka, vdova po starostovi města.

Na druhé kvetoucí žena bez včku, na vrcholu zrání, záhadná v svých černých šatech, které tají a zamlčují sliby tvarů. Na obličej si netroufá nesmělý zvěrolékař povznést zmatené oči.

Prívětivé pozdravy.

Několik účastných vět.

Třetí židle vypluje z nitra domu, vlídná a zvoucí.

Jaro uzrává, ořech voní hořkou a silnou vůní.

Večery na schůdkách, svolný a stříbrný měsíc, jasmíny, lípy, a neznámé vzrušení, které vyzařuje z horkého těla ženy a dotírá přímo na zjitřené smysly.

Tady se nikdo neusměje zadržnutí v řeči. V bezpečné jistotě plyne proud hovoru a klopýtnutí neochromuje. Ó pohodo, nikdy nepoznaná.

Mezi dvě ženy v hedvábí vtěsnán, okřívá chlapec se zraněným sebevědomím, zničující komplex méněcennosti se rozplývá, dvě elegantní a bohaté ženy mu naslouchají vážně a s opravdovostí. A plachý pohyb, nsmělé dotknutí se nesetkává s nezdarem a nevyklouzne ruka, na které v bázni spočine rozechvělá dlaň. Ach, žena, tak blízko, žena se zralým tělem a zkušenostmi lásky, ne krásná, ale pevná, sebevědomá a tolik slibující výmluvným gestem a planoucíma očima.

V této záležitosti nemá mozek naprosto co mluvit. Jen mládí, nezkušené a dychtící, jen smysly, které procítají a kterým se sladce a vábně vychází vstříc.

Dům otvírá své nitro jako mořská sasanka a hoch vchází, aby už nevyšel.

Elegance, do které přichází jako host, ne jako šumař s houslemi. Jídlo, ne v kuchyni, ale na čestném místě. Ach, jídla dosyta, obžerství, které není

zahrnuto do hlavních hříchů. Neboť je to poprvé, poprvé, že člověk jí, co hrdlo ráčí.

Vdovo čtyřicátnice, ty ovšem dobře víš, co děláš, po svých dvou manželstvích, po svých zkušenostech, kterým nic nezůstalo tajemstvím! Jaké přec kouzlo, ty chvějící se paže, které si netroufají obejmout, ty dětské a nezkušené ruce a čistá vroucí ústa!

Na podzim, časně ráno, za tmy ještě, je tichá a kradmá svatba v prázdném kostele.

Klára byla první a jedinou jeho ženou.

Byla střizlivá a zkušená a dala mu tak mnoho.

Útlý a nesmělý doktor Kakarbolka stojí teď na prahu svého patricijského domu. Nebylo to proto, nebyl to dům, ani bohatství, které se za ním tyčí jako ochranná hradba. Nebyla to spekulace. To přišlo už jen jako náhodný dodatek za osvobozujícím dobrodružstvím smyslů, za prasklým kruhem, který k jeho noze poutal kouli galejníka, zoufalství méněcennosti, osamělost a trýzeň vyvržence.

Jmění, vážnost a respekt však jsou součástí domu, hmotou, kterou lze hníst a modelovat a z níž lze vytvořit nový životní běh.

Smysly se nasytí, to je prastarý zákon a nemá výjimek.

Tělo je syto a duše přichází se svými nároky.

Hrůzo a bolesti vystřízlivění!

Hrůzo a bolesti poznání!

A velikost sebeovládání člověka, který nikdy neztratil vděčnost k té první, k té jediné ženě, od níž obdržel a vzal její tělo.

Který s nevýslovným taktem bojoval s jejími vlastnostmi, který ji nikdy nezranil. Který byl zdvořilý a jemný, slepý a hluchý, trpělivý a velkodušný.

Který prostředků, jež měl teď po ruce, použil k dobru a prospěchu všech. Neboť v nezávislosti,

kteřou jimi získal, mohl bojovat pro své město, zvelebovat je, budovat mu školy, mohl vzít na svá bedra starosti slabých a prospívat potřebným.

Člověk uzrává a jeho poznání se prohlubuje. Smutek života prohraného uléhá na srdce.

Železná vůle však udržuje tiché, toužebné i revoltující hlasy v hlubině nitra. K mozku, k jasné formulaci, nedospějí nikdy.

Srdce ovšem stále potichu trne.

Srdce to ví a úhrnem beze slov cítí, že muž, v jehož prsou bije, má starou, ošklivou a hloupou ženu, klepavou a zlovolnou, vysedající maloměstské skandály jako slepice ve své kukani před domem a rozlašující je s hlučným kvokáním.

Klidná a hluboká krása duševního spoluzití nebude nikdy.

Děti nebudou nikdy.

Je tu však práce. Je tu dřina jako protilék. A je tu zavazující vědomí, že jde-li se až na kořen věci, je počátek každého jeho úspěchu, buď jak buď, přece jen vždycky u ní.

A během let, když zestárla a smysly zklidnily, jakou ho zahrnula novou a zavazující láskou. Jím žije, jím stojí i padá.

Toto je souhrn dlouhých a tichých rozmluv, které Janina duše mívala s otčímovým stínem na bílém pruhu sněhu pod nebem.

Ale je toho víc, daleko víc.

Vždyť Janě je devatenáct roků, prožila tak mnoho zlého a celá je jedinou, velikou, nikdy nevyplněnou touhou po něžnosti. Uhaduje a cítí, jak osudně zasáhla do života otčímova, jak nechtíc a nevědouc otřásla jeho základy a osvobodila proudy ponorných řek. Že na ni myslí s láskou a touhou. Že by chtěl na kusy rozbít ten starý život a začínat znovu, milovat, vzývat, v bezmezně něžnosti hýčkat a chránit

ten starý sen, který přichází pozdě, ale přichází přec, závrtný, nádherný.

Otčíme, můj drahý a nešťastný člověče, vždyť i mé srdce je tě plno! Jakou k tobě cítím něžnost a jak bych ti chtěla pomoci! Ale jen jak? Jak? Jsi spoután na rukou i na nohou, nepatříš sám sobě.

Mám tě ráda a chci ti pomáhat ze všech svých sil.

Ale co mohu udělat víc, když je tu přec někdo jiný, komu náležíš?

Sníh padá a padá, bílý a těžký, a v jeho víření se rozplývají stíny, i ten jediný s rukama vztaženýma.

11

Sníh padá a padá. V pomalém klímání míjí čas a Jana začíná druhý milion stehů.

Každý den časně ráno vrznou do ticha dvířka a Karolinka s pěti havrany se vyrojí do kupecké uličky. Havrani ovšem krákorají mrzutě a rozespale a peroutky vlekou sněhem beze vší radosti. Ale telka je neúprosná. Může-li jít starý člověk na roráty, mohou tím spíš taci mladi a zdraví chlopiska. Trochu rozjímání jim neuškodí. A kdyby náhodou svatý duch ráčil na ně sestoupit, však je pořád ještě dost tmavých míst v těch štětinatých lebkách, kterým by to bylo jen ku prospěchu.

Tetka cupitá ve svém velikánském vlnáku jako šedivý kužilek a hoši plouhají nohama ve sněhu kolem ní.

Závora cvakne a Petronila se vyhrabe, vrčíc na prokletý sníh, prokletou zimu a prokletou Martinu, která chrčí pod peřinou a vylouvá se na kašel. Zatím je jen proklatě líná.

Stará hospodyně pana souseda, stará hospodyně

od Frydeckých, stará služka paní Schillingerové. Všechny zachumlané do teplých šátků spěchají pekařskou uličkou ke kostelu.

Po rorátech přijde Paula na hrnek kávy. Milostná pouť po klášteřích je vykonána, duše má zas na čas pokoj. Teď je ostatně čas být v městečku mezi svými. Je před vánoci, jsou zabijačky, jsou dračky a čaj s rumem a rozprávky o živých i mrtvých. Paula ví přesně, co se od ní očekává.

Teta už sedí u kuchyňského stolu a čeká. Paula zasedne široce a chlapsky, s koleny daleko od sebe, nad hrcem, a spustí. Žeň včerejší dračky, bohatá na pokosené, je předložena jako dezert po řídké kávě a suchém chlebu. (Máslo se střádá na vánoce, sádlo se dojedlo a po povidlech pálí žába.)

Však se zásoba tuků zase co nevidět naplní. Nadešel čas, aby byli poraženi oba vepři, kteří stále mrzutěji chrochtají v chlévku u hnojiště. Nejsou to ovšem žádné vynikající kusy, Petronila nevykrmí vepře nad osmdesát kilo. Jak jinak, když rozdá víc ran a nadávek nežli žrádla.

Ale i tak je to hotový soudný den. Kuchyň přetéká masnotou. Veliký otylý řezník v červené pruhované kazajce zručně seká hromady kouřícího masa. Teta pomáhá neméně zručně a Paula krájí a mele a cpe se docela nestydatě, celá mastná a lesklá.

Jana tře česnek, krájí cibuli a tluče koření a to vše ostře a silně voní a paralyzuje parnatou, horkou vůni masa a tuku.

Jaternice a jelita, tlačanky a klobásy, v blanách jako v krajce zavínuté svíčkové. Mastná pára na každém předmětu, každý kus nádobí mastný, a na všem ještě ke všemu nalípané oplzlé řeči řezníkovy a Pauliny.

Ve všeobecném opojení zabloudila taky Petronila

na půdu k své truhle a září teď nachově do fialova. Brebentí jednotvárně a nezkrotně, ale nikdo ji neposlouchá. Je hluchá, tak jakýpak s ní rozhovor.

Bílé pláty sádla jsou nasoleny na slaninu, a necky a káď plny růžového masa v česneku a soli, polité vodou.

Den hrůzy končí klidně a štědře. Jen Martina úpí v své skrýši pod žlabem a je jí hrozně špatně ze vši té mastnoty a vůně.

Moučnice na půdě jsou vrchovaté. Sklep plný brambor a káď napěchovaná zelím. Teď ještě se vyudí maso a špek. Všechny boží dary tu jsou v úrodné a požehnané hojnosti. Schází snad něco v tomto domě? Ach, schází přec. Tetin klid, sebe-důvěra a jistota.

Ten podivný stav nepravidelného bušení srdce se vrací stále častěji. Teta už s ním počítá jako s nutným zlem a dala mu jméno: srdcetřesení. Co má jméno, to existuje a nelze to popřít. Teta musela přijmout tu krutou a neuvěřitelnou skutečnost, že něco není v pořádku, že je postižena chorobou, která se jmenuje srdcetřesení. Chorobou, řekněme nevolností, která rychle a bez následků přechází. Samozřejmě nejde o nemoc.

Přece však, přec. Vždyť to nikdy nebývalo a nemusí to být, tak proč to tedy je? Jak odporné, jak skličující, hlídat tu selhávající pumpu, pozorovat bedlivě její práci, čekat se strachem na ty drobné záškuby, které vyvolávají takový pocit hrůzy a úzkosti. Proč to je? Kolem mne všichni jsou zdraví, sobecky zdraví, každý jen hledí někde něco uškubnout a člověka okrást, a já pro nic a za nic mám mít tohle trápení? To by se vám tak líbilo, rozkrást celý dům. Ale ještě jsem na nohou, ještě nestůňu a dám si na vás dobrý pozor, ihr Feinde!

Teta je ve stavu zvýšené podrážděnosti, svárlivá,

podezíravá, stále ve střehu. Plíží se temnými kouty jako stín a pátrá po šepotech a hovorech, po skrýších a dávno zapomenutých věcech, které tlí v bůhví kterém úkrytu. Zbůhdarma plísni a týrá služebné, křičí a bouchá dveřmi, že sklo celého domu úzkostně řinčí. Tovačov neumlká, jednotvárný a naplněný mukou jako pašije.

Na Janě vytrvale ulpívá tetin pátravý pohled a slídí po stínu nesouhlasu na její tváři: Chce snad někdo něco namítat, bouchám-li svými dveřmi? Há-jím-li svůj majetek proti zlodějství svých služek? Někdo, koho živím a komu poskytuji domov? Zdá se však, že bledý obličej děvčete neskrývá nic kromě smutku. Proč však je smutná? Proč klopí tu svou mučednickou tvář, když si žije bezstarostně a blahobytně a bez odpovědnosti? Proč mám být obtěžována úvahami o příčině jejích vrtochů a bezpodstatných smutků? Zdá se, že také jí budu muset vysvětlit své mínění.

Přece však se teta neodvází pustit se do Jany přímo a otevřeně. Neboť kdo stojí při ní věrně a soucitně, když přijde srdcetřesení? Kdo dává obklady, konejší měkkým hlasem, drží pevně a povzbudivě za ruku tak dlouho, až je zas vše v pořádku? No ano, ano, to je všechno pravda, ale vždyť to přec nedělá zadarmo! Nikdy není na škodu, připomenout závislým osobám jisté skutečnosti, aby to neměly tak příliš jednoduché.

Teta se potácí mezi vděčnou příchylností a mezi horoucí, chorobnou chutí, zahrnout i Janu mezi všechny své domácí a placené nepřátele. Křičet a vyděsit tu tichou tvář a dát jí pocítit své neúprosné panství. Výsledkem tohoto sváru pocitů je podivná grimasa, kterou se teta na Janu obrací. Ústa se šíří úsměvem, který není úsměvem, který je pouze pohybem svalstva. Oči zůstávají studené a odmítavé

a samy popírají ten široký škleb, který ústa provozují o vlastní újmě. Je to strašidelné. Ta grimasa je všude a všude je sípavý a bědně žalující Tovačov.

Z chléva co chvíli zapláče kráva po úderu dřevákem a nadávky duní pod podlahou.

Jak se tu těžko dýše ten vzduch plný bouřek a strachu, vzpoury a zlých předtuch, v těch krátkých dnech, v těch nekonečných večerech, v hlubokém zajetí slepých uliček, plných tmy a sněhu!

Jakým rájem je domeček sedmi havranů, nízká kuchyňka plná vůně pečených jablek a ovzduší pokojného míru!

Jana i havrani usednou kolem tetky Karolinky na lavičce u kamen a na nízkých stoličkách. Mezi pláty plápolá červená záře ve dvou dlouhých linkách a tři kulaté dírky ve dvířkách jako střílny vyšlehují červené zážehy. Lampička svítí na kamenci. Jablka praskají v troubě a šláva syčí a voní pronikavě.

Karolinka má bílý čepeček se širokou paličkovanou krajkou, s růžovou stužkou nad obočím. Očka jí pokojně září a žlutý zoubek se kývá uprostřed srdečného úsměvu.

Jak umí hezky vyprávět o starých časech! Co zná podivných a zapomenutých krásných písní! Jak krušný a těžký život má za sebou! Když její muž umřel, měl přece Francek sotva rok, začínal teprve běhat. Jaká to byla rána, takový pěkný mladý člověk, a taková léta spolu chodili a tak dlouho po sobě toužili! A potom zůstala sama s tím dítětem, které musela vychovávat. Jaká to byla bída!

Karolinka právala lidem prádlo. Chodila máchat k potoku s velikou putnou na zádech, plnou prádla, a navrchu ještě ležel uvázaný Franceček. Karolinka byla vždycky drobná a malá, ta putna byla skoro větší než ona. Jak se prohýbala pod její tíží! A přece

ještě se se svým břemenem sehnula pro každý kousek dříví, uhlí, papíru i peří, které našla na cestě.

U potoka se Franceček válel v trávě, zatímco máchala a bílila. Pak zas naložila putnu i dítě, přivázala zástěru se svými nálezy a vlekla se zpět, ostražitá a pátrající, s hluboko skloněnými zády a hlavou.

Ruce mívala rozeprané a hřbet bolavý od těžké putny. Ale to všechno hojila slavnou mastí, kterou vyráběl starý vysloužilce. Ta mast se jmenovala Padliano a užívala se vnějšně i vnitřně.

Pracovala-li u sedláků, dostávala často hrnek polévky z uzeného masa. Ale tetka ji vždycky donesla domů, nechala uстыdnout a sesbírala tuk. Tímto tukem a pomocí knůtků v zimě svítila. Nebylo-li tuku, nebylo ani čím svítit. Musela otevřít kamna a u samého ohně se podívat, nebude-li se už mléko vařit.

Tak to šlo nějaký rok, Francek už chodil do školy a rostl jako z vody, a Karolinka pořád jako tažný kůň. Bez oddechu. Potom však se v Rozvadově, ve starém domě Kuřilovci, zařídila továrna. Tkalcovna sametových stuh. Tady našlo práci šedesát dělnic, mezi nimi i Karolinka.

Pracovalo se ve čtyřech velkých místnostech. V jedné byla snovadla, která natáčela hedvábí na cívky. V ostatních stály stavy. Na osnovách pomocí člunku a stovkami jehlic tkaly dělnice „zometky“ různých šířek a různých barev. Na sametky pak ještě vyřezávaly tak zvané „gnypy“, různé složité a umělé vzory. Byla to velmi zdlouhavá, piplavá a odpovědná práce.

Platilo se od kusu, podle šíře a podle složitosti vzoru. Kus býval deset metrů dlouhý.

Pracovní doba nebyla nijak omezena, začínalo i končilo se podle daných okolností, kdy kdo chtěl a mohl, od svítání do tmy. Každá dělnice měla svou vlastní lampu.

Karolinka nabyla zvláštní zručnosti, žádná z dělnic se jí nemohla vyrovnat. Na nejkrásnějším kuse pracovala celý týden, od tmy do tmy. Dostala za něj pět zlatých. To bylo závratné číslo a Karolinka byla předmětem obdivu i závisti.

Po čase dostala Karolinka stav domů, aby mohla při práci dohlížet na chlapce a vést trochu domácnost.

Čas pomalu míjel, hoch rostl, vychodil školu a šel do učení na stolařství.

Uvěřil by tomu někdo, že tetka ustrádala za ta léta čtyři sta zlatých?

A představí si někdo, jak jí bylo, když o ně přišla při úpadku záložny? O ty krví zbrocené, nelidským odříkáním zaplacené peníze, které byly určeny pro Francka, pro zařízení stolařské dílny a pro začátek?

Jak se člověku nechce začínat znovu s takto otřesenou vírou. Ruce jako by ztratily hbitost. Není už nikdy deset metrů stuhy za týden.

Zato však Francek vydělává v dílnách velikých měst a svědomitě podporuje maličkou a drobnou matičku.

Před válkou se výroba stuh odstěhovala z Rozvadova do Štramberku a umění tkalcovské i vyřezávání upadlo v zapomenutí.

Jana i hoši poslouchají potichu a v dojetí. Hoši jen jako smutnou pohádku o bídě, kterou si nedovedou představit. O strastech, které prodělala jejich dobrá tetka, strážný anděl, dobrotivé a vlídné maličké útočiště.

Jana je rozechvělá a otřesená srovnáváním, dojata tou neochvějnou laskavou přívětivostí, dobrodušnou tichou veselostí a vyrovnaným smířením.

Jaký je tu jas kolem Karolinky, jaká pohoda, vůně a teplo proti napjatému, lstivému, číhajícímu a úskočnému ovzduší v tetině panském domě! Jak

těžce se tam člověk vrací zpět, jak vážnou kroky v závěji uličky u výřezu vrat!

Večere, který jsi modrý, tichý a hluboký tady venku pod hlohem, jehož větvemi proplouvá měsíční zář. A který jsi strašidelný, neúprosně pomalý, nevypočitatelně zlý tam uvnitř. Zakletý večere, jeden ze stovky, nad baladickou partii karet, jaké není rovno.

Pokoj už vychládá a hloučí mrzuté stíny ve všech koutech. Plující ostrov kulatého stolu váhá uprostřed. To není Aladinova lampa, co ozařuje jeho plochu. Je to nevrle oko, které žlutě a nechotně mžourá nad vysokou nožkou. Chvillemi zlostně zamrká.

Jana sedí na své pohovce, teta vpravo, Petronila vlevo, Martina naproti. Karty jsou rozdány. Kromě tety nikdo nemá do hry chuť. Obě služebné jsou stísněny a nesvé u pokojového stolu, u lesklého a pyšného stolu své přísné paní. Jsou bez zájmu a chce se jim spát.

Lampa přede jako hypnotizér: spěte, spěte, spěte.

Jak vábný hlas! Jak snadno je uposlechnout! Je tak ticho, člověk sedí a nehýbe se, a ostatně je večer a doba spánku.

Petronilina hlava klesne těžce a bezvládně na prsa. Po chvíli Martina svěsí hlavu po několikerém chabém pokusu o bdělost. Dvě upracované ruce drží nad stolem pestrý vějíř karet, který se rozpadá. Sličné tvářičky králů vyhlédnou z karet a prozradí naivně svá tajemství.

Martina hlasitě zachrápe.

Tetina ruka tvrdě zacloumá jejím ramenem.

„Nespi! Mitni!⁴⁵“

Martina vyjede z dřímoty, pohledem bez ducha přeletí karty a metne nazdařbůh.

Zatím už chrápe i Petronila. Jana se dotkne její ruky a teta káře:

„Nespi, Petrolino, nespi! Mitni!“

Petronila pootevře své staré, daleko rozběhlé zarudlé oči, štěrbínou mrkne do karet a metne bez ctižádosti. Ruka i hlava ihned poklesnou. A lampa vábí: spi, spi, spi.

Jana vynese svou kartu s úzkostlivou opatrností, aby ji teta určitě přebila. Neboť tu bouří nechce Jana prodělat podruhé, kdyby teta prohrála. Takovou pošetilost udělá člověk jen jednou.

Zase se vztáhne tvrdá pěst a rýpne do spícího hráče:

„Martino, nespi! Mitni! Slyšíš mne? K čertu, mitni!“

Martina těžce zdvihne víčka nad blbým pohledem a sáhne na černo do svého rozpadlého vějíře.

„Stará, probuď se! Mitni, do čerta! Slyšíš?“

Stará sebou škube, rozkoukává se chvíli a bručíc vynese svou kartu. — Znova a znova.

Hlavy klesají a vzpřimují se v úleku, karty padají z rukou a znovu se řadí, chrápání zazní a zděšeně umlká a neúnavný, zlomyslný hlas opakuje:

„Martino, mitni!“

„Petrolino, mitni! Nespi, mitni! Probuď se, mitni!“

Pokoj vychládá, ruce stydnou, lampa syčí a našeptává formulky vzpoury. Stíny přistupují až k samým zádům a hmatají šedými prsty po okraji stolu. Ruce i nohy se krotí vzrůstající nervózou, odporem a bezmocností.

Čas neuplývá, čas stojí, jen stíny rostou a veliké, k zalknutí obrovské přání rozházet karty, shodit je na zem, umlčet trapiče, který jako galejní popoháňeč nelítostně štve spící starou a spící churavou služku: mitni, mitni, mitni.

Čas neuplývá, partie nemá konce.

Do těla se vkrádá chvění, třas, zuby o sebe zadrkotají, člověk je u konce sil. Co se stane v příští minutě? Shodím lampu? Začnu bít některou spící? Vrhnu se na popoháněče? Omdlím? Jana utíká ven, na dvůr, vrhá se na sloupek schodů. Třese se znatelně a zasténá.

Noci, která mrazíš a třpytíš se, což nikdy neskončíš? Což se nenasytíš této strašidelné, této bláznivé partie patologický, nenasytný hráč?

Okno se rozletí, sněhová poduška se rozstříkne z předprsňe: „Kde vězíš takovou dobu, Jano? Pojď hrát!“

Tak dlouho, až už nelze spoluhráče probudit.

Včera, dnes, zítra. — Každodenně.

12

Doba adventní je zádumčivá a tichá a do tmy a sněhu balí své překrásné tajemství, které přichází. Vánoce jsou už nablízku a z černých a hlubokých nocí, z krátkých a zasmušilých dnů začíná vanout příslib jejich dechu a sladkosti.

Poslední dopis otčimovi před jeho příjezdem.

Teta se neodhodlala napsat mu o své chorobě. Ne ze šetrnosti. Ale psát o tom, černé na bílém vidět potvrzení o své — nevolnosti — ne. Vše v ní se tomu vzpírá. Je času dost, až přijede domů.

Jana nese na poštu dvojí vyznání o touze a těšení v téže obálce. Náměstí modře dřímá pod sněhem, podsíně se klenou dokola. Z krámů v hloubce podloubí se vkrádá v úzkostném ostychu žlutá záře lamp a teple žihá tvrdý a modravý sníh.

Policajt rozsvěcí nárožní lampy. Pár tichých světel, čtverhran bílých střech a lípa s chomáči sněhu v klínech větvových vidlic. Tak tichý, maličký svět.

Za zdmi městečka sníh jako moře bez konce. Městečko jako ostrůvek s hrstkou plachých světél, s chomáčkem pohodlně přisedlých domů, které chrání a zastírají své teplo, lidi, život a osudy. Jaká uzavřenost! Jaká mlčelivá přísnost! Nic tady nemá Janě co říci.

Jana jde rynkem, světlo lamp olízne ostýchavě její purpur, stín ji hebce přijme do své hloubky. Dopis padne na dno schránky a víčko klapne.

Doktorovo okno v patře záložny vzplane červeným plápozem rozsvěcované lampy. Záře se ustálí, kolem okna přejde veliký stín. Tady, snad. Ale jak vejít? Co říci? „Pane doktore, karty! Stůňu kartami, dostávám třesavku, zoufám si z karet!“ „Co byste, slečno, nechtěla? Proti kartám nemám léku. Jste přepjatá.“

Ó ne. Tak by to nebylo. „Ať vás cokoli trápí, cokoli, víte? Přijďte ke mně.“

Otčím přijíždí odpoledne. Stojí na plošině vagónu v rozepjatém bobrovém kožiše, který vítr široce rozvívá. Stojí netrpělivý, s očima dopředu upřenýma a hledajícíma.

Jana! Konečně. Konečně zas. Muž vdechne hluboce, obličej změkne a zněžní pohnutím. Jana. Je bledá, je pohublá, nosík má červený zimou. Očima však se propadá do jeho očí, těma zářícíma, věrnýma, čistýma očima. Krásná, milá a hodná, těch toužených, těch obávaných několik dní tě zas budu mít blízko, živou a líbeznou. Výkupné za sen platím na splátky, předem i dodatečně. Teď nemyslit, teď jenom vnímat, tebe, má drahá, milá, moje nejmiřejší.

Vlak škubne, dlouze vydechne a zastaví. Muž sestupuje se schůdků.

„Robertku, můj zlatý bobečku, vítej doma!“

Teta je dojatá, naladěná k pláči, její hlas i pohled přetéká. Je přece — churavá —, něco není docela v pořádku, a tady přichází konečně ten, kdo jistě pomůže, kdo pohledem, slovem uzdraví. Kdo může všechno svou silou a vůlí. Teta se vrhá na jeho prsa pohybem tragickým a naprosto odevzdaným.

Není možno nechápat, neslyšet a oslyšet. Ta všechna léta. A něco očividně není, jak má být. „Kláro, no dobrá, dobrá, už jsem tady, copak je?“ Smutek a soucit vede jeho paži, která se na chvíli ovine kolem ženy a mírně sejme její náruč se svých ramen.

Pozdravy znějí dokola, muž smekne klobouk. Teta si rychle uvědomí, že jsou pozorováni. Rozhlédne se na všechny strany a změní výraz obličeje.

Zatím muž uchopí Janinu tichou a skromnou ruku a s obnaženou hlavou a mlčky se pohřbí do tiché záře jejího obličeje. Nesmělým a neobratným pohybem pohládí její tvář. „Vítej, skřítku,“ řekne docela tiše.

„Ty taky vítej, Martino, ještě tě Petronila neumořila?“

Martina ukáže své krásné zuby v zbožňujícím úsměvu a chápe se kufru.

Co se stalo, že svět tak zjasněl? Že zahrady a louky kolem cesty jiskří a září jako ohňostroje a že shrbené stodoly se napřimují za lačkovými ploty? Že věž se povytáhla a cesta rozkvétá modrými květy šlépějí? Že ponuré domy na náměstí kynou lesklými okny, že tmavé kružby podloubí zvou otevřenými náručemi a zvoní vlídnými hlasy?

Zvonek se rozesměje nad dveřmi, dech domu zavoní prudce a známě svému pánu vstříc.

Otčím se zastaví na schůdku: „Voní tu les.“

„Jsou vánoce,“ řekne Jana kouzelným hlasem.

„Inu, letos budeme mít stromek. Jana jinak nedala. Co si s ní počnu? Zkusíme to jednou se stromkem.“

„Jsou vánoce,“ opakuje otčím.

Koření voní a pečivo a maso a slanina, i brambory i chlév. Jak jde tou dlouhou chodbou, všechno se hlásí svou vůní: tady jsme! Petronila je u trouby, kočka na kamenci.

„No, stara, co proklaty hřbet a proklaty břuch, zlobja?“ Pravice spočine na rameni stařeny a levice přejede prohnuté úlisné kočičí tělo.

Otčím je doma.

Obřad shledání a skvělá svačina, toť se ví. A nesouvislý hovor, který skáče z předmětu na předmět, a letmý dotyk tu i tam. Robertku, Robertku, Robertku. O práci, o kanceláři, o bydlení a o životě v Praze. Po svačině se otčím zdvihne.

K panu sousedovi.

Tetina vroucnost pohasne. Ovšem, pan souseď. To by nepočkalo do zítřka, že ne? Pan souseď je první osoba. Ach, to hloupé, nepřátelské město jí bralo Roberta po všechna ta léta. A teď ještě se s ním musí dělit o ty sporé hodiny, kdy je doma. Věky svítilo loučemi, svícemi i petrolejem, proč musí teď najednou svítit elektrickou? A chce-li už svítit elektrickou, proč se o to nestará někdo jiný?

Marné úvahy.

Jana taky odběhne. Musí se rozloučit na svátky se svými hochy.

„Dobrý lov vám všem, hleďte dobře, ó vlci!“

„Jsme jedné krve ty i já,“ ozve se patero hlasů v kuchyňce i jizbě.

„Tak jak, svobodný národe, zítra ráno se měni loviště? Na planinách severu čekají vánočky, hrachová polévka, krupicová kaše, povídkové tašky a jablka na zabíjení?“

„Zapomněls na jitrnice, ó moudrý Balú!“ podotkne mužský a masožravý Vojtěch Vavrečka.

Jana zatřepe copy a zavrčí zhluboka.

„Opouštíte naši poradní skálu, příslušníci sionýské vlčí smečky. Nezapomeňte na mistrovská slova svého starého učitele. Ty se nebudeš rvát s kluky, Vojto, a ty se nezatouláš, Jindro. Vlasta pověsí zrcadlo sklem ke zdi a Alfons bude sáňkovat a běhat a vyzve a porazí několik Bandarloogů včelenských. Mánek bude bruslit na rybníce a nebude brečet »Šanujče mje, šanujče mje!«, až ho synci porazí. Úkoly budou krasopisně napsány a přírodopis půjde jako Otčenáš. V novoluní, po Třech králích, se svobodný národ vrátí k poradní skále a bude vyzkoušen. Šťastnou cestu, mělké brody a dobrý lov, ó vlci!“

„Hojnost medu a včely bez žihadel tobě, ó Balú!“ řekne s tichou vroucností vytáhlý Alfons.

Jak ti hoši Janu milují! Jaké jim v těch krátkých, a téměř kradených chvilkách otevřela nové světy, jejichž branami prošli s ní ruku v ruce, lehce a radostně! Bájesloví, legendy, bajky, paběrky Janiných dětských knih i její tvořivá fantazie. Slovem, mímikou, gestem vytváří Jana zvířata i lidi, blízké, srozumitelné a důvěrně známé.

Džungle leží hochům nejvíc na srdci. Celé okolí, a hlavně lidé, jsou zavlékáni do světa fantazie a do zvířecích koží a životů. Nejlákavější k metamorfózám je ovšem učitelský sbor. Ale tuto faunu Jana rázně vyloučila ze zoologie svých havranů. Zato pan soused kupec je Kájem pro své naléhavé, neodolatelné a žhoucí oči, žebračka, Žena Jeruzalémská, je šakal Tabaki, pan soused Frydecký je Hathislon pro své stáří a moudrost. Karolinka ovšem je Matka Vlčice, ale jen šeptem, protože je to neznabožské rouhání, míchat lidi se zvířaty.

Samozřejmě, že Petronila je Šir Chan pro své vrčení a řvaní a protože skutečně je krvelačným zabijedem dobytka a má čtverhrannou hlavu a přichromlé nohy. Věčná škoda, že nemá vousy, které

by jí některý člen smečky připálil Rudým Květem, až zas bude hroty vidlí hledat v seně kuřata.

Smečka se rozběhne na čtrnáct dní.

Na shledanou, přátelé!

Jdete domů, rozestavíte své betlémy v mechu za oknem, budete krájet jablka, slévat olovo, koledovat, sáňkovat, zlobit maminky.

Jana zatím bude slavit vánoce se stromkem s otčím, s jeho němou, bolestnou a silnou láskou, kterou přijímá mlčky, v bojácné, tesklivé horoucnosti.

Večer u lampy se teta otčímovi zpovídá ze svého trápení. „Srdcetřesení“, nepopiratelný a trapný fakt, usedá ke stolu jako stín, který si tu vymáhá pravo-
platné místo.

„Volalas lékaře, Kláro?“

„Proč bych ho volala! Považuješ to tedy za nemoc? Za opravdovou nemoc, na kterou se umírá?“

„Kláro, lékař přece neléčí jen nemoci. Lékař má možnost nedat nemoci vzniknout, je-li zavolán včas. Nemoc se hlásí, dřív než skutečně přijde. Nic se nemá zanedbat a lékaře jsi volat měla.“

„Tak je to tedy nemoc. A může se na ni umřít. Připouštíš to.“

„Připouštím jen, že je to vzdálené volání, kterým se možná hlásí nemoc, a která může být zažehnána, budeš-li včas vědět, co dělat.“

„Je to tedy nemoc. Neříkáš přec, že to nic není a že není třeba si toho všímat. To neříkáš. Těšíš mne jen a naznačuješ mi oklikou, že jsem nemocná.“

„Smýšlej přec rozumně a moderně, Kláro. Nebud tvrdohlavá. Poslouchej mě: *ty nejsi nemocná*. Ale srdce tě varuje, že někde v organismu něco drhne. Šicí stroj drhne, když vyschne olej v ložiskách. To je varování. Kápneš krůpěj oleje a je zpomoženo. Stroj je v pořádku. Tvé srdce tě upozorňuje, že

někde je třeba kápnout oleje, aby zas vše dobře běželo. Ale jen lékař pozná a ví, kde a co namáznout. Je ti to jasné?“

„Ale proč to vůbec je, Roberte, proč neběží vše dobře? Čím to je?“

„Inu, to už je přirozený běh věcí. Každý stroj dozná časem opotřebení a potřebuje trochu opravy.“

„Říkáš tím, že jsem *stará*?!“

„Dobrý bože! Kláro, nech dětinství a vezmi rozum do hrsti. Stará budeš, až budeš mít devadesát let. Dej se nejdřív vyšetřit lékařem, dej si potvrdit to, co ti říkám, a nedělej ukvapené a zlé závěry.“

„Jsem nemocná a jsem stará. Je dobře. Bude na čase udělat pořádek ve věcech. Ty víš, jak smýšlím o tvých příbuzných, za které ovšem nemůžeš, ale —“

Otčím uchopí tetu za ruce. „Vzpamatuj se, děvče! Podívej se mi do očí. Nejsi nemocná, neboj se, netrap se. Pro tvůj vlastní klid chci, abys promluvila s doktorem. Udělá se vše, aby se tvé zdraví upevnilo. Varování je uposlechnuto, ty chceš a budeš žít. Ty mi rozumíš a nechceš být zlá.“

„Roberte! — Robertku, nejsem přece ještě stará? Mám přece dobrou postavu, viď?“

Jana potichoučku vstává a odkrádá se od stolu ke dveřím.

„Máš mne rád, Robertku? Líbím se ti pořád ještě, i když —“

Jana pomalu, neslyšně a pevně zavře dveře za sebou.

13

Štědrý den. Podivuhodný den, naplněný tajemstvími, postem a příslibem zlatého prasátka, vzrušením a možnostmi, čekáním a vírou v zázraky.

Mezi bělostnými záclonami nahlíží bílý den do uklizených a slavnostně upjatých pokojů. Bělost sněhu za okny vysílá tiché světlo na stropy, pod nimiž se vznáší jako kadidlo.

Teta je tichá, plná důvěry, plna lásky po dlouhém hovoru, který skončil snad až k ránu. Jako proměněná.

Jana přebírá hrozinky do vánoček a zpívá k tomu povinně, aby ji nesvádělo mlsání. Těsto kyne v míse na kamenci a voní citrónem a máslem. V napjatém tichu a dramatickém vzrušení se vytahuje těsto na závin, tenčí než papír, průhledné a tažné tak, že by jím člověk pokryl celý dům. Jablka, skořice, sladké boží dary, všechno se zavine pružně a rychle na bílém plátně a překlopí se na plech.

Teta si oddychne. Neboť toto jsou úkony hluboce rozechvívající, odpovědné a neskonale významné. To vše se děje pro Roberta a budiž mu měřítkem zdatnosti, lásky a vážnosti.

Vánočky jsou vázkami, na nichž se váží osud manželství. Neboť žena, která si váží svého muže, nemůže pokazit vánočky. Jenom nevážnosti a lajdáctví se může vánočka sesmeknout na stranu nebo udělat sedlý brousek u spodu. Muž má plné právo zaujmout k tomu příslušné stanovisko. Ale hodná žena zas právem čeká, že její snaha bude vděčně oceněna.

Tuto činohru otčím zná z paměti od slova k slovu. Přihlíží zdvořile, s vychovanou pozorností, a pěstuje taktní souhru mezi jevištěm a hledištěm.

Saláty, kompoty a pečivo se narovnají na mísy a dopoledne uplývá. Jana odběhne nakoupit ozdob na stromek do papírnictví na podloubí. Její nesmělá prosba otevřela dvě peněženky. Lesklé skleněné koule, ptáčci s ocase, zvonky a rampouchy. Veliká hvězda, stříbrná vlákna a prskavky.

Teta se poněkud odmítavě, a přece se zájmem dívá do krabice na inventář, bez kterého se celý život obešla. Je to zbytečná sentimentalita. Ale myslí-li Jana, že to patří k domovu a že v tom právě je kouzlo Štědrého dne, no budíž. Zkusme to jednou. Vypadá to docela hezky, ačkoli je to dělnství a zbytečnost. No —!

Odpoledne vyžene teta všechny z kuchyně. U mystéria pečení musí být sama. Ani slovem, pohledem, ani otřesem nesmí nikdo ohrozit úspěch jejího snažení. Jana ať strojí stromek a otčím ať si třeba něco pracuje.

Stromek je v salóň. Stojí ve svém křížovém podstavci mezi okny, voní, vztahuje větve po kráse ozdob, které je mají ověsit.

Jana je rozechvělá. Tato štíhlá, hebká a stříbřitá jedle je přece symbolem. Mezi větévkami proplouvá jako mlžina vzpomínka na mnohé vánoční stromy, na mnohá léta, dobrá i zlá, na tváře a ruce a hlasy i slova, která zanikla. I vůně je plná nepostizitelných přeludů, provívá srdce a dojíká. Jana hladí dlouhými pohyby pružné snítky, štíhlýma rukama objímá strom. Neví, že otčím tiše stanul na prahu a v zamyšlení se dívá na její počínání.

Poprvé strojí se stromek v jeho domě.

Poprvé v životě vidí vůbec tento podivný a kouzelný obřad. Na vsi to nebylo zvykem za jeho mládí. Klára prohlašovala odjakživa a důrazně stromek za dělnství, omluvitelné skutečně jen v rodině s dětmi. A snad to bylo právě to. Každý ročník „Gartenlaube“ od nepaměti vždy v prosinci přinášel obrázek růžových a nastrojených dětí, vztahujících ruce k stromku, a něžnou paní a mužného pána s plnovousem v pozadí. Děti. Tato ožehavá otázka jejího života.

A vůbec, jak nepředstavitelné: Kláříny silné a přechoasto kruté ruce, a stromek a poezie a křehkost ozdob. Klářin neženský, střízlivý a přechoasto zlý obličej nad větévkami a září svéc. A pak už na to dlouhá léta nikdo ani nevzpomněl.

Teď tady, v tomto ponurém a rudém salónu nějakým divem stojí strom. Vznosné a ohebné dívčí tělo se pohybuje kolem něho a láskyplné ruce hladí jeho větve. Shýbá se, a dlouhé copy se sesmeknou až na zem, těžké a lesklé. Uvazuje červená jablka na konce větví, které se vztáhnou a prohnou do široka. Je Štědrý den, dějí se zázraky a pokornému člověku se dostane daru, procítit jeho kouzlo a sladkost. Jano, Jano!

Otčím vejde a usedne do lesklého a rudého křesla, které se nízko propadá. Na konzole nad jeho hlavou září staré a těžké stříbrné svícny s ornamenty révoví, kalichy, pouzdra a konvice. Sedí tiše, jeho rudá ústa planou mezi černým vousem a tmavé oči zádumčivě spočívají na Janě. Uprostřed plyše, rudé barvy a záře stříbra vypadá východně, biblicky, pohádkově.

Jana věší cukrovinky a upevňuje ptáčky, hrouží se do vůně stromu a do tajemství nálady.

Muž řekne velmi tiše a jemně: „Promluv, Jano. Řekni mi něco. Chtěl bych teď slyšet tvůj hlas.“

„Otčíme. Milý otčíme.“

Janin hlas je tichý, hluboký a hebký. Přichází z dalekého snění a plyne, naplněn snem, jako řeka nocí.

„Jsou vánóce, víte? Narodí se Kristus Pán. — Pamatujete se ještě? — Za onoho času vyšlo nařízení od císaře římského Augusta, aby se všichni jeho poddaní dali zapsat ve svém městě. I vydali se na cestu Maria a Josef z rodu Davidova, z města Nazaretu do Betléma, města Davidova. Byla to dlouhá

cesta, plná svízelů pro Marii, která nesla dítě pod srdcem. Nohy už klesají, stmívá se, údolím pastýřů vane studený větřík. Té únavy! Jak bolí nohy, ušlé a těžké břemenem! Ach, moci už odpočívat, moci si lehnout s tím poutníčkem, kterého nesu celou dlouhou cestu. Ale Betlém je plný příchozích a nikde není místa pro tesaře a vysílenou ženu. Marně chodí kolem hospod a dvorů, všude je plno, všude je hluk a není kde hlavu složit. Zase tedy z města ven do luk v údolí pastýřů. Tolik hvězd, tolik krásných třpytných hvězd a noc tmavě modrá a chladná. Alespoň chlív, na zemi seno, teplý dech zvířat a ticho. Maria ukládá do sena znavené údy. Zdřímne a Josef bdí. Sedí opřen zády o žlab a dívá se na krásnou a bledou spící. V noci se narodil Ježíšek. Maria ho ovinula plenkami a položila do jeslí. Osel natáhl a vůl sklonil hlavu a dýchají teple na malé tělíčko.“

Jana vypravuje tiše a monotónně jako pohádku. Kousek po kousku pomalu věší cukrovinky na větévky a chvílemi pohlédne na muže v křesle. Slova jí procházejí, vzbouzejí obrazy legendy a tajemnou, tichou a dávno zapomenutou ozvěnu dětských let. Čarovný hlas a čarovný svět, který tu z něho kolem rozkvétá.

„Blízko chlěva byli venku pastýři a hlídali stáda. Náhle veliká záře přichází z temného nebe přímo mezi ně. Pastýři stojí v úleku a oslněni a ejhle, anděl Páně stojí v sloupu záře prostřed nich. »Nebojte se, zvěstuji vám radost velikou. Narodil se vám dnes spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově. Naleznete dítě, plénkami ovinuté a položené v jeslích.« A jiní andělé se sletují, celé nebe je pokryto křídly, kterými jen probleskují hvězdy, a zpěv zní všude kolem pastýřů, celým údolím, od trávy země až po nebesa: Sláva na výsostech Bohu a na zemi

pokoj lidem dobré vůle. I spěchali pastýři do města Davidova a cestou našli v chlévě Marii a Josefa a dítě v plénkách, v jeslích položené.“

Jana připevňuje hvězdu na špičku jedličky a od ní v praménkách stříbrná vlákna záře. Odstoupí a dívá se mlčky na své dílo. Pak se ohlédne na muže, který sedí v křesle, opřen dozadu, se zasněným pohledem, upřeným na hvězdu. V ruce drží stříbrné pouzdro, které v zadumání bezděčně vzal se stolkou.

„Když se Kristus Pán narodil, přijeli do Jeruzaléma mudrci od východu,“ vypráví Jana dál. „Čtli jsme ve hvězdách u nás daleko na východě, že stará proroctví se vyplnila. Nová a nádherná hvězda nám zvěstovala, že se narodil král židovský, i přicházíme, abychom se mu klaněli.« Vyslechli pověsti o andělech a zázracích u Betléma, i vydali se na cestu. A hvězda východní z dalekých končin přilétla po nebi a vede mudrce k Betlému. Kašpara, Melichara a Baltazara. Baltazar je černý jako eben a je to mouřenín. Kašpar má hnědé vlasy a bílý burnus a snědou, bezvousou tvář. Melichar je veliký a silný, tmavé vlasy daleko nad čelem. Má tmavé oči, které jsou hluboké a vlídné. A černý plnovous, který nezakrývá jeho rudá ústa. Má rudé roucho kolem ramen a v ruce stříbrné pouzdro na myrhu. Je to nejlepší a nejmoudřejší z mudrců. Ale aby snad nezpyšněl příliš svými přednostmi, dala mu boží prozřetelnost uzdu. Zadržuje v řeči. Docela málo. Ale přec. Jeho dvoru a jeho žákům to nevadí. Milují a obdivují ho stejně vroucně.“

Muž se napřímí v křesle. Udiven pohlédne na stříbrnou krabici ve svých rukou. Procítaje z legendy, vstupuje na půdu improvizované povídky, v jejímž mudrci nemůže nepoznat sebe. Sleduje Janin sladký a laskavý hlas poslušně do betlémského chléva.

„Baltazar odevzdal zlato a Kašpar kadidlo. Melichar odevzdává myrhu. »J-Ježíšku, nesu ti nejvzácnější dar svých lesů. Pryskyřici, která má čarovnou moc. Mrtvé tělo zůstane věčně neporušeno, je-li napuštěno touto masťou.« — »Milí a vzácní králové a mudrci,« říká Ježíšek. »Jak je to od vás laskavé a krásné, že jste vážili tak dlouhou cestu, abyste mne poznali a pozdravili. Chtěl bych vám taky udělat radost. Nemáte, pánové, nějaké přání, které bych vám snad mohl vyplnit?« — Mudrci se zamyslí. Baltazar i Kašpar, kteří jsou těžkopádní, si vyžádají tři dny na rozmyšlenou. Melichar však řekne: »Můj J-Ježíšku, pane a spasiteli. Ty to víš zajisté, ale přece ti chci říci: jsem velmi osamělý. Jsem smutný člověk a v srdci nosím ránu podivné touhy, o které nevím přesně, co znamená. Kdysi jsem toužil po štěstí, které se zdálo dosažitelné. Člověk je skromný. Jen trochu lásky. Nevím však, chápeš-li, jsi ještě maličký. Je mnoho lásek a každá je jiná. Já myslím takovou, která by byla stejně sdílena, docela stejně, víš? Stejně by zněla, stejně by plnila dvě srdce, z nichž obě by chtěla jen dávat. Ale život přišel jiný a já jím jdu sám a sám a je mi nevýslovně smutno. Zdá se mi, že uvadám už v té opuštěnosti. Jenom ta moje rána kvete. Toužím a toužím a stále méně mám naděje, že najdu svou spásu. Mám prázdné ruce. Pracoval jsem celý život, ale ničeho jsem nedosáhl pro své štěstí.«“

Otčím vstal z křesla. Podepřel ruce o lesklý jilmový stůl. Je bledý a polekán.

Janin hlas u stromku pokračuje docela tiše, pln sladkosti a něhy.

„Ty nemáš pravdu, králi Melichare! Tvůj život byl bohatý a velký. Komupak dala prozřetelnost tolik příležitosti k práci pro užitek a dobro lidí? Kdo mohl přispět tak často svou moudrostí a pomocnou

rukou potřebným, kdo byl tolika lidmi ctěn a milován? Ty nejsi sám, Melichare. Celé tvé město tě miluje. Máš práci jako mocný lék pro ránu svého srdce. Máš taky hudbu. Hraješ a zpíváš k slávě boží.“

Muž přistoupí k Janě blízko, bledý a rozrušen. Položí ruce na její ramena a promluví těžce a do hloubi rozechvřen:

„J-ysi vševědoucí, malý Ježíšku. Za tu dalekou cestu, kterou jsem vykonal, dej mi odpověď. Jsi maličký, zajisté, a nejsem si jist, zdali chápeš, jak velmi miluji. Jak miluji, jak toužím! Jak toužím! Toužil jsem celý život, ale touha neměla tváře a neměla jména. Ale nyní to vše vím. Mé srdce je naplněno jménem, tváří, očima, copy, můj Bože, mám ji tolik rád. Ale řekni mi konečně, Ježíšku, jak je to s ní? Má-li i ona trochu lásky, která by stejně zněla, docela stejně, víš? A zdali by mi chtěla trochu té lásky dát?“

Ruce spočívají na Janiných ramenou, těžké a osudné.

Jana se pokouší o úsměv, ač jí je úzko a těžko.

„Můj králi, dávám ti schopnost číst v jejím srdci. Postůj chvíli. Snad uslyšíš odpověď?“

Ten nevýslovný, ten lačný i zbožný pohyb, kterým muž k sobě Janu přivine. Pozdvihne ji trochu v svých pažích a v hlubokém tichu znějí dvě srdce stejným tónem, zcela blízko, srdce na srdci, docela stejně.

„Jano!“

„Otčíme!“

Jejich ústa se spojí, pomalu, pevně, dlouze.

Celý dům zatajil dech. Ani šelest se neozve, jen vlny jedlové vůně obechvívají minutu zázraku. Pak se ústa rozdělí a náruč povolí. Dva noví lidé tu stojí, kteří právě prošli planoucí branou nového života.

Vracejí se otřesení úlekem, obtíženi bolestí, oslnění

nádherou lásky. Jeden z nich zbrocen krví. Je to muž, v kterém horce a vysoko vytryskla krev. Zádost. Horoucí a zbožná. Tvé tělo, Jano, to štíhlé, lehké a povolné, které k sobě vinu. Které znám ze snů touhy, které mižuji, kterého jsem si tolik žádal v bezedných nocích opuštěnosti. Ach, skřítku, o tom ty ještě nic nevíš. Ale já pohnu nebem i zemí, abych životu urval tento dar.

„Jano, moje drahá. Teď musím ven. Tady nemám dost místa pro své srdce. Musím jít někam po silnici a najít se zas. Bude večer a budou zítřky.“

Dveře se zavřou. Po chvílce hlesne zvonek na chodbě.

Jana stojí u stromku.

Bude večer a budou zítřky. Bude tajemství a tíha viny. Nezbytnost mlčelivé lži. Obezřetná hlídka na prahu duše, zahanbené a ztrýzněné bezděčně odcizeným bohatstvím lásky. Bude teta, ve dne v noci, živoucí a všudypřítomný žalobce, ošálený věřitel, důvěřivý vlastník s padělky v sejfě.

Ještě svíčky na konec každé větve a stromek je ustrojen. Čarovný stromek, opředený září zvěstování a legendou odevzdání duše i těla do rukou pevných a horkých, kterým náleží rozhodování.

V hloubce domu bouchnou dveře, pak druhé, tetiny bačkory šoupou ložnicí.

„Tak jsem hotova. Pojď se podívat na vánočky. — No vida, ty už jsi taky ustrojila stromek. Hm. No, hezké je to, opravdu. — Tak pojď!“

Na kuchyňském stole na bílých papírech zlátnou a vydechují pravzory vánoček, blahobytné, souměrné a samolibé. Jana vydechne: „Pán Bůh požehnej, krásné jsou!“ Martina přichází se svým Pan Buh požehnej, pak Petronila a štrachá se i tetka Karolinka, pro kterou teta poslala.

Vánočky se protahují jako zlatá telata a dým obdivu a pochval krouží kolem nich.

„Slyšela jsem zvonek, neřekl ti Robert, kam jde, Jano?“

„Neřekl, tetičko.“

„Ať vezme čert pana souseda a jeho politiku. Ani na Štědrý den si ti muži nedají pokoj. Pojdte se, tetko, podívat na stromek, to se podívíte. Roby ho uvidí večer.“

Tetka jen sepne ručičky.

„No, budeme mít slavné vánoce letos. Ale tak se to patří. Je to naposled tady, na rozloučenou. Však jsme myslili, že už letos budeme slavit svátky v Opavě. Napřesrok už tam budeme starousedlíky tou dobou.“

Starý damaškový ubrus, stříbrobílý, a starý porcelán vratislavských prelátů. Lampa uprostřed a kompoty a saláty na mísách kolem.

Šest hodin, omastek na pánvích prská a ryba je obalena. Teta je netrpělivá. Přehodí si vlnák přes ramena a vyjde před dům.

Okénka u Frydeckých jsou zastřena květovanou látkou, světlo prochází růžemi a mží na sníh na chodníku. Teta zabouchá na rám. V chodbě vrznou dveře, pantofle zaplácají a ze škvíry se vynoří Petrův nos.

„Petříku, řekni Robertovi, ať jde domů, už bude večere!“

„Pana rady hevaj něni, paničko, my tež už večerimy.“

„Není? Víš to jistě?“

„Něni. Ani se u nas něstavili.“

„Jano! Robert není u Frydeckých. Kde asi je? Čtvrt na sedm!“

„Jano, půl sedmé, kde může Robert být?“

„Tři čtvrti na sedm! Já smažím ryby. Déle neče-

kám. Ten Robert, to jistě někde zas s někým politizuje. Ti muži nemají trochu pochopení pro ženinu práci!“

„Čtvrt na osm. Jídlo bude vysušené a k ničemu. Co je to člověku platno, že si dával záležet! Mám po náladě!“

„Jano, nebo že by se bylo někde Robertovi něco stalo? Pro Krista Pána, jestli si někde zlomil nohu? No, to by byla pěkná věc!“

Teta zas přehodí vlňák a jde před dům. Jana se zabalí do purpuru a jde též.

Štědrovečerní městečko, modré a tiché. U papírníka v patře září stromek, nad lékárnou též a v nemocenské pokladně. Doktorova okna svítí zádumčivě a osaměle. Hvězdy se třepotají na nebeské báni, sklenuté nad rynečkem. Bezedné ticho. Pane, přiveď už otčíma zpátky z jeho toulky mezi srdcem a hvězdami. Dej, aby nasbíral sílu v bílých a tichých prostorách pro smutnou hru, kterou teď musíme hrát. Dej mu vnuknutí v této chvíli zázraků, pro co se rozhodnout a jak rozvázat tento uzel.

„Robertku, kde chodíš, prosím tě! Cožpak jsi zapomněl, že je Štědrý večer? Večere je vysušená a k ničemu. Bobe, bobe, jak můžeš být tak nepozorný!“

„Odpusť mi, Kláro. Zašel jsem daleko v zamyšlení a velmi jsem spěchal zpátky. V polích je takové ticho, takový mír a útěcha. Nezlob se. Vše bude znamenité jako vždycky.“

Tentokrát je to otčím, který se chápe žernovu rozprávky a vrací Janě opavský dluh. Nutí se jísti, všeho okouší s námahou a úsilím. Vždyť je to vyznání svého druhu, na které teta čeká s napětím a jistotou, a je v tom obsaženo vše: uznání, obdiv i dík. Sobecké srdce, přijmi a vylož si po svém tento hold, ty obratný kejklíři s dlouholetou praxí.

Ale Jana umdlévá už ve svém rozechvění. Je vysílána jako otrok a její vůle selhává.

„Nevěš hlavu, Jano, nemám to ráda! Vzpomínám se člověk musí umět bránit, co tam, to tam. Teď nemáš starosti, máš všechno, co potřebuješ, tak se dívej na život z tohoto stanoviska. Není třeba tvářit se takhle ztrápeně.“

„Vzmuž se, Jano, život je tak krásný. A bude krásnější, jen měj víru a vůli. Usměj se, Jano!“

Potom rozsvěcí Jana svíčky na stromku. Ruka se vztáhne k svíčičce, červený plamének vstane a plachá záře se rozleje po rameni dívky a po lesklých copech. Druhý plamének vstane, třetí a mnoho ostatních. Jejich světlo září okolo Janina těla i po jejím obličejí, něžném, poznamenaném hloubkou a krásou lásky. Vůně stromku ji obechvívá, oblévá prožitkem vyznání. Ruka se vztahuje až vzhůru pod hvězdu na špičce. Na Janinu hlavu padá shůry svatozář.

Muž se musí opřít o veřej dveří, musí sevřít pěsti a zuby zatnout, aby nepadl na kolena. Líbezná svatá, krásná a bolestná, moci teď klečet u tvých nohou, v náruči tvoje kolena a hlavu na tvém klíně, dívat se vzhůru na tvoji drahou, tichou a něžnou tvář, čekat na zázrak hlasu, těžkého láskou, na sladkost úsměvu tvých čistých, horkých, závratných úst. Moje nejdražší, budu-li jen mít sílu unést svou lásku tím svým srdcem, které tak bolívá a tak mne mučí? Moje drahá. Jediná.

Jana odstoupí do šera salónu, stromek stojí sám a plane. Martina a stará Petronila propadají podivnému dojetí. Teta usedá do jednoho z rudých křesel. Plápol svíček chvílemi zapraská.

Dárky nejsou. Nač taky? Potřebné věci se kupují ve vhodnou a příslušnou dobu. Za zbytečnosti se peníze nevydávají. Nejsme děti. Pouze Petronila do-

stává dnes svůj plat jako za starodávna. Ne měsíčně, ale o vánocích a o jarmarce.

„Pojď ke mně, boběčku, sedni si ke mně. Jsou to poslední vánoce tady, napadlo tě to už? Ach, teď už to začne utíkat, brzo-li nebude jaro. A pak už budeme pohromadě. Můj tajtrlíčku, to už jsou třiadvacáté vánoce, co se trápím s tebou. Dej mi pusu, chlopečku.“

Zase je tma v salóně, dva tři uhlíčky doutnají ještě na koncích svíčiček a nitka dýmu vlaje tmou jako babí léto.

Jde se spat.

„S tím stromkem jsi měla, Jano, dobrý nápad. Hezké to bylo. A vůbec to byl hezký Štědrý večer. Jen tys měla být veselejší. No, pojď ke mně, život nepředěláme, co platno. Vždyť my tě, Jano, máme rádi. A ty máš ráda nás. Což se tu u nás necítíš doma? Neplač, já vím, co chceš říci. Neděkuj mi za nic. Já tobě děkuji, jsi hodná a trpělivá. Co bych si bez tebe počala? No, pojď sem, děvče, pojď.“

Teta obejmě Janu a políbí ji na bledé tváře, mokré slzami.

Jana leží na své posteli vyčerpaná, s mozkiem zatemněným únavou. Dveře se otevřou, přichází otčím. V bělavé tmě vánoční noci se nakloní nad ležící Janou. Podsune své ruce pod její tělo, pozdvihne je a přitiskne k srdci. Jana vidí dvě hvězdy svítit nad sebou, dvě krásné betlémské hvězdy. Vykoupený mudrc Melichar sklání se nad svým spasitelem.

„Můj Ježíšku, děkuji ti. Miluji tě. Dobře spi.“

Třetí díl

Ty tam jsou vánoce, otčím odejel a Janě je líp. Tam daleko jako by přebýval v ovzduší průzračném, čistém a jasném, obklopen jen myšlenkami na Janu, obklopen jejím vzpomínáním a steskem. Kdežto tady prostor kolem něho houstne a mdlobně čpí jako hnijící voda, nabit truchlivými skutečnostmi.

Dni s jařmem zvyků, malicherností a zlomyslností. Noci s důvěrností dvacetiletého soužití a bezostyšnou blízkostí a s kontribučním výměrem tetina stesku a touhy. Ztýraná a provinilá rána, i když snad provinilá jenom týmž stropem nad hlavou.

Žádost rukou, které se nesmějí vztáhnout, touha očí, které se nesmějí dívat, bolest úst, která nesmějí pronést útěchu slov.

Otčím zkrátil trýzeň na nejkratší možnou dobu.

Ubohá Klára je ovšem zdrcena, když otčím oznámí den svého odjezdu. „Srdcetřesení“ nenechá na sebe čekat a Robert aspoň vidí, co způsobil a co má na svědomí. A kam věci spějí jeho nepřítomností. Těch výčitek, toho obviňování!

Jana ukládá tetu do postele a otčím jde pro doktora. Teta je v nepopsatelném stavu, poprvé v životě se má vystavit očím lékaře, poprvé doznat: pomozte mi, jsem nemocná. Ne! Chraň Bůh. Je to přece jenom varování, ve stroji někde něco drhne a srdce varuje.

Čistou košili, čistý noční kabátek. Rostoucí nervozita.

„Jano, drž mne za ruku, neodcházej ode mne. Bože můj, mám hrozný strach, sáhni jen, což jestli se zastaví? Jestli se už nerozběhne?“

Vědra Janiných útěch nemají našťěstí dna.

Lékař přichází se svým pokojným a jasným obličejem. Ale na prahu se zarazí. Ložnice je odpuzující sluj, tmavá a přeplněná, se šedou zdí těsně před okny, s ovzduším veteše a staroby a smutku. Lékař je ještě oslněn sluncem a sněhem, a v hlubokém šeru nemůže rozeznat ani postel s pacientkou.

„O jeje, jak smutné prostředí, milostivá paní, pročpak ležíte právě tady. Musíte mít kolem sebe veselo a světlo.“

„Předně *neležím*, pane doktore, a pro přechodnou nevolnost nebudu někde bourat postel. A za druhé se mi *moje ložnice* nezdá nijak smutným prostředím. Nevím, jak veselá je vaše ložnice ve staré záložně.“

Špatný začátek. Ale doktor si ví rady. Chvíli tu zní ten jeho dobrý hlas v nerušené samomluvě. S vlídným zájmem klade otázky a teta svěří konečně ruku jeho dlani.

Jana přinese lampu. Teta rozepíná četné knoflíčky kabátku a chystá se nevolky dát se vyšetřit. Jana zatím připraví pro lékaře královské umyvadlo a čistý ručník a s tisícem drobných pohybů a úprav těká po obývacím pokoji, vzrušena neklidem a bází. Konečně se zas dveře otevřou.

„Zajdete laskavě do lékárny, slečno, vezměte si kabát a půjdeme spolu.“

Lékař si umývá ruce a Jana vklouzne do ložnice.

„Robert měl pravdu, Jano, je prý to nervóza. Ale ta se jistě ztratí, až budeme s Robertem pohromadě. Však my to přemůžeme, viď, Jano? Ty mi pomůžeš. Dělá mi to tak dobře, když jsi u mne. V Opavě, až už mne nebude mít co trápit, zmizí zas vše samo.“

Před domem uchopí lékař Janu za ruku. Stojí proti ní a dívá se pozorně do dívčina obličejce.

„Co je vám, děvčátko? Něco není v pořádku. Víím to už delší čas. Ale dnes — co je s vámi? Bolí vás něco? Nebo trápí? Nevrťte hlavou, jsem lékař a znám

lidi. Tedy, že v tomhle domě a mezi těmito lidmi nemůžete překypovat radostí ze života, to chápu. Ale není to ještě něco víc? Budiž. Dnes mi to nechcete říci. Ale naše úmluva trvá, pamatujte si to. Přijďte kdykoli. A s čímkoli. Slibuji vám každou pomoc, která je v mé moci.“

Jana se smutně usmívá. Dobrý pane doktore, ta pomoc právě není ve vaší moci.

„Jak je s tetičkou, pane doktore? Vy možná neznáte její bázeň?“

„Jak bych neznal její bázeň, vždyť ta se už stala příslovím. Uvidíme, co řeknou ledviny, ty se budou musit bedlivě kontrolovat. A taky je tady už stáří a skleróza. Dnes se ještě nedá nic jistého říci. Budu nějaký čas docházet, uvidíme, jak se to vyvine. Vás při tom budu vyšetřovat potají. Však já už přijdu na vaši žalost. Chci vás vidět jinou než teď.“

Jana se tiše a vděčně usměje do těch dobrých a pokojných tmavě modrých očí.

Záchvat minul, příval výčitek, příval obviňování, egoismu i vyznání se převalil. Otčím odejel.

Samy jsme zas v truchlivém klášteře barnabitek, se svými sloupky a stehy, s žehlením límců a chlebovou díží, s krátkými chvilkami nad knihou a dlouhými večery nad bizarní hrou karet, jaké rovno není.

Doktor dochází často, v nevypočitatelný čas, někdy jen na několik vět, někdy na delší rozhovor. Teta se návštěvám nepokrytě brání.

„Jsem zdravá, jak vidíte, pane doktore, chodím a nic mě nebolí. Srdcetřesení utiňuje váš lék spolehlivě. Vaše námaha je skutečně zbytečná a vy si přece značně ceníte svůj čas.“

„Milostivá paní, tento čas nebudu rozhodně cenit na účtu. Je to soukromý zájem a doufám, že vám není proti mysli.“

Inu, pakliže skutečně chodí zadarmo, proč by to bylo tetě proti mysli? Alespoň někdo, kdo znamená trochu změny a rozptýlení v tom jednotvárném plynutí času k vzdálenému cíli.

Doktor zná tetu daleko líp, než by se sama mohla domýšlet. Neměl v městečku pacienta, od něhož by byl na ni nevyslechl stížnost. Zná její slabosti i zlobu a nemá ji rád. Ale pro to tiché, krásné a obětavé stvoření, pro tajemství jejího smutku a pro její opuštěnost přemáhá svou averzi.

A leden se plouží nízko a těžce nad městečkem a otírá se o jeho střechy břichem, plným sněhu, šera a tesknoty. V černé a větrné noci je vytlačen z útulných důlků prejzových, taškových i doškových střech. Místo něho rozvěsí únor břicho nízko pod nebem.

„Únor. Zas o krok blíž k jaru, Jano. Únor je krátký, den se začne dloužit a už to bude utíkat.“

Teta se opírá zády o kachlová kamna. Očima širou otevřenými je zahleděna do jiného života. Nevidí starou pohovku s bílými knoflíčky, harmonium a police příborníku. Prochází se novým bytem, důvěrně známým z předlouhého snění a tisícových horů. Už je tak blízko. Už téměř na dosah. Osm dlouhých měsíců blíž se k němu krok co krok, denně o malý kousek. Pár kroků ještě. Dva měsíce?

Cíl už je blízký. Prozařuje tetu jako magická lampa. Necítí únavu pouti a zemdlenost. Jaro, Opava. Robert.

A zatím! Jana se s tichou úzkostí dívá na žlutou skvrnu obličeje, která vystupuje z bílých kachlíků. Ty zduřelé oční důlky! Ty nohy znatelně oteklé kolem kotníků!

Teta však si na nic nestěžuje, ničeho nepozoruje. S pohledem dopředu upřeným, s vidinou ráje na dosah ruky, připomíná exaltované, světce a posedlé.

Ale skutečnost je přece jen skutečná dost, aby ji teta tak zcela neztrácela ze zřetele.

Finance! Teď právě bude třeba větších hotovostí na nové zařízení, na stěhování, na novou garderobu.

Jednoho rána se teta vynoří z jeskyně ložnice s plným klínem zástěry. Plíží se opatrně a pátravě a zamkne dveře za sebou.

„Podívej se, Jano, jestli nejsou ženské v kuchyni.“

„Zamkni!“

Jana zamyká dveře z chodby do kuchyně. Zamyká i dveře mezi kuchyní a obývacím pokojem.

„Zůstaň u dveří!“

Jana se opře o dveře a sleduje podivné počínání.

Teta si sedne široce ke stolu, s koleny i lokty roztaženými. Z klína vyndá archy cenných papírů s honosnou ornamentikou a geometricky rozkreslené listy kuponů. Sedí nad nimi v číhavé pozici tak známé, tak otrásající: pes nad kostí; tygr nad kořistí. Urovňuje papíry, ale oči se co chvíli zvednou a blesknou dokola, plny podezření.

Pak vezme dlouhé nůžky, neznámé a lesklé, kterých se nikdy nepoužívá. Jsou očividně modloslužebným náradím a ukládají se po obřadu do úkrytu cenných papírů.

Nůžky se zakousnou do kuponů, cvak.

Blýsknou jako led, aršík se otočí, cvak.

Proužek se ohne a zašelestí, cvak.

Jeden za druhým. Teta je shrnuje do široce rozvřeného klína.

Na schodech ode dvora zazní krok. Klika kuchyně se pohne. Teta se příkrčí a roztáhne nad papíry lokte.

Martina, netušíc, že je zamknuto, zalomcuje dveřmi.

Celé paže pohybem pudové, obludné hrabivosti shrnou archy do klína. Trup se skrčí a nahne se nad

klín gestem odhodlané obrany. Jen skočit. Oči téměř choromyslně blýsknou ke dveřím.

Janu zamrazí. Bleskový pocit se mihne: jsem v téže kleci zavřena se šelmou. Odemkne. Utíká ke dveřím kuchyně.

„Neodmykej!“

Jana zavolá zamčenými dveřmi: „Počkej teď, Martino, jdi dolů! Otevřu za chvíli.“

„Pojď sem!“

„Zamkni!“

Teta, stále ještě skrčená, znovu vyndá a narovná papíry a lesklý zoban znovu se do nich zakousává, cvak, cvak. Ty žluté ruce s hnědými skvrnami a bleďými nehty! Ten pohled, který zeleně vzplane a uhasíná! Ten roztažený klín se zkroucenými svitky! Ó Pane, spí-li v nás někde v ukrytém koutku zvíře, co se to hrbí nad kořistí mezi tlapami, s očima nepřičetnými, nachystáno vytasit drápy?

Konečně hotovo. Teta se odplíží do ložnice. Sama za zavřenými dveřmi uloží papíry i nůžky do skříše a kupóny do tobolky. — Zvíře zmizelo. Vrátil se člověk, žlutý, lehce zduřelý, s pohledem dopředu upřeným, za tyto zdi, za tyto střechy, za tento čas.

Všechno, co ještě je poutem k tomuto životu, k tomuto domu, stává se tetě obtíží a provokací. Řezačka duní pod podlahou rytmickým dusotem a její pravidelné údery útočí na tetiny nervy. Paula vláčí otep slámy ze stodoly na zádech a z přístřešku kůlny shazuje seno. Pořád ještě je tady kráva. Pořád ještě stodola a kůlna a stáj tvoří jeviště života místo elegantního prostředí vybrané, tiché vilové čtvrti.

Martina se dusí prachem sečky a kašle odporně a nesnesitelně. Stále ještě je tady, hrbatá a nevzhledná, místo úpravné dívky v bílé zástěrce.

Stále ještě ta hubatá a nestoudná Paula s klidnou

samozřejmostí vykrádá moji stodolu a půdu. Nemá nadarmo ty hluboké kapsáře v záhybech sukni. Klobásy mizí člověku před očima a špek se roztává.

Petronila také má nápadně často co dělat na půdě, ach zloději, unverschämte Räuber, diese Dienstboten,⁴⁶ diese gezahlten Feinde!

A límce, límce! To je přec jen příliš mnoho žádáno, vyžehlit takových čtyřicet límců najednou. Tetu to očividně unavuje, ač to nechce připustit. Je to veliká námaha, na rovném prkně a neohrabanou žehličkou nažehlit a hranou vyleštit tvrdé límce. Zrádný uhlíček se vloudí se želízkiem do žehličky a vytrolí se na límce. Želízko není červené, nebo zas je bílé žárem. A to jsou všechno schválnosti, denn dieser Idiot ist ja schadenfroh!⁴⁷

Patnáct, dvacet, třicet.

Tetě se ruka zachvívá, žlutá a zemdlená. Celé tělo tíhne dolů na židli, usednout. Teta namočí hadřík do škrobu, mázne po límci a rozmázne sazi.

Pohroma je tady. Třicet límců na zemi ve všech koutech, škrob vylitý po stole, želízko v truhlíku na uhlí, který začne doutnat, a zařatá pěst před Martiným nosem. Prásk! letí dveře, prásk! prásk!

Nádobí dlouze řinčí nejvyššími i hlubokými hlasy a hned se k nim přidá Tovačov.

Jana rychle vytáhne želízko z truhlíku, sesbírá a opráší límce, otře stůl a nachystá nový škrob. Teta se po chvíli vrátí a žehlí dál. Ale ruce se třesou a lesku nelze dosáhnout.

„Tetičko, já to dodělám. Uvidíte, že to udělám dobře!“

„Má milá! Ty máš prapodivné představy o povinnosti. Robert si přeje, abych žehlila jeho límce já, tak je vyžehlím já.“

Martina utekla do chléva se svým Tovačovem. Jana zručně vyměňuje rudá želízka se zákmity zá-

žehů a s tetelivou září kolem dokola. Podává žehličku do tetiny vlhké a rozechvělé ruky a při tom se jí mihne hlavou vzpomínka. Veliký a bělostný krám v suterénu, lesklý pult z přírodního dřeva a bílé regály. A ty regály plničky hezkých kulatých balíčků v hedvábném papíře, s modrou číslicí. Samé límce. Anežka podává tlusté paní cedulku, paní přejede rukou balíčky, které tiše haraší, a vytáhne ten pravý: tatínkovy límce, čisté a nažehlené.

„Ostatně jsem ti už stokrát říkala, že Robert to okamžitě pozná. Vycítí moji ruku na věcech. Neexistuje výmluva, pro kterou bych tuto povinnost zanedbala. Rozumíš?“

Vzpomínka na světlý krám v suterénu zapadne nevyužita.

Teta čeká. Stává před kalendářem a dívá se na sloupce uplynulých dnů a na sloupce těch, které ještě musí uplynout. Stává u okna a dívá se na snůh na pruhu polí, nešedne-li už. Vdechuje vítr, nepřináší-li už vlhlost tání. Klepy nemají už pronikavého kouzla nejdůležitější věci. Nejdůležitější jsou teď bedny s dřevitou vlnou, které dodává pan soused. Jsou na půdě pěkně v řadě a je pevně rozhodnuto, co přijde do které.

Čas však jde líně, trpělivosti je uloženo příliš mnoho. Nejen tetině. Jana je už průhledná, vyčerpána zkouškami, které teta ukládá jejím nervům. Život v tomto temném vězení, oslepující ruční práce ve věčném šeru. Drásající hovory tetina stesku a touhy. Znovu a znovu prodělává stěhování a zařizování. Denně je vlečena do idyly, které se její srdce vzpírá, o které věří, že se nemůže uskutečnit. Vždyť tato Opava nebude, nemůže být. Vždyť musí přijít něco zcela jiného, život se musí jinak rozřešit, my tři přec nemůžeme dál společně žít.

Nikdy však, nikdy si Jana nepředstavuje budouc-

nost. Nikdy ne sebe a Roberta jako dva lidi, kteří si náležejí. Nikdy si nepředstavuje lásku s ním. Snad proto, že od rána do noci, a častokrát celou noc slyší jinou ženu mluvit jen a jen o lásce k němu. Že ho vlastně nikdy neviděla bez ní, jinde než v jejím prostředí a ovzduší, takového, jaký skutečně je, a jak ho jen letmo zahlédla ve vánoční noci. Nikdy volného, svého a svobodného muže, který vztáhne lehce ruce a s čistýma očima řekne: Potřebuju tě, chci tě.

Robert to řekne, zajisté, neboť už řekl miluji tě. Jaká však hořkost a jaký stín: není sám. Jana má soucit, nevýslovný. Má slitování pro jeho touhu. Má také něhu. Ale má i hořkost a smutek. Z tohoto staviva nebude nedočkavá touha vzdušné zámky. Robert je tady, aby rozhodoval. V jeho ruce spočívá osud a skutky. Jana uposlechne.

Doktor je bezradný. Dívka se tratí před jeho očima, tichá a neproniknutelná. Mluví, hraje, zpívá prý. Hrbí se nad nesmyslnými výšivkami a mhouří oči. Žije jako vězeň v této kamenné pasti. Samé baby okolo ní. Žádné mládí, ani trochu veselosti, trochu pohybu na vzduchu.

„Milostivá paní, slečna je velmi bledá. Nelíbí se mi. Nenaříká si na něco?“

„Jana?! Vždyť přece má všechno, co potřebuje.“

„Jste si tím tak jista, milostivá paní? Má například dost pohybu na čerstvém vzduchu?“

„Pohybu? Vždyť hospodaří, celé dopoledne se pohybuje.“

„Ale procházky venku? Řekněme s nějakou dívkou?“

„Žádná dívka. Žádné přátelství se pěstovat nebude. Z toho jsou jen klepy. Jana taky po tom netouží. A procházek bude dost v Opavě, tam se vyprocházíme dosyta.“

„Milostivá paní, nepozorujete to snad, protože jste stále pohromadě. Jana vypadá špatně. Všimněte si toho laskavě, něco se bude muset podniknout.“

„Pane doktore, mně strachu nenaženete. Jana si na nic nestěžuje, já vím, že jí nic není. To už je váš profesionální pud, hledat nemoci. Já se vám zdám v pořádku? Můj vzhled vás uspokojuje?“

„Ne. Neuspokojuje.“

„Prosím! A Martina? A Petronila? Vás neuspokojí nikdo.“

„Žertujete. Ale docela vážně, milostivá paní, měli bychom se zas jednou podívat na bílkoviny! Říkám vám to jako starý známý, který s vámi dobře smýšlí.“

„Děkuji, děkuji, pane doktore. Jako stará známá vím, že smýšlíte dobře i se svým účetnictvím. Já mám jen jednu nemoc, a to je Opava. Počkejte půl roku, jak budeme obě vyléčeny, Jana i já.“

Teď přijdou důležitější věci na řadu.

Teta jede s Janou do Ostravy na prohlídku nábytkových skladů, podívat se na lustry a na koberece a nakoupit na nové šaty. — Ta pouť po nesčetných oddílech obchodních domů, desítky jídelen, vitrin, kredencí, stolů. Černé a mořené duby, honosné řezby, tu a tam nový, hladký a lesklý kavkazský ořech.

Desítky koberců v obchodních domech, zručně přehazované sehranými prodavači před skeptickým, rezervovaným očima tetiným. Desítky lustrů s dlouhými slzami korálů a s barevným leskem na hranách broušených ploch.

A všude s sebou, všude v patách ta jistota, výsměšná a tragická: vždyť tohle vše je nadarmo, ty koberece, lustry, ten nábytek se stejně kupovat nebude. Jano, utec, zachraň se před tím, co přichází.

Sklady látek, skutečných látek, ne už z kopřiv

a papíru jako ještě nedávno. Opět zručné ruce leda-
bylým pohybem rozvinují svitky a znalecky pře-
hrnují cíp na lícni stranu.

Teta, ta opatrná, ta víc než opatrná, ta v oblou-
zení Harpagona stříhající kupóny, propadá opojení
nákupů. Musí to přece být. Je tím povinna Rober-
tovi a jeho postavení. Na plášť. Na kostým. Na
blůzu. Na dvoje šaty.

Teta má v tuto chvíli radost ze života, proto koupí
na kostým i Janě. Jana je mladá, ať tedy nosí živé
barvy. Látka je zelená jako tráva. A do kostýmu
ještě blůzu, veselou, červeně a zeleně pruhovanou.

Útrapo smíšených pocitů! Jana je dojatá. Cítí se
neprávem obdarována, provinilá a nešťastná, a po-
divným, rozervaným způsobem vděčná. Zápolí s ne-
výslovnou směsicí veselosti nad hroznými barvami,
se žalostí, s příchýlností i neláskou k tetě, s hroz-
ným vědomím zkomolení jejich spletitého vzájem-
ného vztahu.

Byl to slavný výlet.

Sny dostaly ještě skutečnější obrysy, jídelna bude
tmavá, dubová, a řezby se krásně doplní ornamen-
tem na plyši křesel v salóne. Koberec bude červený.
Lustr benátský broušený.

Šatna se znamenitě doplní. Gerta musí přijet šit.
Že byla nějaká diference s Gertou? Co na tom? Gerta
stejně přijede.

Živote, vždyť ty vlastně stále začínáš znovu! Jsi
stále lepší, stále krásnější.

A teprv v Opavě, v Opavě, už tak brzy!

Teta píše Robertovi dlouhý dopis o ostravských zážitcích. O nákupech. O nábytku a kobercích. O bednách s dřevitou vlnou. Že už je tady březen a termín stěhování je tu do měsíce. A kdy má tedy opravdu už zajet do Opavy a najmout byt.

Dopis je plný touhy a víry, naivní, důvěřivý a bezděčně otrásající. Jana jej čte a srdce jí usedá. Nemá sílu připsat cokoli, bídny a bědný nevinný hříšník.

Dopis padne do schránky. Jana se chvěje před tím, co musí přijít, co tetin dopis nezbytně musí vyvolat, uvolnit jako lavinu, která všechno změní. Stojí před schránkou jako člověk, který byl určen nastrojít pekelný stroj: Je to atentát, ale jiné cesty není. Budou však nevinní mrtví! — Je to pro Roberta a jiné cesty není. Zním jeho zápas a jeho touhu. Jeho láska mne rozechvívá. Přeji si vidět ho zářícího a veselého, vykoupeného za celou tu dlouhou řadu let osamělosti a smutku.

Nemám však dost síly, nemám dost sobectví, velikosti anebo nízkosti, porazit slabého, důvěřivého a doufajícího, který stojí v cestě. Co počít, co počít?

Robert musí rozhodnout, ten silný, svědomitý a moudrý, který konečně vstupuje do vytouženého, popíraného, nedosažitelného a přece podivuhodně dosaženého ráje. Rozhodne dobře, o tom není pochyby. Jenom si nelze představit, jak. Děj se jeho vůle.

Jana trne potichu a mučivě.

Teta se s blouznivým úsměvem hrouží do sebe.

Obě čekají.

Příští dopis, ten malý a bílý, pokrytý širokým a otevřeným písmem, přinese poselství, přinese ortel.

Zatím tu doktor neodbytně sýčkuje s ledvinami a krevním tlakem.

V městečku končí masopust a přichází veliký ples v masopustním úterý. Letos však poprvé není Martina poslána na výzvědy na stříšku kůlny nad panskou hospodou, odkud je vidět do tanečního sálu. Co už je nám teď do růžových anebo bledě modrých šatů těchto paniček, odcházíme-li do hlavního města, abychom zaujali významné místo ve skutečné společnosti. Ukázalo se beztoho, že je Martina barvoslepá. Její informace jsou bezcenné. Nelze jim věřit a nelze podle nich posuzovat a odsuzovat.

Havrani ve své chaloupce úpějí nad početnými a slohovými úkoly a vzývají příchod Jany. Ale „starý učitel“ je stále tišší a smutnější. Hoši to dobře cítí a často o tom uvažují nad svými sešity. Jsou zajedno, že se Janě stýská v kamenném domě, že je osamělá, utrápená, hlídána drakem a sudicemi. Všichni jsou zamilováni, každý odhodlán k drakobijství, a každý smuten nad směšným počtem svých let.

Vojta má šestnáct roků.

„Za čtyry roky se už možu oženič. Jana musí čtyry roky počkač. Ale to je hrubě dluhy čas, eli ona to enem vydrži!“

„Tebe se Jana něvezme, Vojto,“ míní Alfons. „Tys je grobijan, něčítaš knížek a němaš žadnej jemnošči. Jana musí počkač pět rokuf, ež ja se budu moct oženič.“

„A ja by ju tež chcel. Čemu ma čekač pět rokuf pravě na tebe, Alfons,“ reptá toulavý Jindřich.

„Za pět rokuf jaci všeci buděme. Žaden něvi, ke-reho ona budě chceč. Ale my dočkamy všeci!“

Janiných pět ženichů dumá nad sešitem, daleko, daleko od stručného výtahu z antické tragédie. Jana najde mladíky v těžkomyslných úvahách nad ne-

poskvrněným papírem. Vojta jediný statečně potlačil svoje sporné naděje a velikým písmem napsal první větu:

„Cesar byl zamožny občan římsky.“

Jana na útěku před skutečností ochotně proklouzne dvířky v čítance do Říma Julia Caesara. Legie. Vojenská tažení, pochod přes Rubicon. Bitvy. Dvůr a jeho lesk, slavnosti, hry a gladiátoři. Kleopatru, krásná královna egyptská.

Když se po půlhodině smečka s učitelem vrátí k sešitům, přeškrtně Vojta zahanbeně svou moudrost.

Petronila vtáhne Janu do chléva a s hlučným šepotem jí prská na ucho: „Slečinko, něšanuju tak ten špek. Jímy ty kobzole⁴⁸ tak suche, že to člověka ež duši. Jednak ten suchy chleb a ešče ty suche kobzoliska. Dy se ten špek pokaži včil, jak budě vesno.“

Teta klímá na svém trůnu s klubkem a dráty v klíně.

„Jano, dnes je středa, Robert už má můj dopis. Třeba nebude moci hned odepsat. Řekněme, že napíše až zítra. V pátek dopis odešle. V sobotu nejpozději tady musí být odpověď: Počítám, že v pondělí pojedeme do Opavy. Zůstaneme na noc u paní Neumüllerové. Nebudeme se štvát. Musíme volit opatrně. Paní Neumüllerová stejně už nám předem řekne o nejlepších bytech.“

Teta odstrčí stoleček, otevře okno a opře se lokty o podušky. Ano, sníh šedne a řídne, vzadu na Vlkovci už je vidět hnědý pruh brázdy. Vítr smýčí rozmáchle po nebi a voní táním.

Teta pokývá hlavou. Děje se přesně to, co čekala. Ano, ano. Však ví podrobně, co se nyní začne dít.

V neděli se vypravíme.

V pondělí časně ráno vyjedeme.

Najmeme byt a zařídíme případné úpravy.

Ještě koncem tohoto týdne začneme balit méně potřebné věci.

Teta zavře okno a jde ke kalendáři. Kalendář zná její hněvivé, smutné i úzkostné oči. Předkládá úslužně březnový sloupec, ten poslední, očím zjasněným a změkklým.

Ach, všechno posléze končí. Za každou strastí vždycky zas přijde radost, tak je ten život zařízen. A teď už stále a stále bude jen Robert a nový, klidný a blažený život. Tiché, šťastné vykoupení z dlouhých a krutých útrap čekání.

3

Přesně v sobotu přinese listonoš psaní.

Teta s klidnou jistotou, předem už radostně zářící, usedá s brýlemi na svůj trůn.

Jana se drží hrany stolu. Tře se chvěním úzkosti. Očima zčernalýma sleduje tetinu ruku, která vyjme z účesu vlásničku, zápíchne ji do růžku, a pomalu trhá obálku rozsudku.

S úsměvem začíná číst.

Úsměv však rychle zhasne.

Oči se zakulatí, naplní úlekem, naplní obrovským, bezmezným zklamáním. Koutky úst poklesnou a chvějí se bezmocně a plny žalu. Ruka s dopisem pomalu klesne.

„Jano!“

Jana se blíží váhavě a naplněna bázni.

Tetina tvář přeletí tmavá červeň. Z roztřesených úst vyrazí hlasitý, drsný pláč. Povstane z trůnu a podává Janě dopis. Ale náhle se zalomí v pase a zhroutí se Janě k nohám.

I Janě se zatmí před očima.

Rázem však procitne v ní něco cizího a začne jednat. Jana poslouchá jako automat hlasu podvědomí, který ji velitelsky řídí.

Rozhodí postel. S Martinou vyzdvihne a položí tetu, která je v bezvědomí. Obklad na hlavu. Obklad na srdce.

Přehodí purpur a utíká bez dechu přes rynek pro lékaře.

Čekárna je plná, ale Janina zsinalá tvář mluví tak zřetelně, že se lidé rozestupují.

Jana zatluče na dveře ordinace a lékař, vyrušený při vyšetřování, pohoršen vyhlédne. Poleká se Janina bílého a strnulého obličeje.

„Co je!“

„Teta.“

„Co se stalo?“

„Leží v bezvědomí. Dostala dopis, který ji rozčilil.“

„Jděte domů, přijdu hned.“

Teta leží bez hnutí s tou tváří, plnou úžasu a smutku, sražena tvrdou ranou. Sražena malým bílým dopisem.

Doktor přichází. Vyšetřuje nehybné tělo, dává injekce, otvírá okno a posílá pro led. Pozdvihne do výše tetinu ruku. V pevně sevřené pěsti zašelestí dopis. Lékař pustí ruku a ta klesne těžce a rovně zpět i s dopisem. Pak odejme z tepny něco krve. Ováže ruku a zadívá se na ležící.

„Záchvat mrtvice po velikém vzrušení. Měl jsem už dávno podezření na značnou sklerózu. I s těmi ledvinami. Ale co je všechno platno, když se nedá vyšetřit, když nemohu sledovat bílkoviny, když neuvěří a neuposlechne. Sebevražedná tvrdohlavost.“

Lékař se pokouší vyjmout dopis ze sevřené pěsti. Marně.

Po půlhodině otevře teta oko. Druhé víčko se

nechce pozdvihnout. Vztáhne ruku a promluví. Ale zní to, jako by těžce mluvila nějakým cizím jazykem, naprosto nesrozumitelně. Ruka a noha jsou bez vlády.

Toho zděšení, toho nevýslovného, příšerného zděšení v obličejí zrůzněném, v oku zdivočelém a strachem šíleném. Nesrozumitelné slabiky, uškrcené hrůzou a zalykající se děsem.

Smrt?

Je to snad smrt?

Už smrt?

Ne, ne, ne! Ne umřít, ne smrt, ne teď, chci ještě žít!

Boží hlas promlouvá lékařovými ústy pevným a pokojným tónem, plným důvěry. Ubohá lapá jeho zvuk sluchem i zrakem, podmaněna jeho přesvědčivostí.

Doktor mluví, konejší, domlouvá a přesvědčuje a nemocná se ztišuje. Pomalu, pomalu zavírá oči.

Jana sedí v nohách postele, zchvácená, s myslí jakoby zastřenou a stále ještě lehce omráčená událostí.

„No tak. Teď musím běžet domů, lidé čekají. Hned po ordinaci se zas přijdu podívat. Neobávejte se ničeho, slečno Jano, tohle se brzy poddá. Za dva tři dny bude zase mluvit.“

Doktor obléká kabát.

Jana povstane strojově a jako ve snu jde chodbou vedle něho. U dveří podává lékař Janě ruku. Podívá se do jejího obličje. Zarazí se. Zkušenost, lékařský instinkt a hluboký zájem o dívku ho upozorňují, že před ním tady stojí jen strnulý automat, ztuhlý a neživý. Ze tato porcelánová tvář, že tyto skleněné oči skrývají náhlý, hluboký a čerstvý otřes, který ještě nedozněl.

Položí Janě ruce na ramena.

Jana se dívá skrze něj očima naplněnýma vlastní vidinou a slepýma. Doktor jí zatřese uleknutě a prudce.

„Probuďte se, Jano, co se vám stalo?“

Janina hlava se zatřepe. Lékař vezme její tváře do svých dlaní. Duše se navrácí do jejích očí. Je však naplněna žalem, bezradností a sirobou tak otřásající, že lékař ostře pocítí svou bezmocnost. Nemá slov. Neodvažuje se pohybu, zasažen žalostí, pro kterou nemá útěchy.

Jana se za chvíli vzpamatuje. Otevře dveře.

Zvonek zaklinká.

Záplava jarního slunce s čerením proplouvá uličkou a veselou vlnou špláchne na schody.

„Slečno, cokoli mohu pro vás udělat, rád udělám. Víte to jistě. Mějte ke mně důvěru. Člověk nezdolá všechno sám. — Musím teď jít. Ale přijdu hned, jakmile budu moci.“

Dveře se zavřou, zvonek vzlykne a dlouhý tunel chodby černě zazívá. Jana jím jde a její krok vážne. Temný a zdrcující pocit viny, pocit odpovědnosti za to, co se stalo, ovíjí smyčkami její nohy a krk. Odnímá jí dech, odnímá schopnost otevřít dveře a uvidět zase tu žlutou a zkřivenou tvář.

Byl to ten dopis.

Ať už obsahuje cokoli, je *ona* jeho skutečnou příčinou. *Pro ni* vytváří otčím nové skutečnosti, pro ni buduje něco nového a pro ni boří pomalu a neústupně to staré. Je vinna, je vinna, ona srazila na zem tu starou, utkvělou představou posedlou paní, ona ji ochromila, ona jí odňala řeč.

S tímto vědomím se vyrovnat a smířit a pro tuto vinu hledat ospravedlnění? Je to možné?

Deprimující vůně injekcí ještě nevyvázla z pokoje, mísí se s prudkou a svěží vůní jarní zeleně. Okna

toužebně civí z věčného stínu severní zdi daleko do polí, kde se vzduch třepotá v jásotném plání mladého slunce.

Pod oknem v tmavém koutě stojí postel. Martina sedí u tetiných nohou. Dívá se užasle a s nevírou na ztichlý a uzavřený obličej své panovačné a nelí-
tostné paní, hnědý mezi obklady.

Petronila se opírá boulovitými chromými pěstmi o pelest a zlomyslně zpytuje starýma očima spící.

„Tuž tak? Ja ja. Ja ja! Včil tu ležiš a něporučaš. Dy un žaden strom něrosče ež do něba, a každého raz potrefi. Zkus enem, enem zkus, něch tež raz poznaš, paničko!“

Obě odejdou za svou prací.

Jana usedne k osamělé hlídce v nohách postele.

Pod oknem se rozkdáká slepice v ztřeštěné horlivosti, u Barvíka hystericky zaštěká psík. Domem však se vrchovatě a úděsně vzdouvá prohlubeň ticha. Její vlny rytmicky zvoní němými, a přece ohlušujícími nárazy v hloubi sluchu.

Jana zdráhavým pohybem vztáhne ruku. Z hnědé a vlhké pěsti tetiny pomalu vysune pomačkaný dopis.

To písmo, kolmé, otevřené a bezelstné. Jana vidí jeho vyrovnané tvary. Vidí klidnou ruku otčímovu se zarůžovělými klouby a s tmavou drobnou srstí. Zdá se jí, že mezi pravidelnými řetězci písmen vidí i jeho tmavé a odhodlané oči, naplněné rozhodnutím a vůlí. Vůli, vůlí. Té by se odhodlala čelit?

Jana se donutí číst.

Milá Kláro,

vím dobře, jakým zklamáním pro Tebe jistě bude můj dopis. Musíš mi uvěřit, že pro mne není nijak lehké, otrást Tvou vírou a Tvými plány. Není to nic

tragického, neztrácej rozvahu. Zůstaň klidná a čti, prosím Tě, až do konce.

Tvé trpělivosti bude uložena ještě jedna zkouška. Nemohu nyní odejít z Prahy, jak bylo mým úmyslem. Do Opavy se odstěhujeme až na podzim.

Bojím se, že bys nyní mým důvodům ani nechtěla, ani nemohla rozumět. Chápu to. Později, až přijedu domů, Ti své důvody podrobně vysvětlím. Musíš se vypořádat se skutečností. Nemohu teď zběhnout od svých povinností. Musíš, Kláro, ještě půl roku čekat.

Neuvěříš dnes mým útěchám, to vím dobře. Ale přece uvaž, že jaro tam u nás uplyne rychleji a krásněji než v městě. Vezmu si hodně brzy letní dovolenou a budu celý měsíc doma. Mimo to jsem odeslal přihlášku o byt ve státních domech v Opavě, které budou do zimy hotovy. Na Tvých plánech se tedy mění to, že budeš bydlet v daleko krásnějším bytě, než jaký by se dnes dal vůbec najít.

Prosím Tě tedy, zachovej klid. Dokázalas už tolik, dokaž ještě vytrvat tuto poslední lhůtu. Víím, co všechno pocítíš. Nemohu si pomoci. Víím, že dnes jsou marné všechny domluvy a ujišťování. Za nějaký den však jistě všechno nahlédneš. Snaž se o to, prosím Tě. Ulehčí mi tento čas, který je pro mne nevýslovně těžký. Nechápu sám, jak a proč se ještě lopotím a soužím těmito malými věcmi.

Robert

Jana je zmatená. Dopis je zvláštní. Je kusý, zdá se neupřímný, skrývá něco.

Ovšem, že skrývá. Musí přec skrývat. Je však jiný, než Jana čekala. Vyciťuje to. Mate ji to. A skličuje. Čte znovu od začátku.

„Nemohu odejít z Prahy.“

Otčím odkládá rozhodnutí. Odkladem chce získat

čas. Proč? Není ještě rozhodnut, co udělá s Janou? Má snad nějaký nový plán? Nechce vytrhnout Janu ze své domácnosti náhle, násilně a nápadně? Čeká na popud, na příležitost? Čeká na zázrak?

Nechce se vrátit domů. Vzpírá se přijmout, byť jenom na čas, byť i jen zdánlivě, staré járho spolužití s Klárou.

Več ale doufá? Co bere potají v počet v té půli roku?

„Do Opavy se odstěhujeme na podzim.“

Ale to přece znamená, že se tam postěhujeme! Toto přec není lež! Ke lži se otčím nesníží. Ke lži, z níž by se zakrátko pracně a trapně musil vykrotit novou lži. Cítí snad, že nemůže o víc přepnout duševní stav své ženy, staré a chátrající, s životní vůlí zhuštěnou a vysoko vyštvanou ne už touhou, ne přáním, ale posedlostí: Robert, Opava?

Vrátí se tedy přec do svého očiště, odhodlán čekat? Čekat nač? Ne. To Jana nedomyslí. To není možné. A jak by taky chtěl čekat a čekat ten, kdo čekal dvacet roků, komu je čtyřicet osm let a chce prožít nový celý život?

Buď jak buď, musí se začít klamem. Bože, který jsi moudrý a který neposuzuješ lidi podle zpovědního zrcadla, je možno nelhat? Je v lidské moci zřící se štěstí za cenu pravdy, která zabíjí?

A podivný konec dopisu. Zajisté je to pro otčima těžký čas. Na dosah ruky už splnění všeho, o čem muž může snít. Srdce a mysl za branou ráje. A ruce a nohy obtíženy břemenem, přivázán k zemi, bez schopnosti zpřetrhat pouta, rozmetat trosky a vznést se vzhůru volný a svůj. Jak jen ta pouta setřást, aby se neporušila? Jak se z nich svléci a nerozbit je? Jak je ošálit vycpaným panákem, pokud nezpuchří a nerozpadnou se?

Toužit a lačnět.

Výt a šukat svým řetězem.

Zmítat se soucitem. Trpět dávno splaceným dluhem a předimenzovaným závazkem.

A přitom se soužit malými věcmi, přihláškou o byt ve státním domě, dovolenou, útěchami.

Teta povzdychne ze spaní. Janiny oči, zahloubané do dopisu, upřou se na ležící.

Bože! Moci odčinit, odestáti, co se stalo. Odestáti rok, tady prožitý. Vrátit ty oba lidi do minulého března, do bezpečného proudu zregulované říčky návyku, otupení a zklidnění.

Jana byla to, co rozvrátilo jejich životy.

Před Janou utíkal Robert pudově z domova, před živým, vášním a rozrušujícím obrazem možností a darů, které život má, rozdává a odpírá. Pro bolest poznání, pro úžas procitnutí, které v něm burcuje její mládí a její blízkost.

Jana to byla, pro kterou se teta jako vlnou vyvržená ryba škube na betonu navigace, zbavená životního prostředí, zmítající se, nešťastná.

Ach, utéci, utéci teď hned! Utíkat bez oddechu daleko z tohoto kraje, daleko od svého svědomí a odpovědnosti, od katastrof a nesplnitelných přání, od vzdušných hradů vášnivé a fanatické touhy.

Utéci?

A tady nechat ležet sraženou a opuštěnou, kterou by nikdo na širém světě nepřišel ošetřit?

Utéci? Zradit muže, který se pokouší jako biblický rek zastavit slunce modlitbou? Zlomit moc jeho víry a nechat ho zahynout pod troskami?

Nelze zběhnout. Musí zůstat.

Dát se drtit žernovy dvou osudů, čekat a vzývat zázrak, který zasáhne v soukolí a oddělí obě mlýnská kola.

Po třech dnech teta skutečně opět mluví, jazykem poněkud ještě neohebným, pomalu, ale zřetelně.

Během tří dnů jakou stupnici pocitů procítila, čím vším se mlčky promučila, než zase mohl jazyk odlehčit té vnitřní tíži. Nenávist k Robertovi, čerstvá a palčivá, nedůvěra a žárlivost. A nade všechno strach ze smrti. Z šera koutu plyne pomalu a úzkostně její hlas, naplněný bázní:

„Dovedeš si to představit, viděla jsem svůj vlastní pohřeb. Kříž a ministranty. Slyšela jsem hudbu a zpěváky. Rakev! Ne, to je přece — to přece není možné — přece neumřu! Jano, přece neumřu, řekni mi to!“

Robert neví ještě o tetině nemoci. Ještě nemá, ještě ochrnutá nařizovala velitelskými posunků jedné ruky, aby se o Robertovi nemluvilo, aby se mu nepsalo. Co bylo v těch trhaných pohybech odporu, zlosti a záští. A jedva se jazyk rozvázal:

„V tom je ženská, co by ho v Praze takhle drželo! Já to cítím, vím to, někoho tam má! A dítě. A alimenty. Ale z mých peněz ne! Z mých ne! Za všechno. Tohle za všechno. Kde by byl, nebýt mne a mých peněz? Ale já se nedám tak lehko. Nedám se zostudit. Ode mne nepůjde, co bude živ!“

Jana se chápe utěšování. Cítí však dobře, jak každým slovem zabředá hloub a hloub do bludiště útěch, ze kterého už nikdy netrefí zpátky. Podaří se jí během dlouhých hodin vštípit tetě víru v složitost a dosah jeho práce a povinností. Ve význam jeho postavení a závažnost jeho pobytu v Praze. Trpělivě a v nekonečných úvahách otřese tetinou domněnkou a bázní.

Teta svírá Janinu ruku jako tonoucí záchranné

břevno. Chce se dát přesvědčit, chce věřit, zasažený egoismus hojí se tak sladce a tak rád.

Odpustit však Robertovi nelze. „Což kdyby mne byl ten dopis usmrtil? S člověkem, s věrnou a hodnou ženou si nezahráváme tak krutě. Tohle ještě Robertovi jak se patří vysvětlím. Zmrzačil mne. Kdo ví, kdy budu chodit, jsem chromá a on je vinen. Všim je vinen. Proč nezůstal tady, proč nezůstalo vše, jak bývalo? Proč odcházel do Opavy? Žilo se nám tak dobře!“

Po třech dnech pohne teta slabě rukou i nohou. Doktor ji výmluvně ujišťuje, že do týdne bude běhat.

Teta jhne. Znovu a znovu pročítá nešťastný dopis. Přisuzuje nový a nový význam jeho strohým větám. Rozbírá jednu po druhé a dojíká se tím, co se domnívá číst mezi řádky. Jak se asi bál ji zranit svým sdělením. Jak sám tím odkladem trpí, jak se mu stýská po její péči. Jakou cítí nelásku k těm povinnostem, které bláhově vzal na bedra a které ho vzdalují záštity domova a její lásky.

Obstaral moderní byt posledního typu. Tady se nikomu o něčem takovém nemůže ani zdát.

Touží po dovolené a chce brzy přijet k ní.

Nevýslovně těžký je prý pro něho tento čas. Ovšem, i pro něho je bolestným zklamáním ztráta šesti měsíců domova a její láskyplné péče. Proti velikosti tohoto pocitu jak malé jsou zajisté ty úřední trampoty, kterými se ještě kromě toho musí lopotit a soužit. Ubohý Robert.

Nyní ještě dostane zprávu, že onemocněla. Jak se poděsí, až pochopí, že sám je viníkem jejího neštěstí. No, jen ať se poděsí. To neškodí. Ona se poděsila víc. Ať jenom vidí, jak veliká je její láska a smí-li si ještě jednou dovolit, způsobit jí něco takového.

Musí ji odprosit. Musí ji litovat. Musí slibovat a musí hýčkat.

At přijede. At mu Jana napíše.

Bude to tak krásné, odpouštět, uvěřit, být utěšována a litována.

Teta očekává Roberta.

Zrcadlo ovšem je pravdomluvné, ale lidská duše je chronicky falešný vykladač. Inu, jsem rekonvallescent. Noční kabátek je svěže nažehlený. Jana mne myje a češe. Vypadám upraveně a není to nijak špatné.

Jana se obírá tetiným tělem, které je uvadlé, s nádechem zmaru a nedbale odbývané. Je to služba nad pomyslení hrozná a je v ní trýzeň pokání.

Teta téměř nepouští Janinu ruku ze své.

„Jaké máš, Jano, růžové nehty, jako lupínky růží.“ Položí své prsty přes Janiny a letmo porovná své bledé, do modra zbarvené nehty s dívčími. Rychle a dotčeně sevře pěst. Přejede Janiny copy, uhladí zběžně její zástěru, a to všechno jen proto, aby se hmatem, nejcitlivějším smyslem, ubezpečila, že tady někdo je, zcela blízko a stále, spolehlivý, trpělivý a vlastní.

Doktor, který dochází několikrát denně, marně řeší hádanku. Je okouzlen, do duše očarován vzdušnou, tichou a trpělivou dívkou se symbolicky nehybným obličejem gotických světic. Co už se nahloubal nad její záhadou. Jeho instinkt muže a znalce lidí mu častokrát už napovídal řešení. Ale Rýdl se přece houževnatě vzpírá návratu domů. A ostříží oči, padesát let cvičené na příznaky milostných dramát, ty by neviděly? Ach, co je nejbliž, to člověk přehlédne očima, upřenýma do dálky.

Buď jak buď, velkolepá je stoická a odhodlaná péče tohoto něžného mládí o svého vězňatele a trapiče. Velkolepá je síla ovládnání v tom slabém těle, i její vůle mlčet a nést svoje břímě sama a bez pomoci.

Venku se raduje druhý březnový týden. Vítr polétuje po hustých ozimech a dlouze a důvěrně hladí meze, mhouřící proti nebi tisíce naivních očí sedmikrás.

Nízko nad obzorem, v oslepujícím jasu, přeletí hejno ptáků.

Pod oknem, na tetině nočním stolku, stojí snítky jehněd, které Janě přinesl bledý a snivý havran Alfons.

Samá poselství jara, které přichází, jara nesplněných slibů, zklamání a hrozeb.

5

Dveře se otevřou s klidnou samozřejmostí, Jana se ani neohlédne, teta ani neotevře oči.

Ale závan osobité vůně a magnetický proud Robertovy osobnosti vztyčí obě ženy zároveň.

Je tady. Stojí u dveří, ruku na klice.

Jana udělá několik kroků otčímovi vstříc.

Všichni mlčí. Teta ve slohu role, kterou Robertovi sehraje. Jana náhle zprahlá a spálená stiskem mužovy ruky jako elektrickým proudem. To není stisk na uvítanou. To je tragické a křečovitě sevření, které je sdělením zlého.

„Roberte, Roberte!“ ozve se vyčítavě a uměle kazatelsky.

Otčím pustí Janinu ruku. Dívka se zachytí dveří, projde jimi a usedne na kuchyňskou postel. Před jejíma očima utkvívá v prostoru otčímova tvář. Ne tvář. Maska. Podivně rozrytá, ztuhlá vosková maska. Tmavé a bezlesklé otvory očí, které neříkají nic.

Náhle vnikne do Janina vědomí ostrý tikot budíku. Kočka na kamenci se postaví na všechny čtyři, vyhrbí vysoko hřbet a zívne široce a růžově. Drsný, tenký jazyk se svine do spirály.

Z pokoje dolehne pathetický přednes obžalob, sbírka výčitek, týden připravovaná a rafinovaná a věrohodně traktovaná. Jana postaví na lihový vaříč vodu na kávu. Posílá Martinu zatopit do ordinace. Běží do sklepa pro máslo. Vybere čistý ubrus ve skříni na chodbě. Seshání škraloupky do koněvky a slijí mléko.

Když konečně s podnosem, plným konvic, vejde do pokoje, přešel už tetin tón z nářků Niobiných do lidštějších poloh.

Otčím sedí na tetině křesle u postele, zády ke stolu. Hlavu má skloněnou tak smutným a tak odevzaným způsobem a ohnutá záda jsou únava sama. Nemluví. Teta mu taky k tomu nedala dosud příležitost. Neočekává toho ani. Jeho přítomnost, jeho zármutek a skleslost, pohyb, kterým drží její ruku, v tom je přec všechno, nač se těšila: odprošování i lítost i sliby.

„Jano, prostří pro tajtrlíčka tady u mne na stolku, ať posvačí se mnou. Dnes on mi dá pít.“

Jana prostírá na nočním stolku a její pohyby se vznášejí blízko kolem Roberta. Obrací po ní své matné tmavé oči, z kterých kane smutek pomalým proudem jako olovo. Janě se třesou ruce. Stydne strachem a předtuchami.

Teta uchopí její cop a zatřepe jím v návalu vlídnosti.

„A víš ty co, Jano, už tady sedíš celý týden. Jdi se proběhnout. Venku je hezky a já tu mám opatrovníka. Tobě se sice nevyrovná, ale postará se o mne zas jinak než ty. Jdi, dítě, přineseš sem trochu jara.“

Jana, zmatená dohady a otupělá předtuchou, proklouzne klikatou uličkou za město. Jaro se jí zmocní jako slabého stébla, světlo ji oslňuje, proudící vzduch protkává svou svěžestí. Po suchých mezích jde mezi

ozimy, mezi oraništi a loukami, a obrovský obzor se klene nad ní. Brodí se mořem zlatého vína, v kterém se chvějí lehkými trsy bublinky skřivánčích trylků. Jde cestou, růžově a zlatě značenou znamení sedmikrás. Nemyslí téměř, jen odpočívá vyčerpaným tělem ve zlaté lázni.

Náhle však vyvstane na nebi přímo před ní Robertův rozervaný obličej. Přidruží se k Janě, jde vedle ní, věrný a vytrvalý stín. Víno vyhasne a zvětrá a nelze se jím zpít. Nelze utéci stínu.

Jana se rozběhne k hranici obzoru a ohlédne se zpět. Hory v klidném majestátu široce sedí na terasách kraje, hlavy v slunci. Tisíciletá moudrost, tisíciletý klid. Ty drobné zrnko, které se pohybuješ uprostřed tišiny kraje, jak maličké teprv je tvoje srdce. A jak mikroskopické teprve jsou jeho bouře. Jana se obloukem kraje vrací k městečku zpět. Věž se temní proti západu. Pod věží slepá ulička. V uličce střed světa, ohnisko osudu.

Stmívá se už, když Jana vchází do uličky. Pod pekařskou zdí prostírá se tma tichou hladinou. Větve ořechu ověšují hrubou černou krajkou zelené nebe nad řeznickým dvorem.

Zvonek hlesne nade dveřmi, schody zapraskají mrzutým protestem.

Dveře ordinace se otevřou. Otčím stojí na prahu. Vezme Janu za ruku. Jana vejde, dveře se zavřou. V tu chvíli si uvědomí, že otčím k ní dosud nepromluvil ani slůvka od svého příchodu. Stojí uprostřed úzkého pokoje, dva kroky od něho. V úleku ji napadne: co teta. Otčím jako by četl její myšlenku, chraptivě pronese: „Spí.“

Pak přistoupí k oknu a opře se o hranu skříně s nástroji. Jana stojí u psacího stolu a dívá se na něj v úzkosti. Co se stalo tomu člověku? Zdali promluví, jeden ze silných, kteří uvnitř krvácejí a navrch nesou

úsměv a klid? Tento však už nenese úsměv a klid. Nese čerstvé stopy ran a už ani se nepokouší je zastřít.

Musí vynaložit takové úsilí, aby promluvil, že žíla na čele vyvstane jako provaz.

„Jano. Miláčku. — Musíš se to dovědět. Musím ti to říci. — — — Je po všem. Je konec. Je konec. Se mnou je konec.“

Jana se mlčky k němu vrhne s gestem mateřským a útěšným, s náručí plnou ochrany, jako oblouk asyly. Co se stalo? To přece nemůže být pravda. To není pravda! To je hrozná zmýlená, která se vysvětlí!

Ale Jana vidí teď zcela blízko jeho tvář. Není to omyl. Tyto stopy vyrylo zoufalství kruté rány, hoře poznání a hořkost zmaru.

„Jano, musíš to vyslechnout. Musíš vědět, co ve mně —. Proč —.“

Posadí Janu na židli. Vráti se ke své skříni.

„Srdce. Stará věc z války. Tyhle podrobnosti,“ mávne rukou. Jak únavné. Jak marné.

„Zánět nitroblány srdeční tenkrát, druhý rok války.

Klára a její odpor k nemocem.

Jak se mi přičil ten odpor. Tak hrozně, že jsem si nechával své bolesti vždycky pro sebe. I tenkrát. Odstonalo se to potají ve Vídni, přešlo to, kompenzovalo se to. Nestaral jsem se o to. Ta bolest občas se přetrpěla v koutku. Jen pokoj, nic jiného. Jenom ne Klářínu úzkost o vlastní pohodlí, jenom ne její povyk a rozrušení ze strachu o vlastní klid, jenom ne její zběsilý strach ze smrti. Odporné. Nesnesitelné. Starat se o léčení? Nač? Aby se déle klepal prázdný život? Aby člověk sám sobě zastíral v lozozu veřejných prací vlastní samotu a žaly? Necenil jsem si tu maškarádu nijak vysoko. Žiju — žiju, umru-li, umru. Mnoho neztratím. Pak ty jsi spadla

z nebe, Jano. Nebudu ti nic říkat, dnes už k tomu nemám práva. Ale ty víš — skřítku.“

Otčím se zadívá do červánků nad hrotem kostelního kříže. Janě usedá srdce. Sotva dýchá.

„Po vánocích jsem měl chřipku. Člověk je sám. Bytná —. Šel jsem do sanatoria. A po chřipce —

Ach, Jano, co záleží na podrobnostech? Po chřipce se srdeční vada dekompenzovala, přišly srdeční záchvaty, zlé, bolestné, a úzkosti, a najednou vidím, jak na životě lpím, jak si ho žádám, vždyť pro mne má teprve začít! *Teď* teprv chci žít pro někoho drahého, *teď* teprv miluji, *teď* je život nádherný a cenu má každý den a žádný nesmí být ztracen. Doktoři, pomozte mi, chci se uzdravit!

Prohlídky. Rentgen.

A Janovský: »Pane rado, nemohu vám zastírat, že je to skutečně velmi vážné.«

Pravdu, pane profesore, pravdu, musím ji znát. Jsem v takové životní situaci, že nezbytně musím přesně vědět, na čem jsem. Snesu pravdu.

»Mohu vám ručit za — šest, sedm měsíců.«

Půl roku života! Jano!“

Muž vztáhne ruce.

Jana v nich spočívá nesvětská, lehká, přízračná.

Jana pláče tiše a usedavě.

Jana ho objímá rukama utkanýma ze záře slito-
vání.

Ach krásná, milovaná, nejsem už z tohoto světa. Nevtisknu ti už pečeť žádné vzpomínky na sebe, ničím už nepoznamenám tvou mladost svou touhou. Neuchvátím sobecky a bezcitně několik hodin štěstí, abych tě na léta ranil vzpomínkou. Někdo jiný tě naučí lásce.

Jano, tvá blízkost, tvá blízkost teď, když je pozdě!

Marně jsi věřil, že jsi smířen. Všechny boje posledních týdnů tu jsou, všechny zuří v tobě, brána

hoře zeje dokořán a ty jí procházíš zmučený, zoufalý, obelstěn, rozerván na duši i na těle.

Už je tma v pokoji, z nároží dopadá trochu záře z lucerny. Muž a dívka stojí objati u okna a minuty míjejí.

Minuty odplouvají, vzdouvány vzpourou, protesty, vzýváním, bolestí a slzami, vším, čím přetékají ubohá srdce.

Hoře, tiché, bezedné hořké hoře jediným beznadějným tónem naplňuje čas, prostor, dům i zoufalé lidi.

„Ubohý skřítku, musel jsem ti to říci. Trpěla bys dohady a úzkostmi. Ztratila bys víru ve mne, byla bys bezradná a bylo by ti hůř než teď, to vím. — Pro mne se netrap, drahá. To je už rozhodnuto a mimo dosah lidské moci. Bylo by tomu stejně tak, i kdybys nebyla do mého života přišla. Byl bych odešel chudý a nikdy bych byl nepoznal sladkost života. Stejně jsi mne vykoupil, můj malý Ježíšku. Víím, že jsi mne měla ráda, Jano, a že bys mi byla dala štěstí. Nechci víc. Nepřijmu víc. I tak jsi jedinou krásou a jedinou radostí mého života.

Jdi teď, skřítku. Musíme najít rovnováhu.“

Propustí Janu z náruče, zvolna, zvolna, protože naposled.

Ale sotvaže zapadnou dveře: rovnováho, rozumě, nesmyslné výmysly! Muž zasténá a zatne pěsti.

Zlovolný, bezcitný, ukrutný živote! Teď se to muselo stát, teď, právě teď! Jaká zlomyslnost, jaká krutost. Bože udělej konec této trýzni. Udělej konec, udělej konec! Ušetř mne truchlivé komedie, kterou musím ještě hrát. Ukaž mi alespoň jedenkrát milosrdenství: odejmi mně těch šest měsíců života.

Zbav mne, můj Bože, této muky!

Čtvrtý díl

Do slepých uliček všumělo jaro s vůněmi, vrabčím povykem a prvními brčky zelené trávy mezi kamením. Děvčátka vykroužila podpatkem důlečky v měkké zemi pode zdi a synci prohánějí a vytáčejí dlouhým provazem „kyčkrlu“.⁴⁹

Půl dvanácté.

Z prvního domu na rynku se vytřepotá na pavoučích nožkách Gigi a mimochodem, bez vážnosti a ledabyly přejede nosem nároží. Bílá blůza paní Schillingerové zamíří jako zářící plachetka do zálivu kupecké uličky.

Zároveň oznámí ceremoniář zvonek, že se otvírají dveře k slavnostní vycházce. Teta, opřena o hůl i o Janu, vyplouvá poprvé zase na chodník. Má trochu závrať ze slunce a z ostře svěžího vzduchu. Hlavně však z blaženosti. Viděla přece svůj pohřeb, a tady jde na svých nohou, dýchá, vidí, mluví, celý ten malý svět „v koutě“ patří zase jí.

„Also, Gott sei Dank, wieder gesund!“

„Wieder? Wieso denn wieder?⁵⁰ Vždyť to nebyla dohromady žádná nemoc! Trochu mdloby a udeřila jsem se do nohy. Doktor ovšem musí udělat z komára velblouda.“

„Na —. Wie Sie wollen, Frau Rat. Jedenfalls ist es großartig, daß Sie wieder herumlaufen.“

„Bedenken Sie nur, Frau Schillinger,⁵¹ Robert, dítě, okamžitě přijel. Celý nešťastný a zdrcený. Ona je taková nehoda taky dobrá. Ukáže člověku jasně, jak na něm ten muž visí. Ach, Robert, to je hobeček!“

K nároží a zpět. Z oblaku moučné a mýdlové vůně, vanoucí z hlubokého „kvelbu“, kolem planoucích palergónií Frydeckého a Barešových. Na pokraj

kadlubu oslňující záře, kterým je rynek, tetin rynek s „obcí“ uprostřed, s Marií Pannou a kamenným křížem, s čeřenem lípy, kterým proplouvá záře bez překážky.

Nikdo to neví, že vstala z mrtvých a že toto vše dostává darem, že každičkou podrobnost pociťuje jako zázrak. Krásný je svět. Překrásný. Lpět na něm dvojnásob je ještě málo. Života není ani za sto roků dost.

Odpoledne vyplují dvě židle prostě a samozřejmě, a přece s hlubokým tajným významem, na výsluní před dům. Teta usedá s holí po boku, stará paní po nemoci, žlutá, zplihle ověšená uvadlou tloušťkou. Ale její nitro zvučí fanfárou, zpupné triumfem zmrtvých-vstání a dychtivé novinek.

Vedle ní Jana, krása, vtělená do křehkých údů, s očima zvětšenýma tajemstvím, s nitrem soustředěně uzavřeným kolem palčivého jádra bolesti.

Po kuchyňkách a dvorech se rozletí zpráva, že panička, kterou už v překotnosti a rozkoši senzace pochovávali, sedí před domem. Hořinčina, Vujtěna, Kuncula, Kozubka, jedna za druhou, hrnou se v nezkratné zvědavosti do uličky.

„Tuž chvala Bohu, panička su zdraví!“

„Na roby, či sče ohluply? Baj jsem je zdrava, co ma byč?“

„Nale tuž — lude pravjeli, že je zaražilo!“

„Take hambaly, či temu kdo věřil? Le, oto mje vidiče. Přišlo mi slabo, upadnu a noha vytchnuta. To je to cele. A lude už maju starošč o kopidola. Na haňbu. Dy ja vas, luďkove, všetkych ešče přečkam.“⁵²

Pro úplnost triumfu pozve teta taky drachkovskou neteř Andělkou. Přehání před ní svou požívačnou a čerstvě navrácenou životnost. Andělka, patnáctiletá nevinność, mlčky žasne kulatýma pomněnkový-

ma očima. Nelze pochybovat, že drachkovské příbuzenstvo už okusilo nádherného vzrušení zvěsti o šlaku, který konečně trefil pyšnou tetu Kláru.

Nesměji se však poslední, lachende Erben! Ještě se pořád nejlépe směje Klára. Směje se právem. Půli Drachkova zvoní v uších, a pár dní potrvá, než budou vyčerpány jejich nezdary, smůla i prohřešky.

Zatímco Andělčin vysoký hlásek zamlčí jen to, co neví, odkrádá se Jana k tetce Karolině. Havrani docházejí do školy zase už ze svých vesniček. Někdy vrazí některý z nich jako vítr ráno do chaloupky s dárkem pro Janu: kočičky, sněženky, podléšky, podběl. Jiný zas po poledni nechá na papíře úkol na nečisto, nebo příklady, nebo jen téma.

V chaloupce je ticho, a to je vše, co Jana potřebuje. Schoulit se na stoličce a mlčet. Sluneční záře se sype z vysoka na muškáty, a s muškátů, zrůžovělá, mží Janě na hlavu. Obílené stěny, vydrhnutá podlaha, pronikavý tikot švarcvaldek. Tady z ní spadne sebezapření, křečovitá snaha po hovornosti, přívětivý zájem o malichernosti a vyčerpávající trpělivost. Tady je útočiště soukromí, tady se uvolní údy a oči se zavrou. Není nic nežli hluboká rovina, do které klesla křivka krizí, protrpěných po otčímově zpovědi, nic, nežli jednotvárný a tichý pocit beznaděje.

Karolinka jemným citem uhaduje, co Jana potřebuje a co sem přichází hledat. Neoslovuje ji, neruší z pohřížení. Vznáší se kolem, jako by Jany nebylo. Kutí si své hospodářstvíčko a bzučí jako včela dávno zapomenuté, prastaré písně. Je velikonoční týden, doba pašijí. Karolinčin puklý a dojemný hlásek vrací se vytrvale znovu a znovu k téže melodii, která opakovaním vnikne i do Janina sluchu. Staruška zpívá pašije Zeleného čtvrtku: o odsouzeném k smrti.

*Když večer devátá hodina bila, ach duše Kristova
truchlivá byla! Modlil se v zahradě, horlivě volaje
k Bohu, Otci svému,
k němu.*

*Hořký kalich smrti, který mám pít, může-li být,
aby mě mohl minouti. Děsí se lekáním, až potem
krvavým potí se ve mdlobě,
v době.*

*V desátou hodinu Jidáš s žoldnéry vstupuje v za-
hradu tíše do dveří, Mistra políbením, Židům tím
znamením, prodal nepořádně,
zrádně.*

*Zrazeného Krista hned Židé jali, řetězy, provazy ruce
svázali. Vedouc jej tahají, sem tam s ním smýkají,
smutnou má Pán cestu
k městu.*

*Jedenáctá v městě bije hodina, Marii přichází smut-
ná novina: že jej svázaného před Anáše zlého při-
vedli dojista,
Krista.*

*Anáš, kněžské kníže, jeho zaklínal řka: je-li on
Kristus, aby se vyznal. Že neodpovídal, políčkovat
jej dal, přehrozně trápití,
biti.*

*Dvanáct hodin bilo, když od Anáše Židé Krista ve-
dou před Kaifáše. Tam na něj žalují a k pomstě
vzbuzují, že on zákon boží
boří.*

*Petr tu u ohně stojí, se zhřívá, třikrát jsa tázaný,
Mistra zapírá. Že by neznal Krista, stvrzoval dojista,
až také přísahal
a lhal.*

*V hodinu s půlnoci kohout kokrhá. Petr se rozpo-
mněl na to teprva, že jest zapřel Pána. Nařikal do
rána. Tak v tu chvíli
kvílí.*

Dvě hodiny bijou, vedou jej z domu knížete kněžského k radnímu domu. Než denice vzešla, zlá sběh se tam sešla, v níž, kdož by jej nebil, nebyl.

Krista před Piláta k soudu stavějí, že jest hoden smrti, všichni křičejí, neb on města boří, lid proti nám vzpouzí, pravil, že chrám boží zboří.

Po mnohém tázání ve tři hodiny uznal Pilát Krista, že jest nevinný, propustit jej hledá, židovská sběh nedá, na odpor se staví, praví:

Tento nyní králem se chlubí, tím samým císařskou velebnost hubí, neodpouštěj jemu, zákon náš chce tomu, odsouzen býti k smrti.

Vtom právě odbila hodina čtvrtá, Krista obnažili a vůli Piláta hrozně jej zmrskali, místa nenechali na přesvatém těle v cele.

Tak zohaveného v plášť šarlatový oblekli, řka: králům patří takový, místo sceptrum třtinu, trnovou korunu přitiskli bodlavě k hlavě.

Než pět hodin bilo, Pilát se tázal, tak zohaveného Židům ukázal řkouc: Ejhle člověk! Židé však vespolek volali v tom čase zase:

Ukřižuj, Piláte, ukřižuj Krista, milosti, lítosti nedávej místa. Jestli jej propustíš, nevděčnost okusíš při císařském dvoře, hoře.

Než šest hodin bilo, Pilát myl ruce. Nejsem vinen krví Kristovou řkouce. My chcem jen jej, odsud, krev jeho na nás buď, i na synech po nás, pro nás.

Hrozný strach, milost císařské moci, přispělo k té vůli Židům k pomoci. Ač Pilát poznává, přece naň vydává skrz židovskou fortel, ortel.

Ortel vydal Pilát, Krista už vedou, s křížem na smrt z města tahají, perou. Ubitý, zemdlený padá Pán k zemi, omdlévá od tíže kříže.

Tak zohaveného když jej viděli, aby vstal, přehrozným bitím nutili. Žízeň znamenali, žluč s octem dávali k posílnění mdlému jemu.

Nato Šimon, sedlák, kříž nést pomáhá, až k místu, kde Krista svlekli do naha. Na kříž položili a hřeby přibili nohy, také ruce prudce.

Ukřížovaného vzhůru zdvihají, až se v svatém těle žily trhají. Ježíš v té bolesti, smrtelné úzkosti, volá velkou mocí k otci.

Otče můj, v ruce tvé duši poroučím a s tebou, Maria matko, se loučím. V hodinu devátou sklonil hlavu svatou a tak umřel za nás, pro nás.

Okolo hodiny čtvrté s poledne dostal Pán již mrtvý ránu posledně, již mu rytíř jeden, jenž tu byl přítomen, otevřel kopím, ostrým.

Mrtvé tělo Krista pátou hodinu s kříže jsou složili matce do klínu. Ta nad ním plakala, slzami smývala krev po svatém těle mile.

K večeru v šest hodin tu svatou dobu, donesli ke pohřbu Krista do hrobu. Kámen přivalili, stráží obsadili, zpečetivše kámen, Amen.

Velkopáteční píseň Karolinčina je zase lkáním nad božím hrobem. Stará píseň však má kromě soucitu k mukám tolik milostné poezie, a takové lidské sblížení s Bohem a jeho matkou, že nakonec vyznívá prostě a útěšně.

Dobrou noc, květe růžový, dobrou noc, Ježíši milý, dobrou noc. Dobrou noc, hlavo svatá, plná jsi moudrosti, až do mozku proražena skrz lebku a kosti.

Každá sloka se obírá součástí umučeného těla, litující a oslavující.

Dobrou noc, vlasy svaté. Oči. Líce. Šíje. *Dobrou noc, ruce svaté, na kříž roztažené, jež jste byly jako struna na loutnu tažené.* Dobrou noc, boku. Srdce svaté. Nohy, rány, krvi svatá.

Dobrou noc, o Maria, kteráž v své sirobě kvílíš jako holubička, syna svého v hrobě. Měj nás v své paměti, neboť naše máti milá a my jsme tvé děti. Dobrou noc, Maria, píseň zavíráme, pomoz, ať po zdejší strasti s tebou se shledáme. Dobrou noc, rajská růžičko, dobrou noc, milá matičko, dobrou noc.

Průzračná snadnost a lehkost smrti, jak o ní zpívá hlásek smířeného a spravedlivého.

A temná a záhadná houšť, do níž se propadá složitá a rozervaná duše zaskočeného, nevyrovnaného a nesmířeného.

A hloubka pádu, do kterého se za ním vpaluje, kam až se pokouší docítit Janina mladost, stigmatizovaná stínem dramatu starého jako svět: lásky a smrti.

Čas mívá na běžícím pásu kouzelných proměn.

Stromy rozkvetly po světě, zase je máj. Staré zahrady přetékaají chocholatými vlnami bezů, městečko voní ve všech koutech. Voní i slepá ulička svou specifickou vůní, tou domáckou z kupectví a z pekárny, hořce ořechem a sladce a prchavě bezem.

Hodiny míjejí na běžícím pásu dní beze změny, dnes jako loni, jako před desíti, jako před dvaceti lety.

Židle na slunci, židle ve stínu, a podél židlí řadou defilují ženské. Jejich ústy jako potokem ropotí život městečka, zakřivený pod ubíhající a roztřesenou hladinou. Žlutý a nepohnutý rybář sedí na břehu a utkvěle a soustředěně pozoruje hladinu. Obratně švihá prutem otázek, a když přijde večer, má na čem pohodovat před spaním.

Prostřednictvím bab zvědělo taky celé město, že panička přemluvila pána, aby počkal se stěhováním do podzima. Jaro tady u nás uplyne rychleji a krásněji než v městě. Pak přijde dovolená, a zatím už budou dostavěny státní domy na Kylešovském kopci. Knížecí byty, povídám! Máme se stěhovat dvakrát? Ne ne. To už to léto radši přečkám tady.

Májové večery tiše jdou modrou řadou. Staré hospodyně a děvčata ze sousedství se vracejí z májové a vůně kadidla vane z jejich kročeju, teskná a odevzdaná.

Petrův bílý nos je zavěšen jako věčná lampa v černém otvoru dveří. Knihař mlčí, opřen o zeď. Tetka Karolinka tichounce přede svou nitku dobromyslných úvah.

Pod ochranou tmy sunou se rychlé stíny podél zdi; v nejhlubším koutku kupecké uličky bydlí dcera

brusiče nožů, krásná a přístupná. Marná snaha, pane adjunkte a pane kancelisto. Oko rybáře pronikne tmou a jeho chrup se mlsně zmocní nové pochoutky.

Jana sedí mlčky. Mlčky žhne svou palčivou ranou, která žeraví v jejím nitru. Ale májové noci tajemně vlají nad horečným pláním a tlumí je zázrakem svých krás. Stříbrný zvon měsíce proplouvá hladinou nebe a vyzvání hluboce a vroucně. Květiny a keře v zahradách, kaštiny v alejích prozpěvují stohlasým přesladkým sborem. Vlhké louky, mokřiny a rákosí rybníků řinčí tenkými plechy žabích orchestrů. Vítr sbírá šepoty osení, trav, krůpějí rosy a záře hvězd. A to vše dohromady je nádherná oslava života, silná a uchvacující hymna, která tiše a závrtně vlaje nad krajem a plní jej od dřeni žirných brázd až po průsvitný prapor Mléčné dráhy na nebi.

Janu unáší naléhavé volání nesčetných hlasů. Její duše, příkrčená k ponurému ohníčku, omámená jeho dýmem, povstává a naslouchá zázračným hlasům květnových nocí. Ten život, růst, rozkvěty, lásky a zrody na všech stranách. Můj Bože, uprostřed tohoto překypujícího žití nenecháš přece dojít, nenecháš zahynout toho jediného, poutníka, který teprve našel zřídlo krásy, který k němu pokleká s pokorou nového vyznavče a který ještě nenabral krůpěj a neuhasil jí svou žízeň.

Nemůže se to stát. Nestane se to.

Janino mládí se vztahuje z hlubiny beznaděje, prastarý pud naslouchá hlasům noci, milostným hlasům obžerství života a lásky. Nemůže se to stát. Nemůže, nemůže. Dvacetileté srdce touží uvěřit, nutí se uvěřit a uvěří konečně silou své vlastní životní vůle.

Lékař se mýlil.

Stane se div, nemoc se zhojí.

Dějí se přece občas zázraky, proč by se nestal také tady? A třeba ne úplně zdraví, ale přece alespoň život, alespoň několik let!

Janin stravující vnitřní život mění podivuhodně její zjev. Má skelnou křehkost, vysoký stvol těla nese obličej krásný, tajemně zralý zkušenostmi nesečetných složitých poznání a pocitů. Zvětšené oči hoří tajemstvím, uštvány strachem očekávání, vina mi a sebetřýzní. Vznáší se starým tmavým domem jako mlčelivý, kouzelný stín, z kterého vyzařuje smutek i útěcha, bázeň i soucit, neklid i víra.

Z tety se zatím vytrácí blažené rozechvění z navraceného života. Jen žádné zbytečné dojmání. Stonala, uzdravila se. Má dobrý kořen. Doktor dělal, co mohl. Účet beztoho bude mastný. Doktor tu je, aby léčil, peníze tu jsou, aby se mu platilo. Jaképak zázraky a jaká přepjatá vděčnost. Vše šlo přirozenou cestou. A nebýt Robertovy nesmyslné, nerozumné, ba přímo bláznivé vášně po práci, nemuselo se vůbec nic stát.

Ach, Robert! V tetě zas jednou láska ustupuje do pozadí, zastíněna pocitem křivdy. Cítí se opuštěna a vyvržena, a podivným pochodem myšlenkovým činí celé město odpovědným za svou samotu.

Každou neděli vídá všechny ty manželské páry, vystrojené a sváteční, přecházet po rynku. Všechny ty hloupé a závistivé živnostnice a úřednickou nutotu. Dva a dva. Kam se podívá, samé dvojice. V teplých podvečerech procházejí se zlomyslnou schválností uličkou, kde sedí sama. Každá visí na tom svém, až je člověku stydno. S kdejakou hloupostí může každá hned přijít k tomu svému. A večery. A noci. — A ona je sama, tak sama, všem pro posměch.

Co jí zbývá, než hojit svou pohanu jejich nedo-

statky a slabostmi. Ať si jen chodí okolo židlí se svou licoměrnou účastí. Teta ví, co ví. Dík pradlenám, švadlenám prádla a posluhovačkám vidí už dávno do žaludku, do postelí i pod košile všech. Tetě je jedno, že vhání Janu do útrapy studu, že zablácenou botou surově šlape po čisté ploše nedotčené obraznosti. Je sama, stýská se jí a svět jí mrzí. Lidé jsou odporní, mají všelijaké choutky, ale na všechno jsou vždycky dva. Jen ona je sama, zbuhdarma a neomluvitelně. Čím se má hojit, když se jí stýská?

A doktor, protivný sýček, posedlý ledvinami, ten taky člověku radosti nepřidá. Co má pořád se svou analýzou a se svými bílkovinami? Teta chce mít pokoj. Měla dost jedné nemoci, a teď se nedá doktorovi pro potěšení vehnat do druhé. Ne, ne. Nic ji nebolí, nic necítí, a tak silná ještě je, že ze sebe nedá udělat hypochondra pro radost jeho kapsy.

Mimo to není slepá. Dnes už ví, koho se týká ten jeho soukromý zájem. To ji přec mohlo dávno napadnout. Tetu takhle myšlenka pálí. Jana je takové podivné děvče, možná, že ani netuší, ba jistě vůbec netuší, jak se ten doktor na ni dívá.

Ne, Janu ztratit, to není možné. To je nepředstavitelné. Co by si počala bez ní? Bez její trpělivé péče, bez opory její stálé přítomnosti. Ale to je nemyslitelné! Jana nesmí odejít.

Teta se obává o věci promluvit, aby nevzbudila Janin zájem. Ale což jestli promluví doktor?

„Jano, vidě, ty zůstaneš se mnou navždycky. Navždycky, ano? Počkej, jak se nám bude v Opavě krásně žít. Já tě mám ráda, Jano, a postarám se o tebe na celý život. Vidě, že ode mne neodejdeš?“

A jindy zase: „Jano, kdyby ses jednou chtěla vdát, to uvidíš, jakou ti v Opavě najdeme partii. Mladého, nadaného člověka, kterému Robert připraví kariéru. Jen nic ukvapeného a žádnou hlou-

post. Jsi ještě mladá, ve čtyřiaadvaceti letech je času dost. Já tě mám, Jano, ráda a ty mi přece nebudeš chtít odejít. Přece mne nenecháš samotnou?“

S doktorem se rázně zatočí. Svou povinnost vykoná, bude řádně honorován, a dost. Jeho obcházení a jeho úmyslné vymýšlení chorob se přetrhne. Taky je nutno mu ukázat, že jeho plány tady nebudou nikým podporovány: Naopak!

„Pane doktore, račte mi předložit svůj účet, chci konečně nadobro zlikvidovat svou nemoc.“

„Milostivá paní, je mi líto. Ale ve vašem zájmu vám nesmím zamlčet, že zaplacením účtu nemoc nezlikvidujete. Nechcete přec jen poslechnout, než mnoho zameškáte?“

„Pane doktore, vy do mne nevidíte. Mohu vám jen opakovat, že mne nic nebolí. A já vám taky nechci zamlčovat, že mne vaše věčné záhadné varování otravuje. Já už to poznám, až budu potřebovat léčení. Požádám sama o vaši návštěvu, až budu cítit, že ji potřebuji.“

Doktor nemá hroší kůži. Pokyn je jasný. Ví, s kým má co dělat. Říci jí o svém podezření? Stejně by neuvěřila. A kdo ví, jaká by byla reakce u této silné slabošky. Nesmí se toho odvážit. Ale Jana, která teď zůstane docela sama v tomto podsvětí mezi Harpyemi! Jana však o něm ví. Nemůže udělat víc, nebude dotěrný. Paličatost staré paní nezbytně bude mít následky, které, bohužel, pocítí taky Jana. Ale on bude nablízku, až bude potřebí!

Jednoho rána objeví se v chodbě Vojta Vavrečka, s kabátem naditým na prsou záhadnou vycpávkou. Otálí u kuchyňských dveří a „kaj je slečna, něch přidě hevaj, muším se one coši zoptač“.

„Copak potřebuješ, Vojtěchu, honem, ať nepřiješ pozdě?“

„Ale tuž, myslel sem si jednak, že je vam smutno tak same hevaj,“ mávne rukou dokola posunkem, zahrnujícím celý dům. „Oto vam coši nesu, aby vam bylo veselši.“

Odhrne klopou kabátu a z teplé skrýše vykoukne bílá hlavička, žluté ucho a černý nosík jako ostruzina. Štěňátko, foxteriér. Jana je vytáhne z Vojtova zánadří, štěně se třepotá v jejích dlaních, převaluje očka jako černé korály a fňuká. Zívne, a droboučký mléčný chrup se zatřpytí, slaboučký a špičatý.

„To je od tebe milé, Vojto, takový krásný pejsek!“

Jana přitiskne teplé a chvějící se štěně k tváři. Růžový jazýček ihned horce olízne její bradu.

„Ach, Vojto, jestli si ho ale budu smět nechat! Počkej, zeptám se.“

Jana vnese štěně do kuchyně. Petronila i Martina se zadívají na bílý uzlíček v Janiných rukou.

„Le pšiček!“

„Ky djas!“ řeknou jedněmi ústy.

Martina poškrabe psíka za žlutým uchem a zatahá za bílý ocásek. Špičáky jako jehly se zatnou do její červené ruky.

„Co tež hevaj s gizdem! Krmič ho a učirač po něm dlažky. Panička ho hevaj něsmja něchač, potforu flekovitu!“

„Le le, panička něsmja? Ty mi buděš, stara, předpisovač, co panička smja lebo ni?“ teta stojí ve dveřích do pokoje. „Kdes to vzala, Jano?“

„Vojta mi ho přinesl z domova. Tetičko, smím si ho nechat? Budu po něm uklízet a naučím ho pořádku. Prosím vás, smím si ho nechat?“

„Je nam hevaj třa pšiska! To by uchoval bravka, co také pšisko zežere. A škaredy je tən gizd, ošklivo pohlednuč. Paničko, vyhoďa ho!“

„Hevaj zonaně! Je to šumny pšiček. A ty buď počichu, ty němaš hevaj co rozkazovač!“

Kdyby byla Petronila slůvkem projevila přání, štěně tady ponechat, byla by ho teta stejně bez váhání vyhodila. Takto je tedy přijat na milost se svým určením, kterého se hravě zhošťuje. Jeho bílé tělíčko je pořád na dosah, zrnitá a studená ostružina čenichu se vkrádá pod dlaň a tmavé oči jsou jediným vyznáním. Cvoček je krůpějí živé vody v mrtvém domě. Je Janin duší i tělem.

Gerta přijede s módními žurnály a s dokonale zapomenutým posledním vyhazovem.

Teta zkouší novou eleganci, plna chuti do života, plna žádosti, ukázat těm jemným dámám v Opavě, mají-li ještě proč se shovívavě usmívat.

Večer si vtáhne Gertu do ložnice, na Robertovu postel. Nikdo mi nebude kazit zábavu, a nikdo mne nebude kritizovat.

Traude, začni ve jménu božím. Od Otčenáše až po tvou defloraci chci slyšet všechno.

Ach, pastva!

A vedle ať si přepjatá Jana omotá hlavu peřinou.
Nebo ať pukne!

3

Čas prochází krajem jako dobrý obr. Jeho dech teple vlaje, oko září a s tichým šelestem vlní se jeho šat.

Louky vzkvetou a polehnou pod kosami. Obilí kvete, kvetou lípy a růže. Každíčkový rozkvět posílá do uličky poselství a vzkazy o zázraku své krásy, o zlatých oblacích pylu, o hebkosti a závratí zprostředkujících dotyků motýlů a včel.

Věžňové slepé uličky vdechují vůně a dávají se jimi unášet do narkotických snů.

Teta se propadá do podivné malátnosti, do ze-

mdlení, které není nepříjemné. Aniž si to uvědomuje, upadá ze zamyšlení do lehkých spánků. Ruce, ty neúnavné, leží v klíně, studené a vlhké, a nechce se jim ničeho. Co tam venku, ve světě dvojic, dokud je člověk sám. Co tam venku, na polích, která už obhospodařují jiní a která jí už nemají co říci. Ze své půdy je vytržena, a novou nemá, do níž by zakořenila. Teprv až přijede Robert, dostane život nějaký smysl.

Jana zdvíhá hlavu k obrubě zdi svého vězeňského dvora.

Moci tam ven, do světa lidí, kteří jsou veselí, pracují, milují a dosahují cílů. Moci ven do polí, do středu všech vůní, na tepající cévy země, plné šťáv a životní vůle, mezi ptáky, zvířata a květy, na slunce a vítr, kde není smrti.

Pod Janinou židlí spí Cvoček, natažený celým bílým tělem, žluté ucho přehrnuté na rub. Před krámem leží eunuchové. Nic se nepohne, zvuk se neozve, všechno tak neskutečné a mrtvé jako zlý sen. Kdyby člověk prudce povstal, sesype se všechno kolem v trosky. Ale mrtvolná tíže zdíva, dlažby a žhoucího vzduchu doléhá a drtí tak těžce, že není možno se vzchopit.

Jany se zmocňuje úzkost. Zdá se jí, že zdi rostou a sbližují se. Zdá se jí, že psi přestali dýchat a že tetiny žluté ruce vychladly. Zamrazí ji. S úsilím se prudce postaví.

Židle se zakymácí, Cvoček štěkne a vyletí, eunuchové zvednou hlavy. Zdi se vrátí do svých rozměrů.

Teta se vytrhne z dřímot: „Copak je? Co stojíš?“

Po hodině zdi vyrůstají zas.

Hodina jde za hodinou a den jde za dnem.

Jaká tíže, uchopit ráno začátek lana a přetočit je ke konci, s okovem vrchovatým samotou, mlčením a tajemstvím, které obrovitě narůstá mezi zdmi a zdmi.

A každý ten den je jedním ze dvou set dnů, za něž se zaručil profesor Janovský. Každý z nich zaváhá před branou noci, s ranečkem prošlých hodin, nenávratný a ztracen.

Ale v Janě je pořád ještě nepotlačitelný životní pud, naděje, která nepřestane doufat, mládí, které nepřestane věřit. Pud sebezáchovy, bez něhož by se tyto dny nedaly přežít.

Začátkem července přijíždí otčím.

Přijíždí nový, jiný člověk. V povědomé tělesné schránce vyhaslá sopka, ze které v eruptivních výbuších vyvěřely už otrásající záchvaty litostných vzpour, záchvaty vášnivého ždání a touhy žít. Zůstal zlomený člověk, který už přijal trpký dar. Který už naslouchá hlasům druhého břehu a v hlubokém tichu, ukázněně, pokorně, teskně a vlídně dokončuje své práce, a zvolna a mlčky se loučí.

Ale Jana je stále místem palčivé bolesti. Janiny přeslaské oči, plné povzbuzování a posily, plné vroucího účastenství a něhy. Jana, přeslaský, kouzelný sen před procitnutím, který cítíme ještě v rukou a jež už nelze zachytit. Jana, přeslaský paprsek, který prošel údolím, teplý, růžový a zlatý, když už přichází noc.

Tady není smíření. Odejde s jizvou, kvetoucí rudě.

To se však nikdo nedoví. To zůstane jeho nejnvtřnějším, nejsoukromějším citem. Jana smí vidět jen jeho prohloubenou, pročištěnou, odosobněnou něhu, lásku, zbavenou těla, zbavenou touhy, ochrannou, beznáročnou, otcovskou.

V průběhu dnů vycítí Jana tento nový, rezignovaný, odříkavý odstín otčímova citu. V nejtišším koutku srdce přijímá s mučivým vděkem tuto sublimaci otčímova citu, která z její duše snímá trýzeň viny. Zbývá jen bezmezná něha, bezmezný soucit. Zbývá muka nejistot a čekání. Jana věří i nevěří.

Doufá i ví. Vzývá. Slibuje oběti a zástavy. Čeká na zázrak. Vztyčená, krásná a líbezná, vykvétá jako slezová růže při ústí jeho cesty, před samou branou.

Teta ožila poněkud křečovitým, poněkud přeháněným způsobem.

Jídla a jídla. Vaření, starání, přebíhání. Každodenní nesváry se služkami, a tu něco a tam něco, opominutí, svatokrádeže a urážky božstva, které pohostinsky vystupuje mezi námi.

Reakce jsou stejně silné. Teta se vyčerpává. V nohách, zejména v té jedné, zůstala po nemoci olověná tíže. Vysedává pod zdí, skleslá, podřimující a slabá, aby se znovu roztočila na pružném peru hospodyňské horlivosti a okázalého manželského semknutí a souhry.

Na každodenní podvečerní procházce, bohužel o holi, předvede městečku všechny nové šaty. Jde na ochotnické představení a sedí vedle Roberta v první řadě. Lesklá hedvábím, ověšená klenoty, žlutá a sešlá, tvrdě majestátní, připomíná Markétu Korutanskou, ošklivou vévodkyni.

Slepá k podivné změně jeho vzhledu, necitlivá k vyhasnutí jeho nezkrotné tvořivé energie, hluchá k ztišení jeho bytosti, visí na jeho lokti: měščky, živnostnice a úřednice, teď se pojdte podívat! Mé šaty. Mé skvosty. A můj muž, můj muž, moudrý, významný a mocný, můj ve dne i v noci. Procházejte se teď uličkami, a porovnávejte teď!

Otčím se rozjede do Drachkova navštívit matičku.

Sám chce být na té louce podél Opavice, sám na sadě, v lukách i pod lesem, v šlápějích dětství a mladosti.

Vrátí se s Andělkou. Ve třech je to příliš těžké. Ať žvatlá Andělka u stolu a večer na schůdkách. Ať neleží tíha hovoru stále jen na Janě.

Jsou žně, zlatý a horký čas píce, studánek a vlčích máků. Průvody procesí řadí se v polích, schýlené prožitky nestřídmého léta. Na všech stranách řady a řady kajcníků v rezných kápích přešlapují těžce na místě, čekajíce na předříkávače.

Ach, co nám po žních, když pole jsou pronajata a je k nim tak daleko. Člověk je líný a nohy jsou těžké v horku. Člověk má své starosti a nechce se mu zbytečných a únavných cest. Loni jsme ještě žnivovali, kladli povřísla a vázali — kam se to podělo? Je to snad tím, že myšlenkami je člověk už příslušníkem jiného světa, dlážděných tříd a stříhaných trávníků v sadech?

„Jeďme do Opavy, Roberte! Jeďme se podívat, jak už vypadá dům, v kterém budeme bydlet. Jeďme se podívat na byt, chci vědět, kam vedou okna a kolik jich je. A co bude před okny a kudy ti budu chodit naproti.“

„Uvidíš staveniště, Kláro, které ti jenom zkazí dojem, nepořádné, s neupraveným okolím. Počkej s tím, víš, jak to vypadá kolem staveb.“

„Roberte! Copak ty se *netěšíš*?! Ty si nepředstavuješ a ty to netoužíš vidět?! Roberte, Roberte, to je mi divné.“

Otčím se zadívá na Kláru dlouhým a nevyzpytatelným pohledem. Tady je někdo, kdo dělá ještě plány, kdo se těší a touží. Z té jejich nerovné dvojice o šestnáct let starší partner, chřadnoucí paní po záchvatu mrtvice, žlutá, s bledým a špičatým nosem. Jak dlouho mne přežiješ, Kláro! A budu-li v říjnu ještě žít, jak dlouho si pobudeš v tom domě s parky okolo, uprostřed nové elegance a cizích lidí? Kdybych ti řekl pravdu! Jaký bys strhla povyk, jak by ses cítila ošizená, obelstěna a uražena! Jak bys mi nevěřila, jak by ses mne štítla jako všech nemocných za celý život! Ach, únava, únava, marnost. Jeďme do Opavy!

Déle než po roce putuje zase exaltovaný poutník do své Mekky, s tváří k východu, s fanatismem v srdci.

Mělká a mírná řeka Opavice, luka, ta žírná a bujná, a mezi nimi hráze stromů s obširnými koši kudrnatých korun. V oparu rána, za oponou průsvitné záře Hlučín, Kravaře, Štítina. Ze zářícího moře luk a polí se vztyčí maják, tovární komín v Komárově.

A kopec, Kylešovský kopec, a na něm hradby a cimbuří, lešení a zdviže, a zářící, rudé a neposkvrněné nové střechy. Státní činžovní domy.

Klára, stará a sešlá, stojí v chodbičce vlaku, opřena o hůl. Její obličej, nevýslovně změněný, rozehvělý a změkklý, je obrácen k novostavbám nad tratí. Hledá ruku Robertovu i ruku Janinu — vidíte? vidíte po bloudění pouštěmi zemi zaslíbenou?

Ach, Kláro, ty sobecké, umíněné staré dítě, vezmi si svoji hračku! Kdo by měl sílu ti ji odejmout, když už tě takto vychovali? Tváří v tvář stojíš před vidinou svých tužeb, zatímco já —

„Robertku, máš radost, bobečku?“

Otčím pokývne hlavou. Chudinka, je přemožen dojetím! Teta, zalita vlnou radosti, v impulsu blouznivé blaženosti se vrhne na Robertova prsa, bez myšlenek, kolébána rytmem zvolňujícího vlaku a blaha bez hranic.

Vlak škubne a stojí.

Vzlétnout teď, vznést se vzhůru přes zahrady a domy přímo tam! Ne, ty hrozné, protivné nohy, studené a zvlhlé, které se dokonce vzpíraly vklouznout do svátečních bot! Vždyť šněrovadla sotva stačila stáhnout jejich objem. Bůh ví, to je ovšem zůstatek nemoci a k tomu to letní horko.

Přejde to jistě, ale člověku je líto, že právě teď to jde tak obtížně a pomalu vpřed.

Ty tiché ulice mezi zahradami vil a parkem. Tolik

růží všude a ty nádherné záclony v oknech. Mírný kopec ústí na prostranství jasu, s kotlinou roviny v parách a v záři daleko, kam oko dohlédne. A vlevo první stavba bloku, široká a imposantní, s lešeními do druhého patra, kde se omítá, s otvory širokých oken v bílé a oslňující ploše.

Z dalek a z výšky musí však oko sestoupit na zem tady okolo. Rozježděný terén, vápenky, písek, voda a bláto. Hranoly schodů a hory dříví. Nářadí, hluk zdviže a rány kladiv. Mraveniště lidí a výkřiky rozkazů. Babylónská věž.

V hlubině sluje, mezi sloupy lešení, černě zeje vchod do domu. Na sloupu však varuje připevněný nápis: *Nezaměstnaným vstup zakázán*. Nezaměstnaným snad, ale ne obyvatelům!

S klidnou rozhodností, těžce o své holi, vstoupí teta do průjezdu po široké desce. Zima a syrovina, tma, zápach vápna a průvan. Tetu přejede mráz.

„Hej, paní, copak tu hledáte, nevidíte ceduli?“ Polír v režném plátně stojí na plošině mezaninu.

„Chci se podívat na svůj byt, který tady mám přidělený v přízemí.“

„S tím musíte počkat. Moc byste ještě neviděla. A není to dovoleno!“

„Vás se nebudu ptát o dovolení, pane. Je to můj byt a chci ho vidět.“

Teta vystupuje po desíti schodech a písek hlučně chrupe pod jejími kroky. Polír, uražen a odhodlán, sestupuje proti ní. Ale už je tu otčím se svým zdvořilým a vlídným způsobem. Vysvětlí mírně důvod tohoto vpádu na stavbu.

Dveřní otvor zeje do předsíně a odtud zas několik otvorů do řady místností. Je tady šero, hrubá omítka je mokrá a pod kroky chřestí škvára. V kobkách příslušenství pracují obkladači. Polír je pošle jinam.

A teď tedy, konečně, jsme ve svém bytě.

Robert vyjde na krytou terasu, podepře se o plech předprsň a zadívá se do kraje. Tady, v realizovaném světě Klářiny touhy, na samém prahu života, jehož každou podrobnost zná za patnáct měsíců toužebných rozprav, tady stojí, do sebe pohřížen, sám se svým tajemstvím. Čemu se vzpíral, z čeho se chtěl vysvobodit, to bylo silnější než on. Svět se sesul kolem něho, v troskách je to, po čem vztahoval ruku, ale tady jde vše svou cestou. Stavba se dokončí, Klára, věci, ovzduší, vše se sem nastěhuje. A on tu zemře, zapřažen do chomoutu, vyhaslý a hořký jako troud s tou poslední palčivou jiskrou.

Teta prochází místnostmi v blaženém oblouzení. Ne syrovým a páchnoucím stavenišťem, ó ne. Tady je jídelna s nábytkem z těžkého dubu a s červeným kobercem. Tady je salón, ó jej, bude s arkýřem. Do arkýře se musí koupit palma, to se patří, a malé krajkové záclonky. Jak to bude vznešené!

Tady obývací pokoj, ano, hned se musí dát potáhnout látkou voskovaná pohovka, Jana tady bude mít pěkné lůžko. Tady ložnice, ó Pane, odtud bude vidět celý kraj, a toho slunce! Celý život neměla tolik slunce.

Kuchyň. Ano, sem přijde úplně nový nábytek. Pokojík pro služku, doufejme, že ten starý čert zůstane v Rozvadově, a pokojík bude mít hezká a čistá dívka, která musí říkat milostivá paní a nosit bílé čelenky.

Špiže, komora a ta obrovská předsíň. Předsíň? Die Diele, nebo *halla*, ale ne předsíň! Taky koberec, ovšem, a nějaký malý stolek. A terasa, proutěný nábytek, „vid'. bobečku, proutěný nábytek? A jeje, tady trčí ze zdi dráty, taky tady bude světlo! Ale ne! No tady budeme v létě večeřet, vid', bobe?“ A zase zpět, znovu a znovu, nenasytná, neúnavná.

Patnáct dlouhých měsíců pracuje vznícená obraz-

nost, touha a lítostný vzdor na krásném snu. Ale skutečnost předčí očekávání. Těch podrobností, o kterých neměla zdání. Volá políra a dává si vysvětlovat. Vezděná skříňka na smetáky. Zasunovací spojovací dveře. Plynová kamna v koupelně. Plynový vaříč. Ne ne, sem stará Petrula nesmí, ještě by tady ztropila nějakou nenapravitelnou škodu.

Telefon do prádelny! Ženské puknou, až to uslyší! A Frau Schillinger, komická stará se svým „Olmütz, ach Olmütz“. Jestlipak je in der herrlichen Stadt jeden jediný takovýhle byt!

„To koukáš, Jano, ty jsi ztratila nad tím řeč, víd? Bože, to bude život. To bude život! Ne, víš! Jaký je to pocit, vidět, cítit, vědět, že život je pořád a pořád krásnější!“

Otčím, otčím tam na terase. Jana ví, nač myslí a co asi cítí. Teta ji v blouznivém pohřížení své fikce vláčí z místnosti do místnosti syrovým šerem stavby, lomozem práce a křikem všude okolo.

Ta Opava tedy *bude*, ta Opava *je*, jen únik z ní bude jiný. Ó Bože, sám tam stojí a myslí na toto vše, a já mu nemohu ani dotykem říci, že není zcela sám.

Přece však: teta opouští terasu s očima naplněnými proutěným nábytkem. Jana vztáhne ruku k jeho rameni: „Otčíme, milý.“ Otčím uchopí její ruku zoufalým stiskem a přitiskne na ni na chvíli tvář.

„Já vím, otčíme.“

Muž odvrátí hlavu. Mávne rukou. „Nevíš, skřítku. Nemůžeš vědět.“

Konečně je teta nasycena, konečně chce jít.

Z otvoru dveří loučí se ještě lesklým a poněkud hysterickým pohledem se svým světem splněné touhy.

„Můj tajtrlíčku, deset neděl. Za deset neděl jsme tady, všichni a se vším, jednou provždy.“

Výlet do ráje přijde draho. Teta ovšem platila už dávno dopředu, ale doplatek je nad očekávání vysoký. Srdcetřesení, únava a skleslost.

Teta leží na pohovce a je jí zle. Ty restaurace v létě, nesvědomitě a neodpovědně. Maso nebylo čerstvé, nebo byla jedovatá houba v polévce. Janě a Robertovi se ovšem nic nestalo. Vždycky je to jen ona, kdo má smůlu.

„Ať jdou oba ode mne! Ty Janiny růžové nehty vypadají tak sprostě, nemohu je vidět. A Robert se svou netečností a se svým sobeckým zdravím mě provokuje. Andělko, ty buď u mne, pojď, děvčátko, dostaneš ten tyrkysový náramek. A vykopni taky to odporne psisko, toho Cvočka. Drž mne za ruku, Andělko, mám tě tak ráda!“

Jana a Cvoček, dva vyvržení, jdou spolu do polí. Je to Janina druhá vycházka z truchlivé klece starého domu. Vězeňské ovzduší však jde s sebou. Je okolo, je v šatech, ve vlasech, v kůži i v srdci. Nelze se mu vymknout, nelze je setřást. Jana jde pod jeho neviditelným poklopem, a sluneční záře, prozpěvování splávků na potoce a důvěrné našeptávání stromových korun nemají k ní přístupu. Je pohřížena na dno poklopu, tak zcela sama, jako utonulý, kterého voda unáší i s jeho tajemstvím. Janu unáší řečiště pěšiny, nevšimavou a naplněnou bezejmennou, hořkou a těžkou hmotou všeho, co na její bedra nahrnula slepá ulička.

Z ohybu pěšiny vyjde doktor. Zastaví se tiše.

Jana jde krokem náměsíčníka až k němu.

„Slečno Jano,“ řekne tiše a opatrně.

Jana sebou trhne. Uchopí doktorovu ruku, jako by opravdu procitla na římse a zatušila hloubku pádu.

Z jedné strany se však žene Cvoček, zježený jako kartáč, obhajovat svou paní, a z druhé se řítí se straně černý dobrman s chrupem oslnivě bílým a krvežiznivým. To je pro Cvočka moc. Přitiskne se k Janině noze, vyhrne čenich a obnaží drobounké zoubky horní čelisti. Vrčí hlasitě a úzkostně.

Dobrmán velkými a plavnými skoky krouží kolem Jany, pobaven, a pouštěje hrůzu drsným štekotem.

Jana se sehne pro Cvočka, rozklepaného a zježeného, a doktor uchopí řemen na Pirátově krku. Dobrmán se vztyčí na zadních nohách a přistrčí smířlivě čenich k Cvočkovu nosu. Vzájemné vtáhnutí vůní, černý pahýlek dobrmanův i bílý ocásek Cvočkův se rozvrtí, zježená srst ulehne, vrčení přejde v přátelské fňukání. Cvoček se hrne z Janiny náruče na zem a rozplývá se kolem vysokých nohou Pirátových. Černá packa se pozdvihne a spočine na bílém hřbítku, hřbítek se prohne a packa převrátí bílé tělíčko na záda. A už jsou v klubku přátelského zápasu, v honičce, která krouží kolem doktora a Jany v černém a bílém víření.

Muž vezme dívku za ruku a obrátí se zpět na cestu, kterou přišel.

„Co se to stalo, slečno, že jdete sama? Přál jsem si už tolikrát potkat vás na svých pochůzkách. Představoval jsem si to často a rád. Vidíte, chodím a jezdím denně tady po kraji, jsem sám, a je tolik věcí, o kterých bych chtěl mluvit a vyprávět. Někdy jsou to krásné, milé i veselé věci, z kterých byste se taky radovala. Myslívám na vás tady všude na těch pěšinách. Na každé je pro vás uchystán příběh, nebo jen dojem, setkání, nebo jen pohled na něco pěkného.“

Doktor mluví pomalu a tiše, je rozechvěn a rád. Chvilu, kterou si často vroucně přával, je tady. Příležitost, po které marně toužil, je mu konečně dána.

Mluvit s Janou, dát jí útěchu své účasti a přátelství, povědět jí o věcech, které neproniknou zdmi uličky, aby vlily trochu světla a tepla do stínu žaláře. Až nyní konečně!

Doktor se trpělivě dobírá Janiny pozornosti, zájmu i uchvácení. Nežádá odpovědi. Hovoří volně a tiše jako ten, kdo myslíval vroucně na svého posluchače a přával si, dát mu ze svých přebytků. Zahrnout ho krásou života, kterou plnými hrstmi sbírá kolem sebe svou citlivou vnímavostí, srdcem básníka a duší samaritána a slitovníka. Ať Jana přijme do srdce krásu prostých věcí, které ho uchvátily, ať na ně myslí na židli ve stínu zdi, a milý Bože, dej, ať se jimi naučí myslet i na vypravěče a poznat ho, i jeho touhu.

Vypravuje o svých cestách do vzdálených chalup, ztracených mezi lesíky a poli. Za všech ročních dob, odpoledne, večer, v sluneční záři, pod mrakem, v mlze, v dešti, pod hvězdami. Cíl je vždy týž: lože nemocného. Chodníky tytéž, známé po léta. Jaké však příhody, jak mnoho darů cestou, jak rozkošná setkání.

„Potkávám zajíce a veverky, vyhnu se bažantici s růženečkem kropenatých kuřat s dlouhými, dopředu vytaženými krčky. Usednu tiše na mýtině a proti mně po kmeni borovice pobíhá čermáček a drápky slyšitelně škrabou po kůře. Pilná hlavička nakoukne do každé skulinky a zobáček ostře ťuká klep klep klep. Rozepne tmavošedá křídla a břicho bleskne v odletu oranžovou jiskrou.

V květnu rozkvetou borovice a to je nevýslovně krásné. Jdete lesem vánočních stromů, na každém na sta svíček, vztyčených a bílých. Každá stojí v překrásném svícnu ze žlutozelených korálových zrn. A vlákna pavučin, a slunce a rosa, a zlatý pyl. Jsi v kouzelném království a jeho zajatcem. Co mne

však může potkat zlého v zajetí této krásy? Jenom to, že jsem sám.

A když přijde vítr a větve se rozkolébají, pyl se sprašuje v oblacích a vítr jej rozvívá. Les stojí v požáru zlatého dýmu, který je všude, nad hladinou vrcholů i mezi kmeny, i na kamenech a na mechu dole. Člověk je pokryt zlatým dýmem, na rtech má jeho hořkost a na kůži zlatý prach.

V létě se otvírají šišky s tichým praskotem a semínka vyletují. Na všech stranách víří jako vločky a snášejí se k zemi průsvitné blány křidélek s černým očkem zrnka. Poletují jako malé bytůstky Anderseny pohádky, uléhají do mechu a trav, a všude se třpytí průhledné jejich šupiny.

A kmeny borovic, kouzelné v proměnách. Jdu lesem, je podvečer, ve stržích tma. Na stráni na prostranství mezi keři stojí borovice, rovný a vzosný strom s pažemi rozpjatými. Přes protějščí stráň pohlíží nízké slunce přímo na ni, přímo, na nádhernou, planoucí oranžově, na ženu urostlou a nahou, zářící osmahlou pletí, s rukama vztaženými. Co mám udělat, aby zjevení zázraku nezmizelo? Kradmo se přikrčím pod jedli v hlubokém stínu. Z úkrytu paměti vytane verš: Jsi nahá jako kmen a já jak teplo denní tě obemknu. Očima uchvácenými dívám se potichu na zázrak objetí kmene a světla.

Ale jsou daleko prostší a přece rozkošná setkání. Na křížovatce pěšiny, v průsečíku sluneční záře stanu před zlatou strunou, napjatou a vibrující mezi větví nad cestou a hrotitým kamenem na zemi. Struna září uprostřed šera a ticha a člověk hledá obrys harfy kolem, hledá ruku, nadzemsky lehkou a sluneční, která ze struny vyvábí tón. Vzrušený sluch čeká na jeho sladkost, vždyť struna je z ryzího zlata, tak jemná a pružná.

Po chvíli nové kouzlo. Z tmavého příkopu vystrčil

hlavičku zvědavý zvonek. Podivnou náhodou nabírá jeho kalíšek paprsek světla jako číška nápoj. Vlásokový stvol není vidět v stínu, ale zvoneček se pohupuje, vznáší se a svítí jako průhledný a zářící ametyst.

Jindy zas na kraji paseky zatajím dech. Tu stojí divizna jako archanděl na prahu ráje. Veliký a štíhlý, zlatovlasý, všecek oblitý září z planoucího meče ve vztyčené paži. Nádherný strážce, odhodlaný a bdělý, jsem-li pak hoden projít kolem tvé vztyčené zbraně, aniž mne zasáhne její hrot? Se srdcem pokorným vcházím do zahrady ráje. Paseka tiše plá odpoledním sluncem, metlice se třpytí jako zpěněná měď a malinová houští prozpěvují růžovými hlasy o sladkosti zrn. Břízy vztahují bílé kmínky vysoko vzhůru a lístky se nepohnou, nebe jimi protéká tak lehce.

Usednu na kámen mezi metlice a zelený koníček, tvrdý a pružný, ostrým úderem skočí na mé koleno. Červenec plane nad pasekou a jejími vlnami mne objímá. Jsem tichý, sotva dýchám, abych uslyšel vzdálený hlas ptáka. A zatím, co to je? Slyším jen tichý hlas své vlastní touhy, který tak blízce znám. Inu, jsem příliš sám.

Červenci, planoucí a horký měsíci, ospalý kozorohu, snící v pasekách, což, kdybys tak učinil ten div! Sedím tu tak sám a moje srdce touží. Ty jsi tak horký, plody uzrávají tvým dechem, řady mandelů kráčejí v chorovodech po polích z tvého příkazu a janovec otvírá milion tobolek z tvé rozmařilosti. Namísto motýlů sešli ke mně lásku, která by usedla na srdce tak lehce jako motýl na rameno!“

Vyprávění plyne pomalu a v zámlkách, a zatím cesta jde a jde, přes pole a louky, kolem drobných lesíků, úžlabinami a do kopce. Slova a obrazy plynou kolem Jany jako pokojná řeka s hladinou, na-

plněnou obrazy. Řeka odplývá a snímá a unáší s sebou její tíži. Tak krásný svět, na dosah ruky! Moci jen vyjít ze sevření uliček.

Mluvil též o lásce, která by usedla na srdce tak lehce jako motýl. Jana vidí motýla s chvějícími se křídly, lehkého a zářícího barvami, s dotykem sameťovým a vzdušným. Ach, taková tedy může být láska? Ne těžká a osudná jako utržený balvan, s lavinou problémů, odpovědnosti a vin? Ne křečovitá a neukojitelná, hořce kvetoucí ve stínu odstrčeného?

Odpoledne se sklání, stíny se dlouží. Kraj se potopil do široké kotliny. Ze všech stran jako by se k údolí dávaly na pochod široké postavy karavan v žlutavých kápích, a dlouhé stíny jdou v jejich šlěpějích a ztrácejí se v mlhách úžlabin. Jana a doktor usednou na kládu a dívají se do kraje. Psi se vydováděli a vyběhali, každý leží u svého pána a rychle oddychuje.

Doktor obejmě rukou Piráta a přitiskne ho k sobě. Jeho vlasy jsou stejně černé jako srst psa a jeho zuby stejně bílé. Jen oči, zářící z osmahlého obličejce, jsou modré a tiše vykvétají ze srdce čekajícího a toužícího.

Cvoček se natahuje po Janině tváři, aby ji alespoň trošičku olízl jazykem. Pirát se žárlivě přištrachá a taky strká čenich k Janině tváři. Jana obejmě jednou rukou bílého a druhou rukou černého psa, její copy splývají po jejich srsti a její hlava se naklání střídavě k černé a k bílé psí hlavě.

Zas běží cesta s kopce dolů a doktor vypravuje dál. Nejsou jen setkání s ptáky, květinami a pavučinami. Jsou tu přec děti. A jsou dobrosrdeční lidé s prostým srdcem a životní moudrostí.

„Přijdu do chalupy za malou Agneškou, která se sbírá ze zápalu plic. Je jí drobeček, plavý a modrooký, v kostkovaných peřinách. Tak co je u tebe no-

vého, Agneško?‘ ,Byli tu staříček se stařenku a staříček hrubě moc jedli. Stařenka pravjeli: ale tuž dy něž telko, Franc! Ale maminka pravjeli: enem izče, tačinku. — A ta koruna?‘

„Jaká koruna, Agneško?‘

„Maminka pravjeli, že mi dače korunu, dyž vam dam šumnu odpověď!‘

Přijdu do druhé chalupy, kde leží tatínek s nohou rozbitou z roboty. U stolu sedí Josefek nad slohovým úkolem. Pracuje, až mu uši hoří. Ukaž mi, co píšeš, Josefku! V čele stránky krasopisný nadpis: Proč má dátel červénů čepíčků. Josefek v boji proti krátké výslovnosti nadělal obezřetně znamének, kde se jen dalo.

Jindy zas Maryčka Honusová, věrna výslovnosti, po našemú, stvořila pozoruhodnou dvojici. Strčila po starém zvyku do skupiny souhlásek i, a napsala do úkolu úhledně a čistě: Sirnec se sirkou vyšli na palouk.

Nebo balada o vodníkovi, jak jí složil uznávaný básník páté třídy v hořanské škole: Jsa zelen, crčela z něho voda.

V Hořanech mám taky churavého dědu Hlaváčka, velkého mudrlanta a hloubavce. Dědeček tuze miluje cizí slova, i když nezná přesně jejich význam. Sedím u jeho postele, a děda vypravuje, celý blažený, že má posluchače. Na důležitých místech vztýčuje ukazovák a mračí své stařecky světlé oči.

„Krásně káže ten porubský farář, opravdu krásně. A vždycky jen o skutečných příbězích, jenom to, co se opravdu stalo. O lakomci, který nahromadil jmění nemilosrdným způsobem a pak zemřel hlady na žaludeční vřed. O boháči, který se oženil pro peníze a pak byl nešťasten. Ale i jména těch lidí, i jména měst, kde se to stalo.‘ Ukazovák se vztýčí: ,Tomu člověku — opravdu — tomu aby pán bůh hubu vyzlatil, jaké ten vypravuje *fádni* historie.‘

„Ale láska, pane doktore, láska je moc krásná a důležitá věc. Já mám šest synů. A vždycky jsem jim říkával: Bránit ti nebudu, vezmi si, koho chceš. Ale musíš ji mít z gruntu srdce rád. Protože kde není z gruntu srdce láska, tam může být svornost, ale nemůže být štěstí.“

Jak jemně vycítil stařík, jak ostře rozlišil dvojí citový útvar lidského života.“

Zatím už se polní cesta stáčí na silnici k městu. Slunce leží na samém obzoru jako zakutálený míč.

Janin krok vážne. Skutečnost je zase blízko a návrat tak těžký. Oba zároveň se ohlédnou zpět a vzhůru, na cestu, kterou prošli. Lékař mávne široce rukou:

„Všude, tady všude, od místa k místu jsem už myslil na vás, Jano. Já vím, jak vám je. Dokud alespoň byli ti hoši, vaši havrani, bylo to lepší. Já vím všechno, „starý učitelí“. Svezl jsem hochy párkrát kus cesty. A léčím starou Beatu, kamarádku tetky Karolinky. Ale teď, v zajetí posedlosti a úchylnosti, v posupné hořkosti životů vykolejených a ztroskotaných, docela sama! A já si chodím po krásném světě a na každém kroku potkávám krásu a radost. A to nemluvím ani o hudbě, ani o umění, ani o básních. O všem, co sráží člověka na kolena a co ho vynáší vzhůru, čistého, pokorného a okouzleného.

Není místečka, Jano, abych si nevzpomněl na vás. Nevyslechnu tón, nepřečtu verš, abych nepomyslel na vás. Tolika lidem mohu pomáhat, a na vás se smím jen potají dívat do kupecké uličky, na nešťastné židle odpoledne, na schůdky večer, a na ten proud klepen, které zanášejí uličku bahnem. Jak v tom dýcháte? Vidím to, jak!

Ale je ještě něco jiného, Jano. Cítím to. Nebudu hádat a nechci vás zpovídat. Jen jedno, Jano: nedáváte se zavádět soucitem? Dobré srdce i slitování

musí znát svou mez, a člověk se jím nesmí dát zničit. Nezveličujete závazek své vděčnosti? Nezaměňujete soucit s jiným citem? — Jano, myslete na to, prosím vás. Myslete na všechno, co jsem vám vyprávěl, a myslete taky trochu na mne.“

První plot zahrady, první dům u silnice.

„Kdy vás zas uvidím, Jano? Kdy zase půjdete do polí?“

Jana se usměje hořce (ty Janiny růžové nehty vypadají tak sprostě, nemohu je vidět): „Možná, že zítra. Možná, že za rok. Nevím to.“

„Jano. — Jano, buďte mou ženou. Mám vás rád. Udělám všechno, abyste byla šťastná. Toužím po tom, a vím, že to dokážu.“

Ty modré, ty čisté, jasné a průhledné, láskyplné oči. A ty černé a zmučené, zející propasti otčimových očí v Opavě, na terase stavenišť. „Nevíš, skřítku. Nemůžeš vědět.“ Pokud ty oči se budou dívat, pokud budou žít, potud tu Jana bude stát, nablízku a věrně, jediná útěcha, jediný příslib závratné a nedoznané naděje, jediný dar života, který neselže.

„Pane doktore, děkuju vám. Nezapomenu na to. Ale já nemohu. Nemohu odejít z otčimova domu. A nemohu odejít od tety, která je churavá a nikoho nemá. — Jsou důvody, pro které nemohu opustit žádného z obou, dokud — mne potřebují.“

„Potřebuji vás také, Jano, vždyť vás miluji. A vy potřebujete lásku a domov a štěstí, vždyť vy zajdete mezi těmi lidmi a v tom prostředí. Jano, milá, řekněte jen slovo a všechno se rázem změní.“

„Lituji, pane doktore. Nemohu. Nemohu nyní, a nevím, budu-li kdy moci. Ale děkuju vám. To není odmítnutí, ale — prostě nemohu.“

„Jano! Bože můj, jsem přesvědčen, že je to sebeobětování, dětinské, přecitlivělé a pošetilé. Co mám udělat, abych vás o tom přesvědčil? Jano, řekněte

mi jen, jsou to oba, ve stejné míře oba, pro které se chcete obětovat?“

Ach, baže jsou, oba, každý svým způsobem. Oběma musí dosloužit a žádný z nich nesmí být opuštěn.

„Budu čekat, Jano. Budu pořád blízko. A prosím vás, myslíte na mne. Myslete na to, co jsem vám řekl. Myslete na to, že kdykoli, ve dne, v noci, v každé minutě, je pro vás u mne uchystán domov. Mám vás rád. Čekám na vás.“

5

Hodiny noci se vlekou a naděje na svítání je stále vzdálenější. Zlobný a mokrý vítr pozdního září s úpornou zlobou tluče na okna. V kupecké uličce se zběsile zatočí vysokým vírem a znovu nalehne na černé, znavené a prohýbající se tabule.

Žárovka o desíti svíčkách kane jako hustá oranžová krůpěj s izolovaného drátu od stropu na postel. Jana leží ve strnulé a bolestné pozici a nemůže se pohnout. Na vedlejší posteli spí teta. Ale i ve svém lehkém spánku svírá pevně Janinu ruku ve vlhké dlani. Pohyb, a procitne.

Ten vítr a to světélko! Ta mokrá dlaň a bolest nehybné polohy! Musím se pohnout. Musím, alespoň zcela málo, nebo se zalknu. Jana pohne opatrně tělem. Ruka v tetině dlani už brní. Jana zkouší ohnout poněkud loket, ale bolest jako nůž projede ztuhlým svalstvem. Škubne sebou. Teta procitne.

„Proč nečteš?“

„Spala jste, tetičko.“

„Nesmysl. Čti dál. Já nespím.“

Jana zdvihne knihu k samým očím, znaveným hděním a žlutým světélkem. Namátkou, kam pohled padne, začne číst, bez ducha, hlasem hořkým a vy-

prahlým. Jde přece jenom o to, aby tu zněl její hlas. Aby tu nepřetržitě zněl na důkaz, že tu někdo bdí a hlídá, že teta není sama a že k ní nic zlého nemá přístupu.

Jana čte, a teta po chvíli spí. Ztišuje hlas až do šepotu. Umlkne. Ticho však tetu opět probudí. „Proč nečteš? Já nespím, čti dál.“

Znovu. — A znovu.

Bože, smiluj se nade mnou! Popáté nebo podesáté se pokus podaří, teta se neprobudí. Ale zhasnout nelze, pohnout se nelze. Ruka chycena v oku.

Jana je otupělá únavou. Žárovka se nad ní vznáší jako vlkodlak a vysává jí krev. V mozku se bez ladu a skladu převaluje kaleidoskop událostí. Meluzína zapláče pro každou z nich a vítr lomcuje pěstmi.

Dvanáct tetiných nových košil, obrovských a samolibých, defiluje kolem postele. Každá nadouvá poprsí s pracným ornamentem, Janou nakresleným a vyšitým. Kulaté dírky šilhají výsměšným a zlomyslným pohledem. „Nás jsi vyšila tisícem stehů. My vidíme a ty slepneš, heč!“ Košile narůstají, vzdouvají se a plácají průramky jako rukama.

Ze ztřeštěných bílých vln vypluje Andělčin rozesmátý obličej.

Selest pod okenním rámem sípá tetiným šepotem: „Robert mi nedovolil ji vyhodit. Proč? Proč asi? Umí to s ním, žába. Otočí si ho okolo prstu. Ale já ji odtud dostanu!“

„Jano, všimla sis, jak se o něj opírá u toho harmonia? Neví, jak se o něj opřít, to je patnáctileté dítě?“

„Nelisej se tak k strýčkovi, obtěžuje ho to. Jdi od harmonia! Jak to sneseš, Roberte, aby ti vrískala do ucha?“

„Jano, to je víc než moc, das ist ja eine geborene Dirne!¹⁵³ Nakonec si Robert začne s patnáctiletou. V mém domě!“

„Na procházku? Buď ona, nebo já. Obě ne. Vyber si!“

V koutku u záchodu pláče Andělka, která pranic nechápe. „Chci k mamince, chci domů.“

Mezi tím vším otčím, uzavřeně a mlčky čekající na odchod: do Prahy? Na věčnost? Tyto přízemní zloby a žárlení, nač si toho všímat, nač do toho mluvit, co to pro něho může ještě znamenat? Jen pryč odtud, ať už tak nebo tak.

Opět jeden odjezd z nádraží, opět loučení pohledem v poslední chvíli. „Bobečku, sbohem. Za dva měsíce! Všechno bude zabaleno a uchystáno, jenom naložit. Můžeš se spolehnout.“ Vláček mizí jako už tolikrát. Na nástupišti se teta těžce opírá o Janu, která cítí ještě stisk ruky a na tváři dotyk dlaně. Na shledanou, otčíme, milý, ubohý, samotný a ztracený, na shledanou. *Sedm měsíců uplynulo.*

V kuchyni vrznou dveře a Jana se strachem čeká, jestli se teta probudí. Petronila se šmátrá na dvůr. Ztuhlé a vyčerpané Janě se zdá, že znovu slyší pronikavý a bolestný výkřik Cvočkův a skřehot Petronily uprostřed noci, brzy po otčimově odjezdu.

Jana vyletěla na chodbu. Teta rozzlobená a rozrušená spěchá za ní. V koutku pod schody stočen, s chrupem vyceněným, vrče a bezmocný, choulí se Cvoček pod příbojem ran. Petronila, slepá a hluchá v nepřičetném výbuchu vzteku, tříská polenem hlava nehlava. Jana vztáhne své štíhlé ruce nad ubohou oběť a přijme místo ní několik tvrdých ran.

Co se stalo! Cvoček, bůh ví, co ho to napadlo, rozvlácel Petronile papuče zpod postele po kuchyni. Bosa musela běžet dolů na dvůr. Ale s sebou si už přinesla poleno a uprostřed noci podnikla trestnou výpravu do výklenku v chodbě. Běsnící a zaslepenou odvěkla teta do kuchyně.

„Ty zatracený starý čerte, jestli se kvůli tobě roznemohu! Co se to opovažuješ, v noci takový rámus?“

„Paničko, prošim ich,“ supí stará, „prošim ich pro Boha, dovola mi, *enem raz* mi dovola toho gizda zeřnuč. Enem raz, prošim ich!“

„To vim, že *enem raz*, bo bys ho zabila, ty vztek-lino. Prubuj to enem. Jak ho prstem pogabneš, pamatuj si to, možeš pakovať svoje chvanty.“⁵⁴

A za několik dní ráno, ty strašné, ty nevypověditelné zvuky v kuchyni. Odkud jdou? Pro Boha, z kamen! Ze zavřeného popelníku hořících kamen. Jana vytrhne dvířka. Cvoček vyrazí s hubou dokořán a vyje, oči bolestí zataženy. Skáče kolmo do výše, není možno se k němu přiblížit. Na hřbetě sedí několik žhavých uhlíků a vysoké skoky je rozdmychávají. Vpalují se do kůže a srst čadí okolo.

Janě se podaří chytit psa v jednom ze skoků. Kouše ji sice do ruky, ale přece se jí podaří, odhodit lžící červené uhlíky s ubohého hřbítku. Cvoček se třese vyčerpan a pláče tiše a bolestně, a nad ním se choulí a třese Jana a pláče stejně s ním.

„To su kunšty s chacharem! Čemu tam leze! Tuž či sem věděla, že je v pecu? Do papuča se mi baj vysmolič⁵⁵ može, ale zeřnuč ho nědaju. Včil dostal, chachar!“

Ale teta přec nemůže vidět bolest, a ještě k tomu pláč, a ještě k tomu rány. „Ven s tím, ven oba! Takové rozčilování pro mizerného psa, ještě na to doplatím svým zdravím. A ty, čerte, jdi mi z očí. Do žádné Opavy! Tady si zůstaneš, starý zabijáku. Člověk aby se bál, že ho ještě odpraví, *dieser Mörder, dieser hërzlose Schuft!*“⁵⁶

Jana klopýtá s Cvočkem v náručí přes dvůr, k tetce Karolině. Zhrouť se na kolena před její židli, hlavu položí na zástěru do stařenčina klína a pláče,

až se prohýbá. Všecko, co tam vevnitř bolí, všechno, co tam potichu mučí, za poslední dobu i za léta, všechno se vzdouvá v nevýslovné bolesti i v nevýslovné úlevě pláče.

Jana leží s očima upřenýma na žárovku. Obrazy myšlenek se zhušťují na kotouči červené záře a míjejí rychle jeden za druhým. Noc však se vleče, pomalá svou délkou, strašná svým burácením a mezuzinami.

Svítilme elektrikou. Městu se splnila i tato touha, až sem přivlekl otčím sloupoví a dráty se zázračným zdrojem světla. Jaký triumf pro tetu. Nejasně pomyslí na tmavá století v hlubině času, se světlem loučí a požárů, s olejem a petrolejem. Co se Robertovi navyčítala jeho pochůzek, jízd a přednášek, všech těch nesčetných hodin, které jí ubíraly jeho přítomnost.

Její dům v uzlu slepých uliček zazáří první v celém kraji. Její ruka to je, která poprvé v dějinách města udělá pomalým pohybem ten zázrak: budiž světlo.

V uličkách se tísni půl města a čeká na slavnostní chvíli. Buď tedy světlo! Bílá a oslepující záplava se rázem vyleje do pekařské, do kostelní i do kupecké uličky, na dvůr i do kouta k tetce Karolince. Teta je oslněna a oslněn je i dav venku. Efekt není sice tak dokonalý, jak by si bylo přáti. Není lustrů. Holé žárovky visí s izolovaných drátů povrchového vedení na stropech. Ale celé město ví, že se právě stěhujeme, že se lustry koupí až v Opavě, a vedení že se zaseká do stěn, až se dům vyprázdní. Nic nemůže ubrat na skvělosti stosvíčkovým žárovkám, zapůjčeným elektrárnou, nic neztlumí okázalost iluminace, nezapojené této noci na měřicí hodiny.

Žárovky byly ovšem vyšroubovány a místo nich

nastoupila zádušní světélka o desíti svíčkách. S hollých drátů kanou krůpěje krve a mhourají tesklivě na truchlivé jeviště posledního dějství. Na příšernou hru karet u oválného stolu v červené polotmě a na spící hráče. Spí Petronila, spí Martina a spí i teta. Karty s ševelem vypadávají z vějířů, králové a dámy se scházejí k dostaveníčku pod stolem. Nad stolem jako vyhaslé měsíce plují tři hlavy, svěšené na prsa. Nic se nepohne v zakletém strnutí. Strašidelné panoptikum voskových figur, zapomenuté v kůlně a opředené pavučinami. Stoleté, těžké a zaprášené pavučiny stínů v koutech, pavučiny zmaru na věcech, pavučiny rozpadu a zániku na nehybných figurách. Jana cítí šedé a odporné sunutí pavučin po vlastní tváři, po ruce, ten lepkavý, šelestivý pocit přilnavých a špinavých pavučin. Vymrští se v úleku.

Tři bledé hlavy se zdvihnou a trojí pohled, spánkem vyprázdněný, se na ni upře očima leklých ryb.

Jana se zděsí. Dere se vrstvou pavučin ven ke dveřím. Zakopne o kočku. Udeří se o kuchyňskou postel. Zalyká se a klopýtá v útěku dlouhou chodbou. Dveře. Zámek. Závora. Vyrází na chodník slepě před sebe. Rána. Janě se zajiskří v očích. Padlá hlavou na pekařskou zeď. Zůstane stát, ruce svěšeny, přitisknuta celým tělem i tváří na zeď. Je bez myšlenky, tupá.

Chodbou šmátrají kroky a vyzývavě ťuká hůl. Teta se rozzlobeně hrne chodbou. Přibouchne dveře. Zámek dvakrát hlučně cvakne, závora zapadne. Jana stojí. Po chvíli se pomalu sesune podél zdi na zem. Tma, chlad, svěžest noci a nad ořechem hvězda.

Potom se dveře zase otevřou: teta se bojí sama v ložnici. Za ruku! A číst! Číst třeba do rána.

A límce, prádlo a jídlo, nástroje štvání. Jana pracuje jako služka, kuchařka, společnice, ošetřovatelka, předčitatelka, noční hlídač. Zadarmo, obětavě a ka-

jícně. Nic však není dobře uděláno. Desetkrát denně se stěží ubrání ochromující touze vrhnout se na postel, zabořit hlavu do tmy, tupě a bez vlády se nechat pohltit prohlubní vyčerpaného spánku.

Několikrát už její přepjaté nervy selhaly. Jana, nevědouc kudy z přetlaku vnitřní tísně, naprosto zba-vená rozumu nesmyslným štváním, rozervalá na kousky, co jí do ruky přišlo. Toho zahanbení po vyčerpaném vystřízlivění! Toho lítostného studu a zděšení nad hysterickým záchvatem nekázně a pošetilé zuřivosti! Té touhy, bezmezná a nevýslovná, po útěku ze všeho! Ale otčím? Čas míjí, otčím žije. Musím zůstat, musím vytrvat.

Teta očividně chřadne. Její rozložitá a statná kostra jako by se zmenšila a schýlila. Nejí téměř. Kůže ve volných a prázdných lalocích ověšuje její tvář, krk, paže. Sedí na svém trůně jako fakír, udržována zpřímá a při životě svou fixní ideou.

Bedny a dřevitá vlna veplují s osudovou slavnostností do obývacího pokoje. Jana klečí vedle trůnu na zemi mezi nádobím a ukládá do měkkých hnízd, pevně a neprodyšně, kousek po kousku. Teta střídavě přihlíží, křičí, káře, a usíná. Procítá, bere do rukou jednotlivé kousky a propadá do vzpomínek.

Příborníky se prázdní, i skladiště na prádelnicích, i stolky a konzoly v salóne. V chomáčích slámy, v řezinách, mezi papíry a bednami kupí se věci a jejich příběhy. Přehlídka vojáků a invalidů, účastníků výpravy jednoho života do tří světadílů. Každý se hlásí k raportu, každý odevzdává své hlášení. Sešlý vojevůdce se rozpomíná na jejich slávu i skromné služby a rozhoduje o povýšení i výslužbách. Jde to nevýslovně pomalu, napolo v snách.

Přijde řada i na sbírku stříbra, konvic, krabic a svícňů. Jana stojí očarována s krabicí v ruce,

s krabicí myrhy krále Melichara. „Jsi ještě maličký a nejsem si jist, zdali chápeš, jak miluji.“ Tuto krabicí ne, s tou se nechci loučit, tu až nakonec, až už nebude zbytí, a docela zvlášť, ne mezi ostatní věci. Jana ukryje krabicí ve svém prádle v umyvadle. Pak klečí vedle spící tety a ukládá stříbrné předměty do hluboké bedny. Jedlová vůně zavane a vzrušený hlas pronáší těžce a s mukou: „Za tu dalekou cestu, kterou jsem vykonal, dej mi odpověď.“

Ale z opačného pólu nitra, neočekávaně a tiše, přichází ještě jiný, vroucí a jasný hlas: „Buďte mou ženou, mám vás rád. Udělám všechno, abyste byla šťastna.“

I tady, i nyní, ve větrné a nekonečné noci slyší Jana zřetelně oba hlasy.

Dům pustne a prázdní se. Věci se stěhují do beden, záclony jsou sňaty, koberce svinuty, obrazy sňaty se stěn.

Krávu odvedl řezník.

Olysalá kočka je utracena.

Ubohého Cvočka odnesla Karolinka k Beatě, protože vyl celé dny a sápal se na vrata do dvora.

Martina je na hodinu vyhozena po astmatickém záchvatu.

Petronila z dlouhé chvíle, ze samoty a z nepochopitelného strachu propadá pití. Schována v tmavé jizbičce za prázdným chlévem popíjí a nadává.

Teta sedí od rána do noci na trůně, hlavu svěšenou na prsa, s myšlenkami, které malátní a chvílemi se matou. Jen jediná je jasná, ta vytrvalá a utkvělá: Do Opavy, do Opavy.

Teta se pootočí ve snu a pustí Janinu ruku ze sevření prstů.

Jana se zatajeným dechem, pomalu, s nekonečnou opatrností, otočí vypínač. — Ruka klesne.

Olověný spánek, vyčerpaný a těžký zavře se nad

Janou, a svítání se vkrádá šedivým proužkem do rohu okna přes lomenici kupeckého domu.

6

Otčím se rozloučil s Prahou a jede nastoupit své místo v Opavě.

Přijíždí domů odpoledne. Zděšen a otřesen dívá se po své domácnosti. Prázdnota, poušť. Klára, spící na trůně mezi chomáči dřevité vlny, Jana vyčerpaná tělesně i duševně uprostřed rozpadajících se trosek.

Teta není překvapena jeho příchodem. Nepovstane ani z trůnu, zdvihne jen hlavu. „Vše je uchystáno, Roberte, může se nakládat.“

„Kláro, jdu pro lékaře.“

„Proč?“

„Jsi přepadlá. A slabá. Dá ti něco pro posilnění.“

„Nechci nic. Až v Opavě.“ Teta mávne netrpělivě rukou.

„Kláro, potřebuješ energii a sílu k takovému výkonu. Chceš přece mít radost z příchodu do Opavy.“

„Roberte, dej mi teď pokoj, prosím tě. Já nechci. Ne a ne. Nedám se strčit do postele. Nechci a dost. Až v Opavě. Dřív ne.“

Teta se odvrátí a její hlava zase klesne. Jana vyjde s otčímem na chodbu.

„Kde je Martina?“

„Propuštěna.“

„Petronila!?“

„V chlévě opilá.“

„Pes?“

„Je popálen a hojí se u Beaty.“

Otčím se opře lokty o prádelník a založí hlavu do dlaní. „Jano, odpusť mi, pro Boha. Tohle ti dávám

žít, v tom tě nechávám samotnou a bez pomoci. Jakým právem? Proč jsi mi nenapsala? Jak to zodpovím, jak ti oplatím tuhle oběť. Nemohu ani pomyslet na to, cos tu prožila a zkusila. Proč a zač? Co si počnu, to se přec nedá odčinit! Ubohý skřítku, proč jsi sem musela přijít mezi nás?“

„Otčíme, milý, nebylo to tak zlé, opravdu. Komu z nás asi bylo hůř? Měl jste se taky ještě s tímhle trápit? To bylo jenom to málo, co jsem mohla udělat pro vás. Milý, dělala jsem to ráda.“

Otčím se dívá na Janu a marně zápasí o slova díků. Co říci, co říci z té záplavy lítosti a lásky — slova nejsou nic, Jano, a já jsem tebe pln, a je-li ještě život ve mně, jsi to ty, tebe vzývám, tebou dýchám a tebou trpím po všechny hodiny. „Jsi boží anděl, Jano. Obejmout tvoje nohy, i to by byl hřích.“

Patnáctého října. Kýžený den, kdy měla do slepých uliček slavně vplouti veliká archa stěhovacího vozu, přijmout a naložit věci domova a odplouti s nimi na pahorek v zemi zaslíbené.

A zatím! Na pohovce, v bezútěšném skladišti beden a krámů sedí stín tety Kláry mezi polštáři. Je deset dní po uremickém záchvatu, víc mrtvá než živá. Je však oblečena! Je obuta! Neleží, sedí! Utkvělým instinktem *obelstívá smrt*. Jak může ke mně přijít, zubatá, když nestůňu? Bez nemoci člověk neumírá. A já jsem v šatech, v botách, a sedím. Umírá se vleže!

Sedí už týden, ve dne v noci v šatech a v botách, a její hlava visí hluboko dolů na prsa. Partie krku pod bradou jsou zaníceny a mokvají. Ale vyznavač života vzdoruje vytrvale. V hrdinském postoji čelí svému nepříteli lstí, zbraní zbabělých. Neumru, protože neležím. Neležím, protože jsem oblečena. Jsem oblečena, protože jsem zdráva. To je logické a smrt tady nemá co dělat. Drž mne za ruku, Roberte, drž

mne za ruku, Jano. Hlídejte mne, buďte se mnou, chci mít kolem sebe stráž.

Hodiny dnů a hodiny nocí míjejí a teta slábne. Hlava klesá hloub a hloub a Jana ji musí těžce zdvíhat, aby ošetřila její ránu. Lékař přichází několikrát denně a odchází zas téměř mlčky. Hodiny dnů a hodiny nocí jdou beze slova. Robert, Klára, Jana, ruku v ruce.

Soumraky se vkrádají mezi nahromaděné bedny a hranaté stíny narůstají kolem nich. Žárovka otevře rudé oko na konci drátu a utkvěle civí na přesku-penou scénérii němého panoptika.

Hodiny nocí se sunou bez konce a s nimi těžkost a hrůza života i smrti. Celý svůj život prožívá Robert znovu v mučivých hodinách před svítáním. Práce a práce. Bezpočtu úkolů, bezpočtu věcí pro potřebné a nuzné, bezpočtu malých příspěvích. A velké a úspěšné práce, které tu zůstaly a vydají svědectví. Jaký však stesk. Vždyť jeho tvůrčí silou bylo jen jeho neštěstí a jeho osamělost. Všecky výboje tkvěly svým původem ve snaze po úniku, po umlčení srdce, trnouceho bolestnou touhou po lásce, po dětech, po prostém ráji, k němuž nenalezl cestu. Ani ze svých úspěchů se nemohl těšiti čistě. Vždyť jeho rozlet, nezávislost, všechny jeho úspěchy mu přece umožnila jeho nemilovaná žena, Klára. Na každém kroku vlá-čel jařmo své poplatnosti. Na samém kořeni jeho života spočívala ta její ruka stejným stiskem, jakým ho teď svírá v hodinách hasnutí.

A Jana, tichý anděl, který se vznáší v těchto suti-nách. Ach, Jano, hlubší brázdu už nevyořu v svém srdci, než jsem ji vyoral pro tebe. Láskou, touhou a vírou. A ztrátou hroznější než smrt.

Z Opavy přijede autem zemské vlády úředník s důvěrným a spěšným rozkazem ministra zemědě-lství. Výzva k okamžitému nastoupení služby, rov-

nající se vojenské pohotovosti. Jde o zhoubnou nákazu skotu, o dobytčí mor, který se šířil Polskem na západ, přenášel se na šatech, stykem s lidmi, kůžemi, masem, zvířecími produkty i surovinami. Na zhoubném pochodu dospěla nákaza do nebezpečné blízkosti našich hranic.

Nařizují se dalekosáhlá opatření. Hranice se uzavírají a osazují vojskem. Hlídá se železniční a silniční doprava a podlounické stezky. Všichni odborní úředníci jsou delegováni do pohraničních úseků.

Šéf veterinářské služby slezské musí se okamžitě dostavit na své místo a zorganizovat odborný dozor. Není zbytlí, není vyhnutí. Alespoň na dva dny musí odejet.

Teta nevnímá nic z toho, co se kolem děje. Otčím a Jana pustí její ruce, ale svěšená hlava visí stejně nehybně.

V kuchyni obejme otčím Janu v náhlém dojetí. Přivine ji k sobě a žehná jí vroucně, rozechvěn a s očima zrosenýma: „Bůh tě opatruj, drahá. Moje drahá. A děkuju ti, miláčku.“

Pak sedí Jana sama u pohovky a čas míjí. Tetka Karolinka tichounce přechází po kuchyni, usedá ke kamnům a znovu přechází těkavými krůčky. Hodina za hodinou proplovává zpustošeným bytem, odpoledne a podvečer vcházejí holými otvory oken a stíny se roztahují po holé zemi s otrlostí desperádů.

Večer přichází doktor. Marně se brání pocitu hrůzy v tomto skladišti beden bez určení místa, v ničí zemi, kterou se prochází smrt. Nemocná sedí bez hnutí v svém koutku, sesutá nastrojená loutka s přetrženými provázky, s hlavou visitou. A proti ní stejně nehybně, stejně vyčerpaně sedí Jana, zmučená, vysílená bděním a vnitřní útrapou, kterou zná jen sama. Ticho, propastné a mrtvé, hrouží strašidelnou scénou až na své dno.

Doktor usedne vedle Jany. Vezme její ruku do své. Obejme její záda svou paží. Čas mívá tiše a bez konce.

Zase je den, nic se nemění, loutka sedí v svých šatech, s těžkou a bezvládnou hlavou.

Odpoledne klepe listonoš na domovní dveře.

K telefonu. Volá Opava.

Otčím?

Jana přehodí purpur. „Tetko Karolinko, hlídejte!“

Cvaknutí a rachot spojení.

„Rozvadov.“

„Kdo je u aparátu?“

„Schovanka veterinárního rady Rýdla. Kdo volá?“

„Zemský prezident Volman. Slečno, mám zlou zprávu. Prosím, buďte statečná. Robert, ano, přítel Rýdl, dnes dopoledne — dopoledne ve své kanceláři — u stolu — náhle zemřel. Halo? Slečno, vřelou soustrast. A šetrně nějak to sdělte paní, slyšel jsem, že je churavá. Jsem sám zdrcen. Doufám, že dokážete připravit ubohou paní na tu krutou ránu. Přijedete-li s paní radovou, obraťte se na mne, ve všem jsem vám k dispozici. Budete-li si něco přát, zatelefonujte kdykoli. Ještě jednou upřímnou soustrast.“

Jana se vypořádá z budky. Klopýtá přes rynek, do uličky, do dveří. Na schody, k prádelníku. Opře se lokty o desku, hlavu v rukou. Černo, černo, tma. V hlavě, v prsou, všude tma. Slepá, po hmatu vstupuje Jana do ordinace. Opře se o prázdnou skříň. Do černé hluchoty vkrádá se hlas, daleký, daleký hlas: Stejně jsi mne vykoupil, malý Ježíšku. I tak jsi jedinou krásou a jedinou radostí mého života.

Do černé slepoty vstupuje červánek nad kostelním křížem. Blízký hlas, zcela blízký, včerejší, promlouvá měkce: Bůh tě opatruj, drahá. Děkuji ti, miláčku. Jana se schoulí na židli, obejme její opě-

radlo, a s čelem na přičce sedí, tichá, bez hlesu, sirá v prázdném prostoru, který se rozevře všude kolem. Hodinu? Dvě?

Tetka Karolinka se vkrade do dveří. „Slečinko, spja?“

„Telko,“ Jana chraptí drsným hlasem. „Tetko Karolinko, otčím umřel. Otčím je *mrtev*. — Musím jít k panu sousedovi, hlídejte u tety.“

Jana nese své poselství starému mudrci, rádcí a příteli otčímovu. Pan souseď si vezme všechno na starost. Všechno. Jana se může spolehnout. Ať jen jde k paní a dbá, aby k jejímu sluchu nepronikla tato strašná zpráva.

Jana se vrací k psacímu stolu do ordinace a píše telegramy do Drachkova a do Vídně. U jeho stolu, na jeho papíře, jeho tužkou. O jeho *smrti*. Karolinka plačíc jde na poštu a roznáší městečkem neuvěřitelnou, hroznou zvěst.

Jana sedí dál v ordinaci, svět se propadl, je jenom otčímův stín, jsou jeho slova, ta dávná, ta první na tmavém nádraží v předjarní noci, je Aladinova lampa, je „Uzka ulička“ tak jasně a zřetelně, jako by ji zpíval vedle v pokoji. A jeho příjezdy, kostelní kůr a varhany. A vánoce. Jana vyjme ze skrýše Melicharovu krabici. Zase tu sedí otčím na rudém křesle, východní a biblický s očima plnýma lásky a plnýma hoře.

Janu zaplavuje soucit, neskonalý soucit, který byl podstatou a náplní jejího vztahu k němu, který měl tolik různých podob, tolik obětí přinášel rád, ochoten k dalším, a který byl vždycky, pod každou tvář, jen a jen soucitem. Drahý, ubohý. Jana, pohřížena do vzpomínek, drží v ruce pouzdro a zvolna hladí stopy jeho dotyků na ornamentech.

Náhle sebou trhne. Teta. Sama. Potmě.

Jana spěchá chodbou, kuchyní, za dveřmi otočí

vypínač. Cvakne jako výstřel do ticha. Rudé oko mrkne a vyleje slzavou kalužku světla na známý, truchlivý obraz. Oblečená loutka, vypadlá z ruky loutkáře, sedí v rohu pohovky. Hlava visí těžce jako ufatá, ruce leží v klíně. Nic se nezměnilo, nic nepohnulo, teta nepostřehla, že zůstala sama.

Jana stojí u kamen a dívá se na spící. Ach, co mám výčitek, co mám výčitek proti tobě! Dni, noci, zrak, každičkou radost, pole, nebe, lidi, všecko jsi mi vzala. Pracovala jsem a nikdy jsi mě nepochválila. Důvěru v lidi a v čistotu lásky jsi mi vzala. Trýznila jsi mě, že jsem byla mladá a že jsem byla zdravá.

Ošetřovala jsem tě světomitě a kajícím, protože jsem se cítila vinna před tebou. Jak jsem však byla vinna? Jak jsem ti mohla vzít, co ti už nepatřilo? Nevzala jsem ti Robertovu lásku, vždyť už jsi ji ztratila před dvaceti lety!

Sobecká teto Kláro, nikdo ti nikdy neřekl pravdu. Lidé zapírali své bolesti, abys ty je nepocítila. Zapírali své žaly, abys ty se jimi nevzrušila. Nutili se do lží a truchlivých komedií, abys ty mohla věřit ve své sny. Tvou slabost a zbabělost platili svým zdravím a svým životem. Jsi sama jako kůl v plotě, jen já jsem u tebe, a já tě nemám ráda.

Jana jde blíž k pohovce, usedá na židli a dívá se na spící.

Co to však je?

To ticho? A hrud' se nezdvíhá!

Jana zledovatí. V hrůze vztáhne ruku do tetina klína a nahmátne vychladlé ruce, těžké a tuhnoucí.

Sama, tak docela sama jako pes, uprostřed beden, v troskách domova, opuštěna všemi, ošklivá vévodkyně ve zpustošeném panoptiku.

Pozpátku, s očima plnýma hrůzy, couvá Jana z pokoje, kuchyní do chodby. Na schodech do dvora se

vrávoravě vztyčí Petronila. Jana, paralyzována děsem, proletí chodbou, rozrazí dveře dokořán, bez myšlenky, řízena pudem, utíká uličkou, přes rynek, do šedivých dveří, po dřevěných schodech vzhůru.

Nad schody dveře.

Jana se zhroutí na prahu.

7

NOVINOVÁ ZPRÁVA NESČETNÝCH VEČERNÍKŮ

Proslulý národní pracovník slezský Robert Rýdl, vrchní veterinární rada, skonal dnes náhle srdeční mrtvicí v kanceláři zemského úřadu v Opavě uprostřed pilné a odpovědné práce. Téměř zároveň přichází z Rozvadova zpráva o smrti jeho churavé choti. Veřejnost je hluboce rozrušena a dojata tímto neobyčejným případem. Jejich vzorné a láskyplné manželství bylo všeobecně známo a jejich společná smrt otrásla celým krajem. Zprávu o dni společného pohřbu, jakož i zhodnocení všeobšáhle, odborné, sociální, národní a samosprávné činnosti oblíbeného a upřímně váženého zesnulého přinese ranní vydání našeho listu.

8

Jana se probouzí z nekonečného snu.

Zavřenými víčky pocítí mírné a jemné sluneční světlo. Prastará vzpomínka, prastarý dojem vytane z hlubin — jsem v dětském pokoji na své posteli, otevřu oči a uvidím květiny na okně.

Opatrně, jen štěrbinku, aby dojem nezmizel.

Na okně jsou květiny.

Teď ještě modré, mírné a veselé oči, tatínkovy oči a jeho teplá náruč.

Oči tu jsou, modré, mírné a šťastné.

Jana se vztyčí. Tvrdým nárazem však ji pošlou zpět čtyři bílé packy, horký růžový jazyk líže její tváře, bradu, oči, vlasy, ježaté bílé tělíčko se roztahuje po její hrudi. Cvoček, bělostný, s růžovými a lysými jizvami po svých spáleninách.

Jana se rozpláče. Ach, jaká úleva, jaká sladkost, takový pláč.

Ruce v bílých rukávech zdvihnou a vynesou blaženého a kňučícího Cvočka. Ruce v bílých rukávech se rozklenou nad Janou a oči se dívají zblízka do její tváře. Jana vztáhne ruce. Dětským, bezbranným, čistým pohybem, týmž, který vztahovala jako dítě kolem krku blízkého, drahého, dobrého člověka.

„Jano, malá, milá. Vynasnažím se, abyste mě měla ráda. Dokážu to. Život je nádherný, uvidíte, když se dva mají rádi. Když člověk miluje, je krásný celý svět. Člověk je boháčem a rozdává kolem sebe plnými hrstmi. Vezměte, nemocní, vezměte, chudí, vezměte, ptáci i zvířata. Miluji Janu a Jana má ráda mne. Květiny kvetou, plynou řeky, svítí slunce i měsíc. A láska je nejkrásnější boží dar. Jano, děvčátko, vítám vás doma.“

7. října 1937.

O autorce Vlčí jámy

Nejmocnější silou, kterou si Jarmila Glazarová přitahuje do svého uměleckého díla lidi i věci, je cit. Hned první literární dílo Roky v kruhu, kterým se roku 1936 představila veřejnosti, ukazuje, jak celý svět Glazarové je prostoupen citem lásky. Lásky ke všemu lidskému, ke kráse, kterou možno objevit všude kolem sebe a kterou přeje básnířka Glazarová tak štědře lidskému životu. Láskou si Glazarová v tomto románu přibližuje svět mužovy ušlechtilé práce, láskou se sblíží se světem bídy a s bolestí lidí, láskou vnímá přírodu. V románu Roky v kruhu, který byl ještě zповědí autorčina života, jejího citového vztahu k milovanému muži, venkovskému lékaři, má láska a soucit převahu nad kritickou analýzou. Tichá radost rodinné idylly ještě převažuje nad spucitným vědomím krutých sociálních křivd. Ale přece jen i zde se už začíná rýsovat proletářské Ostravsko z doby buržoazní republiky i se svými třídními rozpory i s problesknuvší buřičskou myšlenkou. Ale román je stále ještě víc dokumentem toho, z jakých životních zkušeností se vyvinula osobnost jeho autorky, jak se v ní šťastně rozvinula touha po krásném a harmonickém životě, která byla už od dětství tak krutě potlačována osudem sirotka, který v hladových letech první světové války musel putovat z podkrkonošského domova a hledal u cizích lidí milosrdenství, až je našel na Slezsku.

V roce 1938 vyšel druhý román Jarmily Glazarové - Vlčí jáma. Také zde je oživující podstatou příběhu autorčina láska, její touha po krásných, čistých lidských vztazích. Ale je už objektivována v postavě schovanky Jany, která sice má ne jeden charakterový i životopisný rys své autorky, ale je samostatnou románovou postavou a pohybuje se podle zákonů uměleckého díla. Její láska a touha se dostane do rozporu se světem; v němž žije. Narazí na překážku, která ji málem rozdrtí. A jméno té překážky je maloměstáctví. To je v tomto románu přitmo

ztělesněno v postavě tety Kláry. V jejím egocentrickém sobectví, v jejím soukromomajetnickém vztahu ke všemu: k vlastnímu bohatství, k muži, ke služebným, k lásce. V její neschopnosti pocítit štěstí jinak než na pozadí závidění druhých, podobných maloměšťáků. Jak skvěle vystihla Glazarová tento maloměšťácký typ! Jeho názorovou i citovou prázdnotu, jeho morální pokrytectví, jeho představu manželské spořádanosti, jež není ničím jiným než okázalou službou vymyšlené pedanterii mužových zvyků a libůstek. Přesvědčivost této postavy je ovšem podmíněna bystrou a hlubokou psychologickou kresbou, schopností autorčina talentu vžít se do různých lidských typů, a dokonce i do těch, které jsou jí bytostně cizí. Právě tu se projevil velký epický talent Jarmily Glazarové. A zároveň s tím i její rostoucí schopnost objektivní realitu života nejen vidět, ale i hodnotit. Její humanismus překračoval tu už hranici pasivního soucitu a přecházel v kritickou aktivitu. Vždyť ve Vlčí jámě už Glazarová stojí docela jasně na straně těch chudých, nešťastných a v poměru k maloměšťácké hoporaci nebojí se už užít ve vyjádření sice tlumeného, ale zato velmi účinného výsměchu. Tady už láska Glazarové uzrála silicím společenským vědomím.

Ještě silněji vyzdvihla Glazarová sociální podmíněnost ženina osudu ve svém třetím románu *Advent* (1939). A zároveň nejplněji rozvinula básnivost svého vyprávěčského stylu. Tak vznikla opravdová balada v próze o krutosti a bezcitnosti lidských i manželských vztahů na staré vesnici ve valašských horách a o síle mateřského citu. Jak důvěrně se Glazarová sžila s prostým, chudým lidem valašských hor, jak pronikla do jejich životních osudů, do jejich způsobu myšlení, vyjadřování, i do krásy folklóru, dokumentuje pestrá kniha *Chudá přadlena* (1940).

Po druhé světové válce začalo i pro Jarmilu Glazarovou období velké politické a kulturní aktivity. Jako kulturní přídělnec odešla do Sovětského svazu a v letech 1946—1948 se tam zase se svou příznačnou citovou vroucností sblížila se sovětským lidem a s krásou sovětské země. Zejména Leningrad upoutal její zájem — a to

jak svými krásami a historickými památkami, tak i svou nedávnou hrdinnou minulostí, kdy celé město statečně odolávalo útokům hitlerovských armád a vydrželo krutý tlak obležení i hladu. Všechn svůj obdiv i lásku k tomuto překrásnému a statečnému městu vyjádřila Glazarová v knize Leningrad (1950). Její reportáže nejsou jen dokumentem o historických faktech, ale i zrcadlem osobnosti autorčiny. Mají tep jejího srdce, mají vzrušení jejího poznání.

A tyto vlastnosti mají i ostatní její reportáže: Výmarský deníček (1950), vyprávějící o jejím prvním styku s novým, demokratickým Německem, kniha fejetonů z domova Dnes a zítra (1952), bohatě informující kniha Jaro Číny (1954). I zde má vyprávění Jarmily Glazarové zvláštní slavnostní jas, jakousi citovou záři, jež pramení z jejího láskyplného srdce. Ale všude tu také promlouvá politické uvědomění autorčino, na němž se podílely zkušenosti z války, z pobytu v Sovětském svazu a ovšem také z poslanecké činnosti a z živé účasti na budování naší nové, socialistické vlasti. Bude-li jednou chtít historik získat konkrétní představu o tom, jak se v naší době měnil svět, jakými myšlenkami a city byli povzbuzováni pracující ve svém velkém díle, jak žili slavnostní chvíle vznikající socialistické společnosti, jaké bylo hrdinství každodenní práce — pak mu budou nejlepší průvodcem a svědectvím články, fejetony a reportáže Jarmily Glazarové, které byly shrnuty do svazku nazvaného Píseň o rodné zemi (1960).

Sedesát let bohatě prožitého a neúnavnou prací naplněného života neubrало Jarmile Glazarové nic na schopnosti intenzívně žít náš dnešní život a pomáhat mu, aby byl ještě krásnější. A titul národní umělkyně, jehož se jí dostalo v roce 1959, jí nejlépe zařazuje do souvislé tradice i do živé socialistické přítomnosti naší národní literatury.

František Buriánek

Vysvětlivky

- 1 hevaj — tady
- 2 nale — ale
- 3 Graf — hrabě
- 4 boračku — chudáčku
- 5 „Ty ňase ošklivý, stočertovský, já tě jednou zabiju!“
- 6 gizd — nepřeložitelná ostravská nadávka, snad neřád
- 7 pořikaj — pomodli se
- 8 ve foršuše — v záložně (Vorschusskasse)
- 9 „Olomouc, ach, Olomouc, to nádherné město!“
- 10 Úžasné! Strašlivé! Nádherné! Neuvěřitelné!
- 11 „Ostatně je přec Opava taky hezké město, třebaže zdaleka ne tak živé jako Olomouc.“ („K čertu s tvou Olomoucí!“)
- 12 „Ach tyhle nové byty — tedy kolosální. Slyšela jsem věci — tedy velkolepé.“
- 13 zole — podrážky
- 14 najeprem — nejdříve
- 15-16 „Šťastní dědicové, Jano, samí šťastní dědicové. Je to tak úzasně komické, tak veselé, pomyslit si, jak budou všichni vydělení. Všichni do jednoho, tahle chamtivá smečka šťastných dědiců!“
- 17 pan lesmistr Fürst, absolvent vysoké školy zemědělské
- 18 „Tak prosím, prosím! Nekoupím přece zajíce v pytli!“
- 19 „Paní Schillingerová, slyšela jste to, Langer bije ženu. Není divu! Je to odjakživa nepořádnice, ale on je přece jen grobián!“
- 20 „Nedá se obsloužit — je takový skromný. A byty, ovšemže, byty jsou, ale bylo by lépe počkat tak měsíc před kvartálem, stačí až v září.“
- 21 Ach, služebné, tihle vydržovaní nepřátelé!
- 22 Ale já se šidit nenechám! Ti lupiči, tihle vydržovaní zloději!
- 23 kultou kultonovský — ostravská nadávka, snad čert čertovský
- 24 co tež je to obchaza — co je jim do toho
- 25 medituje o nespolehlivé čeládce
- 26 vinterok — zimník
- 27 krmáš — posvícení
- 28 galgan — skoták

- 29 „Paní Schillingerová, Robert je doma!“
 „Nádherné! Kdypak přijel?“
- 30 „Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno tvé —“
- 31 „No tak? Přijď království tvé. — A dál? Trudo!“
 „Buď vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.“
- 32 „Poslyš, Trudo.“
- 33 „Jakápak byla stará tentokráté?“
 „Ale náhodou docela milá.“
 „Ale jdi! Skutečně?“
- 34 „Hleďme! A jak to bylo v lese?“
- 35 „No tak, jakpak to bylo v lese, Trudinko? Pověz mi —
 jestlipak tě políbil?“
 „Ano, políbil.“
 „A pak? A potom, Trudinko? No tak! Slyšíš? Co udělal
 potom?“
- 36 „Nó? A pak? Potom, Trudo!“
 „Potom mne začal —“
- 37 „Gerto, probuď se!“
- 38 „Ano. Co se stalo?“
- 39 „Zdrávas, Maria, milosti plná, Pán s tebou, požehnaná
 ty mezi ženami a požehnaný plod života tvého, Ježíš.“
- 40 „Teto. — Chtěla bych odejet. Chci jet domů.“
- 41 „Tak já už dál neinohu! Co jsme vlastně udělaly? To je
 neslýchané! Nesnesitelné!“
- 42 „Marš! Ven! Okamžitě! A doma můžeš vyřídít, že jsme
 spolu hotovy!“
- 43-44 „Nedám si očkovat vepře jakýmsi sérem, tatíček také
 neočkoval a jaké míval vepře! A nadmutou krávu pro-
 píchne starý Bujgar také!“
- 45 mitni — vynes
- 46 ach zloději, nestydatí lupiči, tyhle služky, ti vydržovaní
 nepřátelé!
- 47 A to jsou všechno schválnosti, protože ten idiot je zřejmě
 zlomyslný!
- 48 kobzole — brambory
- 49 kyčkrla — káča
- 50 „Tak zaplať pánbůh, zase zdráva!“
 „Zase? Jak to, že zase?“
- 51 „No —. Jak si přejete, paní radová. Rozhodně je to
 nádherné, že už zase běháte.“
 „Pomyslete si jenom, paní Schillingerová.“
- 52 „Ale tož — lidé vyprávěli, že vás ranila mrtvice!“
 „Takové hlouposti, cožpak tomu někdo věřil? Hle, tady
 mne vidíte. Udělalo se mi slabo, upadnu a noha vy-

mknutá. To je to celé. A lidé se už starají o hrobníka.
To je hanba. Vždyť já vás, lidičky, ještě všechny přežiju.“

53 „Jano, to je víc než moc, vždyť to je rozená děvka!“

54 „To vím, že jenom jednou, protože bys ho zabila, ty
vzteklíce. Jenom to zkus. Jak se ho prstem dotkneš,
pamatuj si to, můžeš si sbalit svoje hadry.“

55 vysmolič — vykálet

56 „Člověk aby se bál, že ho odpraví tenhle vrah, tenhle
prevít bez kouska srdce!“

Knihovna

lidové

četby

Svazek sedmnáctý

Jarmila Glazarová

VIŠÍ jáma

Doslov napsal František Buriánek. Obálku a vazbu navrhl a typograficky upravil Zdenek Seydl. Vydal Československý spisovatel v Praze roku 1962 jako svou 1914. publikaci. Vydání 11. Odpovědný redaktor Ladislav Ducháček. Technická redaktorka Jarmila Nováková. Korekturu provedla tiskárna. Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., závod Brno, provozovna 11. Stran 272. AA 12,15, VA 12,79. Náklad 36 000 výtisků. D-01-10 105. 13/9. 63/VIII-5.

22-012-62

11,50 Kčs váz.

KLÍČ / Knihovna lidové četby

Edice věnovaná české a slovenské próze 20. století. V programu edice jsou knihy, které tvoří základ novodobého písemnictví, vesměs díla, jež si získala širokou čtenářskou oblibu. V několika letech obdrží tak čtenář soubor, který obsáhne základní fond české a slovenské moderní literatury.

V roce 1962 vydáme:

Zdeněk Pluhař / Opustíš-li mne

Karel Nový / Chceme žít

Ivan Kříž / Velká Samota

Karel Poláček / Michelup a motocykl

Petr Jilemnický / Vítr se vrací

Jiří Marek / Muži jdou v tmě

Jarmila Glazarová / Vlčí jáma

Karel Ptáček / Ročník jedenadvacet

Bohuslav Březovský / Lidé v květnu – Železný strop

Josef Sekera / Děti z hliněné vesnice

Jaroslav Hašek / Osudy dobrého vojáka Švejka
(2 svazky)

Bezplatná knižní prémie:

Mluvíme stejnou řečí

Výběr z nejlepších českých a slovenských povídek z roku 1961.

Od ročníku 1962 zavádíme pro stálé odběratele edice KLÍČ zvláštní výhodu: všichni, kdo odeberou z výše uvedeného edičního programu nejméně 8 svazků, získávají nárok na bezplatnou knižní prémii, která vyjde jako neprodejný tisk jen pro tento účel.

Jarmila Glazarová Vlčí jáma

Druhý román národní umělkyně Jarmily Glazarové vychází v jedenáctém vydání a čtvrtina století, která uplynula od jeho vzniku, i neustále rostoucí zájem čtenářů, to jsou jen nejlepší důkazy jeho neobyčejné umělecké síly a životnosti. Komorní drama nerovného maloměstského manželství, drama tři lidí, ve kterém se jako v mlýnském soukollí střetne svět peněz, přizemního požitkářství a společenské přetvářky s prostým světem čistého, nenarušeného, sebeobětovného mládí, bude mít stále co říci i dnešní době, v níž lidé jen v jiné podobě řeší obdobné problémy svého života. Kniha, která je věčná nejen námětem, ale především svým humánním, pokrokovým patosem, a konečně i svou vybranou a obraznou formou, již se řadí k předním dílům novodobého českého písemnictví. Také filmová podoba tohoto díla měla velký ohlas jak u nás, tak v zahraničí.

Bezplatnou knižní prémii získáte odběrem nejméně 8 svazků z ročního programu edice KLÍČ. Bude vám vydána koncem roku, odevzdáte-li 8 různých kupónů, které najdete vždy na této záložce.

Zde odstříhnete!

KUPÓN NA KNIŽNÍ
PRÉMII 1962
Jarmila Glazarová/Vlčí jáma